

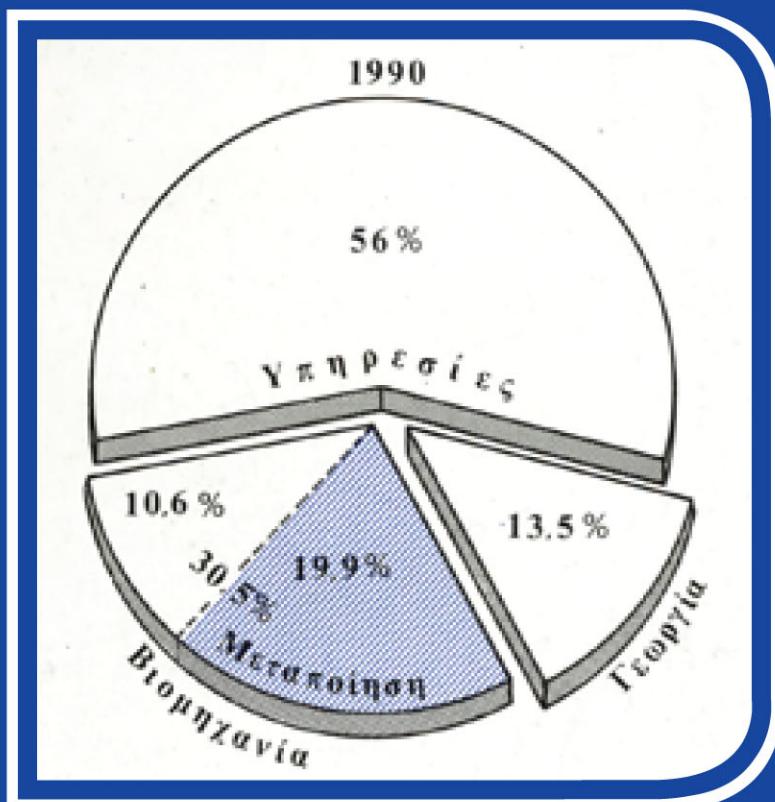
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Θεοδ. Α. Γεωργακόπουλος

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΟΙΚ. ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Ιωάν. Χ. Λοϊζίδη

ΛΕΚΤΟΡΟΣ ΟΙΚ. ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

1954

ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ
ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

Ο Ευγένιος Ευγενίδης, ο ιδρυτής και χορηγός του «Ιδρύματος Ευγενίδου», πολύ νωρίς προέβλεψε και σχημάτισε την πεποίθηση ότι η άρτια κατάρτιση των τεχνικών μας, σε συνδυασμό με την εθνική αγωγή, θα ήταν αναγκαίος και αποφασιστικός παράγων για την πρόοδο του Έθνους μας.

Την πεποίθησή του αυτή ο Ευγενίδης εκδήλωσε με τη γενναιόφρονα πράξη ευεργεσίας, να κληροδοτήσει σεβαστό ποσό για τη σύσταση Ιδρύματος, που θα είχε ως σκοπό να συμβάλλει στην τεχνική εκπαίδευση των νέων της Ελλάδας.

Έτσι, το Φεβρουάριο του 1956 συστήθηκε το «Ίδρυμα Ευγενίδου», του οποίου τη διοίκηση ανέλαβε η αδελφή του Μαρ. Σίμου, σύμφωνα με την επιθυμία του διαθέτη. Το έργο του Ιδρύματος συνεχίζει από το 1981 ο κ. Νικόλαος Βερνίκος - Ευγενίδης.

Από το 1956 έως σήμερα η συμβολή του Ιδρύματος στην τεχνική εκπαίδευση πραγματοποιείται με διάφορες δραστηριότητες. Όμως απ' αυτές η σημαντικότερη, που κρίθηκε από την αρχή ως πρώτης ανάγκης, είναι η έκδοση βιβλίων για τους μαθητές των Τεχνικών και Επαγγελματικών Σχολών και Λυκείων.

Μέχρι σήμερα, με τη συνεργασία με τα Υπουργεία Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Εμπορικής Ναυτιλίας, εκδόθηκαν εκατοντάδες τόμοι βιβλίων, που έχουν διατεθεί σε πολλά εκατομμύρια αντίτυπα. Τα βιβλία αυτά κάλυπταν ή καλύπτουν ανάγκες των Κατωτέρων και Μέσων Τεχνικών Σχολών του Υπ. Παιδείας, των Σχολών του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), των Τεχνικών και Επαγγελματικών Λυκείων, των Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών και των Δημοσίων Σχολών Εμπορικού Ναυτικού.

Μοναδική φροντίδα του Ιδρύματος σ' αυτή την εκδοτική του προσπάθεια ήταν και είναι η συγγραφή και έκδοση βιβλίων ποιότητας, από άποψη όχι μόνον επιστημονική, παιδαγωγική και γλωσσική, αλλά και ως προς την εμφάνιση, ώστε το βιβλίο να αγαπηθεί από τους μαθητές.

Για την επιστημονική και παιδαγωγική αρτιότητα των βιβλίων τα κείμενα υποβάλλονται σε πολλές επεξεργασίες και βελτιώνονται πριν από κάθε έκδοση συμπληρούμενα καταλλήλως.

Ιδιαίτερη σημασία απέδωσε το Ίδρυμα από την αρχή στη γλωσσική διατύπωση των βιβλίων, γιατί πιστεύει ότι και τα τεχνικά βιβλία, όταν είναι γραμμένα σε γλώσσα σωστή και ομοιόμορφη αλλά και κατάλληλη για τη στάθμη των μαθητών, μπορούν να συμβάλλουν στη γλωσσική κατάρτιση των μαθητών.

Έτσι, με απόφαση που ίσχυσε ήδη από το 1956, όλα τα βιβλία της Βιβλιοθήκης του Τεχνίτη, δηλαδή τα βιβλία για τις τότε Κατώτερες Τεχνικές Σχολές, όπως αργότερα και για τις Σχολές του ΟΑΕΔ, ήταν γραμμένα σε γλώσσα δημοτική, με βάση τη γραμματική του Τριανταφυλλίδη, ενώ όλα τα άλλα βιβλία ήταν γραμμένα στην απλή καθαρεύουσα. Σήμερα ακολουθείται η γραμματική που διδάσκεται στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσεως. Η γλωσσική επεξεργασία των βιβλίων ανατίθε-

ται σε φιλολόγους του Ιδρύματος και έτσι εξασφαλίζεται η ενιαία σύνταξη και ορολογία κάθε κατηγορίας βιβλίων.

Η ποιότητα του χαρτιού, το είδος των τυπογραφικών στοιχείων, τα σωστά σχήματα, η καλαίσθητη σελιδοποίηση, το εξώφυλλο και το μέγεθος του βιβλίου, περιλαμβάνονται και αυτά στις φροντίδες του Ιδρύματος και συμβάλλουν στη σωστή «λειτουργικότητα» των βιβλίων.

Το Ίδρυμα θεώρησε ότι είναι υποχρέωσή του, σύμφωνα με το πνεύμα του ιδρυτή του, να θέσῃ στη διάθεση του Κράτους όλη αυτή την πείρα του των 20 ετών, αναλαμβάνοντας το 1978 και την έκδοση των βιβλίων για τις νέες Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές και τα Τεχνικά και Επαγγελματικά Λύκεια, σύμφωνα πάντοτε με τα εγκεκριμένα Αναλυτικά Προγράμματα του Π.Ι. και του ΥΠΕΠΘ.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

Μιχαήλ Αγγελόπουλος, καθηγητής ΕΜΠ, Πρόεδρος.

Αλέξανδρος Σταυρόπουλος, καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς, Αντιπρόεδρος.

Ιωάννης Τεγόπουλος, καθηγητής ΕΜΠ.

Σταμάτης Παλαιοκρασσάς, Σύμβουλος – Αντιπρόεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Εμμανουήλ Τρανούδης, Δι/ντής Σπ. Δευτ. Εκπαιδεύσεως ΥΠΕΠΘ.

Σύμβουλος επί των εκδόσεων του Ιδρύματος **Κων. Μανάφης**, καθηγ. Φιλ. Σχολής Παν/μίου Αθηνών.

Γραμματέας της Επιτροπής, **Γεώργιος Ανδρεάκος**.

Διατελέσαντα μέλη ή σύμβουλοι της Επιτροπής

Γεώργιος Κακριδής (1955-1959) Καθηγητής ΕΜΠ, **Άγγελος Καλογεράς** (1957-1970) Καθηγητής ΕΜΠ, **Δημήτριος Νιάνιας** (1957-1965) Καθηγητής ΕΜΠ, **Μιχαήλ Σπετσιέρης** (1956-1959), **Νικόλαος Βασιώτης** (1960-1967), **Θεόδωρος Κουζέλης** (1968-1976) Μηχ. Ηλ. ΕΜΠ, **Παναγιώτης Χατζηιάννου** (1977-1982) Μηχ. Ηλ. ΕΜΠ, **Αλέξανδρος Ι. Παππάς** (1955-1983) Καθηγητής ΕΜΠ, **Χρυσόστομος Καβουνίδης** (1955-1984) Μηχ. Ηλ. ΕΜΠ, **Γεώργιος Ρουύσσος** (1970-1987) Χημ.-Μηχ. ΕΜΠ, **Θεοδόσιος Παπαθεοδοσίου** (1982-1984) Δρ. Μηχανολόγος-Μηχανικός, **Ιγνάτιος Χατζηευστρατίου** (1985-1988) Μηχανολόγος, **Γεν. Διευθυντής Σιβιτανίδειου Σχολής, Γεώργιος Σταματίου** (1988-1990) Σχολ. σύμβουλος.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΟΙΚ. ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ Χ. ΛΟΪΖΙΔΗ
ΑΛΕΚΤΟΡΟΣ ΟΙΚ. ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΘΗΝΑ
1996

Α' ΕΚΔΟΣΗ 1979

Β' ΕΚΔΟΣΗ 1991

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός του βιβλίου αυτού είναι η σύντομη παρουσίαση των κυριοτέρων επιτεύξεων της ελληνικής οικονομίας κατά τη μεταπολεμική περίοδο, καθώς επίσης και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ακόμη και σήμερα και τα οποία παρεμποδίζουν την περαιτέρω ταχεία ανάπτυξή της.

Η ύλη του βιβλίου διαιρείται σε τέσσερα μέρη. Στο πρώτο μέρος, το οποίο περιλαμβάνει οκτώ κεφάλαια, εξετάζεται η εξέλιξη του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος συνολικά και κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο και συγκρίνεται με τις αντίστοιχες επιτεύξεις άλλων ευρωπαϊκών χωρών και ιδιαίτερα της ΕΟΚ. Εξετάζεται επίσης η εξέλιξη της οικονομίας, του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού, της απασχολήσεως και μεταναστεύσεως, κατά την ίδια περίοδο: αναλύονται τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία και ιδιαίτερα μελετάται το περιφερειακό πρόβλημα.

Το δεύτερο μέρος, στα τρία κεφάλαιά του αναφέρεται στη συμβολή του δημόσιου τομέα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας μας κατά την περίοδο αυτή. Ιδιαίτερα εξετάζεται η εξέλιξη του μεγέθους του δημόσιου τομέα ως συνόλου και κατά κύριες κατηγορίες φορέων, οι λόγοι για τους οποίους παρατηρείται συνεχώς αυξανόμενη παρέμβαση των δημοσίων φορέων στην οικονομική ανάπτυξη καθώς επίσης και η διάρθρωση των εσόδων και δαπανών της. Τέλος, εξετάζεται ο ρόλος και τα προβλήματα των δημοσίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

Στο τρίτο μέρος, το οποίο περιλαμβάνει ένα κεφάλαιο, εξετάζεται η εξέλιξη του ισοζυγίου διεθνών πληρωμών της χώρας μας κατά την υπό εξέταση περίοδο. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην εξέλιξη των εισαγωγών και εξαγωγών μας και αναλύονται οι παράγοντες που επηρέασαν τη διαμόρφωσή τους στην περίοδο αυτή. Επίσης εξετάζονται χωριστά η εξέλιξη των αδήλων πόρων και πληρωμών και το ισοζύγιο κινήσεως κεφαλαίων.

Τέλος, στο τέταρτο μέρος, το οποίο περιλαμβάνει δύο κεφάλαια, εξετάζονται οι σχέσεις της χώρας μας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα της οποίας η Ελλάδα έγινε πλήρες μέλος το 1981. Υστερα από σύντομη ιστορική αναδρομή στις εξελίξεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ) εξετάζονται συνοπτικά η σύνδεση της χώρας μας με την Κοινότητα το 1961 και, στη συνέχεια, η οριστική της ένταξη σ' αυτήν.

Οι συγγραφείς

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ ΚΑΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

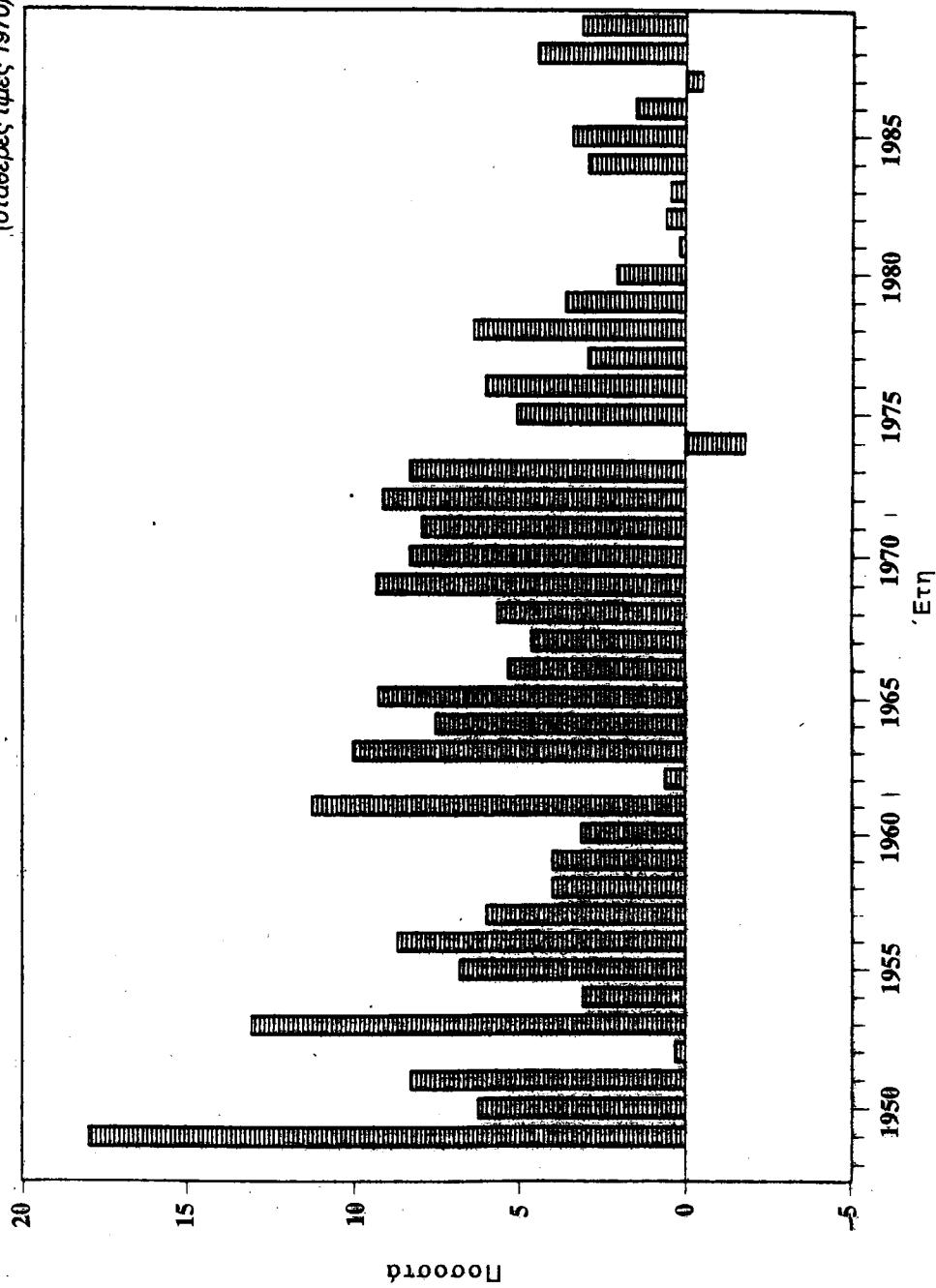
1.1 Εξελίξεις στη μεταπολεμική περίοδο.

Η ελληνική οικονομία γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη στη μεταπολεμική περίοδο με αποτέλεσμα η χώρα μας να περάσει από τον κατάλογο των υπανάπτυκτων χωρών στο χώρο των σχετικά προοδευμένων οικονομιών, παρόλο που σήμερα βρίσκεται στο χαμηλότερο επίπεδο αναπτύξεως σε σύγκριση με τις αναπτυγμένες χώρες. Από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '50, όταν η χώρα μας άρχισε να ανασυγκροτείται, μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου, η οικονομία μας παρουσίασε θετικούς ρυθμούς μεγεθύνσεως, οι οποίοι για ορισμένα έτη θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως ασυνήθιστα υψηλοί. Πραγματικά, για ορισμένα χρόνια, ο ρυθμός αυξήσεως του εισοδήματος, σε σταθερές τιμές, πλησίασε ή ξεπέρασε το 10%, που είναι οπωσδήποτε ένας αρκετά υψηλός ρυθμός οικονομικής αναπτύξεως.

Η οικονομική άνοδος της χώρας μας όμως δεν ήταν ομαλή σε ολόκληρη την περίοδο. Το διάγραμμα 1.1.1 δίνει μια εικόνα των εξελίξεων του ρυθμού μεταβολής του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) σε σταθερές τιμές του έτους 1970 κατά τη μεταπολεμική περίοδο στη χώρας μας. Όπως φαίνεται από το διάγραμμα αυτό, ο ρυθμός αυξήσεως του ΑΕΠ ξεπέρασε το 10% σε ορισμένα χρόνια, σε πολλά πλησίασε το μέγεθος αυτό, ενώ σε αρκετά χρόνια είναι πολύ χικρός και σε δύο (1974 και 1987) είναι αρνητικός, που σημαίνει φυσικά ότι το ΑΕΠ μειώθηκε αυτά τα χρόνια. Γενικά θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ότι στη δεκαετία του '50 το ΑΕΠ αυξήθηκε με σχετικά περιορισμένους ρυθμούς, που όμως σε ορισμένα έτη ήταν υψηλοί, με συνέπεια ο μέσος όρος της περιόδου να εμφανίζεται αρκετά ικανοποιητικός. Αντίθετα, στη δεκαετία του '60 και μέχρι το 1973, οι ρυθμοί μεταβολής ήταν γενικά υψηλοί, με συνέπεια ο μέσος όρος της περιόδου να είναι πολύ ικανοποιητικός. Μετά την αύξηση των τιμών του πετρελαίου και τη διεθνή

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.1

Ρυθμός μεταβολής του ακαθόριστου εγχώριου προϊόντος στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο
(σταθερές τιμές 1970)

ύφεση το 1973 όμως, ο ρυθμός αναπτύξεως της χώρας μας ανακόπηκε, για να περιορισθεί ακόμη περισσότερο μετά τη δεύτερη αύξηση των τιμών του πετρελαίου το 1989.

Ο πίνακας 1.1.1 δίνει μια συνοπτικότερη εικόνα των εξελίξεων του ΑΕΠ σε ορισμένες υποπεριόδους από το 1950 μέχρι σήμερα. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, στην περίοδο 1950 – 1989, το ΑΕΠ της χώρας μας αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 5,3% και από 70 δισεκ. δραχμές το 1949 έφθασε τα 489 δισεκ. δραχμές το 1989. Στη δεκαετία του '50, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αυξήσεως ανήλθε σε 5,7%, ενώ στη δεκαετία του '60 και μέχρι το 1973, ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανήλθε σε 7,5%. Στην πενταετία 1974 – 1978, ο ρυθμός αυξήσεως μειώθηκε σε 3,7%, ενώ στην πενταετία που ακολούθησε (1979 – 1983) μειώθηκε ακόμη περισσότερο, σε 1,4%, για να ανακάμψει ελαφρά στην επόμενη εξαετία. Ανάλογους ρυθμούς αυξήσεως παρουσίασε φυσικά και το καθαρό εθνικό εισόδημα της χώρας μας στην περίοδο αυτή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1.1

Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές σε ορισμένες υποπεριόδους στη μεταπολεμική περίοδο

Χρονική περίοδος	Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής ⁽¹⁾	ΑΕΠ στο τέλος της προηγούμενης περιόδου (εκατ. δρχ.).
1950 – 1960	5,7	69.882
1961 – 1973	7,5	129.201
1974 – 1978	3,7	329.269
1979 – 1983	1,4	394.803
1984 – 1989	2,5	422.351
1949 – 1989	5,3	488.680

(1) Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής ενός μεγέθους, λ.χ. του ΑΕΠ, μέσα σε μια περίοδο ν ετών υπολογίζεται με βάση τον τύπο:

$$(I + i)^n = Kv/Ko$$
, όπου Κν είναι το ΑΕΠ στο τέλος της περιόδου, Κο είναι το ΑΕΠ στην αρχή της περιόδου και i ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής.

Αποτέλεσμα της ταχύρρυθμης αυτής αυξήσεως του εθνικού μας εισοδήματος και της σχετικά μικρής αυξήσεως του πληθυσμού της χώρας, ήταν η σημαντική βελτίωση του επιπέδου ζωής του ελληνικού λαού. Έτσι, το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα, δηλαδή το μέσο ανά άτομο εισόδημα της χώρας μας, σε σταθερές τιμές συντελεστών παραγωγής του έτους 1970, αυξήθηκε από 10 χιλιάδες δρχ. το 1950 σε 15,8 χιλιάδες δρχ. το 1960, σε 30 χιλιάδες δρχ. το 1970, σε 43 χιλιάδες δρχ. το 1980 και σε 48 χιλιάδες δρχ. το 1989. Επίσης, η συνολική δαπάνη που έκανε κάθε άτομο για κατανάλωση σε σταθερές τιμές έτους 1970 αυξήθηκε από 9,2 χιλιάδες δρχ. το 1950, σε 12,9 χιλιάδες δρχ. το 1960, σε 23,5 χιλιάδες δρχ. το 1970, σε 33 χιλιάδες δρχ. το 1980 και σε 39 χιλιάδες δρχ. το 1989.

1.2 Διεθνείς συγκρίσεις.

Οι παραπάνω ρυθμοί μεγεθύνσεως που πέτυχε η χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο μέχρι και το τέλος περίπου της δεκαετίας του '70 είναι από τους

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.1

Μέσοι ρυθμοί μεταβολής του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και μέσοι κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν των χωρών του ΟΟΣΑ κατά την περίοδο 1960 - 1989

(οι τιμές και συναλλαγματικές ισοτιμίες δολαρίου 1985)

Χώρα	Ρυθμοί μεταβολής						Κατά κεφαλήν προϊόν, σε δολάρια Η.Π.Α.				Ποσοσταία μεταβολή
	1950 - 1960	1960 - 1970	1970 - 1980	1980 - 1989	1960	1970	1980	1989	1960 - 1989		
1. Βέλγιο	3,1	4,9	3,3	1,8	3.771	5.783	7.800	9.050	140,0		
2. Γαλλία	4,5	5,6	3,2	2,1	4.492	6.948	9.005	10.442	132,5		
3. Γερμανία	7,4	4,5	2,7	1,9	5.220	7.414	9.535	11.178	114,1		
4. Δανία	3,5	4,5	2,2	1,9	5.754	8.283	9.934	11.789	104,9		
5. Ελλάδα	5,2	7,6	4,7	1,6	1.138	2.246	3.245	3.599	216,3		
6. Ηνωμ. Βασίλειο	2,5	2,9	1,9	2,8	4.926	6.146	7.348	9.259	88,0		
7. Ιρλανδία	1,4	4,2	4,7	2,9	2.444	3.541	4.878	6.098	149,1		
8. Ισπανία	5,4	7,3	3,5	2,9	1.776	3.254	4.144	5.099	187,1		
9. Ιταλία	6,1	5,7	3,8	2,3	3.105	5.060	6.968	8.400	170,5		
10. Λουξεμβούργο	4,1	3,6	2,6	3,5	5.330	6.957	8.389	11.066	107,6		
11. Ολλανδία	4,5	5,1	2,9	1,6	4.780	6.299	8.470	9.308	94,7		
12. Πορτογαλία	4,1	6,4	4,8	2,6	798	1.477	2.130	2.535	211,7		
E.O.K.	4,6	4,8	3,0	2,2	3.949	5.806	7.412	8.803	122,9		
13. Αυστρία	5,7	4,7	3,6	2,0	3.823	5.718	8.088	9.532	149,3		
14. Ελβετία	5,1	4,7	1,3	2,0	8.006	12.207	13.562	15.425	71,5		
15. Η.Π.Α.	3,9	4,0	2,5	3,1	9.998	12.815	15.113	18.280	83,0		
16. Ιαπωνία	-	10,5	4,6	4,1	2.759	6.703	9.370	12.778	363,1		
17. Καναδάς	4,3	5,2	4,6	3,2	6.501	9.033	12.516	15.293	135,2		
18. Νορβηγία	3,5	4,2	4,7	2,7	5.749	8.008	12.075	14.816	157,7		
19. Σουηδία	3,4	4,6	2,0	2,1	6.435	9.418	11.062	13.033	102,5		
20. Τουρκία	6,9	5,7	5,0	4,9	534	723	934	1.167	118,5		
21. Φινλανδία	4,4	4,8	3,5	3,5	4.671	7.182	9.799	12.823	174,5		
22. Αυστραλία	4,3	5,2	3,4	3,3	5.611	7.659	9.304	10.814	95,0		
23. Ν. Ζηλανδία	3,8	3,5	1,8	1,8	4.871	5.788	6.190	6.824	40,1		
24. Ισλανδία	5,2	4,8	6,5	2,3	5.021	6.839	11.500	12.687	152,7		
Σύνολο	4,6	4,9	3,0	3,1	5.520	7.041	9.907	12.120	119,6		

ψηλότερους του κόσμου. Αντίθετα, στη δεκαετία του '80, η Ελλάδα αναπτύχθηκε με πολύ βραδύτερους ρυθμούς από πολλές άλλες χώρες και άρχισε έτσι να αυξάνεται το χάσμα οικονομικής αναπτύξεως από τις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες του κόσμου. Ο πίνακας 1.2.1 παρέχει τους μέσους ρυθμούς μεγεθύνσεως των χωρών του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως (ΟΟΣΑ) για τις τέσσερις δεκαετίες της μεταπολεμικής περιόδου. Όπως προκύπτει από τον πίνακα, κατά τη δεκαετία του '50, η χώρα μας πέτυχε μέσο ρυθμό μεγεθύνσεως 5,2% σε σταθερές τιμές συντελεστών παραγωγής του 1970, που ήταν ψηλότερος από τον αντίστοιχο μέσο ρυθμό μεγεθύνσεως των περισσοτέρων χωρών του κόσμου. Προσεκτική μελέτη του πίνακα μας αποκαλύπτει ότι η χώρα μας είχε κατά τη δεκαετία αυτή, την έκτη θέση από πλευράς ρυθμού μεγεθύνσεως, ανάμεσα στις χώρες του ΟΟΣΑ. Ο ρυθμός αυτός ήταν πολύ ψηλότερος από τους αντίστοιχους ρυθμούς μεγεθύνσεως των περισσοτέρων χωρών της ΕΟΚ και ξεπερνούσε κατά μία σχεδόν ποσοστιαία μονάδα το μέσο ρυθμό μεγεθύνσεως των χωρών αυτών ως σύνολο, παρά τη σχετικά σημαντική ανάπτυξη της Γερμανίας και της Ιταλίας κατά τη δεκαετία αυτή.

Ακόμα σημαντικότερη όμως είναι η πρόοδος που πέτυχε η χώρα μας κατά την επόμενη δεκαετία 1960 – 1970, οπότε, όπως προκύπτει από τον πίνακα, ο μέσος ρυθμός μεγεθύνσεως έφθασε το 7,6%, σε σταθερές αγοραίες τιμές 1985. Ο ρυθμός αυτός είναι ψηλότερος από τους αντίστοιχους ρυθμούς όλων των χωρών του ΟΟΣΑ, με εξαίρεση την Ιαπωνία η οποία στην περίοδο αυτή πέτυχε θεαματική άνοδο. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η διαφορά ανάμεσα στο ρυθμό μεγεθύνσεως που πέτυχε η χώρα μας στην περίοδο αυτή και τους αντίστοιχους ρυθμούς μεγεθύνσεως που πέτυχαν οι άλλες χώρες της ΕΟΚ.

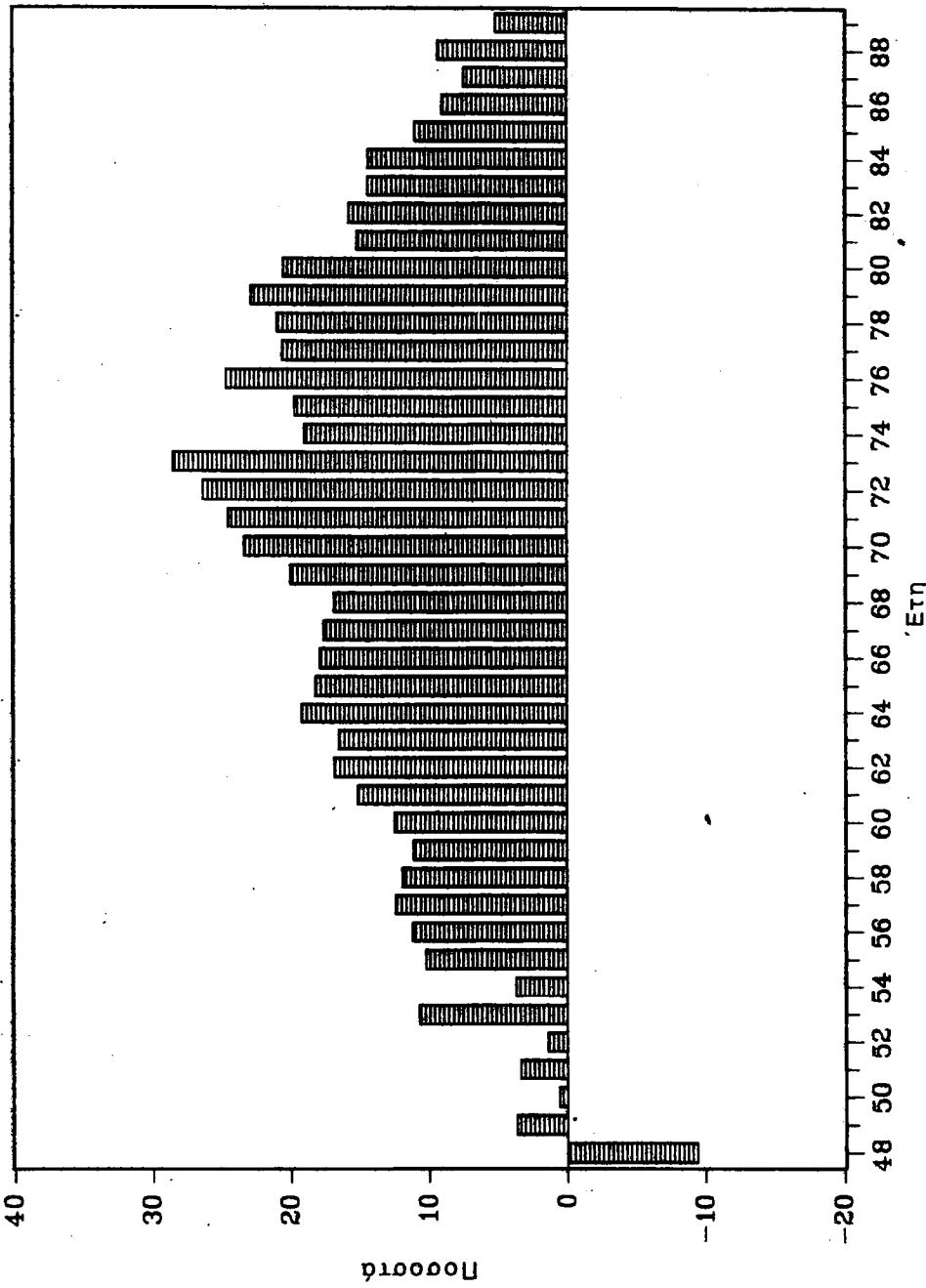
Όπως φαίνεται από τον πίνακα, ο ρυθμός μεγεθύνσεως της χώρας μας ήταν μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο μέσο ρυθμό μεγεθύνσεως της ΕΟΚ ως σύνολο κατά τρεις περίπου ποσοστιαίες μονάδες. Έτσι έκλεισε σημαντικά το χάσμα που μας χώριζε από τις πιο αναπτυγμένες χώρες της Κοινότητας. Εξάλλου, ψηλότερος ήταν ο ρυθμός μεγεθύνσεως της χώρας μας από τους αντίστοιχους ρυθμούς που πέτυχαν οι περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ κατά τη δεκαετία του '70. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές αγοράς του έτους 1985 ήταν 4,7%. Ο ρυθμός αυτός ήταν μεγαλύτερος από το ρυθμό μεγεθύνσεως όλων των χωρών της ΕΟΚ, με εξαίρεση την Πορτογαλία και διέφερε από το μέσο ρυθμό μεγεθύνσεως της ΕΟΚ ως συνόλου κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες.

Αντίθετα, κατά τη δεκαετία του '80, η χώρα μας φαίνεται να υστερεί στο ρυθμό αναπτύξεως και να έρχεται σχεδόν τελευταία μεταξύ των χώρων του ΟΟΣΑ. Πραγματικά, όπως φαίνεται από τον πίνακα, κατά τη δεκαετία 1980 – 1989, για την οποία υπάρχουν σήμερα τα τελευταία συγκρίσιμα στοιχεία, η χώρα μας επέτυχε μέσο ετήσιο ρυθμό αναπτύξεως μόνο 1,6%. Το ποσοστό αυτό ήταν μικρότερο από όλες τις άλλες χώρες του ΟΟΣΑ, με εξαίρεση την Ολλανδία. Επίσης είναι κατά 0,6% ποσοστιαίες μονάδες μικρότερο από το μέσο όρο της Κοινότητας.

Απότέλεσμα των πιο πάνω ευνοϊκών εξελίξεων, που έλαβαν χώρα στις τρεις πρώτες δεκαετίες της μεταπολεμικής περιόδου, ήταν να αυξηθεί γρηγορότερα το

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.3.1

Οι αποταμίευσης ως προσοστό από εθνικό εισόδημα σημ χώρα μας στη μεταπολεμική περίοδο

κατά κεφαλήν εισόδημα της Ελλάδας σε σχέση με το κατά κεφαλήν εισόδημα των περισσότερων χωρών του κόσμου, με συνέπεια να μειωθεί το χάσμα που χώριζε τη χώρα μας από τις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες και να αυξηθεί το αντίστοιχο χάσμα από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Έτσι, όπως φαίνεται από τις τελευταίες στήλες του πίνακα 1.2.1, το μέσο κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ελλάδας σε αγοραίες τιμές και συναλλαγματικές ισοτιμίες δολαρίου του έτους 1985 κατά την περίοδο 1960 – 1989, για την οποία υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία, σχεδόν υπερτριπλασιάσθηκε και από 1.138 δολάρια το 1960 έφθασε τα 3.599 το 1989. Η αύξηση αυτή ήταν πολύ μεγαλύτερη από τη μέση αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος της ΕΟΚ ως συνόλου με συνέπεια το χώρα μας να μειώσει το κενό που τη χωρίζει από τις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες της Κοινότητας. Έτσι, ενώ το 1960, το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας μας αποτελούσε μόνο το 29% του μέσου των κατά κεφαλήν εισοδημάτων των χωρών της ΕΟΚ, το ποσοστό αυτό αυξήθηκε σε 41% το 1989. Η βελτίωση αυτή όμως οφείλεται κυρίως στην ταχεία οικονομική ανάπτυξη της χώρας μας στη δεκαετία του '60 και λιγότερο στη σχετικά ταχύτερη ανάπτυξή της στη δεκαετία του '70, ενώ αντίθετα, στην τελευταία δεκαετία το χάσμα της χώρας μας από την Κοινότητα αυξήθηκε. Πραγματικά, όπως φαίνεται από τα στοιχεία του πίνακα, το 1980, το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας μας ως ποσοστό του κοινοτικού μέσου όρου αυξήθηκε σε 44% ενώ στην τελευταία δεκαετία 1980 – 89 μειώθηκε σε 41%.

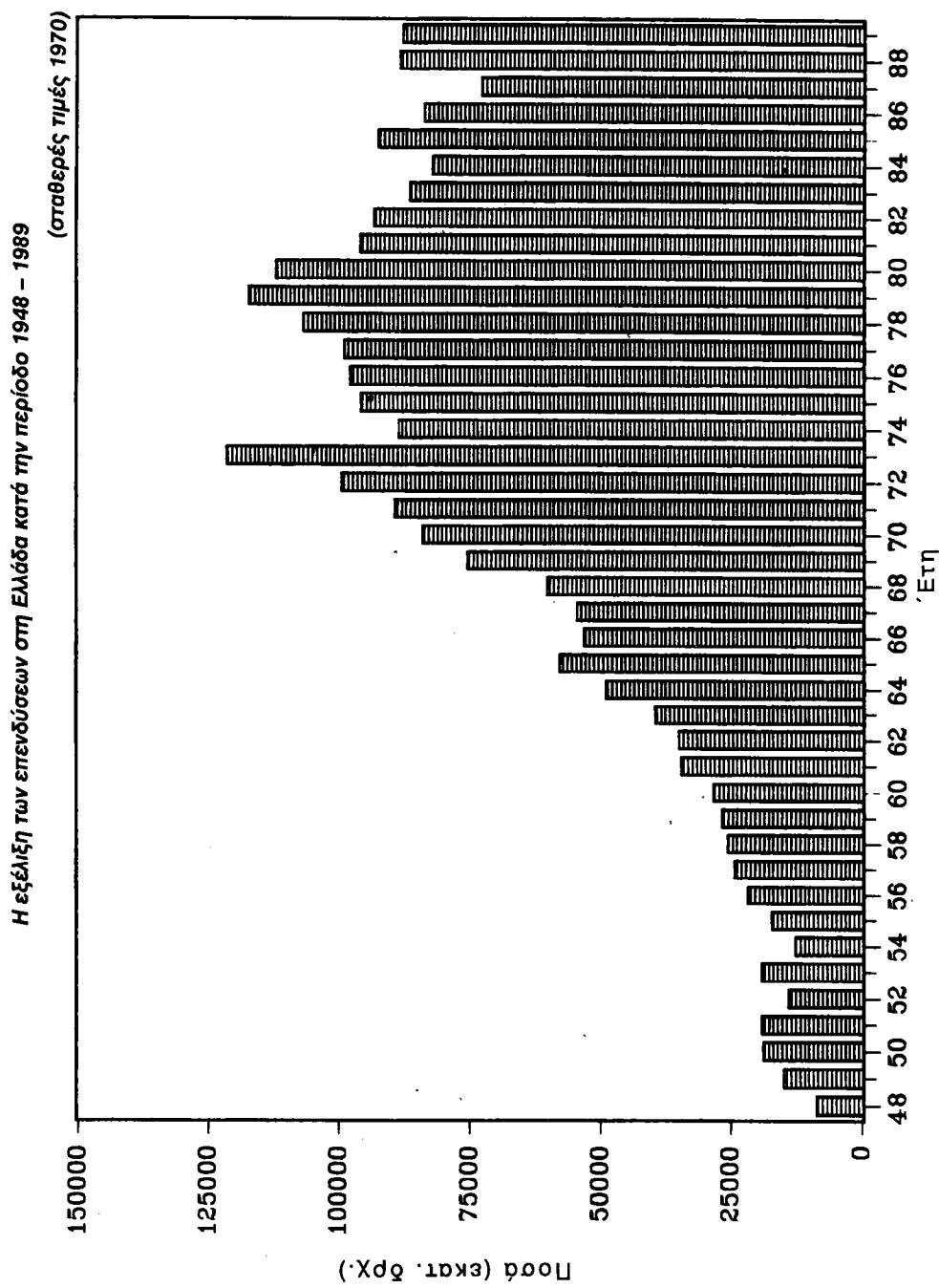
1.3 Οι συντελεστές της ταχύρρυθμης οικονομικής αναπτύξεως κατά την περίοδο 1950 - 1974.

Η ταχύρρυθμη οικονομική ανάπτυξη της χώρας μας στα είκοσι πέντε αυτά χρόνια μέχρι το 1974 οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, οι κυριότεροι από τους οποίους είναι οι εξής:

α) Η ταχεία αύξηση των αποταμιεύσεων της χώρας μας, που επέτρεψε τη χρηματοδότηση επενδύσεων οι οποίες είναι απαραίτητες για την προώθηση της οικονομικής αναπτύξεως μιας χώρας. Ένας σημαντικός παράγοντας, που επηρεάζει το ρυθμό οικονομικής αναπτύξεως μιας χώρας είναι ο ρυθμός μεταβολής του πάγιου κεφαλαίου της οικονομίας, δηλαδή το μέγεθος των επησίων επενδύσεων. Όσο μεγαλύτερες είναι οι επενδύσεις, τόσο γρηγορότερα και αυξάνεται το πάγιο κεφάλαιο της οικονομίας και τόσο γρηγορότερα αυξάνεται η οικονομία. Άλλα για να γίνουν οι επενδύσεις, θα πρέπει να υπάρχουν διαθέσιμοι πόροι, οι οποίοι μπορεί να προέρχονται είτε από εγχώριες αποταμιεύσεις είτε από το εξωτερικό.

Η εγχώρια αποταμίευση στην Ελλάδα αυξήθηκε με μεγάλους ρυθμούς στη μεταπολεμική περίοδο. Το διάγραμμα 1.3.1 εμφανίζει την εξέλιξη των αποταμιεύσεων ως ποσοστό στο εθνικό εισόδημα στην περίοδο 1948 – 1989. Όπως φαίνεται από το διάγραμμα αυτό, η σύνολική αποταμίευση της χώρας ως ποσοστό στο εισόδημα ήταν θετική σε όλη την περίοδο αυτή, με εξαίρεση το πρώτο έτος. Το ποσοστό αυτό αυξανόταν σταδιακά ήχοι το 1973 οπότε οι αποταμιεύσεις αυξάνονταν με ταχύτερο ρυθμό από το εθνικό εισόδημα (21,4% έναντι 13,2%), ενώ μετά το 1973 το ποσοστό των αποταμιεύσεων στο εθνικό εισόδημα μειώνεται σταδιακό

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.3.2

γιατί οι αποταμιεύσεις αυξάνονταν με βραδύτερο ρυθμό από όσο το εθνικό προϊόν (15,4% ένα 19,3%).

Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η αύξηση των αποταμιεύσεων του ιδιωτικού τομέα και κυρίως των ιδιωτών, των οποίων οι αποταμιεύσεις αυξάνονταν με ταχείς ρυθμούς και στις δύο περιόδους (19% και 19,5% αντίστοιχα). Την αποταμιευτική αυτή τάση των ιδιωτών ενίσχυσαν επιπλέον και οι επιχειρήσεις, ενώ ο δημόσιος τομέας συνέβαλε στην αποταμίευση της χώρας μόνο στην πρώτη περίοδο μέχρι το 1973, ενώ στη δεύτερη περίοδο, η αποταμίευση του δημοσίου ήταν αρνητική, γιατί όπως θα δούμε πιο κάτω, δαπανούσε για κατανάλωση περισσότερα από τα τρέχοντα έσοδά του, με συνέπεια να εμφανίζει ελλείμματα. Εξάλλου, η συμβολή της ξένης χρηματοδοτήσεως, η οποία το 1950 κάλυπτε τα 3/4 των συνολικών επενδύσεων, μειώθηκε σταδιακά, αυξήθηκε όμως ταχύτατα τα τελευταία χρόνια οπότε εισρέουν στη χώρα μας μεγάλα χρηματικά ποσά από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

β) Η ψηλή ροπή των ιδιωτικών επιχειρήσεων για επενδύσεις και ο προσαντολισμός μεγάλου μέρους των επενδύσεων αυτών σε παραγωγικούς τομείς και ιδιαίτερα στη βιομηχανία. Για την αύξηση του κεφαλαίου της οικονομίας και την ταχύρρυθμη ανάπτυξή της, δεν αρκεί μόνο να υπάρχουν αρκετοί πόροι διαθέσιμοι για επενδύσεις. Θα πρέπει να υπάρχει και η διάθεση από τους αρμόδιους φορείς να χρησιμοποιήσουν αυτούς τους πόρους για την πραγματοποίηση επενδύσεων.

Επιπλέον για να συμβάλλουν περισσότερο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, οι επενδύσεις θα πρέπει να κατευθύνονται προς τους πιο δυναμικούς κλάδους της οικονομίας, λ.χ. στη βιομηχανία, σε έργα υποδομής κ.ά. Στη χώρα μας το μέγεθος των επενδύσεων σε σταθερές τιμές ήταν αρκετά υψηλό σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1.3.2 όμως, ενώ μέχρι το 1973 οι συνολικές επενδύσεις της χώρας αυξάνονταν σταθερά, μετά το 1973, παρουσιάζουν μια πτωτική τάση. Η πτώση αυτή των επενδύσεων αποτελεί σημαντικό παράγοντα της επιβραδύνσεως της οικονομικής αναπτύξεως της χώρας μας, που παρατηρείται την τελευταία δεκαπενταετία και ιδιαίτερα τα τελευταία δέκα χρόνια.

γ) Το σχετικά φθηνό εργατικό δυναμικό. Ευνοϊκή επίδραση στην ταχεία οικονομική ανάπτυξη της χώρας μας, στα πρώτα είκοσι πέντε χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου, άσκησε εξάλλου και η ύπαρξη μη απασχολούμενου και σχετικά φθηνού εργατικού δυναμικού, το οποίο μπορούσε να χρησιμοποιηθεί εύκολα για την αύξηση της παραγωγής μας, χωρίς να επιβαρύνεται υπέρμετρα το κόστος παραγωγής των προϊόντων μας και να παραβλάπτεται η ανταγωνιστικότητά τους. Ένα μέρος από το εργατικό αυτό δυναμικό απελευθερωνόταν σιγά – σιγά από το γεωργικό τομέα, για να απασχοληθεί στους άλλους τομείς της οικονομίας, με συνέπεια την αύξηση των προϊόντων τους.

δ) Η βελτίωση της ποιότητας του εργατικού δυναμικού, που προήλθε όχι μόνο από τη διεύρυνση της εκπαίδευσεως στη χώρα μας αλλά και από τη σταδιακή εμπειρία που αποκτούσαν οι εργαζόμενοι στους νέους τομείς απασχολήσεώς τους.

ε) Η χρησιμοποίηση βελτιωμένης τεχνολογίας από τις επιχειρήσεις είναι επίσης ένας άλλος παράγοντας που άσκησε ευνοϊκή επίδραση στην ταχύρρυθμη ανάπτυξη της χώρας μας. Η χρησιμοποίηση της βελτιωμένης αυτής τεχνολογίας,

που εισάγεται από το εξωτερικό, κατέστη δυνατή τόσο με τον εκσυγχρονισμό του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού των παλαιών μονάδων όσο και με την ίδρυση νέων.

Κάποια επίδραση προς την κατεύθυνση του εκσυγχρονισμού του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού των παραγωγικών μονάδων, πρέπει να είχε και η σύνδεση της χώρας μας με την ΕΟΚ και η προοπτική της τελικής της εντάξεως σ' αυτήν, προκειμένου οι επιχειρήσεις μας να αντιμετωπίσουν το συναγωνισμό από τις επιχειρήσεις της Κοινότητας.

στ) *Η σημαντική αύξηση του συναλλάγματος από άδηλους πόρους, καθώς και η εισροή ένων κεφαλαίων από το εξωτερικό.* Η ταχεία αύξηση των συναλλαγματικών αυτών πόρων άσκησε σημαντική ευνοϊκή επίδραση στην ταχύρρυθμη ανάπτυξη της χώρας μας, γιατί βοήθησε στην αντιμετώπιση των τεραστίων ελλειμμάτων, που όπως θα δούμε πιο κάτω, παρουσιάζει το εμπορικό μας ισοζύγιο σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο. Αν δεν υπήρχαν οι συναλλαγματικοί αυτοί πόροι, η χώρα μας δε θα μπορούσε να κάνει τις υψηλές εισαγωγές κεφαλαιουχικών αγαθών που ήσαν απαραίτητα για την προώθηση της οικονομικής της αναπτύξεως καθώς επίσης και τις υψηλές εισαγωγές καταναλωτικών αγαθών που προκαλούσε η σχετικά ταχεία αύξηση του εισοδήματος.

1.4 Τα αίτια της πρόσφατης κρίσεως της ελληνικής οικονομίας.

Η ανακοπή της ταχείας οικονομικής ανόδου που παρατηρήθηκε κατά τα είκοσι πέντε πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου στη χώρα μας και η σημερινή κακή πορεία της ελληνικής οικονομίας οφείλεται επίσης σε πολλούς παράγοντες, τόσο εξωγενείς όσο και ενδογενείς. Ο βασικός εξωγενής παράγων ήταν η αύξηση των τιμών των πρώτων υλών που έγινε στις αρχές της δεκαετίας του '70, και ιδιαίτερα οι δύο σημαντικές αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου που έγιναν το 1973 και το 1979 και οδήγησαν τη διεθνή οικονομία σε ύφεση, δηλαδή σημαντική κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας. Η ύφεση αυτή έπληξε και την ελληνική οικονομία γιατί περιόρισε τις εξαγωγές της.

Η αύξηση επίσης των τιμών του πετρελαίου αύξησε το κόστος παραγωγής των εγχωρίων προϊόντων και όπως θα δούμε πιο κάτω, προκάλεσε πληθωριστικές πιέσεις στην ελληνική οικονομία, με περαιτέρω αρνητικές συνέπειες στη διεθνή ελληνικών προϊόντων τόσο στην εσωτερική όσο και στη διεθνή αγορά. Τέλος, η ανατίμηση του πετρελαίου προκάλεσε ανάδιανομή εισοδήματος από τη χώρα μας προς τις χώρες που παράγουν πετρέλαιο, αφού η Ελλάδα εισάγει από το εξωτερικό το 95% της συνολικά καταναλισκόμενης ποσότητας πετρελαίου και για την απόκτηση της ίδιας ποσότητας πετρελαίου θα έπρεπε να διαθέτει πολύ περισσότερο συνάλλαγμα από πριν.

Ένας άλλος βασικός εξωγενής παράγων που επηρέασε αρνητικά τις οικονομικές εξελίξεις στη χώρα μας στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '70, και ιδιαίτερα στη δεκαετία του '80, ήταν οι προσαρμογές που έπρεπε να κάνει η χώρα μας, στα πλαίσια της συμφωνίας συνδέσεως και αργότερα της συμφωνίας εντάξεως της στην ΕΟΚ. Όπως θα ξούμε πιο κάτω, στη δεκαετία του '80 και στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '90, η χώρα μας δεν έκανε σημαντικές μειώσεις της προστασίας της, ενώ απολάμβανε σημαντικών δασμολογικών παραχωρήσεων από την Κοινότητα.

Αντίθετα στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '70 και κυρίως μετά την πλήρη ένταξή της στην Κοινότητα το 1981, η Ελλάδα κατήργησε σταδιακά τη σημαντική προστασία της εγχώριας παραγωγής από το συναγωνισμό των εισαγωγών, καθώς επίσης και την τεράστια επιδότηση των εξαγωγών. Αυτό επηρέασε αρνητικά το εμπορικό μας ισοζύγιο με αρνητικές συνέπειες στην εγχώρια παραγωγή και ιδιαίτερα στη βιομηχανία μας.

Ο βασικός ενδογενής παράγων της κακής πορείας της ελληνικής οικονομίας στα τελευταία δεκαπέντε και ιδιαίτερα στα τελευταία δέκα χρόνια ήταν η ανεπάρκεια των μέτρων οικονομικής πολιτικής που πάρθηκαν για την αντιμετώπιση της κρίσεως.

Μετά την πρώτη πετρελαιϊκή κρίση του 1973, η χώρα μας θα έπρεπε να πάρει αυστηρά περιοριστικά μέτρα, προκειμένου να περιορίσει τη ζήτηση στα νέα χαμηλότερα επίπεδα διαβιώσεως που ήταν συμβιβαστά με τη νέα οικονομική μας κατάσταση, η οποία προέκυψε από την αύξηση των τιμών του πετρελαίου και τη μεταβίβαση εισοδήματος προς τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες. Αυτό σημαίνει ότι θα έπρεπε να γίνονται σχετικά περιορισμένες αυξήσεις μισθών, και συγχρόνως με τη φορολογική πολιτική, καθώς και πολλά άλλα παρεμβατικά μέτρα, οι φορείς οικονομικής πολιτικής θα έπρεπε να ελέγχουν τις τιμές και τα κέρδη, ενώ με κατάλληλα μέτρα θα έπρεπε να ελέγχουν και να ενθαρρύνουν τις παραγωγικές δραστηριότητες και τις επενδύσεις. Τέτοια περιοριστικά μέτρα, και μάλιστα πολύ σκληρά σε ορισμένες περιπτώσεις, πήραν, άλλες γρηγορότερα και άλλες αργότερα, όλες οι χώρες του ΟΟΣΑ, αλλά και πολλές άλλες χώρες στον κόσμο που επλήγησαν από τις αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου.

Οι κυβερνήσεις της χώρας μας όμως, αφενός κάτω από την ανάγκη να βελτιωθεί η διανομή του εισοδήματος υπέρ των εργαζομένων και ιδιαίτερα των χαμηλομίσθων, και αφ' ετέρου κάτω από την πίεση των εργατικών συνδικάτων, έκαναν σημαντικές αυξήσεις των μισθών, συνήθως μεγαλύτερες από την παραγωγικότητα, ενώ οι επιχειρήσεις προέβαιναν σε ανεξέλεγκτες αυξήσεις τιμών για να διασφαλίσουν τα κέρδη τους. Οι αυξήσεις αυτές των τιμών παρέβλαπταν την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων τόσο στην εγχώρια αγορά όσο και στο εξωτερικό με συνέπεια τη βραδεία αύξηση της ζητήσεως και επομένως της παραγωγής εγχωρίων προϊόντων και του εθνικού εισοδήματος της χώρας μας.

Εξάλλου, τα σχετικά υψηλά επίπεδα διαθεσίμων εισοδημάτων που προέρχονταν από τους σχετικά γρήγορα αυξανόμενους μισθούς και τα εισοδήματα των άλλων επαγγελματιών που διέφευγαν τη φορολογία σε μεγάλη έκταση, αλλά και από τα ραγδαία αυξανόμενα εισοδήματα της παραοικονομίας, συντηρούσαν υψηλό επίπεδο καταναλώσεως και επομένως ενεργού ζητήσεως στη χώρα. Το υψηλό αυτό επίπεδο ζητήσεως διόγκωνε τις εισαγωγές, ενόψει της ελλείψεως ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων.

Τέλος, όπως θα δούμε αναλυτικότερα πιο κάτω, το δημόσιο, και ιδιαίτερα η κεντρική διοίκηση, συντηρούσε σχετικά υψηλό επίπεδο δαπανών, το οποίο κάλυπτε με έσοδα από δανεισμό. Με άλλα λόγια, οι αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου αναδιένειμαν εισόδημα σε βάρος της χώρας μας και έκαναν αναγκαία τη μείωση του βιοτικού επιπέδου του λαού μας, αλλά οι κυβερνήσεις δεν προέβησαν στον

αναγκαίο περιορισμό των εισοδημάτων αυτών, ώστε να περιορισθεί η ζήτηση στις νέες πραγματικές οικονομικές μας δυνάμεις, με συνέπεια ιδιωτικός και δημόσιος τομέας·να δαπανούν για μια μεγάλη περίοδο περισσότερα από όσα έπρεπε. Η υπερβάλλουσα αυτή ζήτηση όμως, μαζί με τις αυξητικές επιδράσεις στο κόστος παραγωγής, που προκάλεσαν οι αυξήσεις των τιμών των πρώτων υλών και ιδιαίτερα του πετρελαίου, προκάλεσε μεγάλες αυξήσεις του δείκτη τιμών, δηλαδή υψηλό πληθωρισμό.

Η ανάγκη λήψεως περιοριστικών μέτρων αναγνωρίσθηκε από την κυβέρνηση το 1985 οπότε και εφαρμόσθηκε μια σειρά από περιοριστικά μέτρα, τα οποία όμως ήρθαν πολύ καθυστερημένα, αφού για δέκα περίπου χρόνια και ιδιαίτερα μετά το 1979, καταναλίσκαμε πολύ περισσότερα από όσα οι οικονομικές μας δυνάμεις επέτρεπαν. Επί πλέον, τα περιοριστικά αυτά μέτρα διατηρήθηκαν για σχετικά περιορισμένο χρόνο. Το 1990, η κυβέρνηση επέβαλε και πάλι περιοριστικά μέτρα, τα οποία θα πρέπει να διατηρηθούν όσο απαιτείται.

Ένας τρίτος παράγων που πιθανόν επηρέασε αρνητικά το ρυθμό οικονομικής αναπτύξεως της χώρας μας τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια είναι και η σχετικά έντονη, πολλές φορές, παρέμβαση του κράτους στην οικονομία ή ακόμη και η απλή απειλή για παρέμβαση, σε τομείς δραστηριότητας του ιδιωτικού τομέα. Αυτό συνήθως παραβλάπτει το επενδυτικό κλίμα και περιορίζει την ανάπτυξη πρωτοβουλιών από ιδιώτες επενδυτές.

1.5 Η συμβολή των επι μέρους τομέων οικονομικής δραστηριότητας στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Η πιο πάνω ευνοϊκή εξέλιξη του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και του εισοδήματος της ελληνικής οικονομίας, ιδιαίτερα στα πρώτα είκοσι πέντε χρόνια της ταχείας οικονομικής αναπτύξεως, αντανακλά την ευνοϊκή εξέλιξη του προϊόντος και των τριών βασικών τομέων παραγωγής, δηλαδή του πρωτογενούς, του δευτερογενούς και του τριτογενούς, αλλά πρωτοπόρο θέση είχε η ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα. Αντίθετα, στην περίοδο της βραδείας οικονομικής αναπτύξεως της χώρας μετά την πετρελαιακή κρίση του 1973, πρωταρχικό ρόλο στην αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος έπαιξε ο τριτογενής τομέας, ενώ η αύξηση του προϊόντος των δύο άλλων τομέων ήταν σχετικά μικρότερη.

Ο πίνακας 1.5.1 παρουσιάζει τους ρυθμούς αυξήσεως του προϊόντος των τριών βασικών τομέων οικονομικής δραστηριότητας ανά δεκαετία καθώς επίσης και τη συμβολή καθενός τομέα στο συνολικό ΑΕΠ στην αρχή κάθε δεκαετίας. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, τόσο στη δεκαετία του '50 όσο και στη δεκαετία του '60 το προϊόν του δευτερογενούς τομέα αυξήθηκε με ρυθμό ταχύτερο από το ρυθμό αυξήσεως του ΑΕΠ, με συνέπεια να αυξηθεί η συμβολή του τομέα αυτού από 20% το 1950 με 26% περίπου το 1960 και σε 31% το 1970. Λίγο μεγαλύτερος από το μέσο ρυθμό αυξήσεως του ΑΕΠ ήταν επίσης ο ρυθμός αυξήσεως του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα στη δεκαετία του '70, κυρίως λόγω των ευνοϊκών εξελίξεων στο πρώτο μισό της δεκαετίας αυτής, με συνέπεια να αυξηθεί ελαφρά η συμβολή του δευτερογενούς τομέα στο συνολικό ΑΕΠ και να φθάσει το 32,4 % το 1980. Αντίθετα στη δεκαετία του '80, ο ρυθμός αυξήσεως του προϊόντος

του δευτερογενούς τομέα ήταν πολύ μικρός και η συμβολή του στο συνολικό ΑΕΠ μειώθηκε κατά δυόμισι περίπου ποσοστιαίες μονάδες μέχρι το 1989.

Κατά την ίδια περίοδο το προϊόν του πρωτογενούς τομέα αυξήθηκε με πολύ μικρότερο ρυθμό από τον αντίστοιχο μέσο ρυθμό αυξήσεως του ΑΕΠ, με συνέπεια να μειώθει σημαντικά η συμβολή του στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν και από 28% το 1950 να φθάσει το 13% περίπου το 1989. Η μείωση αυτή της συμβολής του πρωτογενούς τομέα της οικονομίας μας στο συνολικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ήταν αναμενόμενη γιατί, όπως θα δούμε πιο κάτω, τέτοια μείωση παρατηρείται πάντοτε κατά την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, οπότε αναπτύσσεται ταχύτερα ο δευτερογενής τομέας.

Τέλος, το προϊόν του τριτογενούς τομέα αυξήθηκε με ελαφρά μεγαλύτερο ρυθμό από ότι το συνολικό ΑΕΠ, με συνέπεια η συμβολή του τομέα αυτού να αυξηθεί από 52% το 1950 σε 57% περίπου το 1989. Η αύξηση αυτή της συμβολής του τριτογενούς τομέα οφείλεται στη σχετικά ταχύτερη αύξηση του προϊόντος του τα τελευταία δέκα χρόνια, ενώ αντίθετα στη δεκαετία του '50 και του '60 καθώς επίσης και στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '70, η συμβολή του τριτογενούς τομέα στο συνολικό ΑΕΠ μειωνόταν σταδιακά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.1

Η εξέλιξη του ακαθάριστου προϊόντος των τριών βασικών τομέων παραγωγής στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1950 – 1989

(σε τιμές συντελεστών και σταθερές τιμές 1970)

Τομέας παραγωγής	Ρυθμοί μεταβολής					Ποσοστιαία σύνθεση				
	1950–1960	1960–1970	1970–1980	1980–1989	1950–1989	1950	1960	1970	1980	1989
Πρωτογενής Δευτερογενής Τριτογενής	3,8 8,4 5,5	4,7 9,3 7,0	2,5 5,3 6,0	0,9 0,8 2,6	3,0 6,0 5,2	27,8 20,1 52,1	23,1 25,9 52,0	18,2 31,4 50,4	14,5 32,4 53,1	13,3 29,8 56,9
Σύνολο	5,7	7,5	4,9	1,8	5,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1.6 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- Η χώρα μας επέτυχε μεγάλη πρόοδο κατά τη μεταπολεμική περίοδο, αλλά η ανάπτυξή της δεν ήταν ομαλή σε ολόκληρη την περίοδο αυτή. Σχολιάστε τα χαρακτηριστικά στάδια της περιόδου αυτής.
- Συγκρίνετε το ρυθμό αναπτύξεως και την εξέλιξη του βιοτικού επιπέδου της χώρας μας με άλλες χώρες κατά τη μεταπολεμική περίοδο.
- Ποιοι παράγοντες συντέλεσαν στην ταχύρρυθμη ανάπτυξη της οικονομίας μας στην περίοδο 1950 – 1973;
- Ποια είναι τα αίτια της κρίσεως της ελληνικής οικονομίας που παρατηρείται μετά το 1973 και ιδιαίτερα μετά το 1979;
- Σχολιάστε τις εξελίξεις του προϊόντος καθενός από τους τρεις βασικούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

2.1 Έννοια και σημασία της πρωτογενούς παραγωγής στην Ελλάδα.

Η πρωτογενής παραγωγή, που περιλαμβάνει συνήθως τα προϊόντα της αγροτικής δραστηριότητας, εξακολουθεί να έχει μεγάλη σημασία για τη χώρα μας ως προς τη συμβολή της τόσο στη συνολική παραγωγή και στην απασχόληση όσο και στο εμπορικό μας ισοζύγιο, παρόλο που η σημασία της μειώνεται σταδιακά, καθόσον προχωρεί η οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Πραγματικά, όπως φαίνεται στον πίνακα 2.1.1, ο πρωτογενής τομέας στη χώρα μας συμβάλλει σήμερα κατά 15% περίπου στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, ενώ το 1950 η συμβολή του ήταν σχεδόν διπλάσια. Πάντως, όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν, η συμβολή του

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1.1

Η συμβολή του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ, στην απασχόληση, στο εμπόριο και στο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου στις χώρες της ΕΟΚ

Χώρα	ΑΕΠ (1987)	Απασχόληση (1988)	Εξαγωγές (1988)	Εισαγωγές (1988)	Πάγιο κεφάλαιο (1987)
Βέλγιο	2,2	2,7	4,1	11,8	2,3
Γαλλία	3,5	6,8	12,0	13,0	2,3
Γερμανία	1,5	4,3	3,6	11,3	2,2
Δανία	4,0	6,3	25,1	17,9	4,2
Ελλάδα	15,6	27,0	21,1	17,4	6,1
Ηνωμ. Βασίλειο	1,7	2,2	6,0	10,8	1,3
Ιρλανδία	10,3	15,4	25,8	10,4	7,6
Ισπανία	5,2	14,4	16,2	21,4	4,8
Ιταλία	4,5	9,9	5,4	16,6	7,0
Λουξεμβούργο	2,4	3,4	4,7	11,8	2,2
Ολλανδία	4,1	4,8	22,1	18,4	4,7
Πορτογαλία	6,4	20,7	11,4	33,2	3,9
Σύνολο	8,2	7,7	8,3	13,8	3,4

πρωτογενούς τομέα στη χώρα μας είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη συμμετοχή του σε όλες τις άλλες χώρες της ΕΟΚ και πενταπλάσια περίπου από τον κοινοτικό μέσο όρο. Μεγαλύτερη είναι επίσης η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα στην απασχόληση στη χώρα μας, παρά τη σημαντική μείωση της από 51% το 1950 σε 27% σήμερα. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, η συμβολή του πρωτογενούς τομέα στην απασχόληση είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη συμμετοχή του σε όλες τις άλλες χώρες της Κοινότητας και τετραπλάσια περίπου από τον κοινοτικό μέσο όρο.

Τέλος, αξιόλογη και περισσότερο σημαντική παραμένει η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα στο εμπορικό ισοζύγιο της χώρας μας, αφού η συμβολή του στις συνολικές εξαγωγές είναι πολύ μεγάλη, ενώ η εγχώρια παραγωγή είναι επαρκής σε πολλά προϊόντα με συνέπεια να μην αναγκάζεται η χώρα μας να προβαίνει σε μεγάλες εισαγωγές. Πραγματικά, όπως φαίνεται στον πίνακα, οι εξαγωγές γεωργικών προϊόντων στη χώρα μας, που το 1950 αποτελούσαν το 80% των συνολικών μας εξαγωγών, μειώθηκαν σταδιακά στο 21%, ποσοστό μεγαλύτερο από αυτό των περισσότερων χωρών της Κοινότητας και σχεδόν τριπλάσιο από τον κοινοτικό μέσο όρο. Αντίθετα, οι εισαγωγές γεωργικών προϊόντων, που μειώθηκαν από 35% το 1950 σε 17% το 1988, είναι μικρότερες από ό,τι στις περισσότερες άλλες χώρες της ΕΟΚ. Σημαντική είναι τέλος η συμβολή του γεωργικού τομέα στη χώρα μας στον σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου, όπως φαίνεται στον πίνακα.

2.2 Η διάρθρωση του προϊόντος του πρωτογενούς τομέα.

Η πρωτογενής παραγωγή περιλαμβάνει τέσσερις κύριους κλάδους: τη φυτική παραγωγή ή τη γεωργία, τη ζωική παραγωγή ή κτηνοτροφία, τη δασοκομία και την αλιεία – ίχθυστροφία. Γίανα από 95% του προϊόντος του πρωτογενούς τομέα προέρχεται από τους κλάδους της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, ενώ οι δύο άλλοι κλάδοι συνεισφέρουν λιγότερο από το 4% του συνολικού ΆΕΠ του τομέα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.1

Η διάρθρωση του ακαθάριστου προϊόντος του πρωτογενούς τομέα

Κλάδοι πρωτογενούς παραγωγής	1950	1960	1970	1980	1988
1) Γεωργία – Κτηνοτροφία	92,5	92,1	94,7	95,9	96,4
2) Δασοκομία	4,8	4,9	2,4	2,0	1,5
3) Αλιεία – ίχθυστροφία	2,7	3,0	2,9	2,1	2,1
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 2.2.1, η συμβολή των δύο πρώτων κλάδων, που ήταν πολύ μεγάλη από την αρχή της δεκαετίας του '50 αυξήθηκε σταδιακά μέχρι σήμερα, ενώ η συμβολή των δύο τελευταίων κλάδων, που μόλις υπερέβαινε το 7% το 1950, μειώθηκε περίπου στο μισό. Σημαντικότερη ήταν η αύξηση του προϊόντος των κλάδων γεωργίας – κτηνοτροφίας κατά τη δεκαετία του '80, γιατί όπως θα διούμε αμέσως πιο κάτω, κατά την περίοδο αυτή είχαμε μεγάλη αύξηση της κτηνοτροφικής παραγωγής. Θα εξετάσουμε στη συνέχεια τις εξελίξεις στη διάρθρωση του προϊόντος του κάθε κλάδου χωριστά, τα επιτεύγματά του κατά τη μεταπολεμική περίοδο και τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα.

2.3 Η φυτική παραγωγή.

Η φυτική παραγωγή στη χώρα μας αποτελεί την κύρια δραστηριότητα στον πρωτογενή τομέα της οικονομίας μας και συμβάλλει κατά 70% περίπου στη συνολική παραγωγή του κλάδου γεωργία – κτηνοτροφία. Η συμμετοχή αυτή είναι

μεγαλύτερη από την αντίστοιχη συμμετοχή σε όλες τις χώρες της Κοινότητας και κατά 20 ποσοστιαίες μονάδες μεγαλύτερη από τον κοινοτικό μέσο όρο που φθάνει σήμερα το 50% περίπου. Η συνολικά καλλιεργούμενη έκταση καταλαμβάνει σήμερα το 30% περίπου της συνολικής εκτάσεως της χώρας μας, ποσοστό ελαφρά μεγαλύτερο από αυτό του 1950. Η αύξηση των καλλιεργουμένων εκτάσεων οφείλεται στην παράδοση για καλλιέργεια ορισμένων νέων εδαφών που προήλθαν από αποξήρανση λιμνών, ελών κ.ά. και αντιστάθμισαν τη μείωση των καλλιεργουμένων εκτάσεων που προήλθε από την εγκατάλειψη πολλών ορεινών εδαφών.

Η συνολική φυτική παραγωγή στη χώρα μας αυξήθηκε σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο και από 6,6 εκατ. τόνους περίπου το 1950 έφθασε σήμερα τα 28,5 εκατ. τόνους. Ο πίνακας 2.3.1 δίνει την εξέλιξη της συνολικής φυτικής παραγωγής σε ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου. Η εντυπωσιακή

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3.1

**Η εξέλιξη της φυτικής παραγωγής στη χώρα μας
1950 – 1988**

Έτος	Παραγωγή σε χιλ. τόνους
1950	6.595
1960	8.029
1970	13.316
1980	19.390
1989	28.500

ανάπτυξη της γεωργικής μας παραγωγής οφείλεται εν μέρει στην αύξηση και την ποιοτική βελτίωση των εδαφών, αφού εγκαταλέιφθησαν πολλά ορεινά εδάφη και δημιουργήθηκαν πεδινά με τις αποξηράνσεις, κυρίως όμως οφείλεται στις θεαματικές αυξήσεις των στρεμματικών αποδόσεων, δηλαδή της παραγωγής ανά στρέμμα, που εμφανίζονται στον πίνακα 2.3.2 για ορισμένα βασικά προϊόντα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3.2

Ετήσια παραγωγή σε κιλά ανά στρέμμα ορισμένων γεωργικών προϊόντων

Προϊόντα	1950	1960	1970	1980	1988
Σπάρι	98	166	214	299	279
Καλαμπόκι	79	127	328	756	919
Καπνός	57	72	98	131	167
Βαμβάκι	103	112	234	253	278
Πατάτες	1.012	1.099	1.483	1.320	1.846
Ντομάτες	1.711	1.657	3.326	4.848	4.107
Πεπονοειδή	1.383	1.274	1.988	2.850	2.533

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν, η παραγωγή ανά στρέμμα του σιταριού τριπλασιάσθηκε, του καλαμποκιού υπερδεκαπλασιάσθηκε, του καπνού τριπλασιάσθηκε, του βαμβακιού και της ντομάτας σχεδόν τριπλασιάσθηκε, ενώ των πεπονειδών και της πατάτας σχεδόν διπλασιάσθηκε. Η θεαματική αυτή αύξηση των στρεμματικών αποδόσεων οφείλεται στους εξής παράγοντες:

α) Στη σημαντική αύξηση και ποιοτική βελτίωση των εισροών, λ.χ. των λιπασμάτων, των σπόρων, των καυσίμων, των φαρμάκων κ.ά. Υπολογίζεται ότι στη δεκαπενταετία 1960 – 1975, η δαπάνη για λιπάσματα αυξήθηκε περισσότερο από τρεις φορές, η κατανάλωση υγρών καυσίμων τετραπλασιάσθηκε και η δαπάνη για γεωργικά φάρμακα διπλασιάσθηκε. Σημαντικές αυξήσεις των εισροών αυτών, αλλά με μικρότερους ρυθμούς, είχαμε επίσης και τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια.

β) Στη συνεχή εκμηχάνιση των αγροτικών εργασιών, λ.χ. της σποράς, της συλλογής των καρπών κ.ά., η οποία άλλωστε αποδεικνύεται και από τη σημαντική αύξηση της καταναλώσεως καυσίμων. Υπολογίζεται ότι στη δεκαπενταετία 1965–1980 οι γεωργικοί ελκυστήρες σχεδόν πενταπλασιάσθηκαν, οι σπαρτικές μηχανές υπερπενταπλασιάσθηκαν, οι θεριζοαλωνιστικές μηχανές σχεδόν διπλασιάσθηκαν και οι αντλίες νερού υπερδιπλασιάσθηκαν, ενώ τα συγκροτήματα τεχνικής βροχής σχεδόν δεκαπλασιάσθηκαν. Η εκμηχάνιση της γεωργίας συνεχίσθηκε με βραδύτερο ρυθμό και κατά τη δεκαετία του '80.

γ) Στην αύξηση των εδαφών που αρδεύονται, τα οποία έχουν μεγαλύτερη παραγωγικότητα από τα εδάφη που δεν αρδεύονται. Οι αρδευόμενες εκτάσεις αυξήθηκαν σημαντικά στη μεταπολεμική περίοδο και καλύπτουν σήμερα το 30% περίπου της συνολικά καλλιεργούμενης εκτάσεως.

δ) Στην αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, δηλαδή στη στροφή σε περισσότερο αποδοτικές καλλιέργειες. Η αναδιάρθρωση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της συμμετοχής σ' αυτές των γεωργικών προϊόντων που έχουν μεγάλη εισοδηματική ελαστικότητα, των οποίων η ζήτηση αυξάνει πολύ γρήγορα, όταν αυξάνεται το εθνικό εισόδημα. Τέτοια προϊόντα είναι τα νωπά φρούτα, τα λαχανικά κ.ά., σε βάρος των παραδοσιακών, όπως τα λέμε προϊόντων, π.χ. του σιταριού, της σταφίδας και του καπνού, που έχουν σχετικά χαμηλή εισοδηματική ελαστικότητα.

Τα κυριότερα προϊόντα φυτικής παραγωγής είναι τα εξής:

- Τα σιτηρά (στάρι, κριθάρι, καλαμπόκι, ρύζι κ.ά.).
- Λαχανικά (ντομάτες, αγγούρια, λάχανα - κουνουπίδια, κολοκύθια, κρεμμύδια, φασόλια, μελιτζάνες, μπάμιες, κ.ά.).
- Φρούτα (ροδάκινα, μήλα, αχλάδια, βερύκοκκα, κεράσια, καρπούζια, πεπόνια κ.ά.).
- Εσπεριδοειδή (πορτοκάλια, λεμόνια, μανταρίνια, κ.ά.).
- Ελαιοκομικά προϊόντα (λάδι, ελιές).
- Αμπελουργικά προϊόντα (κρασί, σταφύλια).
- Πατάτες.
- Βιομηχανικά φυτά (καπνός, βαμβάκι, ζαχαρότευτλα κ.ά.).
- Ξηροί καρποί (καρύδια, αμύγδαλα, φυστίκια, σύκα κ.ά.).
- Κτηνοτροφικά φυτά (μηδική, σανός, βίκος κ.ά.)

Τα σιτηρά αποτελούσαν την κύρια δραστηριότητα φυτικής παραγωγής στα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου και απέφεραν το 40% περίπου της ακαθάριστης αξίας παραγωγής φυτικών προϊόντων, η σημασία τους όμως μειώνεται σταδιακά και σήμερα αποφέρουν μόνο το 13% περίπου. Ομοίως, μειώνεται η συμβολή των αμπελουργικών προϊόντων, του καπνού και των βιομηχανικών φυτών, ενώ αυξάνεται η συμβολή των λαχανικών, των φρούτων, των ελαιοκομικών προϊό-

ντων, του βαμβάκιού κ.ά. Η χώρα μας είναι σήμερα αυτάρκης, δηλαδή παράγει όσα χρειάζεται να καταναλώσει, ενώ σε πολλά προϊόντα φυτικής παραγωγής είναι υπεραυτάρκης, δηλαδή παράγει περισσότερα από όσα χρειάζεται να καταναλώσει και έχει έτσι τη δυνατότητα να εξάγει. Τα κυριότερα εξαγώγιμα γεωργικά προϊόντα είναι το ελαιόλαδο, ο καπνός, ο τοματοπολτός, τα εσπεριδοειδή, τα ροδάκινα, η σταφίδα, τα νωπά λαχανικά, το κρασί, τα βερύκοκκα κ.ά.

Παρά τα παραπάνω επιπεύγματα όμως, η γεωργία μας εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σειρά προβλημάτων και να υστερεί πολύ έναντι των άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Τα κυριότερα προβλήματα είναι τα εξής:

α) Το μικρό μέγεθος και ο μεγάλος τεμαχισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Το μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στη χώρα μας είναι πολύ μικρό. Το 80% των εκμεταλλεύσεων αυτών καταλαμβάνει έκταση μικρότερη από 50 στρέμματα, ενώ το μέσο μέγεθος για όλες τις εκμεταλλεύσεις είναι περίπου 35 στρέμματα. Αυτό είναι πολύ μικρό μέγεθος, αν μάλιστα το συγκρίνει κανείς με το μέσο μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στις χώρες της ΕΟΚ, όπου είναι διπλάσιο. Επίσης, στη χώρας μας παρατηρείται μεγάλος τεμαχισμός της συνολικής εκτάσεως των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Κάθε εκμετάλλευση δηλαδή περιλαμβάνει πολλά αγροτεμάχια, τα οποία βρίσκονται σε διάφορες τοποθεσίες και δεν συνδέονται μεταξύ τους. Υπολογίζεται ότι, κατά μέσο όρο, κάθε γεωργική εκμετάλλευση περιλαμβάνει 6 αγροτεμάχια, με έκταση 6 στρέμματα περίπου το καθένα. Το μικρό αυτό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και ο κατακερματισμός τους σε πολλά αγροτεμάχια δυσχεραίνει την οργάνωση της γεωργικής παραγωγής με βάση τα σύγχρονα επιχειρηματικά πρότυπα.

β) Η σχετική ανεπάρκεια του επενδυμένου πάγιου κεφαλαίου.

Ο γεωργικός τομέας απορρόφησε περίπου το 10% των συνολικών επενδύσεων της χώρας στη μεταπολεμική περίοδο. Παρά το γεγονός ότι το συνολικό αυτό ποσό επενδυτικών πόρων είναι αξιόλογο, το συνολικό κεφάλαιο που απασχολεί κάθε γεωργική εκμετάλλευση είναι ακόμη σχετικά περιορισμένο. Υπολογίζεται ότι το μέσο ανά εκμετάλλευση πάγιο κεφάλαιο σε τιμές 1970 είναι μικρότερο από 100.000 δρχ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη σχετικά χαμηλή παραγωγικότητα στον αγροτικό τομέα.

γ) Η περιορισμένη άρδευση.

Οι αρδευόμενες γεωργικές εκτάσεις είναι σήμερα σχετικά περιορισμένες, παρά τη σημαντική αύξησή τους κατά τα τελευταία χρόνια. Όπως είπαμε πιο πάνω, συνολικά αρδεύεται σήμερα το 30% περίπου της συνολικής καλλιεργούμενης εκτάσεως, ενώ αν αξιοποιηθεί ολόκληρο το υδάτινο δυναμικό, θα μπορούσε να αρδεύσει ποσοστό 40%. Η αύξηση των αρδευομένων εκτάσεων θα διευκολύνει πολύ την παραπέρα αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, οι οποίες όπως θα δούμε, πρέπει να προωθηθούν ακόμη περισσότερο.

δ) Η διάρθρωση των καλλιεργειών.

Αυτή εξακολουθεί να μην είναι ικανοποιητική και να παρίσταται ανάγκη περαιτέρω αναδιαρθρώσεώς τους, ώστε να προσαρμοσθεί η παραγωγή προς τις ανάγκες της αγοράς, δηλαδή προς τη ζήτηση. Ειδικότερα, είναι ανάγκη να προωθηθεί η

παραγωγή του βαμβακιού, των κηπευτικών, των φρούτων κ.ά., που έχουν καλές προσπτικές πρωθήσεως στην εγχώρια και διεθνή αγορά σε βάρος ορισμένων παραδοσιακών καλλιεργειών, λ.χ. των σιτηρών, του καπνού, της σταφίδας κ.ά., τα οποία έχουν λιγότερο ευνοϊκές προσπτικές. Εξάλλου, θα πρέπει να περιορισθεί η παραγωγή ορισμένων φρούτων και λαχανικών, όπως είναι π.χ. τα ροδάκινα, τα βερύκοκκα, τα μήλα, τα πορτοκάλια, η βιομηχανική ντομάτα, που η παραγωγή του πλεονάζει, και να πρωθηθεί η παραγωγή άλλων που βρίσκονται σε ανεπάρκεια, λ.χ. φράουλες, γκρέιπ – φρουτ, ακτινίδια, κ.ά.

ε) Η σύνθεση και η ποιότητα του εργατικού δυναμικού.

Στο γεωργικό τομέα αυτά αποτελούν επίσης σημαντικό πρόβλημα, γιατί δεν είναι ικανοποιητική. Η μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα και στο εξωτερικό, που δημιουργείται η ποιότητα της μεταπολεμική περίοδο, στέρησε από την ύπαιθρο το δυναμικότερο τμήμα της και οδήγησε σε γήρανση του πληθυσμού της.

Επίσης ανεπαρκής μπορεί να χαρακτηρισθεί η επαγγελματική κατάρτιση του αγροτικού πληθυσμού, με συνέπεια να παρεμποδίζεται η εφαρμογή βελτιωμένων μεθόδων τεχνολογίας, η ορθολογική οργάνωση και ο προγραμματισμός της παραγωγής.

στ) Η ανεπαρκής οργάνωση της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων.

Ανεπάρκεια παρατηρείται στην οργάνωση της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων τόσο στο εσωτερικό όσο και στη διεθνή αγορά. Το κύριο πρόβλημα αποτελεί εδώ η έλλειψη βασικής τυποποιήσεως των γεωργικών προϊόντων, η οποία με τη σειρά της δημιουργεί σημαντικά προβλήματα για την εμπορία τους. Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα στον τομέα της εμπορίας είναι η έλλειψη ή η κακή λειτουργία τοπικών και κεντρικών αγορών γεωργικών προϊόντων, οι οποίες θα διευκολύνουν το εμπόριο των προϊόντων αυτών. Τέλος, το δίκτυο διακινήσεως των γεωργικών προϊόντων δεν είναι αρκετά αναπτυγμένο, πράγμα που δημιουργεί σημαντικά προβλήματα στη διακίνηση και εμπορία τους. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι ο περιορισμός των εξαγωγών γεωργικών προϊόντων, καθώς επίσης και η υπερβολική επιβάρυνση των τελικών καταναλωτών, χωρίς αντίστοιχη ικανοποίηση των παραγωγών. Και αυτό γιατί σημαντικό τμήμα της τιμής το καρπώνονται οι διάφοροι μεσάζοντες:

ζ) Η ανεπαρκής οργάνωση του συνεταιριστικού κινήματος.

Το συνεταιριστικό κίνημα στη χώρα μας δεν έχει ακόμη καταφέρει να συμβάλλει στην προώθηση της πρωτογενούς μας παραγωγής, παρά τις προσπάθειες ενισχύσεως του που έχουν καταβληθεί τα τελευταία χρόνια. Αυτό παρεμποδίζει την πλήρη από κοινού αξιοποίηση του μηχανικού εξοπλισμού, τον προγραμματισμό και την αναδιάρθρωση της παραγωγής, την εισαγωγή νέας τεχνολογίας, την επέκταση της αρδεύσεως και κυρίως την οργάνωση της διακινήσεως και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων.

2.4 Η κτηνοτροφία.

Η κτηνοτροφία αποτελεί το δεύτερο κλάδο της αγροτικής μας παραγωγής από άποψη συμβολής στην παραγωγή. Η συμβολή όμως της κτηνοτροφικής μας

παραγωγής είναι περιορισμένη σε σύγκριση με την αντίστοιχη συμβολή της σε όλες τις άλλες χώρες της Κοινότητας. Έτσι, ενώ στην Ελλάδα η ζωική παραγωγή αποτελεί μόνο το 30% του κλάδου γεωργία - κτηνοτροφία, στην Κοινότητα αποτελεί το 50%. Η ανεπάρκεια αυτή της κτηνοτροφικής μας παραγωγής, που είναι έντονη σε ορισμένα ιδιαίτερα προϊόντα, οφείλεται κυρίως στην ανεπάρκεια της χλωρίδας και των κτηνοτροφών γενικότερα.

Στα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου, η κτηνοτροφία στη χώρα μας δεν ήταν εντατική. Στα τελευταία σαράντα χρόνια όμως έχει γίνει σημαντική πρόοδος και σε ορισμένα προϊόντα καλύπτονται σήμερα πλήρως οι ανάγκες της χώρας. Αντίθετα, σε άλλα προϊόντα του ζωικού βασιλείου η χώρα μας αντιμετωπίζει σημαντικές ελλείψεις και αναγκάζεται να εισάγει μεγάλες ποσότητες. Γενικά, η κτηνοτροφική παραγωγή αυξήθηκε με σχετικά ταχύτερους ρυθμούς από τη φυτική παραγωγή στη μεταπολεμική περίοδο. Ιδιαίτερα ταχεία ήταν η αύξηση της κτηνοτροφικής παραγωγής στη δεκαετία του 1960, κατά την οποία υπολογίζεται ότι αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 9%.

Σημαντική αύξηση σημείωσε η παραγωγή του βοδινού, του χοιρινού και του κρέατος από κοτόπουλα, ενώ η παραγωγή κρέατος και γάλατος από αιγοπρόβατα αυξήθηκε με σχετικά βραδύτερο ρυθμό. Τα τελευταία χρόνια όμως η κτηνοτροφική μας παραγωγή αντιμετωπίζει προβλήματα λόγω και του συναγωνισμού της από τα κοινοτικά προϊόντα. Ο πίνακας 2.4.1 εμφανίζει την εξέλιξη της ζωικής μας παραγωγής σε ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4.1

Η εξέλιξη της ζωικής παραγωγής στην Ελλάδα μεταπολεμικά

(χιλιάδες τόννοι)

Κτηνοτροφικά προϊόντα	1950	1960	1970	1980	1990
a) - Κρέας					
- Πρόβειο	74	159	306	511	524
- Βοδινό	-	53	60	80	84
- Χοιρινό	-	29	90	100	82
- Γίδιο	-	28	55	144	147
- Πουλερικά	-	29	30	39	46
- Λοιπά	-	18	67	144	160
β) - Γαλακτομικά προϊόντα	276	1.021	1.475	1.870	1.798
- Γάλα προβάτων	-	313	439	571	641
- Γάλα αγελάδων	-	354	570	712	694
- Γάλα γιδιών	-	251	330	414	463
- Λοιπά	-	103	136	173	200
γ) - Αυγά	22	53	101	120	128
δ) - Λοιπά	40	34	41	55	60
Σύνολο παραγωγής	432	1.267	1.923	2.556	2.710

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν, η παραγωγή των κτηνοτροφικών προϊόντων αυξήθηκε σταδιακά και από 432 χιλιάδες τόννους το 1950 έφθασε τους 2,7 εκατ. τόννους το 1990. Η παραγωγή κρέατος εππαπλασιάσθηκε, η παραγωγή

γαλακτομικών προϊόντων υπερεξαπλασιάσθηκε, ενώ η παραγωγή αυγών εξαπλασιάσθηκε. Μεγαλύτερη ήταν η αύξηση της παραγωγής πουλερικών η οποία ενεπλασιάσθηκε μεταξύ 1960 και 1990, με συνέπεια να καλύπτονται σήμερα πλήρως οι ανάγκες της χώρας μας και να μην εισάγομε.

Σημαντική ήταν επίσης και η αύξηση της παραγωγής χοιρινού κρέατος, η οποία υπερτενταπλασιάσθηκε τα τελευταία τριάντα χρόνια με συνέπεια να καλύπτουμε σχεδόν πλήρως τις ανάγκες μας για εγχώρια κατανάλωση και να κάνομε περιορισμένες μόνο εισαγωγές. Η παραγωγή κρέατος από αιγοπρόβατα αυξήθηκε κατά 50% τα τελευταία χρόνια και σχεδόν καλύπτει τις εσωτερικές μας ανάγκες.

Αντίθετα η παραγωγή μοσχαρίσιου κρέατος, η οποία στην εικοσαετία 1960 – 1980 υπερτριπλασιάσθηκε, μειώνεται τα τελευταία χρόνια και δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών της χώρας μας με συνέπεια να εισαγάγουμε μεγάλες ποσότητες από το εξωτερικό. Η χώρα μας εισάγει σήμερα πάνω από το 50% της καταναλώσεως βιοδινού κρέατος από το εξωτερικό και δαπανά πολύτιμο συνάλλαγμα. Η παραγωγή όλων των γαλακτοκομικών προϊόντων επίσης αυξήθηκε σημαντικά, αλλά δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών μας με συνέπεια να εισάγομε περίπου το 20% της καταναλώσεως από το εξωτερικό. Αντίθετα, η παραγωγή αυγών καλύπτει πλήρως τις ανάγκες μας.

Παρά τις ευνοϊκές αυτές εξελίξεις στη ζωική παραγωγή, η χώρας μας αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα τα τελευταία χρόνια, με συνέπεια να μειώνεται σταδιακά το ζωικό κεφάλαιο.

Πραγματικά, όπως φαίνεται από τον πίνακα 2.4.2 το ζωικό κεφάλαιο της χώρας μας μειώθηκε από 47,8 εκατ. κεφάλια το 1983 σε 46,6 εκατ. κεφάλια το 1986. Η μείωση αυτή προήλθε κυρίως από τη μείωση στα κοτόπουλα, τα βοοειδή και τους χοιρίους, που οφείλεται κυρίως στην ένταση του ανταγωνισμού από άλλες κοινωνικές χώρες. Το κεφάλαιο σε αιγοπρόβατα αυξήθηκε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4.2

Η εξέλιξη του ζωικού κεφαλαίου της χώρας μας τα τελευταία χρόνια

(χιλιάδες κεφαλές)

Zώα	1983	1984	1985	1986
– Βοειδή	755	726	723	703
– Χοίροι	1.065	1.061	1.009	1.000
– Πρόβατα	8.258	8.258	8.342	8.617
– Γίδια	4.743	4.816	4.939	5.218
– Κοτόπουλα	29.082	29.133	28.029	27.305
– Λοιπά	3.856	3.863	3.773	3.724
Σύνολο	47.753	47.849	46.811	46.567
Κυψέλες μελισσών (χλ.)	1.197	1.237	1.239	1.272

2.5 Η δασοκομία.

Είδαμε πιο πάνω ότι η συμβολή των δασών στη συνολική πρωτογενή παραγωγή είναι σχετικά περιορισμένη σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο και μειώνεται

διαχρονικά. Τα δάση καταλαμβάνουν σήμερα το 20% του εδάφους της χώρας μας, ενώ σε άλλες χώρες της ΕΟΚ τα δάση καταλαμβάνουν σχετικά μεγαλύτερη έκταση (στη Γαλλία 25%, στη Δυτ. Γερμανία 30%, στην Ιταλία 27% κ.ά.). Εξάλλου, μόνο το 35% των ελληνικών δασών παράγει χρήσιμο ξύλο, ενώ το ποσοστό αυτό είναι μεγαλύτερο στις άλλες χώρες.

Τα βασικά μας δασικά προϊόντα είναι η οικοδομική ξυλεία, τα καυσόδυλα, το κάρβουνο και η ρητίνη. Η συνολική επίσια παραγωγή κυμαίνεται στα 2,5 – 3 εκατ. κυβικά μέτρα περίπου, ενώ η επίσια κατανάλωσή μας είναι διπλάσια. Η σχετικά περιορισμένη παραγωγή δασικών προϊόντων οφείλεται στη σχετικά μικρή έκταση των δασών μας αλλά και στην ποιότητα της παραγόμενης ξυλείας, που δεν είναι κατάλληλη για όλες τις χρήσεις.

Το κυριότερο πρόβλημα των δασών μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο είναι οι τεράστιες καταστροφές που προκαλούνται κάθε χρόνο από τις πυρκαγιές, πολλές από τις οποίες είναι σκότιμες και πυροδοτούνται προκειμένου να οικοπεδοποιηθούν οι σχετικές εκτάσεις. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού θα πρέπει να ενισχυθούν τα μέτρα προστασίας των δασών μας και να πρωθηθεί ταχύτερα η αναδάσωση. Ο μέσος όρος αναδασώσεως μόλις ξεπερνά τα 50 χλ. στρέμματα το χρόνο, ενώ οι πυρκαγιές καταστρέφουν πολύ μεγαλύτερες εκτάσεις. Χρειάζεται επομένως εντατικοποίηση της αναδασώσεως και μείωση της καταστροφής από τις πυρκαγιές.

2.6 Η αλιεία.

Παρόλο που η αλιεία αποτελεί πατροπαράδοτη δραστηριότητα των Ελλήνων, αφού η χώρα μας περιβρέχεται από θάλασσα, η σημασία της από την άποψη παραγωγής είναι σχετικά περιορισμένη. Η συνολική παραγωγή δεν επαρκεί για να καλύψει την εσωτερική μας κατανάλωση, με αποτέλεσμα να καλύπτομε περίπου το 30% της ζητήσεως με εισαγωγές από το εξωτερικό.

Η θαλάσσια αλιεία διακρίνεται στην παράκτια αλιεία, που πραγματοποιείται κοντά στις ακτές, στη μέση αλιεία, που γίνεται στην ανοικτή θάλασσα αλλά μέσα στα ελληνικά χωρικά ύδατα και στην υπερπόντια αλιεία που διεξάγεται στους ωκεανούς. Η παράκτια και μέση αλιεία στη χώρα μας είναι σχετικά περιορισμένη, επειδή και τα αποθέματα ψαριών είναι σχετικά περιορισμένα. Αυτό οφείλεται μεταξύ των άλλων και στην καταστροφή του γόνου από τη χρησιμοποίηση συρομένων δικτύων στο βιθό, καθώς επίσης και από τη χρησιμοποίηση, ιδιαίτερα σε παλαιότερες εποχές, δυναμίτη. Άλλα και η υπερπόντια αλιεία έχει μειωθεί σημαντικά τα τελεία χρόνια γιατί πολλά πλοία – ψυγεία που χρησιμοποιούνταν παλαιότερα δεν εργάζονται πλέον.

Τέλος, πολύ καθυστερημένη είναι ακόμη η ιχθυοτροφία, παρά το γεγονός ότι οι συνθήκες στη χώρα μας είναι ευνοϊκές. Ιδιαίτερα ευνοϊκές είναι οι προοπτικές για την ανάπτυξη της πεστροφοκαλλιέργειας, η οποία έχει ήδη αναπτυχθεί σε μικρή έκταση.

2.7 Η πολιτική στηρίξεως του πρωτογενούς τομέα.

Για να διατηρήσουν τα εισοδήματα των αγροτών σε ικανοποιητικά επίπεδα, αλλά και για να εξασφαλίσουν επάρκεια τροφίμων σε προσιτές τιμές για τους κατανα-

λωτές, ώστε να μην εξαρτώνται από άλλες χώρες, οι περισσότερες χώρες του κόσμου στηρίζουν με διάφορα μέσα τον αγροτικό τομέα. Πριν την ένταξή μας στην Κοινότητα το 1981, η χώρα μας έπαιρνε διάφορα μέτρα για να ενισχύσει τη γεωργική παραγωγή και τα εισοδήματα.

Σε μερικές περιπτώσεις, όπως λ.χ. για ορισμένα σιτηρά, για το ελαιόλαδο κ.ά. οι αρμόδιοι φορείς συγκέντρωναν τα προϊόντα αυτά και πλήρωναν στο γεωργό μια ορισμένη τιμή, που ήταν γνωστή ως τιμή ασφάλειας, όταν η τιμή της αγοράς έπεφτε κάτω από την τιμή αυτή. Άλλα προϊόντα επιδοτούνταν με βάση την ποσότητα παραγωγής, την καλλιεργούμενη έκταση ή τον αριθμό των ζώων, ενώ συνήθως επιδοτούνταν και οι εισροές του γεωργού, δηλαδή τα λιπάσματα, οι ζωοτροφές, τα φυτοφάρμακα κ.ά., ώστε να μειώνεται το κόστος παραγωγής των γεωργικών προϊόντων. Τέλος, τα περισσότερα προϊόντα προστατεύονταν από το διεθνή συναγωνισμό με την επιβολή στα εισαγόμενα δασμών, δηλαδή ειδικών φορολογικών επιβαρύνσεων, που δεν επιβάλλονταν στα εγχώρια προϊόντα.

Μετά την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η χώρα μας υιοθέτησε την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), δηλαδή την κοινή πολιτική της Κοινότητας, που χρηματοδοτείται από τον Κοινοτικό προϋπολογισμό και εφαρμόζεται ενιαία σε όλες τις χώρες μέλη. Στα πλαίσια της πολιτικής αυτής εφαρμόζεται επίσης σειρά μέτρων στηρίζεως του αγροτικού τομέα. Ορισμένα προϊόντα, όπως είναι λ.χ. τα σιτηρά, τα κρέατα, το γάλα και το λάδι, προστατεύονται από το εξωτερικό με ειδικές αντισταθμιστικές εισφορές που προσαυξάνουν την τιμή των εισαγομένων προϊόντων και επιτρέπουν στους εγχώριους παραγωγούς να εισπράττουν μεγαλύτερες τιμές. Άλλα προϊόντα προστατεύονται με δασμούς. Για ορισμένα προϊόντα καθορίζεται μια ελάχιστη τιμή ασφάλειας, στην οποία ο παραγωγός μπορεί να παραδώσει το προϊόν του σε ειδικούς οργανισμούς συγκεντρώσεως, αν η τιμή στην αγορά πέσει κάτω από την εγγυημένη αυτή τιμή. Για άλλα προϊόντα, που δεν μπορούν να συντηρηθούν, όπως λ.χ. τα φρούτα ή τα λαχανικά, προβλέπεται απόσυρση και καταστροφή τους σε χωματερές, ώστε να μειωθεί η προσφορά και να κρατηθούν οι τιμές σε ικανοποιητικά επίπεδα. Οι παραγωγοί των προϊόντων αυτών αποζημιώνονται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Για άλλα προϊόντα επιδοτούνται οι μεταποιητές ή οι εξαγωγείς, με την προϋπόθεση ότι θα πληρώσουν στο γεωργό μια ορισμένη ελάχιστη τιμή. Έτσι στηρίζονται οι τιμές που απολαμβάνουν οι γεωργοί και ενισχύονται τα εισοδήματά τους.

2.8 Τα γεωργικά εισοδήματα.

Τα γεωργικά εισοδήματα είναι συνήθως μικρότερα από τα εισοδήματα στους άλλους τομείς της οικονομίας, πράγμα που οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Στη χώρα μας το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα των γεωργών το 1950 ανερχόταν στο 1/5 περίπου του μέσου εισοδήματος στους άλλους τομείς της οικονομίας. Η ταχεία ανάπτυξη της γεωργικής μας παραγωγής, σε συνδυασμό όμως και με τη ραγδαία μείωση του αγροτικού πληθυσμού, οδήγησε σε σταδιακή βελτίωση της σχέσεως αυτής. Έτσι, μέχρι το 1981, πριν δηλαδή από την ένταξή μας στην Κοινότητα, ο λόγος του κατά κεφαλήν εισοδήματος των γεωργών προς το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα στους άλλους τομείς αυξήθηκε στο 50%. Μετά την ένταξή

μας στην ΕΟΚ, τα γεωργικά εισοδήματα αυξήθηκαν ακόμη ταχύτερα, λόγω της προσαρμογής των τιμών των γεωργικών προϊόντων στα επίπεδα των τιμών της ΕΟΚ και των υψηλών επιδοτήσεων που παίρνουν οι γεωργοί μας από τον Κοινοτικό προϋπολογισμό. Αποτέλεσμα αυτών ήταν να βελτιωθεί ακόμη περισσότερο η σχέση των αγροτικών προς τα μη αγροτικά εισοδήματα και σήμερα να φθάνει το 55% περίπου.

2.9 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Σχολιάστε τη συμβολή του αγροτικού τομέα στη συνολική παραγωγή, την απασχόληση και το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο.
 - 2) Που οφείλεται η σημαντική άνοδος της φυτικής παραγωγής της χώρας μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο;
 - 3) Ποια είναι τα κύρια προϊόντα της φυτικής παραγωγής στη χώρα μας; Ποια από αυτά θα αποκαλούστε δυναμικά προϊόντα και γιατί;
 - 4) Σχολιάστε τα διαρθρωτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η γεωργία μας και προτείνετε κατάλληλη αναδιάρθρωσή της.
 - 5) Σχολιάστε τις εξελίξεις της κτηνοτροφίας μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Σε ποιά προϊόντα η χώρα μας έχει αυτάρκεια και σε ποια αντιμετωπίζει ελλείμματα; Ποιά είναι τα βασικά προβλήματα του κλάδου της κτηνοτροφίας;
 - 6) Σχολιάστε την πολιτική στηρίξεως του αγροτικού τομέα, που εφαρμόζει η χώρα μας μετά το 1981.
 - 7) Πώς εξελίχθηκαν τα αγροτικά εισοδήματα στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο;
-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

3.1 Η σημασία του δευτερογενούς τομέα στην ελληνική οικονομία.

Η δευτερογενής παραγωγή περιλαμβάνει τα προϊόντα που παράγονται από την επεξεργασία άλλων προϊόντων (πρώτων υλών ή προϊόντων του πρωτογενούς τομέα). Στη δευτερογενή παραγωγή συμπεριλαμβάνομε επίσης συνήθως και τα προϊόντα της εξορύξεως, παρόλο που τα προϊόντα αυτά τα παίρνομε από τη φύση και θα μπορούσαν να περιληφθούν στα προϊόντα της πρωτογενούς παραγωγής.

Η δευτερογενής παραγωγή αποτελεί το δυναμικό τομέα μιας οικονομίας, από του οποίου την ανάπτυξη εξαρτάται η καθόλου οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Η σημασία του για τις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες είναι πολύ μεγάλη, αφού η συμβολή του τόσο στη συνολική παραγωγή, στο εισόδημα και στην απασχόληση όσο και στις εξαγωγές αυξάνεται, καθώς προχωρεί η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Πραγματικά, όπως είδαμε πιο πάνω, η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν στη χώρα μας αυξήθηκε από 20% το 1950 σε 30% το 1989, ενώ, όπως θα δούμε πιο κάτω, η συμβολή του στη συνολική απασχόληση αυξήθηκε από 19% σε 27% στην δια περίοδο. Ακόμη πιο σημαντική ήταν επίσης η αύξηση της συμμετοχής του δευτερογενούς τομέα στις εξαγωγές της χώρας μας, η οποία από 16% στις αρχές της δεκαετίας του '50 έφθασε το 61% σήμερα. Και το ποσοστό αυτό όμως είναι σημαντικά χαμηλότερο από το 80%, που είναι η συμμετοχή των αντιστοίχων προϊόντων στις κοινοτικές χώρες.

Πάντως, όπως φαίνεται από τα στοιχεία του πίνακα 3.1.1, η σημασία του δευτερογενούς τομέα στην ελληνική οικονομία σημειώνεται από την ανάπτυξη της συνολικής απασχόλησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.1

Η σχετική σημασία του δευτερογενούς τομέα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας το έτος 1988

(σταθερές τιμές 1980)

	Ποσοστό στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν	Ποσοστό στις ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	Ποσοστό στη συνολική απασχόληση	Ποσοστό στις εξαγωγές
Βέλγιο	31,7	30,0	28,0	80,0
Γαλλία	30,1	23,7	30,3	78,0
Γερμανία	35,5	27,2	39,8	90,9
Δανία	25,5	23,4	27,2	61,7
Ελλάδα	30,0	24,1	27,2	61,4
Ηνωμ. Βασίλειο	31,8	24,3	29,8	81,6
Ιρλανδία	34,1	31,5	27,8	65,7
Ισπανία	37,8	—	32,5	73,8
Ιταλία	37,0	—	32,4	89,7
Λουξεμβούργο	38,4	27,8	31,6	—
Ολλανδία	31,7	29,7	26,4	64,3
Πορτογαλία	38,5	32,6	35,1	79,3
Σύνολο	33,5	27,3	30,7	75,1

ρογενούς τομέα στη χώρα μας από απόψεως συμμετοχής του τόσο στην παραγωγή και την απασχόληση όσο και στις εξαγωγές είναι μικρότερη από την αντίστοιχη σημασία του στις άλλες χώρες της Κοινότητας, με εξαίρεση τη Δανία, πράγμα που εξηγείται φυσικά από το σχετικά χαμηλότερο επίπεδο οικονομικής της αναπτύξεως.

3.2 Η διάρθρωση του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα.

Ο τομέας της δευτερογενούς παραγωγής περιλαμβάνει τέσσερις κύριους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας :

- Τα ορυχεία – μεταλλεία – λατομεία – αλυκές.
- Τη μεταποίηση (βιομηχανία – βιοτεχνία).
- Την ενέργεια (ηλεκτρισμός – θερμική ενέργεια κ.ά.).
- Τις κατασκευές (κατοικίες, τεχνικά έργα κ.ά.).

Ο πίνακας 3.1.2 δείχνει τη συμβολή καθενός από τους τέσσερις αυτούς κλάδους στο συνολικό προϊόν του δευτερογενούς τομέα σε ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου, καθώς επίσης και το ρυθμό αυξήσεως του κατά την περίοδο αυτή. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, η παραγωγή ενέργειας αυξήθηκε με σχετικά

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.2

Η εξέλιξη της διαρθρώσεως του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα, κατά τα έτη 1950–1989

(σταθερές τιμές 1970)

Κλάδοι δευτερογενούς παραγωγής	Ποσοστιαία σύνθεση					Ρυθμοί μεταβολής				
	1950	1960	1970	1980	1989	1950–1960	1960–1970	1970–1980	1980–1989	1950–1989
Ορυχεία–μεταλλεία κ.ά	2,8	4,7	4,4	4,6	6,0	14,0	8,5	5,8	3,9	8,1
Μεταποίηση	58,4	55,2	60,8	65,8	64,1	7,8	10,3	6,1	0,5	6,3
Ενέργεια	3,0	4,1	6,4	10,1	14,1	11,5	14,3	10,3	4,5	10,2
Κατασκευές	35,8	36,0	28,4	19,5	15,8	8,5	6,8	1,4	-1,5	3,8
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	8,4	9,3	5,3	0,8	6,0

ταχύτερο μέσο επήσιο ρυθμό κατά τη μεταπολεμική περίοδο και από 3% του συνολικού προϊόντος του δευτερογενούς τομέα έφθασε στήμερα στο 14% περίπου. Το προϊόν των ορυχείων – μεταλλείων κλπ. επίσης αυξήθηκε με μέσο επήσιο ρυθμό μεγαλύτερο από το ρυθμό του συνολικού προϊόντος του δευτερογενούς τομέα, με συνέπεια να υπερδιπλασιασθεί η συμμετοχή του στο συνολικό προϊόν του τομέα.

Σημαντική αύξηση, ελαφρά μεγαλύτερη από το μέσο όρο ολόκληρου του δευτερογενούς τομέα, σημείωσε και το προϊόν της μεταποιήσεως, με συνέπεια να αυξηθεί η συμμετοχή του κλάδου από 58% περίπου το 1950 σε 64% το 1989. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η αύξηση του προϊόντος της μεταποιήσεως κατά τη δεκαετία του '60 και κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του '70. Αντίθετα η μέση αύξησή του κατά τη δεκαετία του '50 όσο και κατά την τελευταία δεκαετία ήταν μικρότερη από την αντίστοιχη μέση αύξηση του συνολικού προϊόντος του δευτερογενούς τομέα. Αυτό είχε ως συνέπεια να μειωθεί ελαφρά η συμμετοχή του

κλάδου στο συνολικό προϊόν του τομέα. Αντίθετα, ο ρυθμός αυξήσεως του προϊόντος του κλάδου των κατασκευών ήταν μικρότερος από το μέσο ρυθμό αυξήσεως του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα. Έτσι, μειώθηκε η συμμετοχή του κλάδου αυτού από 36% το 1950 σε λιγότερο από το μισό το 1989. Τα τελευταία μάλιστα δέκα χρόνια το προϊόν του κλάδου των κατασκευών μειώθηκε σε απόλυτα ποσά. Από 26,4 δισεκ. δραχμές το 1980 έφθασε τα 23,0 δισεκ. δραχμές το 1989.

3.3 Τα μεταλλεία – ορυχεία – λατομεία – αλυκές.

Η χώρα μας δεν θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί πλούσια σε ορυκτό πλούτο, δεν θα μπορούσε όμως να θεωρηθεί και ως πτωχή σε τέτοιου είδους πόρους. Πάντως, δε φαίνεται ότι έχει καταφέρει να εκμεταλλευθεί ικανοποιητικά το φυσικό πλούτο που διαθέτει. Πολλά κοιτάσματα δεν έχουν ακόμη εντοπισθεί λόγω της ανεπαρκούς έρευνας στον τομέα αυτόν, ενώ η εκμετάλλευση πολλών από εκείνα που έχουν εντοπισθεί δεν είναι πάντοτε ορθολογική, με συνέπεια να μη μεγιστοποιούνται τα οφέλη για τη χώρα μας. Έτσι σε λίγες μόνο περιπτώσεις, στο βωξίτη, στο λευκόλιθο κ.ά., γίνεται σημαντική παραπέρα επεξεργασία και μεταποίησή τους σε τελικά προϊόντα, ενώ μεγάλο μέρος των πρώτων υλών που εξορύσσονται, εξάγονται ακατέργαστα ή με περιορισμένη επεξεργασία στο εξωτερικό.

Πάντως, όπως είδαμε πιο πάνω, έχει επιπευχθεί αρκετή πρόοδος και στον τομέα αυτόν κατά τη μεταπολεμική περίοδο και η παραγωγή του κλάδου έχει αυξηθεί σημαντικά.

Οι κυριότερες πρώτες ύλες της χώρας μας είναι οι ακόλουθες:

- **Λιγνίτης.** Υπάρχει στην Πτολεμαΐδα, στη Μεγαλόπολη, στο Αμύνταιο και σε άλλες περιοχές.
- **Τύρφη.** Υπάρχει κυρίως στους Φιλίππους και σε άλλες περιοχές.
- **Πετρέλαιο και φυσικό αέριο.** Έχει ανακαλυφθεί και γίνεται εκμετάλλευσή του μόνο στα ανοιχτά της Θάσου. Είναι όμως πολύ πιθανόν να υπάρχουν αποθέματα και σε άλλες περιοχές που δεν έχουν εντοπιστεί.
- **Βωξίτης.** Βρίσκεται στον Παρνασσό, στη Γκιώνα, στον Ελικώνα, στην Οίτη και στην Ελευσίνα. Γίνεται σημαντική εκμετάλλευση, επεξεργασία και μετατροπή του σε αλουμίνια και αλουμίνιο.
- **Νικέλιο.** Υπάρχει κυρίως στον Άη-Γιάννη Λοκρίδας και στην Κέντρο-Δυτική Εύβοια.
- **Λευκόλιθος.** Βρίσκεται κυρίως στο Μαντούδι της Εύβοιας και στη Χαλκιδική.
- **Χρωμίτης.** Βρίσκεται κυρίως στην Κοζάνη, στα Φάρσαλα και στο Δομοκό.
- **Θειούχα μεταλλεύματα.** Βρίσκονται κυρίως στη Χαλκιδική, στο Λαύριο, στην Αλεξανδρούπολη, στο Κιλκίς και στη Θάσο.
- **Σιδηρομεταλλεύματα.** Βρίσκονται στη Λοκρίδα, στη Σέριφο και στη Θάσο.
- **Μεταλλεύματα Μαγγανίου:** Βρίσκονται στη Δράμα, στη Λακωνία, στην Ηλεία και στη Χαλκιδική.
- **Αμίαντος.** Βρίσκεται στην Κοζάνη, στο Κιλκίς και στη Λάρισα.
- **Μάρμαρα.** Βρίσκονται σε πολλές περιοχές και σε πολλές ποικιλίες όπως λευκά, ημέλευκα, μπεζ, ροζ, πιράσινα κ.ά.

- **Γύψος.** Βρίσκεται στην Κρήτη, στην Ήπειρο, στην Αιτωλοακαρνανία, στην Κέρκυρα, στη Ζάκυνθο κ.ά.
- **Αλάτι.** Βρίσκεται κυρίως στην Αιτωλοακαρνανία.

Άλλα βιομηχανικά ορυκτά και πετρώματα: Σμύριδα (Νάξος), Κίσηρη (Σαντορίνη), Θηραϊκή γη (Σαντορίνη), Μπεντονίτης (Μήλος), Βαρίτης (Μήλος), Περλίτης (Μήλος, Κως, Λέσβος κ.ά.).

Ο πίνακας 3.3.1 περιέχει την εξέλιξη της παραγωγής ορισμένων προϊόντων του κλάδου αυτού σε ορισμένα έτη της μεταπολεμικής περιόδου, για τα οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, μεταξύ 1950 και 1989, η παραγωγή μαρμάρων αυξήθηκε κατά 500 περίπου φορές, η παραγωγή λιγνιτών κατά 213 φορές, η παραγωγή λευκόλιθου κατά 36 φορές, η παραγωγή βοξειτών κατά 29 φορές, κ.ο.κ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3.1

Η παραγωγή ορισμένων μεταλλευμάτων και λατομικών προϊόντων

(σε χιλ. τόννους)

Προϊόντα	1950	1960	1970	1980	1989
Βωξίτες	77	884	2.292	3.012	2.231
Μεταλ/τα νικελίου	—	—	883	1.463	1.197
Λιγνίτες	180	2.551	7.858	23.150	38.405
Αμίαντος	—	—	—	44	3.928
Μπεντονίτης	...	24	193	492	685
Λευκόλιθος	26	187	755	1.247	944
Θειούχος ψευδ.	6	27	18	45	43
Θηραϊκή γη	38	180	585	1.460	749
Κίσηρη ('000 m ³)	—	180	451	928	1.299
Μάρμαρα ('000 m ³)	0,6	20	59	212	299
Γυψόλιθος	—	—	—	485	556

3.4 Η μεταποίηση.

Η μεταποίηση αποτελεί το βασικότερο κλάδο της δευτερογενούς παραγωγής και περιλαμβάνει όλα τα προϊόντα, που παράγονται από την επεξεργασία πρώτων υλών και ημικατεργασμένων προϊόντων με τη βοήθεια μηχανικών ή χημικών μέσων. Η μεταποίηση πραγματοποιείται συνήθως στη βιομηχανία και στηρίζεται περισσότερο στη χρησιμοποίηση μηχανημάτων και στη βιοτεχνία, που έχει ως βάση τις ανθρώπινες δυνάμεις.

Η μεταποίηση διακρίνεται σε επιμέρους κλάδους με βάση το είδος των προϊόντων. Ο πίνακας 3.4.1 δείχνει την εξέλιξη του προϊόντος των επί μέρους αυτών υποκλάδων κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Από την προσεκτική μελέτη του πίνακα αυτού προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα για τη βιομηχανία μας.

Πρώτο. Οι τρεις πρώτοι κλάδοι της ελληνικής βιομηχανίας που αποτελούν τους παραδοσιακούς κλάδους εξακολουθούν να παράγουν σημαντικό ποσοστό της συνολικής βιομηχανικής παραγωγής μας αλλά η συμβολή τους μειώθηκε από 64% το 1950 σε 45% περίπου το 1989. Μείωση παρατηρείται στη συμμετοχή του προϊόντος, καθενός από τους τρεις αυτούς κλάδους, αλλά η μείωση είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα προϊόντα του κλάδου της ενδύσεως και της υποδήσεως.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.1

Η εξέλιξη του προϊόντος των επιμέρους κλάδων της μεταποιήσεως κατά τη μεταπολεμική περίοδο

(σταθερές τιμές 1970)

Κλάδοι της μεταποιήσεως	Ποσοστιαία σύνθεση					Ρυθμοί μεταβολής				
	1950	1960	1970	1980	1989	1950–1960	1960–1970	1970–1980	1980–1989	1950–1989
1. Τρόφιμα – ποτά – καπνός	23,3	22,4	18,9	18,4	21,8	7,3	8,5	6,1	2,4	6,2
2. Υφαντικές ύλες	19,9	15,9	14,1	16,6	17,2	5,4	9,0	8,5	-0,3	5,7
3. Ενδύσεως και υποδήσεως	20,0	12,8	9,4	8,6	6,7	3,0	7,0	5,6	-3,6	3,1
4. Ξύλου και επίπλου	5,9	6,1	6,2	5,4	2,7	8,1	9,6	1,6	-3,3	4,3
5. Χαρτιού, εκδόσεων και εκτυπώσεων	4,1	4,9	4,6	4,9	5,3	9,8		4,6	3,4	6,9
6. Χημικές	3,7	8,1	11,1	11,8	15,9	16,7	13,9	7,6	3,6	10,6
7. Μη μεταλλικών ορυκτών	6,6	6,4	7,6	8,8	8,4	7,4	12,2	7,7	-0,7	6,7
8. Βασικές μεταλλουργικές	0,5	1,6	7,4	5,6	5,8	22,7	28,8	4,0	-0,3	13,6
9. Αντικείμενων από μέταλλα, μηχανών κ.ά.	10,4	14,1	12,8	11,0	9,8	11,1	9,2	5,2	-1,4	6,1
10. Μεταφορικών μέσων	2,4	4,7	5,3	6,9	4,7	15,2	11,5	4,6	0,7	8,0
11. Λοιπές	3,2	3,0	2,6	1,9	2,1	7,0	8,9	5,1	-1,3	5,0

Δεύτερο. Οι κλάδοι της βαριάς βιομηχανίας (6 – 10) έχουν σχεδόν διπλασιάσει τη συμμετοχή τους στο συνολικό προϊόν της μεταποιήσεως και από 24% περίπου το 1950 έφθασαν το 45% περίπου το 1989. Αύξηση έχει παρατηρηθεί και στη συμμετοχή καθενάς από τους κλάδους αυτούς, με εξαίρεση τον κλάδο «αντικείμενα από μέταλλα, μηχανές κ.ά.» του οποίου η συμμετοχή μειώθηκε ελαφρά. Μεγαλύτερη όμως είναι η αύξηση της συμμετοχής των βασικών μεταλλουργικών και των χημικών βιομηχανιών, όπου παρατηρήθηκε υπερδεκαπλασιασμός και πενταπλασιασμός περίπου, αντίστοιχα.

Τρίτο. Η συμμετοχή των υπολοίπων τριών κλάδων έχει μειωθεί ελαφρά και από 13% περίπου το 1950 έφθασε το 10% το 1989. Μείωση πάντως της συμμετοχής είχαν μόνο οι κλάδοι του ξύλου και των επίπλων, καθώς και ο κλάδος των λοιπών βιομηχανιών, ενώ η συμμετοχή του κλάδου του χαρτιού των εκδόσεων και εκτυπώσεων παρέμεινε σταθερή με ελαφρά βελτίωση τα τελευταία χρόνια.

Τέταρτο. Τη μεγαλύτερη μείωση της συμμετοχής στο προϊόν της βιομηχανίας υπέστη ο κλάδος ενδύσεως και υποδήσεως, του οποίου το προϊόν αυξήθηκε με μέσο επίσιο ρυθμό 3,1% σε ολόκληρη την περίοδο, έναντι ρυθμού αυξήσεως της μεταποιήσεως 6,3%. Αντίθετα, τη μεγαλύτερη αύξηση γνώρισε το προϊόν του κλάδου των χημικών βιομηχανιών που αυξήθηκε με ρυθμό 10,5%.

Πέμπτο. Ορισμένοι κλάδοι της ελαφράς βιομηχανίας, όπως λ.χ. οι βιομηχανίες ενδύσεως και οι λοιπές βιομηχανίες περιορίζουν συνεχώς τη συμμετοχή τους. Άλλοι, όμως όπως λ.χ. τροφίμων – ποτών – καπνού, των υφαντικών υλών, του χαρτιού, των εκδόσεων και εκτυπώσεων, άρχισαν να βελτιώνουν τη συμμετοχή τους τα τελευταία χρόνια, ύστερα από τη μείωση που υπέστησαν κατά τις πρώτες δεκαετίες της μεταπολεμικής περιόδου.

Ομοίως, ορισμένοι κλάδοι της βιομηχανίας που βελτιωνόταν η συμμετοχή τους αρχικά, τα τελευταία χρόνια άρχισε να μειώνεται.

Παρά τα πιο πάνω επιτεύγματα της ελληνικής βιομηχανίας ο κλάδος αντιμετωπίζει σήμερα σημαντικές διαρθρωτικές και οργανωτικές αδυναμίες, οι οποίες παρεμποδίζουν την ταχύτερη ανάπτυξή του. Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κλάδος της μεταποίησεως στη χώρα μας είναι τα επόμενα:

α) Το σχετικά μικρό μέγεθος των μεταποιητικών μονάδων. Βασικά προβλήματα του κλάδου της μεταποίησεως είναι ο κατακερματισμός της δραστηριότητας του κλάδου αυτού σε μικρές μονάδες, των οποίων το μέγεθος είναι μικρότερο από το θεωρούμενο ως άριστο από τεχνολογικής απόψεως και οδηγεί σε ελαχιστοποίηση του κόστους. Τέτοιος κατακερματισμός παρατηρείται σε όλους σχεδόν τους κλάδους της μεταποιητικής δραστηριότητας, ακόμη και στους κλάδους εκείνους, όπου η μεγάλη μονάδα εμφανίζει σημαντικά πλεονεκτήματα, σε σχέση με τις μικρές μονάδες. Ο πίνακας 3.4.2 περιέχει τη διάρθρωση των βιομηχανικών και βιοτεχνικών καταστημάτων κατά μέγεθος, με βάση την απασχόληση για δύο έτη, το 1963 και το 1984. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, το 95% των βιομηχανικών και βιοτεχνικών καταστημάτων απασχολούν μέχρι 9 άτομα, ενώ λιγότερο από 2% απασχολούν πάνω από 30 άτομα. Η συνολική βέβαια απασχόληση στις μεγάλες βιομηχανικές μονάδες ανέρχεται στο 43% της συνολικής βιομηχανικής απασχολήσεως και φαίνεται να έχει αυξηθεί ελαφρά κατά την τελευταία εικοσαετία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.2

Η κατανομή των βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων κατά μέγεθος απασχολήσεως

Καταστήματα με μέση απασχόληση	Αριθμός καταστημάτων		Μέση ετήσια απασχόληση	
	1963	1984	1963	1984
0 – 9 άτομα	95,1	93,9	49,6	42,9
10 – 29 άτομα	3,6	4,4	14,6	14,5
30 και άνω άτομα	1,3	1,7	35,8	42,6
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0

Αποτέλεσμα του μικρού αυτού μεγέθους των μεταποιητικών μονάδων είναι η ανεπαρκής αξιοποίηση των οικονομιών κλίμακας, που απολαύουν συνήθως οι μεγάλες μεταποιητικές μονάδες, με συνέπεια να είναι υψηλό το κόστος κατά μονάδα προϊόντος. Θα πρέπει όμως να τονισθεί εδώ ότι η ύπαρξη των μεταποιητικών μονάδων έχει και τα πλεονεκτήματά της για μια αναπτυσσόμενη οικονομία, όπως είναι η δική μας. Αποτελούν την ινδιάμεση φάση, η οποία αναδεικνύει επιχειρηματικά στελέχη και δημιουργεί ισχυρή ειχειρηματική τάξη, προϋποθέσεις απαραίτητες για τη μετάβαση στις μεγαλύτερες μονάδες. Επί πλέον, στην περίπτωση ορισμένων κλάδων, οι μικρές μονάδες μπορεί να είναι περισσότερο αποδοτικές από τις μεγάλες και να λειτουργούν με σχετικά χαμηλό κόστος.

β) Ο χαμηλός βαθμός εξειδικεύσεως των μεταποιητικών μονάδων. Κάθε βιομηχανική επιχείρηση δηλαδή παράγει μια μεγάλη ποικιλία προϊόντων, αντί να περιορίζεται σε μικρό αριθμό προϊόντων ή σε ένα μόνο προϊόν ή και ακόμη σε μια

μόνο φάση της παραγωγής ενός προϊόντος. Η κατάσταση αυτή, που είναι κυρίως το αποτέλεσμα του μικρού μεγέθους της εσωτερικής αγοράς, προς την οποία αρχικά στρέφονται οι περισσότερες μεταποιητικές μονάδες μας, δεν επιτρέπει τη μείωση του κόστους ούτε την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των βιομηχανικών προϊόντων μας στην εγχώρια αγορά και στο εξωτερικό.

γ) Η μη ορθολογική κατακόρυφη οργάνωση της παραγωγής. Σημαντική παραμένει η έλλειψη ορθολογικής κάθετης οργανώσεως της παραγωγής, που παρατηρείται σε πολλούς κλάδους της μεταποίησεως. Έτσι, ένα μεγάλο μέρος της μεταποιητικής δραστηριότητας έχει συγκεντρωθεί στα τελευταία στάδια της παραγωγικής διαδικασίας, ενώ πολλές πρώτες ύλες και ενδιάμεσα προϊόντα εισάγονται από το εξωτερικό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την εξάρτηση της βιομηχανίας μας από το εξωτερικό και την αδυναμία της να καρπωθεί τις οικονομίες, που μπορεί να πραγματοποιηθούν από την κατακόρυφη ολοκλήρωση της παραγωγικής διαδικασίας. Έχει επίσης και τις δυσμενείς επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών.

δ) Ο οικογενειακός χαρακτήρας των μεταποιητικών μονάδων. Οι διάφορες βιομηχανικές μονάδες ανήκουν ουσιαστικά σε ένα πρόσωπο ή σε στενό κύκλο προσώπων, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους με συγγένεια. Αυτό παρατηρείται τόσο στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, όσο και στις μεγάλες μονάδες του μεταποιητικού τομέα. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία απογραφής των καταστημάτων του έτους 1984, το 74,3% των επιχειρήσεων του κλάδου της μεταποίησεως έχουν τη μορφή της ατομικής επιχειρήσεως και μόνο το υπόλοιπο 25,7% έχουν κάποια μορφή εταιρίας.

Επικρατέστερη μορφή εταιρίας είναι η ομόρρυθμη, η οποία συγκεντρώνει το 17,7% του συνόλου των μεταποιητικών μονάδων. Αντίθετα, οι ανώνυμες εταιρίες καλύπτουν μόνο το 3,4% των μονάδων της μεταποίησεως. Άλλα ακόμη και οι επιχειρήσεις, που έχουν πάρει τη μορφή ανώνυμης εταιρίας, ουσιαστικά ανήκουν σε ένα πρόσωπο ή σε μια οικογένεια. Αποτέλεσμα του οικογενειακού αυτού χαρακτήρα των μεταποιητικών μονάδων, σε συνδυασμό και με την έλλειψη αναπτυγμένης κεφαλαιαγοράς, είναι ότι οι επιχειρήσεις αυτές στηρίζονται κυρίως στο τραπεζικό σύστημα για την άντληση χρηματοδοτήσεως. Αυτό δημιουργεί όμως, όπως θα δούμε πιο κάτω, σημαντικά προβλήματα.

ε) Η εξάρτηση του κλάδου από το τραπεζικό σύστημα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη σημαντική επιβάρυνση των μονάδων με τόκους που επιβαρύνουν το κόστος παραγωγής και παραβλάπτουν την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων. Το πρόβλημα αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο την τελευταία δεκαετία, εξαιτίας της σχετικής στενότητας χρηματοδοτικών πόρων που υπάρχουν στην αγορά, λόγω της απορροφήσεώς τους από το δημόσιο τομέα για την κάλυψη των ελλειμμάτων του, καθώς και τα σχετικώς υψηλά επιτόκια που επιβαρύνουν το κόστος παραγωγής και παραβλάπτουν την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων της μεταποίησεως στη χώρα μας.

στ) Ο έντονος ανταγωνισμός στην εσωτερική και τη διεθνή αγορά. Ο ανταγωνισμός αυτός προέρχεται κυρίως από τις νεοαναπτυσσόμενες χώρες, όπως είναι λ.χ. η Κορέα, το Χονγκ Κονγκ, η Μαδαγασκάρη κ.ά., οι οποίες παράγουν πολλά προϊόντα ελαφράς βιομηχανίας, όμοια με κείνα που παράγει και η χώρα μας. Τα

προϊόντα τους όμως έχουν σχετικά χαμηλότερο εργατικό κόστος. Το πρόβλημα αυτό εντάθηκε περισσότερο τα τελευταία πέντε χρόνια ύστερα από την ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ, και την κατάργηση κάθε προστασίας των εγχωρίων προϊόντων έναντι των εισαγωγών μας από τρίτες χώρες. Ο έντονος ανταγωνισμός από τις νεοαναπτυσσόμενες χώρες, η υπερβολική εξάρτηση των βιομηχανικών επιχειρήσεων από το τραπεζικό σύστημα, η μεγάλη επιβάρυνση του κόστους παραγωγής με τόκους και η διεθνής οικονομική κάμψη των τελευταίων ετών, οδήγησαν στη δημιουργία πολλών προβληματικών επιχειρήσεων. Αυτές δεν μπορούν να συνεχίσουν τη λειτουργία τους, με συνέπεια ορισμένες να κλείσουν, ενώ άλλες να επιδοτούνται από το κράτος.

3.5 Η ενέργεια.

Η ενέργεια παίζει σπουδαίο ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Οι κύριες μορφές ενέργειας σήμερα είναι το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και ο άνθρακας. Αξιόλογη είναι επίσης η συμβολή της υδρογλεκτρικής ενέργειας, καθώς επίσης και της πυρηνικής ενέργειας, παρόλο που οι προοπτικές της τελευταίας είναι αμφιλεγόμενες εξαιτίας των κινδύνων που περικλείει. Αντίθετα, η συμβολή των λεγομένων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως είναι λ.χ. η ηλιακή ενέργεια, η αιολική ενέργεια (άνεμος), η γεωθερμική ενέργεια, η βιομάζα (ξύλα, κατάλοιπα φυτικών προϊόντων, σκουπίδια) κ.ά., είναι μικρή.

Ο άνθρακας ήταν η κυρίαρχη μορφή ενέργειας στον κόσμο μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '50, οπότε αποτελούσε το 60% της παγκόσμιας καταναλώσεως πρωτογενούς ενέργειας. Με την εξέλιξη της τεχνολογίας όμως και την ευξεία χρησιμοποίηση των μηχανών εσωτερικής καύσεως το πετρέλαιο άρχισε να κερδίζει έδαφος, και ενώ στις αρχές της δεκαετίας του '50 κάλυπτε μόνο το 25% περίπου της συνολικής παγκόσμιας καταναλώσεως πρωτογενούς ενέργειας, η συμβολή του αυξήθηκε στο 42% το 1970. Αντίθετα, η συμμετοχή του άνθρακα μειώθηκε από 60% σε 32% περίπου κατά την ίδια περίοδο. Η κατανάλωση φυσικού αερίου αυξήθηκε επίσης σημαντικά και από το 10% περίπου το 1950 έφθασε το 20% περίπου το 1970. Εξάλλου, η συμμετοχή της υδρογλεκτρικής και πυρηνικής ενέργειας είναι σχετικά μικρή και αυξήθηκε από 5% σε 6,5%. Οι σημαντικές αυξήσεις όμως των τιμών του πετρελαίου, που έγιναν τα τελευταία είκοσι χρόνια, είχαν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της συμμετοχής του πετρελαίου στην παγκόσμια κατανάλωση και την αύξηση των άλλων μορφών ενέργειας και ιδιαίτερα της πυρηνικής ενέργειας. Έτσι, στην περίοδο 1973 – 1986, η συνολική κατανάλωση πετρελαίου σε ολόκληρο τον κόσμο αυξήθηκε με μέσο επήσιο ρυθμό μόνο 0,2%, ενώ η κατανάλωση των άλλων μορφών ενέργειας αυξήθηκε με ρυθμό 3,2%.

Η χώρα μας διαθέτει ορισμένους ενεργειακούς πόρους, δεν μπορεί όμως να χαρακτηρισθεί ως πλούσια σε τέτοιους πόρους. Οι κύριοι πρωτογενείς ενεργειακοί πόροι που διαθέτει είναι ο λιγνίτης, το υδροδυναμικό για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, σχετικά περιορισμένο απόθεμα πετρελαίου στη θαλάσσια περιοχή της Θάσου, καθώς επίσης και περιορισμένη ποσότητα φυσικού αερίου. Γι' αυτό η χώρα μας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το εξωτερικό για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της. Ο πίνακας 3.5.1 δίνει το βαθμό ενεργειακής αυτοδυναμίας, δηλαδή

το ποσοστό της συνολικής καταναλώσεως ενέργειας που καλύπτεται από εγχώριες πηγές, πριν και μετά την πετρελαιακή κρίση του 1973.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5.1

Η ενεργειακή αυτοδυναμία στην Ελλάδα 1973 και 1986

	1973	1986
Εγχώρια ενέργεια	18,9	41,0
Λιγνίτης	14,2	28,2
Υδροηλεκτρική ενέργεια	4,7	4,8
Αργό πετρέλαιο και αέριο	—	8,0
Εισαγόμενη ενέργεια	81,1	59,0
Αργό πετρέλαιο και προϊόντα του	77,2	50,6
Λιθανθρακας	3,8	6,5
Ηλεκτρική ενέργεια	0,1	1,9
Σύνολο	100,0	100,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν, η χώρα μας καλύπτει σήμερα το 41% των αναγκών της σε ενέργεια, ενώ το 54% το εισάγει από το εξωτερικό. Ο βαθμός της αυτοδυναμίας της όμως βελτιώθηκε σημαντικά τα τελευταία δέκα πέντε χρόνια αφού το 1973 κάλυπτε το 19% των συνολικών αναγκών από εγχώριες πηγές. Η αύξηση της αυτοδυναμίας της χώρας μας σε ενέργεια προήλθε κυρίως από τη μεγαλύτερη ανάπτυξη της παραγωγής λιγνίτη, που αντικατέστησε εν μέρει το πετρέλαιο στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, και κατά δεύτερο λόγο από την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικών αερίων του Πρίνου που άρχισε το 1981.

Έτσι, η χώρα μας σήμερα έχει μεγαλύτερο βαθμό ενεργειακής αυτοδυναμίας από την Πορτογαλία (27%), Ιταλία (20%), και Ιαπωνία (19%), ίσο βαθμό με την Ισπανία (40%) και μικρότερο από την Τουρκία (57%), την Ελβετία (49%), τη Γερμανία (50%), την Σουηδία (62%) και τις ΗΠΑ (89%).

Η πρωτογενής αυτή ενέργεια φθάνει στην τελική κατανάλωση αφού πρώτα μετασχηματίσθει σε άλλες τελικές μορφές ενέργειας, ενώ ένα τμήμα της χρησιμοποιείται ως έχει. Το αργό πετρέλαιο λ.χ. διυλίζεται για την παραγωγή βενζίνης, πετρελαίου ντίζελ, μαζούτ κ.ά. Μεγάλες ποσότητες μαζούτ και κάποια ποσότητα του ντίζελ χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.

Το φυσικό αέριο επίσης χρησιμοποιείται είτε για τελική κατανάλωση, είτε για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Ο άνθρακας χρησιμοποιείται εν μέρει ως τελική μορφή ενέργειας, ενώ ένα τμήμα του χρησιμοποιείται στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, και ένα άλλο μετασχηματίζεται σε προϊόντα άνθρακα, λ.χ. το μεταλλουργικό κωκ. Το υδροδυναμικό και τα πυρηνικά καύσιμα μετασχηματίζονται σε ηλεκτρική ενέργεια, ενώ οι ήπιες μορφές ενέργειας, λ.χ. η ηλιακή ακτινοβολία, η γεωθερμία, η αιολική ενέργεια κ.ά. μετασχηματίζονται σε τελικές μορφές, όπως θερμική ενέργεια, ηλεκτρισμός, μηχανική ενέργεια κ.ά.

Ο πίνακας 3.5.2 δίνει μια εικόνα της διαθρώσεως της τελικής καταναλώσεως ενέργειας στη χώρα μας το 1973 και το 1986.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5.2**Η διάρθρωση της τελικής καταναλώσεως ενέργειας στην Ελλάδα**

Τελικά προϊόντα ενέργειας	1973	1986
Προϊόντα πετρελαίου	64,7	53,8
- Βενζίνη	8,7	11,6
- Πετρέλαιο ντίζελ	21,9	21,6
- Μαζούτ	19,6	8,9
- Καύσιμα αεροπορίας	7,3	6,4
- Λοιπά	7,2	5,3
Ηλεκτρική ενέργεια	29,7	38,8
Λιγνίτης και προϊόντα του Λιθάνθρακας και προϊόντα του	2,3	1,6
	3,3	5,8
Σύνολο ενέργειας	100,0	100,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν, η κατανάλωση προϊόντων πετρελαίου, ως ποσοστό της συνολικής καταναλώσεως ενέργειας μειώθηκε σημαντικά μετά την πετρελαιακή κρίση του 1973, κυρίως λόγω της μειώσεως της καταναλώσεως μαζούτ.

Αντίθετα, αυξήθηκε σημαντικά η συμμετοχή της καταναλώσεως ηλεκτρικής ενέργειας και των λιθανθράκων. Το μεγαλύτερο μέρος της ενέργειας αυτής (46% περίπου) απορροφάται από τη βιομηχανία, 25% από τις μεταφορές, 20% από τον τομέα των κατοικιών, 7% από τη γεωργία και το υπόλοιπο 10% από τις άλλες χρήσεις.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο ενεργειακός τομέας είναι αρκετά αναπτυγμένος ποσοτικά, με την έννοια ότι καλύπτει σχετικά ικανοποιητικά τις ανάγκες της χώρας, αν φυσικά ληφθούν υπόψη και οι πόροι που διαθέτει η χώρα μας αντιμετωπίζει άμως ορισμένα προβλήματα ποιοτικής κυρίως φύσεως. Τα κυριότερα από αυτά είναι:

α) Η συμμετοχή του πετρελαίου στην κάλυψη των ενεργειακών μας αναγκών εξακολουθεί, παρά τη σημαντική της μείωση τα τελευταία χρόνια, να είναι σχετικά μεγάλη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μεγάλη εξάρτηση της χώρας από εισαγόμενη ενέργεια, την επιβάρυνση του κόστους παραγωγής που επιφέρει η αύξηση των τιμών του πετρελαίου και τη μόλυνση του περιβάλλοντος, κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα.

β) Η σύνθεση του ενεργειακού μας ισοζυγίου δεν είναι ικανοποιητική. Δύο ζητήματα πρέπει να τονισθούν εδώ. Η σχεδόν παντελής απουσία του φυσικού αερίου και η σχετικά μικρή συμμετοχή των ηπίων και ανανεωσίμων πηγών ενέργειας.

γ) Η συμμετοχή των ελληνικών επιχειρήσεων στην ανάληψη και κατασκευή ενεργειακών έργων και την προμήθεια υλικών είναι εξαιρετικά χαμηλή.

δ) Οι αποδόσεις στην παραγωγή, στο μετασχηματισμό και στην τελική χρησιμοποίηση της ενέργειας είναι σχετικά χαμηλές, με αποτέλεσμα τη σχετικά υψηλή κατανάλωση ενέργειας ανά μονάδα προϊόντος.

3.6 Οι κατασκευές.

Ο κλάδος των κατασκευών περιλαμβάνει τις οικοδομικές εργασίες (κατοικίες, γραφεία, εργοστάσια κ.ά.) καθώς επίσης και τα δημόσια έργα (δρόμοι, γέφυρες, λιμάνια κ.ά.). Όπως είδαμε πιο πάνω, ο κλάδος αυτός αναπτύχθηκε σημαντικά στη μεταπολεμική περίοδο, παρόλο που η συμβολή του στο συνολικό προϊόν του δευτερογενούς τομέα μειώνεται συνεχώς. Ιδιαίτερη ανάπτυξη είχε ο υποκλάδος των κατοικιών, πράγμα που οφείλεται κυρίως στις έντονες ανάγκες στεγάσεως, που δημιουργήθηκαν στις πρώτες ιδίως δεκαετίες της μεταπολεμικής περιόδου, εξαιτίας της τεράστιας εσωτερικής μεταναστεύσεως από την ύπαιθρο στις πόλεις. Η αυξημένη ζήτηση κατοικιών όμως οφειλόταν εν μέρει και σε κερδοσκοπικούς λόγους, επειδή η τοποθέτηση χρημάτων σε κατοικίες αποτελούσε ασφαλή τοποθέτηση για πολλούς αποταμιευτές, που δεν είχαν συνήθως άλλους επικερδείς τρόπους επενδύσεως των χρημάτων τους και δεν επιθυμούσαν να τα διατηρούν στις τράπεζες με τη μορφή καταθέσεων.

Τέλος, και οι φορείς οικονομικής πολιτικής, με τη λήψη καταλλήλων μέτρων (χρηματοδότηση με φθηνά δάνεια, φορολογικές απαλλαγές κ.ά.), ενεθάρρυναν συνήθως την αγορά κατοικιών όχι μόνο για να ικανοποιήσουν τις στεγαστικές ανάγκες του πληθυσμού, αλλά και για να αναθερμάνουν την οικονομία και να προωθήσουν έτσι την ταχύτερη ανάπτυξη της οικονομίας.

Πραγματικά, σε περιόδους κάμψεως της συνολικής ζητήσεως στην οικονομία, οι φορείς οικονομικής πολιτικής στη χώρα μας έπαιρναν μέτρα για την αύξηση της ζητήσεως κατοικιών, προκειμένου να τονωθεί η ζήτηση όλων των άλλων κλάδων που συνοδεύονται με την κατασκευή κατοικιών, λ.χ. οικοδομικών υλικών, ειδών υγιεινής, ηλεκτρικών ειδών, κ.ά.

Ο πίνακας 3.6.1 δείχνει τη συμβολή των κατοικιών και των άλλων κατασκευαστικών έργων στις συνολικές επενδύσεις του κλάδου των κατασκευών. Αποδεικνύεται ότι οι επενδύσεις σε κατοικίες, που αποτελούσαν το 40% περίπου των συνολικών επενδύσεων του κλάδου των κατασκευών το 1960, αυξήθηκαν σταδιακά και έφθασαν στο 53% το 1980, ενώ υποχώρησαν ελαφρά κατά την τελευταία δεκαετία και το 1989 αποτελούσαν το 48,5% των συνολικών επενδύσεων του κλάδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6.1

Η κατανομή των επενδύσεων στον κλάδο των κατασκευών

	1960	1970	1980	1989
Κατοικίες Λοιπά κτίρια Λοιπά έργα και κατασκευές	39,2 21,0 39,8	43,4 21,1 35,5	52,8 22,3 24,9	48,5 26,0 25,5
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0

Η υποχώρηση των επενδύσεων στον τομέα των κατοικιών και λοιπών κτιρίων φαίνεται και από τον αριθμό των αδειών που εκδόθηκαν για νέες οικοδομές και για

προσθήκες, όπως εμφανίζεται στον πίνακα 3.6.2. Η υποχώρηση της οικοδομικής δραστηριότητας οφείλεται κυρίως στη μείωση των αδειών που εκδόθηκαν για την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Και οι άδειες όμως που εκδόθηκαν για τις άλλες περιοχές της χώρας εμφανίζονται μειωμένες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6.2

Νέες οικοδομές και προσθήκες οικοδομών βάσει των αδειών που εκδόθηκαν

(σε κυβικά μέτρα)

	1960	1975	1980	1985	1989
1) Νέες οικοδομές					
α) Περιφέρεια πρωτεύουσας	39.207 (19.580)	58.269 (7.053)	58.563 (5.701)	45.369 (3.581)	53.418 (445)
β) Περιφέρεια Θεσ/νίκης		(1.566) (9.217)	(1.584) (9.870)	(1.156) (7.190)	(243)
γ) Λοιπές πόλεις					
2) Προσθήκες					
α) Περιφέρεια πρωτεύουσας	20.370 (7.317)	34.322 (11.713)	32.434 (8.582)	22.185 (3.920)	22.395 (351)
β) Περιφέρεια Θεσ/νίκης		(895) (7.158)	(548) (6.526)	(271) (4.136)	(243)
- γ) Λοιπές πόλεις					

Ένα βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο κλάδος των κατασκευών σήμερα είναι η ανεπάρκεια της ζητήσεως. Η ανεπάρκεια αυτή οφείλεται στη γενικότερη οικονομική κάμψη που έχει προκαλέσει μείωση των επενδύσεων και επομένων περιορισμό των αναγκών των άλλων κλάδων για κτίρια διαφόρων χρήσεων, περιλαμβανομένων και των κατοικιών. Οφείλεται επίσης και στη σχετική ανεπάρκεια χρηματοδοτήσεως των κατασκευών, λόγω της μειώσεως των μεταναστευτικών και ναυτιλιακών εισοδημάτων, από τα οποία ένα μέρος προοριζόταν για κατοικίες. Τέλος, η περιορισμένη ζήτηση για επενδύσεις σε κατασκευές οφείλεται και στη σχετικά χαμηλή της απόδοση, η οποία είναι αποτέλεσμα των εντόνων αγορανομικών ελέγχων στα ενοίκια, της υψηλής φορολογικής επιβαρύνσεως και του αυξημένου κόστους συντηρήσεως των κατασκευών.

Ένα δεύτερο σημαντικό πρόβλημα είναι η σχετικά μικρή ελαστικότητα προσφοράς κτιρίων, δηλαδή η σχετικά περιορισμένη ευκαμψία του όγκου των κατασκευών στις μεταβολές της τιμής τους, που έχει σαν αποτέλεσμα την ταχεία αύξηση των τιμών του προϊόντος του κλάδου. Η ανελαστικότητα αυτή οφείλεται κυρίως στην έλλειψη προγραμματισμού και συνέχειας στην παραγωγή του κλάδου, καθώς επίσης και στον χαμηλό τεχνολογικό εκσυγχρονισμό και στις διαρθρωτικές - θεσμικές αδυναμίες του κλάδου.

Ένα τρίτο βασικό πρόβλημα του κατασκευαστικού κλάδου είναι ότι δεν έχουν δημιουργηθεί οργανωμένες κατασκευαστικές επιχειρήσεις με οικονομική επιφάνεια, με ικανά επιχειρηματικά στελέχη και εργατοτεχνικό προσωπικό υψηλής στάθμης με μόνιμη απασχόληση στις κατασκευές. Η απασχόληση στον τομέα των κατασκευών εξακολουθεί να έχει ευκαιριακό χαρακτήρα, πράγμα που έχει σαν αποτέλεσμα και την αύξηση του κόστους των κατασκευών.

Τέλος, ο κλάδος αντιμετωπίζει σημαντικά ποιοτικά προβλήματα, μεταξύ των οποίων είναι η ανεπάρκεια των προδιαγραφών, των προτύπων και κανονισμών, που θα αναβάθμιζαν ποιοτικά το προϊόν του κλάδου των κατασκευών.

Παρά τα προβλήματα αυτά όμως, ο κλάδος ανταποκρίθηκε σχετικά ικανοποιητικά, τουλάχιστον ποσοτικά, στις βασικές κοινωνικές και αναπτυξιακές στεγαστικές ανάγκες. Έτσι, έχουν καλυφθεί σε αρκετά μεγάλο βαθμό οι ανάγκες σε πρώτη και δεύτερη κατοικία μεγάλων στρωμάτων του πληθυσμού, που μετακινήθηκαν στη μεταπολεμική περίοδο κυρίως προς τα αστικά κέντρα. Εξάλλου, η οικοδομή πρόσφερε σημαντικές ευκαιρίες σε πολλές καπηγορίες εργαζομένων στον κλάδο για οικονομική και κοινωνική άνοδο.

3.7 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Σχολιάστε τη σημασία του δευτερογενούς τομέα στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας μεταπολεμικά.
 - 2) Σχολιάστε τη διάρθρωση του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα κατά κλάδο κατά την μεταπολεμική περίοδο.
 - 3) Ποιες είναι οι κυριότερες πρώτες ύλες της χώρας μας και πού βρίσκονται;
 - 4) Σχολιάστε τις εξελίξεις στη διάρθρωση του προϊόντος της μεταποιήσεως μεταπολεμικά κατά κλάδο.
 - 5) Ποια είναι τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η βιομηχανία μας σήμερα;
 - 6) Σχολιάστε τις εξελίξεις στον τομέα της ενέργειας στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Ποια είναι τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τομέας της ενέργειας στη χώρα μας.
 - 7) Σχολιάστε τις εξελίξεις στον κλάδο των κατασκευών στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο.
-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

4.1 Γενικά.

Ο τομέας της τριτογενούς παραγωγής περιλαμβάνει όλες τις υπηρεσίες είτε αυτές χρησιμοποιούνται από τους τελικούς καταναλωτές είτε χρησιμοποιούνται ενδιάμεσα για την παραγωγή του προϊόντος των δύο άλλων τομέων της οικονομίας. Η σημασία του τριτογενούς τομέα ποικίλλει ανάλογα με το επίπεδο οικονομικής αναπτύξεως μιας χώρας. Έτσι, όσο αναπτύσσεται μια οικονομία, αυξάνεται η συμβολή του τριτογενή τομέα τόσο στην παραγωγή όσο και στην απασχόληση. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι η εισοδηματική ελαστικότητα πολλών υπηρεσιών είναι μεγαλύτερη από τη μονάδα, με συνέπεια να αυξάνεται η ζήτηση για τις υπηρεσίες αυτές ταχύτερα από την αύξηση του εισοδήματος.

Στη χώρα μας, όπως είδαμε πιο πάνω, η συμβολή του τριτογενούς τομέα στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αυξήθηκε στη μεταπολεμική περίοδο και από 52% στις αρχές της δεκαετίας του '50, έφθασε το 57% το 1988. Ομοίως, όπως θα δούμε πιο κάτω, η συμβολή του τριτογενούς τομέα στη συνολική απασχόληση στη χώρα μας αυξήθηκε από 27% το 1951 σε 46% το 1988 και αναμένεται να έχει αυξηθεί ακόμη περισσότερο σήμερα. Πάντως, όπως φαίνεται από τον πίνακα 4.1.1, η συμβολή του τριτογενούς τομέα, τόσο στη συνολική παραγωγή όσο και στην απασχόληση, είναι μικρότερη από την αντίστοιχη συμμετοχή του στις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες της ΕΟΚ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.1

Η συμβολή του τριτογενούς τομέα στο ΑΕΠ, στην απασχόληση και τις επενδύσεις στις χώρες της ΕΟΚ το έτος 1988

Χώρα	ΑΕΠ	Απασχόληση	Επενδύσεις
Βέλγιο	66,1	69,3	58,0
Γαλλία	65,5	63,0	72,6
Γερμανία	62,3	56,1	69,8
Δανία	69,5	67,1	68,8
Ελλάδα	56,7	46,2	67,7
Ηνωμένο Βασίλειο	66,8	68,0	74,7
Ιρλανδία	57,1	56,8	60,9
Ισπανία	57,5	53,1	-
Ιταλία	61,8	57,7	65,0
Λουξεμβούργο	59,4	65,0	69,7
Ολλανδία	63,9	68,8	65,5
Πορτογαλία	55,3	44,2	62,9
Σύνολο	61,7	59,9	66,9

4.2 Η διάρθρωση του προϊόντος της τριτογενούς παραγωγής.

Ο τριτογενής τομέας περιλαμβάνει πολλούς κλάδους και επί μέρους υποκλάδους. Οι κυριότεροι κλάδοι είναι οι επόμενοι :

- Οι μεταφορές, που διακρίνονται σε χερσαίες (οδικές, σιδηροδρομικές), θαλάσσιες και εναέριες.
- Οι επικοινωνίες, που διακρίνονται σε τηλεφωνικές, ταχυδρομικές κ.ά.
- Το εμπόριο, που διακρίνεται σε εσωτερικό – εξωτερικό και σε χονδρικό – λιανικό.
- Οι τράπεζες, που περιλαμβάνουν την κεντρική τράπεζα, τις εμπορικές τράπεζες και άλλους ειδικούς πιστωτικούς οργανισμούς.
- Οι ασφάλειες, η υγεία, η εκπαίδευση, ο τουρισμός, η δημόσια διοίκηση, η άμυνα-ασφάλεια, η ενοικίαση κατοικιών κ.ά.

Ο πίνακας 4.2.1 παρουσιάζει τη διάρθρωση και τους ρυθμούς μεταβολής του προϊόντος του τριτογενούς τομέα στη μεταπολεμική περίοδο, όπως εμφανίζεται στους εθνικούς λογαριασμούς της Ελλάδας. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα, το προϊόν των κλάδων μεταφορές – επικοινωνίες αυξήθηκε με τον ταχύτερο ρυθμό στη μεταπολεμική περίοδο, με συνέπεια να αυξηθεί η συμβολή του στο συνολικό προϊόν του τομέα και από 13,6% το 1950 να φθάσει το 19% το 1989. Η βελτίωση της συμμετοχής του κλάδου αυτού στο συνολικό προϊόν του τριτογενούς τομέα έλαβε χώρα σε όλες τις επί μέρους υποπεριόδους, με εξαίρεση την πρώτη δεκαετία, οπότε η συμβολή του κλάδου μειώθηκε ελαφρά. Το εμπόριο, οι τράπεζες και οι ασφάλειες βελτίωσαν επίσης σημαντικά τη συμμετοχή τους, η βελτίωση αυτή όμως πραγματοποιήθηκε στις τρεις πρώτες δεκαετίες, ενώ στις δύο τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μικρή υποχώρηση. Έτσι, από 23,4% του συνολικού προϊόντος του τριτογενούς τομέα το 1950, το προϊόν των κλάδων "εμπόριο, τράπεζες, ασφάλειες" αυξήθηκε στο 28,6% το 1970 και μειώθηκε στο 27,9% το 1989. Η συμβολή του κλάδου των κατοικιών μειώθηκε από 20,5% το 1950 σε 16,2% το 1970, αλλά αυξήθηκε στις επόμενες δύο δεκαετίες και το 1989 έφθασε το 18,1%. Τέλος, το προϊόν των κλάδων "δημόσια διοίκηση – ασφάλεια" και "υγεία – εκπαίδευση" αυξήθηκε με πολύ βραδείς ρυθμούς, με αποτέλεσμα να μειωθεί σημαντικά η συμβολή τους στο συνολικό προϊόν του κλάδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.1

Η εξέλιξη του προϊόντος του τριτογενούς τομέα κατά κλάδο

(σταθερές τιμές 1970)

Κλάδοι τριτογενούς παραγωγής	Ποσοσταία σύνθεση					Ρυθμοί μεταβολής				
	1950	1960	1970	1980	1989	1950-1960	1960-1970	1970-1980	1980-1989	1950-1989
1. Μεταφορές – Επικοινωνίες	13,6	12,9	15,2	18,0	19,1	4,9	8,8	7,3	3,2	6,2
2. Εμπόριο, τράπεζες, ασφάλειες	23,4	25,3	28,6	27,8	27,9	6,4	8,2	5,2	2,4	5,7
3. Κατοικίες (ενοίκια)	20,5	18,4	16,2	17,2	18,1	4,4	8,1	6,1	3,0	4,9
4. Δημόσια διοίκηση – Ασφάλεια	18,7	20,4	17,4	16,6	16,1	6,3	5,3	5,0	2,1	4,8
5. Υγεία – Εκπαίδευση	11,5	11,2	9,2	7,9	8,4	5,2	4,9	3,9	3,2	4,3
6. Διάφορες υπηρεσίες	12,3	11,8	13,4	12,5	10,8	5,0	8,4	4,7	5,9	4,9
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	5,5	7,0	5,5	2,4	5,2

Πιο κάτω θα εξετάσουμε τα κυριότερα επιτεύγματα καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει καθένας από τους κύριους κλάδους της τριτογενούς παραγωγής.

4.3 Οι μεταφορές.

Ο κλάδος των μεταφορών περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που αποσκοπούν στη μετακίνηση και μεταφορά των ανθρώπων και των προϊόντων. Σύμφωνα με την πρακτική των εθνικών λογαριασμών όμως στον κλάδο των μεταφορών περιλαμβάνεται μόνο το προϊόν που δημιουργείται με μεταφορικά μέσα δημόσιας χρήσεως.

Αντίθετα, το προϊόν που δημιουργείται με μεταφορικά μέσα ιδιωτικής χρήσεως υπολογίζεται στην προστιθέμενη αξία του κλάδου, στον οποίο κατατάσσονται οι επιχειρήσεις, όπου ανήκουν τα μεταφορικά μέσα, ή στην κατανάλωση, στην περίπτωση των επιβατικών αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσεως. Οι υπηρεσίες μεταφορών χρησιμοποιούνται ως συντελεστής παραγωγής από όλες σχεδόν τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες, περιλαμβανομένης και της τελικής ζητήσεως. Για το λόγο αυτό, οι υπηρεσίες μεταφοράς έχουν ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη και την αποτελεσματική λειτουργία μιας οικονομίας.

Ο κλάδος των μεταφορών περιλαμβάνει τρεις επί μέρους υποκλάδους: τις χερσαίες μεταφορές (οδικές και σιδηροδρομικές), τις θαλάσσιες μεταφορές (ναυτιλία) και τις εναέριες μεταφορές (αεροπορικές). Όλοι οι υποκλάδοι των μεταφορών γνώρισαν σημαντική ανάπτυξη στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Οι αεροπορικές μεταφορές όμως αυξήθηκαν με πολύ ταχύτερους ρυθμούς και, όπως φαίνεται στον πίνακα 4.3.1, βελτίωσαν αισθητά τη συμμετοχή τους στο συνο-

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3.1

Κατανομή της προστιθέμενης αξίας του τομέα των μεταφορών

	Οδικές	Σιδ/κές	Αερ/κές	Θαλάσσιες	Λοιπές	Σύνολο
1960	66,4	4,0	3,2	14,5	11,8	100,0
1970	63,2	3,5	9,3	11,5	12,4	100,0
1980	54,5	2,3	14,3	12,7	16,2	100,0
1985	50,5	2,1	18,5	12,7	16,2	100,0
1988	49,6	2,0	17,7	13,0	17,7	100,0

λικό μεταφορικό έργο της χώρας, αφού από 3% το 1960 έφθασαν να συμβάλλουν κατά 18% περίπου σήμερα στη συνολική προστιθέμενη αξία του κλάδου των μεταφορών.

Αντίθετα, η ανάπτυξη του υποκλάδου των χερσαίων μεταφορών ήταν σχετικά βραδύτερη, με αποτέλεσμα να μειωθεί σημαντικά η συμμετοχή τόσο των οδικών όσο και των σιδηροδρομικών μεταφορών και από 66% και 4% αντίστοιχα, το 1960 να φθάσει το 50% και το 2% σήμερα. Η συμμετοχή όμως του υποκλάδου των θαλασσίων μεταφορών φαίνεται να παρέμεινε σχετικά σταθερή τα τελευταία τριάντα χρόνια, ενώ η συμμετοχή των λοιπών μεταφορικών μέσων αυξήθηκε. Εναλλακτική εικόνα της σημασίας των επί μέρους υποκλάδων μεταφορών για την εθνική μας οικονομία μπορεί να έχει κανείς από την κατανομή του μεταφορικού έργου κατά κατηγορία μεταφορικών μέσων. Ο πίνακας 4.3.2 περιέχει την κατανομή του

υπεραστικού μεταφορικού έργου κατά κατηγορία μεταφορικού μέσου σε ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3.2

Η ποσοστιαία κατανομή του υπεραστικού μεταφορικού έργου

	1965	1980	1986
A) Μεταφορές επιβατών (χλιομετρικοί επιβάτες)	100,0	100,0	100,0
1) Οδικές	76,3	87,2	87,4
2) Σιδηροδρομικές	11,4	3,9	3,9
3) Αεροπορικές	1,6	2,7	2,9
4) Ακτοπλοϊκές	10,7	5,6	5,8
B) Μεταφορές εμπορευμάτων (χλιομετρικοί τόννοι)	100,0	100,0	100,0
1) Οδικές	44,4	94,1	94,5
Δ.Χ.	33,4	59,0	58,4
I.X.	11,0	35,1	36,1
2) Σιδηροδρομικές	55,4	5,8	5,4
3) Αεροπορικές	0,2	0,1	0,1

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν, η ποσοστιαία συμμετοχή του υποκλάδου των οδικών μεταφορών στη μεταφορά επιβατών αυξήθηκε από 76% το 1965 σε 87% το 1986, ενώ η συμμετοχή των αεροπορικών μεταφορών αυξήθηκε από 1,6% σε 2,9%.

Αντίθετα, η ποσοστιαία συμμετοχή τόσο των σιδηροδρομικών όσο και των ακτοπλοϊκών υπεραστικών μεταφορών μειώθηκε από 11,4% σε 3,9% για τις πρώτες και από 10,7% σε 5,8% για τις δεύτερες, στην ίδια περίοδο. Ομοίως αυξήθηκε θεαματικά η συμμετοχή των οδικών μεταφορών στη μεταφορά εμπορευμάτων και από 45% το 1965 έφθασε το 95% το 1986, ενώ μειώθηκε επίσης θεαματικά η συμβολή των σιδηροδρομικών μεταφορών και από 55% το 1965 έφθασε μόνο το 5% σήμερα. Η συμμετοχή των αεροπορικών μεταφορών στη μεταφορά εμπορευμάτων είναι αμελητέα και μόλις φθάνει το 0,1%.

Οι οδικές μεταφορές απορρόφησαν τον κύριο όγκο των επενδύσεων στον κλάδο των μεταφορών κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Σημαντικό ήταν το ποσοστό των επενδύσεων στον κλάδο των αεροπορικών μεταφορών, ενώ οι επενδύσεις στις σιδηροδρομικές και στις θαλάσσιες μεταφορές ήταν σχετικά περιορισμένες.

Ο πίνακας 4.3.3 δειχνεί την κατανομή των συνολικών ακαθαρίστων επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου του κλάδου των μεταφορών στους επί μέρους υποκλάδους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3.3

Ποσοστιαία κατανομή των ακαθαρίστων επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου

	Οδικές	Σιδ/κές	Αερ/κές	Θαλάσσιες	Σύνολο
1960	81,4	4,3	10,4	3,8	100,0
1970	76,9	1,9	5,7	15,5	100,0
1980	80,4	1,9	15,3	2,7	100,0
1985	85,1	3,4	9,4	2,0	100,0
1988	51,6	31,6	7,7	9,0	100,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, σε ολόκληρη σχεδόν τη μεταπολεμική περίοδο οι οδικές μεταφορές απορροφούσαν το 75% – 80% των συνολικών επενδύσεων στον κλάδο των μεταφορών και μόνο τα τελευταία χρόνια το ποσοστό αυτό περιορίσθηκε σημαντικά. Οι αεροπορικές μεταφορές απορρόφησαν κατά μέσο όρο το 10% των επενδύσεων, ενώ τα σχετικά ποσοστά των δύο άλλων υποκλάδων είναι περιορισμένα. Ιδιαίτερα μικρή ήταν η συμμετοχή του υποκλάδου των σιδηροδρομικών μεταφορών στις ακαθάριστες επενδύσεις του κλάδου, με εξαίρεση τα τελευταία χρόνια, όπου η σχετική συμμετοχή του αυξήθηκε πολύ.

Παρά την αξιόλογη ανάπτυξή τους κατά τη μεταπολεμική περίοδο, οι μεταφορές στη χώρα μας αντιμετωπίζουν σειρά από σημαντικά προβλήματα που παρεμποδίζουν την αποτελεσματική λειτουργία του κλάδου και την ικανοποιητική συμβολή του στην ανάπτυξη της χώρας. Το οδικό δίκτυο της χώρας, παρά την ταχεία ανάπτυξή του, παραμένει ποσοτικά και κυρίως ποιοτικά ανεπαρκές. Αποτέλεσμα αυτού είναι η κυκλοφοριακή συμφόρηση στους δρόμους, ο μεγάλος αριθμός των ατυχημάτων, η καθυστέρηση στις μεταφορές και το σχετικά υψηλό κόστος μεταφοράς. Τα προβλήματα αυτά εντείνονται συνεχώς, εξαιτίας και της ταχείας αυξήσεως των οδικών μεταφορικών μέσων. Ο πίνακας 4.3.4 παρουσιάζει την εξέλιξη των οχημάτων που κυκλοφορούν κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3.4

Οχήματα που κυκλοφορούν κατά κατηγορία

	1965	1975	1985	1965–1985
Γενικό σύνολο οχημάτων	227.111	737.229	2.050.440	11,6
1) Λεωφορεία	8.585	13.352	18.237	3,8
α. Αστικά	2.510	3.020	3.186	1,2
β. Υπεραστικά	3.174	4.153	4.945	2,2
γ. Ειδικά Ι.Χ.	1.232	3.810	6.274	8,5
δ. Ειδικά Δ.Χ.	817	2.369	3.850	8,1
2) Επιβατηγά	104.257	438.553	1.263.366	13,3
α. Ι.Χ.	96.149	413.975	1.234.957	13,6
β. Ταξί και αγοραία	8.108	24.578	28.409	6,5
3) Φορτηγά	64.930	198.148	600.955	11,8
Ι.Χ.	50.623	173.762	568.203	12,9
Δ.Χ.	14.307	24.386	32.752	4,2
4) Μοτοσυκλέτες	49.439	87.176	167.882	6,3
Επιβατών	—	64.375	157.736	9,4
Ι.Χ. για φορτία	—	5.396	4.777	-1,2
Δ.Χ. για φορτία	—	17.405	5.369	-11,1

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, στην εικοσαετία 1965 – 1985, ο αριθμός των οχημάτων που κυκλοφόρησαν σχεδόν δεκαπλασιάσθηκε.

Το σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας μας παρουσιάζει επίσης σημαντικά προβλήματα. Το συνολικό μήκος του είναι σχετικά περιορισμένο και μόνο ένα μέρος αυτού είναι διεθνούς πλάτους. Το δίκτυο έχει κακή χάραξη, με μεγάλες κλίσεις και μικρές ακτίνες καμπυλότητας, με συνέπεια να περιορίζεται η ταχύτητα των τραίνων.

Προβλήματα αντιμετωπίζει επίσης τα τελευταία χρόνια και η ναυτιλία μας, παρά την ταχεία ανάπτυξή της κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Τα προβλήματα αυτά οφείλονται κυρίως στη γενικότερη κρίση που αντιμετωπίζει η παγκόσμια εμπορική ναυτιλία, λόγω της μειώσεως του θαλάσσιου εμπορίου, που προήλθε από την

οικονομική ύφεση των τελευταίων χρόνων. Αποτέλεσμα αυτού είναι να αυξηθεί σημαντικά ο αριθμός των ελληνικών πλοίων που αργούν. Προβλήματα όμως αντιμετωπίζει και η ελληνική ακτοπλοΐα που εξυπηρετεί τα νησιά μας και τις άλλες παραθαλάσσιες περιοχές. Πολλά από τα πλοία που χρησιμοποιούνται θέλουν ανανέωση, ενώ προβλήματα δημιουργεί και η ανεπάρκεια των λιμανιών μας. Ως ανεπαρκής πρέπει επίσης να θεωρηθεί και η ακτοπλοϊκή σύνδεση ανάμεσα στα νησιά μας, γεγονός που δυσχεραίνει τις μετακινήσεις μεταξύ των νησιών αυτών.

4.4 Οι επικοινωνίες.

Ο κλάδος των επικοινωνιών περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που έχουν ως σκοπό τη μεταβίβαση πληροφοριών ή ειδήσεων ανάμεσα σε πρόσωπα που βρίσκονται σε απόσταση μεταξύ τους. Η μεταβίβαση αυτή πληροφοριών και ειδήσεων μπορεί να γίνεται με διάφορους τρόπους, όπως λ.χ. με φωνή, με εικόνα ή με κείμενο.

Ο κλάδος των επικοινωνιών περιλαμβάνει βασικά τρεις υποκλάδους: την **τηλεφωνία – τηλεγραφία**, τα **ταχυδρομεία** και τη **ραδιοτηλεόραση**. Η **τηλεφωνία – τηλεγραφία** αναπτύχθηκε αρκετά στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

Ο πίνακας 4.4.1 παρέχει σήμερα στοιχεία αναφορικά με την εξέλιξη ορισμένων

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4.1

Η εξέλιξη διαφόρων μεγεθών της τηλεπικοινωνίας

	Αυτόμata τηλέφωνa (χιλιάδες)	Τηλεφωνικές τιμολογιακές μονάδες (εκατ.)	Αριθμός, τηλεγραφημάτων (χιλιάδες)	Τηλετυπικές τιμολογιακές μονάδες (telex) (χιλιάδες)
1952	101	276	–	–
1955	122	308	6.153	–
1960	221	520	5.927	–
1965	508	1.076	7.897	–
1970	1.021	2.953	6.246	12.184
1975	1.989	7.802	5.474	48.750
1980	2.781	5.299	4.653	86.246
1985	3.715	23.292	3.097	137.493
1986	3.915	24.711	2.696	136.354
1987	4.125	23.960	2.711	135.782
1988	–	–	2.585	144.859

μεγεθών της τηλεπικοινωνίας κατά την περίοδο αυτή. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, τα αυτόματα τηλέφωνα στη χώρα μας αυξήθηκαν από 100 χιλιάδες περίπου στις αρχές της δεκαετίας του '50 σε πάνω από 4 εκατ. σήμερα, ενώ οι τηλεφωνικές μονάδες αυξήθηκαν από 280 εκατ. περίπου σε περίπου 24 δισεκ. στην ίδια περίοδο. Αντίθετα, ο αριθμός των τηλεγραφημάτων μειώθηκε δραστικά, ενώ αυξήθηκε ο αριθμός των τηλετυπιών (telex). Για τη χρήση των fax δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

Παρά την ανάπτυξη αυτή, η τηλεφωνία – τηλεγραφία αντιμετωπίζει ορισμένα σοβαρά προβλήματα στη χώρα μας, όπως είναι η χαμηλή ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών, η αδυναμία αξιοποίησεως των τεχνολογικών εξελίξεων και κυρίως η αδυναμία ικανοποίησεως της ταχέως αυξανόμενης ζητήσεως. Αποτέλεσμα αυτών

είναι να χρειάζεται να περιμένει κανείς πολύ καιρό από τότε που υποβάλλει τη σχετική αίτηση μέχρι να αποκτήσει τηλέφωνο.

Ο υποκλάδος των ταχυδρομείων αντιμετωπίζει επίσης σημαντικά προβλήματα. Το κύριο πρόβλημα εδώ είναι η χαμηλή ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών, που εμφανίζεται κυρίως με τη σημαντική καθυστέρηση διεκπεραιώσεως της αλληλογραφίας. Σημαντικό πρόβλημα αποτελεί επίσης και το ταμειακό έλλειμμα των ελληνικών ταχυδρομείων, πράγμα που, μεταξύ των άλλων, οφείλεται και στο γεγονός ότι ο όγκος της ταχυδρομικής κινήσεως δεν μπορεί να εξασφαλίσει αυτοδύναμη οικονομική βιωσιμότητα του υποκλάδου.

Η ανάπτυξη της ραδιοτηλεοράσεως είναι σήμερα αρκετά ικανοποιητική, ύστερα από την απελευθέρωση του χώρου και την έναρξη λειτουργίας ιδιωτικών σταθμών. Αυτό εισήγαγε στοιχεία ανταγωνισμού και οδήγησε σε σημαντική βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών.

4.5 Το εμπόριο.

Ο κλάδος του εμπορίου περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που αφορούν στην αγορά και μεταπώληση προϊόντων χωρίς επεξεργασία, με σκοπό την πραγματοποίηση κέρδους. Το εμπόριο διακρίνεται σε χονδρικό, που περιλαμβάνει τις πωλήσεις μεταξύ επιτηδευματιών, και λιανικό, που περιλαμβάνει τις πωλήσεις προς τους τελικούς καταναλωτές. Διακρίνεται επίσης σε εξωτερικό και εσωτερικό εμπόριο. Το πρώτο περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που αφορούν αγορές από πωλήσεις προς το εξωτερικό, ενώ το δεύτερο αναφέρεται σε εμπορικές πράξεις στο εσωτερικό της χώρας. Το εμπόριο γνώρισε σημαντική ανάπτυξη κατά τη μεταπολεμική περίοδο στη χώρα μας.

Ο πίνακας 4.5.1 παρουσιάζει την εξέλιξη του αριθμού των καταστημάτων και της

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5.1

Αριθμός καταστημάτων και μέση ετήσια απασχόληση στον κλάδο του εμπορίου

	Χονδρικό εμπόριο				Λιανικό εμπόριο			
	1958	1969	1978	1984	1958	1969	1978	1984
A) Καταστήματα								
1) Περιφέρεια πρωτεύουσας	8.337	11.424	11.758	10.281	26.890	38.922	50.492	57.420
2) Νομός Θεσσαλονίκης	2.357	3.478	3.406	3.584	7.871	12.310	14.535	18.162
3) Λοιπή χώρα	9.906	11.858	10.102	9.353	69.939	83.366	95.572	109.308
Σύνολο	20.600	26.760	25.266	23.218	104.700	134.898	160.599	184.890
B) Μέση ετήσια απασχόληση								
1) Περιφέρεια πρωτεύουσας	32.808	47.977	53.207	41.742	55.724	82.927	104.026	107.204
2) Νομός Θεσσαλονίκης	7.505	10.902	12.548	11.308	13.871	20.593	26.967	30.791
3) Λοιπή χώρα	23.029	26.336	25.586	20.762	110.642	134.115	156.464	163.323
Σύνολο	63.342	85.215	91.341	73.812	180.237	237.635	287.457	301.318

μέσης ετήσιας απασχολήσεως τόσο στο χονδρικό όσο και στο λιανικό εμπόριο σε ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, στην περίοδο 1958 - 1984 τα καταστήματα χονδρικού εμπορίου αυξήθηκαν από 20,6 χιλιάδες σε 23,2 χιλιάδες, ενώ τα καταστήματα

του λιανικού εμπορίου αυξήθηκαν από 104,7 χιλιάδες σε 184,9 χιλιάδες. Η αύξηση των καταστημάτων τόσο στο χονδρικό όσο και στο λιανικό εμπόριο δεν ήταν η ίδια σε ολόκληρη τη χώρα. Το χονδρικό εμπόριο αναπτύχθηκε πολύ ταχύτερα στο νομό Θεσ/κης, όπου τα καταστήματα αυξήθηκαν κατά 52%, ενώ στην περιοχή της πρωτεύουσας τα καταστήματα αυξήθηκαν κατά 23% και στην υπόλοιπη χώρα μειώθηκαν κατά 5,6% περίπου. Ομοίως η αύξηση των καταστημάτων του λιανικού εμπορίου στο νομό Θεσ/κης ανήλθε σε 130%, στην περιφέρεια της πρωτεύουσας σε 114% και στην υπόλοιπη χώρα σε 50%.

Αύξηση σημειώθηκε επίσης και στη μέση επήσια απασχόληση τόσο στο χονδρικό όσο και στο λιανικό εμπόριο, η οποία και πάλι δεν ήταν ομοιόμορφη. Συνολικά, για ολόκληρη τη χώρα, η μέση επήσια απασχόληση στο χονδρικό εμπόριο αυξήθηκε από 63,3 σε 73,8 χιλιάδες άτομα, ενώ στο λιανικό εμπόριο η μέση επήσια απασχόληση αυξήθηκε από 180,2 σε 301,3 χιλιάδες άτομα. Η αύξηση ήταν και πάλι πολύ μεγαλύτερη στο νομό Θεσ/κης, όπου ανήλθε στο 50,6% για το χονδρικό και το 122% για το λιανικό εμπόριο. Ακολουθεί η περιοχή της πρωτεύουσας, όπου η αύξηση ανέρχεται σε 27,2% για το χονδρικό και 92,3% για το λιανικό εμπόριο. Στην υπόλοιπη χώρα η μέση απασχόληση στο χονδρικό εμπόριο μειώθηκε κατά 10% περίπου, ενώ στο λιανικό εμπόριο αυξήθηκε κατά 47,6%.

Παρά την αρκετά ικανοποιητική ανάπτυξή του κατά τη μεταπολεμική περίοδο, ο κλάδος του εμπορίου αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα, τα κυριότερα από τα οποία είναι τα εξής :

α) Το μικρό μέγεθος των καταστημάτων.

Όπως συμβαίνει και με τον κλάδο της μεταποιήσεως, που εξετάσαμε πιο πάνω, έτσι και στην περίπτωση του εμπορίου το βασικό πρόβλημα είναι το μικρό μέγεθος των οικονομικών μονάδων που λειτουργούν στον κλάδο. Όπως προκύπτει από την τελευταία απογραφή των καταστημάτων του 1984, πάνω από το 80% των καταστημάτων του χονδρικού εμπιστού και πάνω αιτό το 95% των καταστημάτων του λιανικού εμπορίου απασχολούσαν μέχρι 1 άτομο και μόνο τα υπόλοιπα 13% περίπου των καταστημάτων του χονδρικού και 1% των καταστημάτων λιανικού εμπορίου απασχολούσαν πάνω από 5 άτομα. Το μέγεθος αυτό καταστήματος είναι πολύ μικρό σε σχέση με το μέγεθος των καταστημάτων που υπάρχουν στις διάφορες χώρες της ΕΟΚ. Έτσι λ.χ., ενώ στη χώρα μας η μέση ανά κατάστημα απασχόληση στο λιανικό εμπόριο είναι 1,6 άτομα, στη Γερμανία είναι 5,6 περίπου, στην Αγγλία 5 στη Δανία 3,9 κ.ο.κ.

β) Ο οικογενειακός χαρακτήρας των επιχειρήσεων.

Όπως και στην περίπτωση της μεταποιήσεως που εξετάσαμε πιο πάνω, έτσι και εδώ οι επιχειρήσεις έχουν έντονο οικογενειακό χαρακτήρα, με όλες τις συνέπειες που είδαμε προκειμένου για τη μεταποίηση.

Έτσι, όπως προκύπτει από τα στοιχεία της απογραφής των καταστημάτων του 1984 το 50% των καταστημάτων του χονδρικού εμπορίου και το 85% του λιανικού είχαν τη μορφή της ατομικής επιχειρήσεως, το 28% των καταστημάτων του χονδρικού και το 11% του λιανικού είχαν τη μορφή των ομορρύθμων εταιριών και μόνο το 9% του χονδρικού και 1% του λιανικού είχαν τη μορφή ανώνυμης εταιρίας. Οι

εταιρικές επιχειρήσεις, ακόμη και εκείνες που έχουν τη μορφή των ανωνύμων εταιριών, είναι ουσιαστικά οικογενειακές, αφού το σύνολο ή τουλάχιστον ένα σημαντικό ποσοστό των μετοχών ανήκουν στην ίδια οικογένεια.

γ) Η ανεπαρκής και με σχετικά δυσμενείς όρους χρηματοδότηση.

Ο κλάδος του εμπορίου αντιμετώπισε σημαντικά προβλήματα χρηματοδοτήσεως από το τραπεζικό σύστημα κατά τη μεταπολεμική περίοδο, λόγω των περιορισμών που επέβαλε η Νομισματική Επιτροπή. Επίσης οι όροι χρηματοδοτήσεως του εμπορίου ήταν πολύ δυσμενείς σε σχέση με τους όρους που ίσχυαν για τους άλλους κλάδους και ιδιαίτερα για τη μεταποίηση. Ο λόγος είναι ότι το εμπόριο θεωρείται λιγότερο δυναμικός κλάδος για την ανάπτυξη της χώρας, σε σχέση τουλάχιστον με τη βιομηχανία.

Αυτό είναι βέβαια μερικά σωστό, αλλά δεν θα πρέπει να ξεχνούμε ότι το εμπόριο διακινεί τα προϊόντα της πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής και επομένως συμβάλλει στην ανάπτυξη των κλάδων αυτών και, κατά συνέπεια, στην καθόλου οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

δ) Η έλλειψη κινήτρων για την ανάπτυξη του κλάδου.

Στη χώρα μας παρέχονται πολλά κίνητρα για την προώθηση διαφόρων στόχων οικονομικής πολιτικής. Τα κίνητρα όμως αυτά περιορίζονται στη βιομηχανία και στον τουρισμό, και σε μικρότερη έκταση, στη γεωργία. Ο κλάδος του εμπορίου στερείται τελείως κινήτρων, πράγμα που οπωσδήποτε παρεμποδίζει την ανάπτυξή του.

ε) Προβλήματα προκαλούμενα από το θεσμικό πλαίσιο.

Το θεσμικό πλαίσιο, ειδικότερα δε η έλλειψη εμπορικού μητρώου, όπου να μπορεί να βρει κανείς, στοιχεία σχετικά με τις διάφορες επιχειρήσεις του εμπορίου, η αναχρονιστική πτωχευτική νομοθεσία, η έλλειψη προστασίας της επαγγελματικής στέγης κ.ά., δημιουργούν σημαντικά προβλήματα και δεν επιτρέπουν την ταχύρυθμη ανάπτυξη του κλάδου.

στ) Η χαμηλή παραγωγικότητα του κλάδου.

Αποτελέσματα όλων των πιο πάνω, και ιδιαίτερα του μικρού μεγέθους των επιχειρήσεων, καθώς επίσης και των άλλων θεσμικών παραγόντων, είναι η χαμηλή παραγωγικότητα του κλάδου. Βέβαια, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται κάποια αξιόλογη βελτίωση της παραγωγικότητας αυτής, πράγμα που προκύπτει από το γεγονός ότι η αύξηση του προϊόντος του κλάδου ήταν ταχύτερη από την αύξηση των εμπορικών καταστημάτων και της απασχολήσεως. Σημαντική επίδραση στη βελτίωση αυτή της παραγωγικότητας του κλάδου, άσκησε οπωσδήποτε η δημιουργία των μεγάλων μονάδων. Όμως η παραγωγικότητα αυτή δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ικανοποιητική.

4.6 Ο τουρισμός.

Ο κλάδος του τουρισμού περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τη μετακίνηση των ανθρώπων για περιορισμένο χρονικό διάστημα και για λόγους αναπαύσεως, αναψυχής, επισκέψεως αξιοθέατων κ.ά. Ο τουρισμός διακίνεται συνήθως σε εσωτερικό και εξωτερικό. Ο πρώτος περιλαμβάνει τις μετακινήσεις

ανθρώπων εντός μιας χώρας, ενώ ο δεύτερος περιλαμβάνει τις μετακινήσεις μεταξύ διαφορετικών χωρών. Στη χώρα μας ο τουρισμός, και ιδιαίτερα ο εξωτερικός τουρισμός, γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη κατά τη μεταπολεμική περίοδο και αποτελεί σήμερα μια σημαντική δραστηριότητα για τον τόπο.

Ο πίνακας 4.6.1 περιέχει τον αριθμό των τουριστών που επισκέφθηκαν τη χώρα μας σε ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6.1

Εξέλιξη του αριθμού των τουριστών και του τουριστικού συναλλάγματος στην Ελάσσα κατά τη μεταπολεμική περίοδο

Έτος	Αριθμός τουριστών (χιλ. άτομα)	Τουριστικό συνάλλαγμα (εκατ. δολάρια)	Συνάλλαγμα κατ' άτομο (δολάρια)
1955	208	29,1	140
1960	399	49,3	124
1965	847	107,6	127
1970	1.407	193,6	138
1975	3.173	643,6	203
1980	5.211	1.733,5	333
1985	7.039	1.428,0	203
1989	8.541	1.976,0	231

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, ο αριθμός των ξένων τουριστών αυξήθηκε πολύ κατά τη μεταπολεμική περίοδο και από 200 περίπου χιλιάδες που ήταν στα μέσα της δεκαετίας του '50 πλησιάζει σήμερα τα 10 εκατ. άτομα, πλησιάζει δηλαδή τον πληθυσμό της χώρας μας. Αντίστοιχα, αυξήθηκε και το τουριστικό συνάλλαγμα και από 29 εκατ. δολάρια το 1955 έφθασε τα 1.976 εκατ. δολάρια το 1989.

Το κατά κεφαλήν δαπανόμενο συνάλλαγμα όμως, που αυξανόταν συνεχώς, άρχισε να μειώνεται κατά τη δεκαετία του '80 εξαιτίας των συνεχών υποτιμήσεων της δραχμής. Έτσι οι τουρίστες μπορούν τώρα να αγοράζουν τις ίδιες ή και περισσότερες υπηρεσίες ξεδεύοντας λιγότερα χρήματα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατανομή των τουριστών κατά χώρα προελεύσεως. Ο πίνακας 4.6.2 παρέχει σχετικά στοιχεία για ορισμένα μεταπολεμικά χρόνια. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, η Μεγάλη Βρετανία έρχεται πρώτη από απόψεως αριθμού τουριστών με δεύτερη τη Γερμανία και τρίτη τις ΗΠΑ, ενώ ακολουθούν η Γαλλία, η Ιταλία, κ.ά.

Παρά τη σημαντική ανάπτυξή του κατά τη μεταπολεμική περίοδο όμως ο εξωτερικός τουρισμός μας αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα. Το κυριότερο πρόβλημα είναι ο έντονος ανταγωνισμός που προέρχεται από άλλες χώρες, κυρίως μεσογειακές, όπως π.χ. η Ιταλία, η Ισπανία και τελευταία η Τουρκία.

Εκτός από τον εξωτερικό τουρισμό, ανάπτυξη γνώρισε στη χώρα μας και ο εσωτερικός τουρισμός. Η συμμετοχή του όμως στη συνολική τουριστική κίνηση της χώρας είναι σχετικά περιορισμένη και τα τελευταία χρόνια μόλις ξεπερνά το 25%.

Πάντως, ο εσωτερικός τουρισμός φαίνεται να παρουσιάζει κάποια στασιμότητα και η συμμετοχή του στο συνολικό τουρισμό μειώνεται για δύο κυρίως λόγους πρώτον επειδή διευρύνεται συνεχώς ο αριθμός ελλήνων που αποκτούν εξοχική κατοικία και δεύτερον επειδή όλοι και περισσότεροι έλληνες κάνουν τουρισμό στο εξωτερικό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6.2

**Τουριστική κίνηση
Αφίξεις ξένων περιγηγτών κατά χώρα προελεύσεως**

(σε χιλιάδες άτομα)

	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1989
Χώρες ΕΟΚ	67	143	373	579	1.253	2.395	3.668	5.446
Βέλγιο - Λουξεμβούργο	3	6	16	21	38	70	89	...
Γαλλία	19	30	80	116	224	300	441	...
Γερμανία	17	40	100	143	397	693	1.050	...
Δανία	1	3	24	20	50	131	161	...
Ηνωμ. Βασίλειο	18	41	85	167	320	768	1.329	...
Ιρλανδία	-	1	2	5	7	19	39	...
Ισπανία	1	1	3	6	16	33	40	...
Ιταλία	6	16	44	76	138	197	364	...
Ολλανδία	2	4	18	23	59	179	280	...
Πορτογαλία	-	1	1	2	4	5	9	...
Άλλα κράτη Ευρώπης	44	52	148	136	651	1.387	1.740	1.731
Ασία - Αφρική	17	28	53	93	160	408	409	378
Αμερική	37	83	185	357	522	411	619	400
Ωκεανία	1	6	14	31	55	132	137	127
Ακαθόριστες χώρες	5	2	43	56	2	3	2	-
Κατά ομάδες περίπλου	13	54	-	-	333	475	465	459
Έλληνες εξωτερικού	24	31	31	155	197	-	-	-
Σύνολο αφίξεων	208	399	847	1.407	3.173	5.211	7.039	8.541

Η δυναμικότητα της τουριστικής βιομηχανίας μας πάντως αυξάνεται σημαντικά και είναι σε θέση να καλύψει τόσο τον εξωτερικό όσο και τον εσωτερικό τουρισμό. Ο πίνακας 4.6.3 δίνει μια εικόνα των εξελίξεων του αριθμού των ξενοδοχειακών καταστημάτων και του αριθμού των κρεβατιών κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6.3

Ξενοδοχειακά καταστήματα και αριθμός κρεβατιών.

		Αριθμός κρεβατιών	Αριθμός κρεβατιών (ανά ξενοδοχείο)
1960	1.875	54.245	28,9
1970	2.422	118.859	49,1
1975	2.534	185.775	73,1
1980	3.944	276.498	70,1
1985	5.201	348.171	66,9
1986	5.488	359.337	65,5
1987	5.771	375.367	65,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, τόσο ο αριθμός των ξενοδοχειακών μονάδων όσο και ο αριθμός των κρεβατιών αυξάνεται συνεχώς και από 1.875 ξενοδοχειακά συγκροτήματα το 1960 έφθασαν τα 5.771 το 1987, ενώ ο αριθμός των κρεβατιών αυξήθηκε από 54,2 χιλιάδες σε 375,4 χιλιάδες στην ίδια περίοδο. Εξάλλου, ο αριθμός των κρεβατιών ανά ξενοδοχείο αυξανόταν μέχρι το 1975, ενώ στη συνέχεια παρατηρείται μια πτώση του αριθμού αυτού.

4.7 Οι τράπεζες – Ασφάλειες.

Τράπεζες είναι οι οικονομικοί οργανισμοί που έχουν ως αντικείμενο εργασιών τους το χρήμα και την πίστη. Οι οργανισμοί αυτοί δέχονται συνήθως καταθέσεις και χορηγούν πιστώσεις με στόχο την απόληψη κέρδους. Στη χώρα μας υπάρχουν τρεις κατηγορίες τραπεζών.

α) Η κεντρική ή εκδοτική τράπεζα, που έχει το όνομα Τράπεζα της Ελλάδος. Η τράπεζα αυτή έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να εκδίδει χαρτονομίσματα και κέρματα. Είναι επίσης η τράπεζα του κράτους και των άλλων τραπεζών και έχει τη γενική εποπτεία και τον έλεγχο του τραπεζικού συστήματος. Η Τράπεζα της Ελλάδος δεν δέχεται καταθέσεις ιδιωτών ούτε χορηγεί πιστώσεις σε ιδιώτες. Δέχεται όμως καταθέσεις και χορηγεί πιστώσεις σε δημόσιους φορείς και σε άλλες τράπεζες και πιστωτικούς οργανισμούς.

β) Οι εμπορικές τράπεζες, δέχονται καταθέσεις και χορηγούν πιστώσεις, προβαίνουν σε προεξοφλήσεις τίτλων, αγοραπωλησία συναλλάγματος και έκδοση εγγυητικών επιστολών. Στη χώρα μας λειτουργούν σήμερα πάνω από 30 εμπορικές, τράπεζες από τις οποίες οι 12 είναι ελληνικές και οι υπόλοιπες αποτελούν υποκαταστήματα ξένων τραπεζών. Οι ελληνικές τράπεζες συγκεντρώνουν περίπου το 85% των συνολικών καταθέσεων των εμπορικών τραπεζών, ενώ οι ξένες τράπεζες συγκεντρώνουν μόνο το υπόλοιπο 15%.

Η μεγαλύτερη ελληνική εμπορική τράπεζα είναι η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία έχει περίπου το 60% των συνολικών καταθέσεων σε ελληνικές τράπεζες και το 50% των χορηγήσεών τους. Ακολουθεί η Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία έχει το 15% των καταθέσεων και το 18% των χορηγήσεων. Η συμμετοχή καθεμιάς των υπόλοιπων τραπεζών είναι πολύ περιορισμένη. Οι εννέα από τις ελληνικές εμπορικές τράπεζες ελέγχονται σήμερα άμεσα από το κράτος, αφού οι διοικήσεις τους ουσιαστικά διορίζονται από την εκάστοτε κυβέρνηση.

γ) Οι ειδικοί πιστωτικοί οργανισμοί περιλαμβάνουν ειδικές τράπεζες επενδύσεων, που χορηγούν μακροπρόθεσμες πιστώσεις σε επιχειρήσεις για επενδύσεις, ή εξειδικευμένες τράπεζες, που ασχολούνται με ένα τομέα της ελληνικής οικονομίας, λ.χ. τον αγροτικό, το ναυτιλιακό, τον οικιστικό κ.ά. Στη χώρα μας υπάρχουν σήμερα 8 τέτοιοι ειδικοί οργανισμοί, μεταξύ των οποίων τρεις τράπεζες επενδύσεων (ΕΤΒΑ, ΕΤΕΒΑ, και Τράπεζα Επενδύσεων), 3 ειδικές τράπεζες (Αγροτική, Εθνική Κτηματική, Εθνική Στεγαστική), και το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων.

Ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη μιας οικονομίας έχει και ο κλάδος των ασφαλειών, που παρέχει εξασφάλιση έναντι τυχαίων κινδύνων και ζημιών, ατυχημάτων κ.ά. Η ασφάλιση παρέχεται τόσο από το κράτος με τη μορφή της κοινωνικής ασφαλίσεως όσο και από τους ιδιώτες. Στη χώρα μας λειτουργούν σήμερα περίπου 150 ασφαλιστικές εταιρίες, από τις οποίες οι μισές περίπου είναι ξένες.

4.8 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Σχολιάστε τη σημασία του τριτογενούς τομέα στη χώρα μας και συγκρίνετε την με τη σημασία του τομέα αυτού στις οικονομίες των άλλων χωρών της ΕΟΚ.
- 2) Σχολιάστε τις εξελίξεις της διαρθρώσεως του προϊόντος του τριτογενούς τομέα στη χώρα μας μεταπολεμικά.

- 3) Σχολιάστε τη σημασία και τη διάρθρωση του προϊόντος του κλάδου των μεταφορών στην Ελλάδα και αναφέρετε τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κλάδος αυτός.
 - 4) Αναφέρετε τα κύρια προβλήματα του κλάδου του εμπορίου στη χώρα μας σήμερα.
 - 5) Σχολιάστε τη σημασία του κλάδου του τουρισμού για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στη μεταπολεμική περίοδο και τη σύνθεση των τουριστών μας κατά χώρα προελεύσεως.
 - 6) Τι είναι τράπεζες και ποιες οι βασικές κατηγορίες τραπεζών; Ποια είναι η σημασία καθεμιάς κατηγορίας για τη χώρα μας.
-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΔΑΠΑΝΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

5.1 Γενικά.

Εξετάσαμε πιο πάνω τις εξελίξεις, τα επιτεύγματα και τα προβλήματα των τριών βασικών κλάδων παραγωγής στη χώρα μας, προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα τις εξελίξεις του ΑΕΠ που μελετήσαμε στο πρώτο κεφάλαιο και να αποκτήσουμε λεπτομερέστερες γνώσεις σχετικά με τη διάρθρωση της παραγωγής. Μελετήσαμε δηλαδή κυρίως την πλευρά της παραγωγής και προσφοράς των προϊόντων. Στο κεφάλαιο αυτό θα μελετήσουμε την άλλη πλευρά, δηλαδή την πλευρά της δαπάνης της οικονομίας.

Η συνολική δαπάνη της οικονομίας έχει ιδιαίτερη σημασία για την κατανόηση των εξελίξεων σε μια χώρα, γιατί αποτελεί την κινητήρια δύναμη προς την οποία προσαρμόζεται κάθε φορά η παραγωγή. Για να μελετήσουμε τις εξελίξεις της δαπάνης συνήθως ταξινομούμε τις δαπάνες της οικονομίας σε ορισμένες σχετικά ομοιειδείς κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές είναι οι εξής :

α) Η δαπάνη των νοικοκυριών για κατανάλωση.

Περιλαμβάνει όλες τις δαπάνες που κάνουν τα νοικοκυριά για την ικανοποίηση των αναγκών τους, όπως λ.χ. οι δαπάνες για διατροφή, για στέγαση, για ένδυση, για εκπαίδευση κ.ά.

β) Η δαπάνη των επιχειρήσεων για επενδύσεις.

Περιλαμβάνει όλες τις δαπάνες των επιχειρήσεων για την αγορά κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και για την αύξηση των αποθεμάτων τους.

γ) Η δαπάνη του κράτους και γενικότερα των δημοσίων φορέων.

Περιέχει τις δαπάνες των φορέων αυτών είτε για καταναλωτικούς είτε για επενδυτικούς σκοπούς.

δ) Η δαπάνη των άλλων χωρών στο προϊόν της οικονομίας μας.

Δηλαδή η ζήτηση των άλλων χωρών για εξαγωγές ελληνικών προϊόντων καθώς επίσης και η δαπάνη της οικονομίας μας για προϊόντα άλλων χωρών, δηλαδή η ζήτηση της Ελλάδας για εισαγωγές.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε με λεπτομέρεια μόνο τη ζήτηση των νοικοκυριών για κατανάλωση και τη ζήτηση των επιχειρήσεων για επενδύσεις. Τη δαπάνη των δημοσίων φορέων θα την εξετάσουμε στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, όπου αναλύεται λεπτομερέστερα ο ρόλος και τα μέσα δράσεως των δημοσίων φορέων στην οικονομία μας και τη δαπάνη για εισαγωγές και εξαγωγές θα την εξετάσουμε στο τρίτο μέρος, όπου εξετάζονται οι διεθνείς μας συναλλαγές.

5.2 Το μέγεθος και η διάρθρωση της δαπάνης της οικονομίας.

Η δαπάνη της οικονομίας μας εξελίχθηκε με ρυθμούς ανάλογους των ρυθμών μεταβολής του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος που εξετάσαμε πιο πάνω. Κατά τη δεκαετία του '50, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αυξήσεως της δαπάνης ανήλθε σε 6,2%, ενώ κατά τη δεκαετία του '60 αυξήθηκε ακόμη περισσότερο και σε ορισμένα χρόνια ξεπέρασε το 8%. Αντίθετα, κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες ο ρυθμός αυξήσεως της ακαθάριστης δαπάνης της οικονομίας μειώθηκε σε 4,8% και 1,2%. Σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο, 1950-1989, η ακαθάριστη δαπάνη της οικονομίας στη Χώρα μας αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 5% και από 75 δισεκ. δραχμές το 1949 έφτασε στα 540 δισεκ. δραχμές το 1989.

Τα επί μέρους στοιχεία της εθνικής δαπάνης όμως μεταβλήθηκαν με διαφορετικούς ρυθμούς, με αποτέλεσμα να μεταβληθεί σημαντικά η διάρθρωσή της. Ο πίνακας 5.2.1 περιέχει τη διάρθρωση της ακαθάριστης εθνικής δαπάνης σε ορισμένα έτη της μεταπολεμικής περιόδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2.1

Η διάρθρωση της ακαθάριστης εθνικής δαπάνης 1950-1989

Κατηγορίες εθνικής δαπάνης	1950	1960	1970	1980	1989
A) Ιδιωτικός τομέας	98,8	88,5	83,1	80,5	83,3
1) Κατανάλωση	89,2	75,9	66,4	62,5	70,0
2) Επενδύσεις	9,6	12,6	16,7	18,0	13,5
B) Δημόσιος τομέας	19,2	17,5	18,9	21,3	27,2
1) Κατανάλωση	12,1	11,5	12,4	15,9	21,9
2) Επενδύσεις	7,1	6,0	6,5	5,4	5,3
Γ) Εξωτερικός τομέας	-14,4	-5,6	-6,4	-2,0	-9,8
1) Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	5,2	9,0	9,9	20,2	23,8
2) Εισρέοντα εισοδήματα από εξωτερικό	0,8	2,0	2,5	4,5	2,6
Μείον					
3) Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	20,2	16,4	18,1	25,4	32,6
4) Εκρέοντα εισοδήματα στο εξωτερικό	0,2	0,2	0,7	1,3	3,6
Δ) Αυξομείωση αποθεμάτων και στατιστικές διαφορές	-3,6	-0,4	4,4	0,2	-0,7
Σύνολο ακαθάριστης εθνικής δαπάνης	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, η δαπάνη του ιδιωτικού τομέα (ιδιωτική κατανάλωση/πλέον ιδιωτικές επενδύσεις) μειώθηκε σταδιακά από 98,8% της συνολικής ακαθάριστης δαπάνης της οικονομίας το 1950 σε 80,5% το 1980, ενώ αυξήθηκε ελαφρά σε 83,3% το 1989. Αντίθετα, οι δαπάνες του δημόσιου τομέα ως ποσοστό στη συνολική εθνική δαπάνη μειώθηκαν ελαφρά στη δεκαετία του '50, ενώ έκτοτε αυξάνουν σταθερά και από 19,2% το 1950 έφθασαν στο 27,2% το 1989.

Ο εξωτερικός τομέας είναι ελλειμματικός, δηλαδή οι εισαγωγές υπερβαίνουν τις εξαγωγές σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο, το έλλειμμα όμως μειωνόταν σταδιακά μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80 και από 14,4% το 1950 έφθασε το 2% το 1980. Αυξήθηκε όμως πάλι καρά τη δεκαετία του '80 και έφθασε το 9,8% το 1980. Η δυσμενής αυτή κατάσταση οφείλεται κυρίως στη σχετικά ταχύτερη αύξηση

των εισαγωγών μας, οι οποίες αυξάνονται σταδιακά από το 1960 και από 16,4% έφθασαν το 32,6% το 1989. Οι αυξήσεις αυτές των εισαγωγών μας αντισταθμίζονται από τις σχετικά γρήγορες αυξήσεις των εξαγωγών μας που από 5,2% το 1950 έφθασαν το 20,2% το 1980, ενώ στην τελευταία δεκαετία αυξήθηκαν σχετικά βραδύτερα. Περισσότερες λεπτομέρειες όμως για την εξέλιξη των εξωτερικών μας συναλλαγών θα εξετάσουμε στο τρίτο μέρος του βιβλίου αυτού.

Εξετάζοντας τη διάρθρωση της ιδιωτικής δαπάνης, παρατηρούμε ότι η ιδιωτική κατανάλωση, ως ποσοστό της συνολικής ακαθάριστης εθνικής δαπάνης, μειώνόταν σταδιακά στις τρεις πρώτες δεκαετίες και από 89,2% το 1950 έφθασε το 62,5% το 1980, αλλά αυξήθηκε πάλι και έφθασε το 70% το 1989. Αντίθετα, οι ιδιωτικές επενδύσεις, ως ποσοστό στην ακαθάριστη εθνική δαπάνη, αυξήθηκαν σταδιακά και από 9,6% το 1960 έφθασαν το 18% το 1980, αλλά μειώθηκαν στη δεκαετία του '80 και το 1989 αποτελούσαν μόνο το 13,5% της ακαθάριστης εθνικής δαπάνης.

Η κατανάλωση του δημόσιου τομέα, που φαίνεται να παρέμεινε στα ίδια περίπου ποσοστά της ακαθάριστης εθνικής δαπάνης της οικονομίας στις δύο πρώτες δεκαετίες, αυξήθηκε σημαντικά τις δύο τελευταίες και από 12,4% το 1970 έφθασε το 21,9% το 1989. Αντίθετα, οι δημόσιες επενδύσεις, ως ποσοστό της ακαθάριστης εθνικής δαπάνης της οικονομίας φαίνεται να μειώνοταν σταδιακά τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια και από 6,5% το 1970 έφθασαν το 5,3% το 1989.

Περισσότερες όμως λεπτομέρειες, σχετικά με τις δαπάνες του δημόσιου τομέα, θα εξετάσουμε στο δεύτερο μέρος του βιβλίου. Στη συνέχεια, θα αναλύσουμε τη δαπάνη του ιδιωτικού τομέα, αρχικά την ιδιωτική κατανάλωση και στη συνέχεια τις ιδιωτικές επενδύσεις.

5.3 Η δαπάνη για κατανάλωση.

Η διάρθρωση της καταναλωτικής δαπάνης στη χώρα μας μεταβλήθηκε σημαντικά ως αποτέλεσμα της αυξήσεως των εισοδημάτων που ακολούθησε την ταχεία οικονομική πρόοδο της χώρας μας. Οι δαπάνες για διάφορες κατηγορίες προϊόντων πρώτης ανάγκης, λ.χ. τρόφιμα, ένδυση, υπόδηση κ.ά., των οιτοίων η εισοδηματική ελαστικότητα, δηλαδή η ευαισθησία το·΄; ·τις μειαρβολές του εισοδήματος είναι μεγάλη, αυξήθηκε με μια ρυθμό από την αντίστοιχη δαπάνη σε είδη πολυτελείας λ.χ. ταξίδια, επικοινωνίες, δαπάνες αναψυχής κ.ά., με μεγάλη εισοδηματική ελαστικότητα.

Ο πίνακας 5.3.1 εμφανίζει την εξέλιξη της καταναλωτικής δαπάνης των νοικοκυριών κατά κύριες κατηγορίες. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, η δαπάνη για τρόφιμα, ως ποσοστό της συνολικής καταναλωτικής δαπάνης, μειώνεται σταθερά κατά τη μεταπολεμική περίοδο και από 42,7% το 1960 έφθασε το 25,5% το 1989. Σταθερή μείωση παρατηρείται επίσης και στη συμμετοχή της δαπάνης για εκπαίδευση, η οποία από 1,8% το 1960 έφθασε το 0,5% το 1989. Αυτό, μεταξύ των άλλων, οφείλεται και στη συνεχή βελτίωση της δημόσιας παιδείας, που οδήγησε σε μείωση των ιδιωτικών δαπανών για εκπαίδευση.

Μείωση παρατηρείται κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες και στην ποσοστιαία συμμετογή της δαπάνης για ιματισμό και υπόδηση, η οποία είχε αυξηθεί κατά τη δεκαετία του '60. Ανάλογες εξελίξεις παρατηρούνται στη συμμετοχή της δαπάνης

για υγεία και ατομικό ευπρεπισμό, η οποία αυξήθηκε κατά τη δεκαετία του '60 αλλά μειώθηκε ελαφρά κατά τη δεκαετία του '70 και παρέμεινε σταθερή κατά την επόμενη δεκαετία. Αντίθετα, η δαπάνη για ποτά, ως ποσοστό της συνολικής καταναλωτικής δαπάνης, αυξήθηκε και από 3,4% το 1960 έφθασε το 4,8% το 1989. Αύξηση παρατηρείται στη συμμετοχή της δαπάνης για καπνό, που από 3,9% το 1960 έφθασε το 5,1% το 1989, της στεγάσεως και υδρεύσεως (από 12,4% σε 14%), της θερμάνσεως και του φωτισμού (από 2% σε 3,4%).

Σημαντική είναι όμως η ποσοστιαία αύξηση της δαπάνης για ταξίδια και μεταφορές, για επικοινωνίες, καθώς επίσης και οι δαπάνες αναψυχής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3.1

Η διάρθρωση της ιδιωτικής καταναλώσεως κατά κύριες κατηγορίες δαπάνης (1950–1989)

(σταθερές τιμές 1970)

Κατηγορία δαπάνης	1960	1970	1980	1989
1. Τρόφιμα	42,7	34,8	28,5	25,5
2. Γιοτά	3,4	3,1	3,8	4,8
3. Καπνός	3,9	3,4	4,1	5,1
4. Ιμπούσιος – Υπόδοση	9,5	12,4	10,4	7,2
5. Στέγαση – Ύδρευση	12,4	11,4	12,9	14,0
6. Θέρμανση – Φωτισμός	2,0	2,3	2,8	3,4
7. Έπιπλα και σκεύη	4,5	5,2	6,2	4,9
8. Τρέχουσες οικιακές δαπάνες	2,3	2,4	2,5	2,6
9. Υγιεινή – Ατομ. ευπρεπισμός	3,5	5,2	4,6	4,7
10. Ταξίδια – Μεταφορές	5,5	7,2	9,7	12,3
11. Επικοινωνίες	0,6	1,2	2,6	3,3
12. Δαπάνες αναψυχής	2,6	3,6	4,3	5,2
13. Εκπαίδευση	1,8	1,3	0,7	0,5
14. Λοιπές δαπάνες	5,3	6,5	6,9	6,5
Εγχώρια ιδιωτική κατανάλωση	100,0	100,0	100,0	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3.2

Η διάρθρωση της δαπάνης για τρόφιμα

(σταθερές τιμές 1970)

	1960	1970	1980	1989
1. Ψωμί και άλλα δημητριακά	15,0	9,6	6,6	6,6
2. Κρέας	15,0	22,2	27,7	28,3
3. Ψάρια	7,6	4,8	3,9	4,4
4. Γάλα, τυρί, αυγά	16,6	16,9	16,0	16,6
5. Λαδί και λίπη	10,7	9,1	8,5	7,4
6. Φρούτα και λαχανικά	23,1	24,8	23,1	23,1
7. Πατάτες και λοιποί βολβοί	1,3	2,0	2,3	2,1
8. Ζάχαρη	2,8	2,3	1,9	1,8
9. Καφές, τσάι, κακάο	1,6	1,6	1,8	2,5
10. Λοιπά τρόφιμα και ζαχαρωτά	6,3	6,7	8,2	7,2
Συνολική δαπάνη για τρόφιμα	100,0	100,0	100,0	100,0

Σημαντικές μεταβολές πραγματοποιήθηκαν επίσης και στη διάρθρωση της δαπάνης των καταναλωτών για τις επί μέρους κατηγορίες τροφίμων. Ο πίνακας 5.3.2

εμφανίζει τη διάρθρωση αυτή για ορισμένα χρόνια μετά το 1960, για τα οποία υπάρχουν συγκρίσιμα στατιστικά στοιχεία. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, η δαπάνη για ψωμί και άλλα δημητριακά μειώθηκε σταδιακά, ως πόσοστό της συνολικής δαπάνης για τρόφιμα, και από 15% το 1960 έφθασε το 6,6% το 1989.

Μείωση παρατηρείται επίσης και στη συμμετοχή της δαπάνης των καταναλωτών για ψάρια, λάδι, λίπη και ζάχαρη. Αντίθετα, η δαπάνη για κρέας αυξήθηκε σημαντικά, ως ποσοστό της δαπάνης για τρόφιμα, και από 15% το 1960 έφθασε το 28,3% το 1989. Αύξηση παρατηρείται επίσης στη συμμετοχή της δαπάνης για πατάτες και βολβούς, για καφέ, τσάι και κακάο.

Η δαπάνη για γάλα, τυρί και αυγά, καθώς επίσης για φρούτα και λαχανικά, ως ποσοστό της συνολικής δαπάνης για τρόφιμα, παραμένει σχετικά σταθερή τα τελευταία τριάντα χρόνια και ανέρχεται γύρω στο 17% για την πρώτη και σε 23% για τη δεύτερη κατηγορία προϊόντων. Οι μεταβολές αυτές είναι λογικές γιατί οι εισοδηματικές ελαστικότητες των διαφόρων κατηγοριών τροφίμων διαφέρουν μεταξύ τους και επομένως η δαπάνη για αγαθά με μεγαλύτερη ελαστικότητα, όπως λ.χ. το κρέας, αυξάνεται ταχύτερα από τη δαπάνη για αγαθά με μικρή ελαστικότητα, λ.χ. το ψωμί.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύγκριση του καταναλωτικού προτύπου της χώρα μας με το καταναλωτικό πρότυπο των άλλων χωρών της ΕΟΚ. Μία τέτοια σύγκριση αποκαλύπτει ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις χώρες της Κοινότητας και φυσικά μεταξύ της χώρας μας και των περισσοτέρων χωρών της ΕΟΚ.

Η Ελλάδα δαπανά πολύ μεγαλύτερο ποσοστό σε είδη διατροφής, όπως κάνουν και οι άλλες λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, λ.χ. η Ιρλανδία και η Πορτογαλία. Ο πίνακας 5.3.3 εμφανίζει τη δαπάνη σε τρόφιμα, ποτά και καπνό ως ποσοστό στη συνολική καταναλωτική δαπάνη. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, η Ελλάδα διαθέτει

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3.3

Ποσοστά των δαπανών καταναλώσεως για προϊόντα διατροφής, ποτά και καπνό επί των δαπανών τελικής καταναλώσεως των νοικοκυριών, στις χώρες της ΕΟΚ

Χώρα	Τρόφιμα Ποτά Καπνός	Τρόφιμα	Μη οινοπνευ- ματώδη ποτά	Οινοπνευματώδη ποτά	Καπνός
1. Βέλγιο	20,6	17,0	0,5	1,5	1,6
2. Γαλλία	20,1	16,4	0,5	2,0	1,1
3. Γερμανία	16,7	12,4	0,5	2,2	1,6
4. Δανία	22,6	15,7	0,6	3,4	2,9
5. Ελλάδα	38,1	31,5	0,9	2,7	3,0
6. Ήνωμ. Βασίλειο	17,9	12,8	0,6	1,8	2,6
7. Ιρλανδία	41,8	23,8	1,4	11,9	4,6
8. Ισπανία	26,1	24,8	0,4	1,1	1,2
9. Ιταλία	23,5	20,2	0,3	1,2	1,7
10. Λουξεμβούργο	22,5	14,6	0,6	1,5	5,9
11. Ολλανδία	18,7	14,5	0,5	1,8	1,8
12. Πορτογαλία	37,1	32,7	0,2	1,9	2,3
ΕΟΚ (12)	21,6	17,6	0,5	2,0	1,9

ποσοστό μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό σε όλες τις άλλες κοινοτικές σήμερα περίπου το 38% της συνολικής καταναλωτικής της δαπάνης για την αγορά

τροφίμων, ποτών και καπνού, χώρες, με εξαίρεση την Ιρλανδία όπου το σχετικό ποσοστό πλησιάζει τις 42 ποσοστιαίες μονάδες. Η Πορτογαλία δαπανά ελαφρά χαμηλότερο ποσοστό από τη χώρα μας, ενώ η Ισπανία και η Ιταλία πολύ χαμηλότερα ποσοστά.

Τα πρότυπα διατροφής διαφέρουν επίσης ανάμεσα στη χώρα μας και τις άλλες χώρες της Κοινότητας. Ο πίνακας 5.3.4 περιέχει τη μέση ανά άτομο κατανάλωση ορισμένων προϊόντων διατροφής στην Ελλάδα, στην Κοινότητα ως σύνολο, σε ορισμένες από τις άλλες μεσογειακές χώρες και στη Γερμανία, που διαφέρει πολύ από τη χώρα μας τόσο ως προς το επίπεδο αναπτύξεως όσο και ως προς τις κλιματολογικές συνθήκες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3.4

Κατανάλωση ορισμένων γεωργικών προϊόντων 1987/1988

(κιλά / άτομο)

Προϊόντα	Ελλάδα	ΕΟΚ	Ιταλία	Ισπανία	Πορτογαλία	Γερμανία
1. Σιτηρά – σιτάρι	98 97	84 72	117 110	71 70	91 75	74 52
2. Ρύζι	5	4	5	6	15	2
3. Πατάτες	78	81	42	106	102	72
4. Ζάχαρη	28	34	27	24	27	35
5. Λαχανικά (σύνολο) – ντομάτες	195 85	119 25	173 42	148 36	123 30	77 14
6. Φρούτα (σύνολο) – μήλα	76 20	62 19	74 22	57 17	30 7	94 26
– αχλάδια	11	6	13	7	4	4
– ροδάκινα	10	7	15	10	3	5
7. Εσπεριδοειδή – πορτοκάλια	62 34	31 19	14 27	23 18	13 9	35 8
8. Κρασί	28	42	66	48	60	26
9. Νωπά γαλακτοκομικά	54	δ.υ.σ.	75	δ.υ.σ.	δ.υ.σ.	85
10. Αυγά	16	δ.υ.σ.	12	δ.υ.σ.	δ.υ.σ.	14
11. Κρέας (σύνολο) – βοδινό	81 18	86 23	81 23	80 8	59 11	98 21
– μοσχαρίσιο	2	3	4	4	1	2
– χοιρινό	24	39	29	39	23	62
– αιγανοροβάτων	14	4	2	6	3	1
– πουλερικά	16	17	19	21	17	11
12. Λίπη και έλαια	27	26	29	31	23	21

Σημείωση: δ.υ.σ., δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, το πρότυπο διατροφής στη χώρα μας διαφέρει πολύ από το μέσο πρότυπο διατροφής στην Κοινότητα, αλλά ακόμη και από το αντίστοιχο πρότυπο διατροφής από τις άλλες μεσογειακές χώρες και φυσικά διαφέρει από το πρότυπο διατροφής της Γερμανίας.

Ειδικότερα παρατηρούμε ότι η χώρα μας καταναλώνει γενικά πολύ περισσότερα λαχανικά και φρούτα και λιγότερο κρέας από την Κοινότητα ως σύνολο, ενώ διαφορές παρατηρούνται στην κατανάλωση και άλλων αγαθών. Έτσι, η χώρα μας καταναλώνει ανά άτομο περισσότερα λαχανικά από όλες τις άλλες χώρες της Κοινότητας. Κατά μέσο όρο, οι Έλληνες καταναλώνουν περίπου 65% περισσότερα λαχανικά από την Κοινότητα ως σύνολο, δύσμισι φορές περισσότερα από όσα καταναλώνει η Γερμανία, 60% περισσότερα από όσα η Πορτογαλία κ.ο.κ. Ειδικότε-

ρα, στην περίπτωση της ντομάτας, η χώρα μας καταναλώνει υπερτριπλάσια ποσότητα ανά άτομο από την ΕΟΚ ως σύνολο και εξαπλάσια από όσες καταναλώνει η Γερμανία. Στα φρούτα, η χώρα μας καταναλώνει 20% περισσότερα από όσα η Κοινότητα ως σύνολο και δυόμισι φορές περισσότερα από την Πορτογαλία. Στα εσπεριδοειδή, η Ελλάδα καταναλώνει διπλάσια ποσότητα από την Κοινότητα ως σύνολο και πενταπλάσια περίπου ποσότητα από την Πορτογαλία.

Οι Έλληνες όμως καταναλώνουν 5% περίπου λιγότερο κρέας από την Κοινότητα, πράγμα που σημαίνει πολύ μεγάλη κατανάλωση, αν ληφθεί υπόψη η διαφορά εισοδηματικού επιπέδου της χώρας μας από το μέσο επίπεδο της ΕΟΚ. Αν συγκρίνει κανείς την κατανάλωση κρέατος στη χώρα μας και στην Πορτογαλία, με την οποία έχουμε το ίδιο εισοδηματικό επίπεδο, η Ελλάδα καταναλώνει 40% περίπου περισσότερο κρέας. Η διάρθρωση της κατανάλωσεως κρέατος διαφέρει επίσης μεταξύ της χώρας μας και της ΕΟΚ ως σύνολο. Γενικά στην Ελλάδα καταναλώνεται σχετικά μεγαλύτερη ποσότητα πρόβειου και γίδιου κρέατος και λιγότερη ποσότητα χοιρινού και μοσχαρίσιου, ενώ η κατανάλωση κοτόπουλου είναι σχεδόν η ίδια.

5.4 Η ιδιωτική δαπάνη για επενδύσεις.

Η διάρθρωση της ιδιωτικής δαπάνης για επενδύσεις έχει επίσης αλλάξει σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατανομή των ιδιωτικών επενδύσεων κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, γιατί δείχνει τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην ανάπτυξη κάθε κλάδου της οικονομίας μας.

Ο πίνακας 5.4.1 δείχνει την κατανομή αυτή για ορισμένα χρόνια μετά το 1950.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.4.1

Η κατανομή των ιδιωτικών επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας

(σταθερές τιμές 1970)

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	1950	1960	1970	1980	1989
1. Γεωργία – κτηνοτροφία – δάση – αλιεία	5,2	14,3	8,0	5,8	4,4
2. Ορυχεία – Λατομεία	1,9	0,8	2,1	6,0	1,0
3. Μεταποίηση	38,1	12,3	19,7	20,3	22,9
4. Ενέργεια – ύδρευση – αποχέτευση	4,7	1,8	0,2	–	–
5. Μεταφορές – επικοινωνίες	9,0	9,1	12,9	15,8	11,4
6. Κατοικίες	31,9	42,9	38,3	38,2	33,5
7. Δημόσια διοίκηση	–	–	–	–	–
8. Λοιπές δραστηριότητες	9,2	18,8	18,8	13,9	26,8
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, το μεγαλύτερο μέρος των ιδιωτικών επενδύσεων κατά την περίοδο αυτή κατευθύνθηκε στον κλάδο της κατοικίας. Το ποσοστό αυτό αυξήθηκε σημαντικά στη δεκαετία του '50 και από 32% περίπου το 1950 έφθασε το 43% περίπου το 1960. Στη συνέχεια το ποσοστό αυτό μειώθηκε σταδιακά και το 1989 ανερχόταν στο 33,5%. Ένα πολύ μεγάλο μέρος των ιδιωτικών δαπανών για επενδύσεις κατευθύνθηκε επίσης στη μεταποίηση. Οι ιδιωτικές επενδύσεις για

μεταποίηση, που το 1960 αποτελούσαν το 12,3% των συνολικών ιδιωτικών επενδύσεων, αυξήθηκαν σταδιακά και το 1989 αποτελούσαν περίπου το 23%.

Οι ιδιωτικές επενδύσεις για τη γεωργία αυξήθηκαν κατά τη δεκαετία του '50 και από 5,2% το 1950 έφθασαν το 14,3% το 1960. Έκτοτε, οι ιδιωτικές αυτές επενδύσεις, ως ποσοστό των συνολικών ιδιωτικών επενδύσεων, μειώθηκαν σταδιακά και το 1989 αποτελούσαν μόνο το 4,4%.

Οι ιδιωτικές επενδύσεις στον τομέα των μεταφορών και επικοινωνιών καθώς επίσης και στον τομέα των ορυχείων – λατομείων αυξάνονταν σταδιακά μέχρι το 1980, ενώ στη συνέχεια υποχώρησαν. Τέλος διαφοροποιήσεις παρατηρούνται στη διάρθρωση των επενδύσεων κατά είδος κεφαλαιουχικού αγαθού.

Ο πίνακας 5.4.2 εμφανίζει την εξέλιξη της διαρθρώσεως αυτής για ορισμένα χρόνια της περιόδου 1970 – 1989, για τα οποία υπάρχουν τα σχετικά στατιστικά στοιχεία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.4.2

Η κατανομή των ιδιωτικών επενδύσεων κατά είδος κεφαλαιουχικού αγαθού

(σταθερές τιμές 1970)

Είδος κεφαλαιουχικού αγαθού	1970	1980	1989
1) Κατασκευές	57,0	58,6	48,5
α) Κατοικίες	38,4	38,2	33,6
β) Λοιπά κτίρια	14,4	13,8	13,3
γ) Λοιπά έργα και κατασκευές	4,2	6,6	1,6
2) Εξοπλισμός	43,0	41,4	51,5
α) Μεταφορικά μέσα	12,8	16,2	11,5
β) Μηχ/ματα και λοιπός εξοπλισμός	30,2	25,2	40,1
Σύνολο	100,0	100,0	100,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, ο ιδιωτικές επενδύσεις σε κατασκευές, ως ποσοστό των συνολικών ιδιωτικών επενδύσεων, μειώθηκαν από 57% το 1970 σε 48,5% το 1980 και αυξήθηκαν αντίστοιχα οι επενδύσεις σε εξοπλισμό από 43% σε 51,5%. Μείωση παρουσιάζεται σε όλες τις κατηγορίες των κατασκευών, εντονότερη όμως είναι η μείωση της συμβολής των κατοικιών, που από 38,4% το 1970 έφθασε το 33,6% το 1989. Ως προς τις επενδύσεις για εξοπλισμό, εντονότερη ήταν η αύξηση των μηχανημάτων και του λοιπού εξοπλισμού και σχετικά μικρότερη η αύξηση των επενδύσεων σε μεταφορικά μέσα.

5.5 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- Πώς εξελίχθηκε η διάρθρωση της εθνικής δαπάνης στην Ελλάδα κατά τη μεταπολεμική περίοδο;
- Πώς εξελίχθηκε το μέγεθος και η διάρθρωση της καταναλώσεως στην Ελλάδα μεταπολεμικά; Δικαιολογήστε την εξέλιξη αυτή.
- Η διάρθρωση της δαπάνης για τρόφιμα στη χώρα μας μεταβλήθηκε σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Ποιες είναι οι βασικές μεταβολές και πού οφείλονται;
- Να συγκρίνετε το πρότυπο δαπάνης για τρόφιμα στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες της ΕΟΚ. Ποιες είναι οι κύριες διαφορές που εντοπίζετε;
- Σχολιάστε τις εξελίξεις στην κατανομή των επενδύσεων κατά κλάδο κατά τη μεταπολεμική περίοδο στη χώρα μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ, ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, ΑΝΕΡΓΙΑ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

6.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Το ανθρώπινο δυναμικό μιας χώρας έχει ιδιαίτερη σημασία για την οικονομική της ανάπτυξη. Το δυναμικό αυτό προσδιορίζεται από ποσοτικούς και ποιοτικούς παράγοντες.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε:

Τον πληθυσμό και το εργατικό δυναμικό της χώρας μας, που συνιστούν την ποσοτική διάσταση του ανθρώπινου δυναμικού.

Την εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού, που συνιστά ένα βασικό προσδιοριστικό παράγοντα της ποιότητας του εργατικού δυναμικού και της παραγωγικότητάς του.

Την απασχόληση του εργατικού δυναμικού, δηλαδή τη χρησιμοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού στη χώρα μας και την παραγωγικότητά του στους διάφορους τομείς και κλάδους της οικονομίας.

Την εξέλιξη της ανεργίας και το πρόβλημα της μεταναστεύσεως του εργατικού δυναμικού, που έλαβε σημαντικές διαστάσεις στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

6.2 Πληθυσμός και εργατικό δυναμικό.

Ο πληθυσμός της Ελλάδας αυξήθηκε με σχετικά πολύ μικρό ρυθμό κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας το 1951 ήταν 7.633 χιλιάδες άτομα και το 1991 έφθασε τα 10.264 χιλιάδες άτομα, δηλαδή αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό μόνο 0,13%. Ο ρυθμός αυτός είναι ιδιαίτερα χαμηλός, αν τον συγκρίνουμε με τους αντίστοιχους ρυθμούς αυξήσεως του πληθυσμού σε άλλες αναπτυσσόμενες αλλά και αναπτυγμένες οικονομίες. Ο ρυθμός αυξήσεως του πληθυσμού ήταν επίσης πολύ χαμηλός κατά τη δεκαετία του '60, όταν ο μέσος ρυθμός αυξήσεως του ήταν 0,5%, ενώ στις δύο δεκαετίες του '50 και του '70, ο ρυθμός αυξήσεως του πληθυσμού ήταν διπλάσιος.

Ο χαμηλός ρυθμός αυξήσεως του πληθυσμού οφείλεται στο σχετικά χαμηλό ρυθμό γεννήσεων, καθώς επίσης και στο σχετικά ψηλό ρυθμό εξωτερικής μεταναστεύσεως, ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του '60. Πραγματικά κατά την τελευταία τριακονταετία, οι γεννήσεις παρουσίασαν πτωτική τάση της τάξεως των 390 γεννήσεων το χρόνο. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η πτώση στις γεννήσεις από το 1967 μέχρι το 1973. Ομοίως οι θάνατοι παρουσίασαν σταδιακή ανοδική εξέλιξη της

τάξεως των 100 περίπου ατόμων, αλλά αυτό οφείλεται στη μείωση των γεννήσεων και τη σταδιακή γήρανση του πληθυσμού, ενώ ο μέσος όρος ζωής του πληθυσμού αυξήθηκε. Χαρακτηριστικό είναι ότι το ποσοστό των θανάτων παιδιών, ηλικίας κάτω του ενός έτους, που γεννήθηκαν ζωντανά, μειώθηκε από 4% στις αρχές της δεκαετίας του '50 σε 1,5% σήμερα. Κατά την εικοσαετία 1955 – 1975 μετανάστευσαν συνολικά 1,2 εκατ. άτομα, ενώ παλινόστησαν γύρω στις 250 – 300 χιλιάδες, που σημαίνει ότι η καθαρή μετανάστευση πλησίασε το ένα εκατ. άτομα.

Η πιο πάνω μείωση των γεννήσεων, σε συνδυασμό και με την ευρεία μετανάστευση νέων κυρίως ατόμων, καθώς επίσης και με την αύξηση του μέσου όρου ζωής του πληθυσμού, είχε ως αποτέλεσμα τη σχετική γήρανση του πληθυσμού στη χώρα μας. Έτσι, ενώ το 1951 το ποσοστό των ατόμων ηλικίας κάτω των 14 ετών ήταν 29%, το 1981 το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 24%. Αντίθετα το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω αυξήθηκε από 7% σε 13% κατά την ίδια περίοδο.

Σχετικά με τη σύνθεση του πληθυσμού κατά φύλο, οι άρρενες αποτελούν σήμερα το 49% του πληθυσμού, ενώ οι θήλεις αποτελούν το 51%. Το ποσοστό των αρρένων αυξήθηκε ελαφρά τα τελευταία τριάντα χρόνια, ενώ το ποσοστό των θηλέων παρουσίασε αντίστοιχη μείωση, παρά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών (γύρω στο 60%) ήσαν άρρενες. Αυτή η εξέλιξη είναι προφανώς απόρροια του χαμηλού ποσοστού αρρένων στον πληθυσμό στις αρχές της δεκαετίας του '50 λόγω των απωλειών αρρένων κατά τους πολέμους.

Οι εξελίξεις αυτές του πληθυσμού επηρέασαν σημαντικά το εργατικό δυναμικό της χώρας μας, το οποίο αυξήθηκε με ακόμη μικρότερους ρυθμούς από τον πληθυσμό. Στη δεκαετία του '60 μάλιστα το εργατικό δυναμικό μειώθηκε από 3,6 εκατ. άτομα το 1961 σε 3,2 εκατ. άτομα το 1971. Η μείωση αυτή όπως σημειώσαμε, οφείλεται κυρίως στη μεγάλη μετανάστευση της δεκαετίας του '60. Το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών ανήκε στις παραγωγικές ηλικίες και μόνο ένα μικρό ποσοστό ήταν τα εξαρτημένα μέλη. Πραγματικά το 90% από τις 800 χιλ. περίπου μετανάστες είχαν ηλικία μεταξύ 15 και 64 ετών, δηλαδή άτομα που μπορούσαν να εργασθούν. Το 60% των ατόμων αυτών μάλιστα ήταν νέοι ηλικίας μεταξύ 15 και 30 ετών. Τόσο κατά τη δεκαετία του '50 όσο και κατά την δεκαετία του '70 είχαμε μικρή αύξηση του εργατικού δυναμικού. Πάντως, το εργατικό δυναμικό της χώρας μας κατά την απογραφή του 1981 ανερχόταν σε 3.544 χιλ. άτομα, δηλαδή λίγο μικρότερο από το αντίστοιχο εργατικό μας δυναμικό κατά το 1961, οπόταν αυτό ανερχόταν σε 3.639 χιλ. άτομα.

Σχετικά με τη σύνθεση του εργατικού δυναμικού κατά φύλο, παρατηρούμε ότι οι άρρενες αποτελούν το 73%, ενώ οι θήλεις αποτελούν το 27%. Η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό της χώρας μας μειώνεται σταδιακά στα τελευταία είκοσι χρόνια και από 33% το 1961 έφθασε το 27% το 1981. Η σχετική αυτή μείωση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό πρέπει να οφείλεται, μεταξύ των όλων και στους εξής παράγοντες:

α) Στη σταδιακή αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην εκπαίδευση, που σημαίνει επιβράδυνση του ρυθμού ενσωματώσεως τους στο εργατικό δυναμικό.

β) Στη βελτίωση των συνθηκών κοινωνικής ασφαλίσεως και τη συνταξιοδότηση των γυναικών σε ολοένα και νεότερη ηλικία.

γ) Στη βελτίωση του επιπέδου διαβιώσεως του πληθυσμού, που έκανε λιγότερο αναγκαία την απασχόληση και ενός δεύτερου μέλους της οικογένειας.

Τέλος, η κατανομή του εργατικού δυναμικού κατά τομέα και κλάδο παραγωγής στην εικοσαετία 1961-1981, για την οποία υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία, άλλαξε σημαντικά. Όπως φαίνεται στον πίνακα 6.2.1, το εργατικό δυναμικό στον πρωτογενή τομέα μειώθηκε από 54% το 1961 σε 27% το 1981, ενώ στους άλλους δύο τομείς αυξήθηκε κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες στο δευτερογενή και 14 ποσοστιαίες μονάδες στον τρίτογενή τομέα. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η αύξηση του εργατικού δυναμικού στις οικοδομήσεις και τα δημόσια έργα, όπου το ποσοστό διπλασιάσθηκε, στις μεταφορές-τηλεπικοινωνίες, όπου το ποσοστό αυξήθηκε κατά 80% περίπου, και στις υπηρεσίες, όπου το ποσοστό αυξήθηκε κατά 60% περίπου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2.1

Η κατανομή του εργατικού δυναμικού κατά τομέα και κλάδους παραγωγής

	Σε χιλιάδες άτομα			Ποσοστιαία σύνθεση		
	1961	1971	1981	1961	1971	1981
Α) ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	1.960	1.313	972	53,9	40,6	27,4
Β) ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	698	856	1.038	19,2	26,5	29,3
1) Ορυχεία – μετάλλεια κλπ.	22	21	23	0,6	0,7	0,6
2) Βιομηχανία – βιοτεχνία	489	554	664	13,4	17,1	18,7
3) Οικοδομήσεις – δημόσια έργα	167	256	326	4,6	7,9	9,2
4) Ηλεκτρισμός – φωταέριο	20	25	25	0,6	0,8	0,7
Γ) ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	859	1.002	1.360	23,6	31,0	38,4
1) Μεταφορές – επικοινωνίες κλπ.	154	212	267	4,2	6,6	7,5
2) Υπηρεσίες (εμπόριο, τράπεζες, δημόσιες υπηρ., - Ασφάλεια)	705	790	1.093	19,4	24,4	30,9
Δ) ΜΗ ΔΗΛΩΣΑΝΤΕΣ	21	64	174	3,3	2,0	4,9
Σύνολο	3.639	3.235	3.544	100,0	100,0	100,0

6.3 Η εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμιτού.

Εξετάσαμε πιο πάνω την ποσοτική διάσταση του ανθρώπινου δυναμικού στη χώρα μας. Σημασία όμως για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας χώρας δεν έχει μόνο η ποσότητα του ανθρώπινου δυναμικού αλλά και η ποιότητά του. Ένας βασικός συντελεστής βελτιώσεως της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού είναι αναμφισβήτητη η εκπαίδευση, η οποία μπορεί να πάρει διάφορες μορφές. Η κυριότερη μορφή είναι η σχολική εκπαίδευση στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια).

Σημασία όμως έχουν και οι διάφορες άλλες μορφές εκπαίδευσεως και μετεκπαίδευσεως του ανθρώπινου δυναμικού, όπως λ.χ. η μετεκπαίδευση σε ειδικές σχολές ή με ειδικά σεμινάρια και διαλέξεις, η εμπειρία που αποκτάται από τη μακροχρόνια απασχόληση σε μια εργασία κ.ά.

Θα εξετάσουμε στην παράγραφο αυτή κυρίως τη σχολική εκπαίδευση για την οποία υπάρχουν διαθέσιμα σχετικά στατιστικά στοιχεία. Θα αναφέρομε όμως συνοπτικά και τις διάφορες σχολές και λοιπές δραστηριότητες μετεκπαιδεύσεως του εργατικού δυναμικού στη χώρα μας.

Ο πίνακας 6.3.1 εμφανίζει την κατανομή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας μας κατά επίπεδο εκπαίδευσεως και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας το

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.3.1
Η κατανομή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού κατά επίπεδο εκπαιδεύσεως και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας το έτος 1981

	Προσωπικά σύνθετη				Προσωπικά του εργατ. δυναμικού και κλάδου				Σύνολο		
	Πρωτογένεια ανωτάτων και ανωτάτων σχολών	Απόφοιτοι σπουδαίων δειγμάτων	Απόφοιτοι σπουδαίων εκπαίδευσης	Δεν τελείων σπουδαίων εκπαίδευσης	Πρωτογένεια ανωτάτων και ανωτάτων σχολών	Απόφοιτοι μεσηγενετικών εκπαίδευσης	Απόφοιτοι απογειώδους επαγγελματικών εκπαίδευσης	Δεν τελείων σπουδαίων εκπαίδευσης			
A) Πρωτογενής Τομέας	0,7	3,3	30,6	61,4	16,2	0,3	2,2	61,1	36,3	0,1	100,0
B) Δευτερογενής Τομέας	11,3	24,7	37,2	20,2	18,3	4,2	15,1	69,4	11,2	0,1	100,0
1) Ορυχεία-Μεταλλεία	(0,3)	(0,5)	(0,8)	(0,7)	—	6,2	12,3	64,6	16,9	—	100,0
2) Βιομηχανία-Βιοτεχνία	(8,1)	(18,2)	(23,3)	(11,3)	(13,1)	4,7	17,4	68,0	9,8	0,1	100,0
3) Οικοδόμησης-Δημ. Έργα	(1,7)	(4,2)	(12,6)	(8,1)	(0,2)	2,0	8,2	75,4	14,3	0,1	100,0
4) Ηλεκτρομηχανική-Φωταέριο	(1,2)	(1,8)	(0,5)	(0,1)	(5,0)	18,1	44,4	34,7	2,8	—	100,0
C) Τριτογενής Τομέας	81,2	62,0	28,6	16,4	41,5	22,9	29,0	40,9	7,0	0,2	100,0
1) Μεταφορές-Επικοινωνίες	(5,4)	(11,4)	(7,9)	(3,4)	(10,2)	7,7	27,1	57,6	7,3	0,3	100,0
2) Λογιστική υπηρεσίες Νέοι	(75,8) 2,5	(50,6) (3,9)	(20,7) 2,0	(13,0) 1,7	(31,3) 20,4	26,7 11,2	29,4 29,1	36,8 46,3	6,9 11,8	0,2 1,6	100,0 100,0
D) Δεν δήλωσαν	4,4	6,1	1,6	0,3	3,6	19,0	43,9	35,0	1,8	0,3	100,0
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	10,8	17,9	54,8	16,3	0,2	100,0

έτος 1981. Όπως προκύπτει από τον πίνακα, το 55% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας είναι απόφοιτοι δημοτικού, το 18% περίπου είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσεως, ενώ το 11% διαθέτουν ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση. Αν συγκρίνουμε την κατάσταση αυτή με την αντίστοιχη κατάσταση του 1961, παρατηρούμε σημαντική βελτίωση. Το 1961 μόνο το 3% του εργατικού δυναμικού είχε πτυχιό τριτοβάθμιας εκπαίδευσεως, το 8% είχε τελειώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το 47% είχε τελειώσει τη πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ ένα πολύ μεγάλο ποσοστό του εργατικού δυναμικού, πάνω από 40%, δεν είχε τελειώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Το 1981 αντίθετα, μόνο το 16% του εργατικού δυναμικού δεν είχε τελειώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Ο βαθμός εκπαίδευσεως του εργατικού δυναμικού βέβαια διαφέρει σημαντικά ανάμεσα στους διάφορους τομείς και κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Όπως προκύπτει από τον πίνακα 6.3.1, το 81% των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσεως απασχολούνται στον τριτογενή τομέα, όπου οι πτυχιούχοι αυτοί αποτελούν το 23% περίπου του συνόλου των απασχολουμένων στον τομέα αυτό. Μεγαλύτερη συγκέντρωση των πτυχιούχων μάλιστα έχουμε στον τομέα των υπηρεσιών εκτός μεταφορών και επικοινωνιών. Αυτό αντανακλά ουσιαστικά τη συγκέντρωση των πτυχιούχων στο δημόσιο τομέα με την ευρεία έννοια (Κράτος, δημόσιες επιχειρήσεις και Οργανισμοί, Τράπεζες κ.ά.).

Αντίθετα, οι πτυχιούχοι αυτοί αποτελούν σχετικά μικρό ποσοστό του συνολικού εργατικού δυναμικού κάθε κλάδου, με εξαίρεση τον τομέα ηλεκτρισμός-φωταέριο, όπου έχουμε και πάλι σημαντικό ποσοστό (18%), ένεκα προφανώς της ΔΕΗ. Πρέπει επομένως να διερωτηθεί κανείς αν ο δημόσιος τομέας στη χώρα μας δεν απορροφά ένα υπερβολικά μεγάλο ποσοστό πτυχιούχων.

Ο τριτογενής τομέας απασχολεί επίσης το σημαντικότερο μέρος των αποφοίτων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσεως, όπου οι απόφοιτοι αυτοί αποτελούν το 29% του συνολικού εργατικού δυναμικού του τομέα. Αντίθετα, το μεγαλύτερο μέρος των αποφοίτων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσεως (37% περίπου) απορροφάται από το δευτερογενή τομέα, όπου αποτελεί το 70% περίπου του συνολικού εργατικού δυναμικού του τομέα. Τέλος, το μεγαλύτερο μέρος εκείνων που δεν έχουν τελειώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα, του οποίου αποτελούν το 36% του συνολικού εργατικού δυναμικού. Φαίνεται επομένως ότι ο τριτογενής τομέας απορροφά στη χώρα μας περισσότερο εκπαίδευμένο εργατικό δυναμικό, ακολουθεί ο δευτερογενής τομέας και τελευταίος έρχεται ο πρωτογενής.

Οι σημαντικές αυτές διαφορές στο επίπεδο εκπαίδευσεως του εργατικού δυναμικού πρέπει οπωσδήποτε να διαφοροποιούν την παραγωγικότητα των επί μέρους τομέων της οικονομίας, η οποία φυσικά προσδιορίζεται και από άλλους παράγοντες.

6.4 Η απασχόληση του εργατικού δυναμικού και η παραγωγικότητά του.

Οι εξελίξεις στην απασχόληση και την παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού της χώρας μας στην περίοδο 1961-1981, για την οποία υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία από τις σχετικές απογραφές πληθυσμού, εμφανίζονται στον πίνακα 6.4.1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.4.1

Η εξέλιξη της απασχολήσεως του εργατικού δυναμικού και της παραγωγικότητάς τους

	Διάρθρωση απασχολήσεως			Παραγωγικότητα			
	1961	1971	1981	1961	1971	1981	Δείκτης 1961– 1981
Α) ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	56,3	38,9	28,6	19,6	34,8	61,1	312
Β) ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	18,8	26,3	29,8	55,9	109,9	131,1	235
1) Ορυχεία – μεταλλεία	0,6	0,7	0,7	79,4	192,0	262,3	330
2) Βιομηχανία – βιοτεχνία	13,2	17,2	19,2	44,0	101,1	135,5	308
3) Οικοδομήσεις - Δημόσια έργα	4,4	7,6	9,2	85,1	109,5	77,7	91
4. Ηλεκτρισμός – φωταέριο	0,6	0,8	0,7	81,4	236,4	566,0	695
Γ) ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	24,5	31,3	39,5	83,6	141,5	168,3	201
1) Μεταφορές - επικοινωνίες	4,2	6,4	7,6	65,3	108,2	160,2	245
2) Λοιπές υπηρεσίες	20,3	24,9	31,9	87,0	150,1	170,2	195
Δ) ΔΕΝ ΕΔΗΛΩΣΑΝ	0,4	3,5	2,1	–	–	–	–
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	42,0	88,6	123,0	293

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν, ο τριτογενής τομέας απασχολεί σήμερα το 40% του εργατικού δυναμικού της χώρας μας, ενώ ο δευτερογενής και ο πρωτογενής τομέας από 30% περίπου ο καθένας. Η συμβολή των τομέων αυτών στην απασχόληση έχει μεταβληθεί σημαντικά τα τελευταία είκοσι χρόνια, όπως άλλωστε έχει μεταβληθεί και η συμβολή τους στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο.

Επίσης η συμβολή του πρωτογενή τομέα μειώθηκε από 50% περίπου το έτος 1961 σε λιγότερο από 30% το 1981, ενώ η συμβολή του δευτερογενή και τριτογενή τομέα αυξήθηκε κατά 60% περίπου για κάθε τομέα. Σημαντικές μεταβολές επήλθαν και στη συμβολή των επί μέρους κλάδων οικονομικής δραστηριότητας στη συνολική απασχόληση της οικονομίας.

Από τον ίδιο πίνακα προκύπτει ότι η παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού (το ακαθάριστο προϊόν ανά απασχολούμενο) διαφέρει σημαντικά ανάμεσα στους διάφορους τομείς και κλάδους της οικονομίας. Μεγαλύτερη είναι η παραγωγικότητα στον ηλεκτρισμό και το φωταέριο, ακολουθούν τα ορυχεία και μεταλλεία και τελευταίος έρχεται ο πρωτογενής τομέας, όπου η παραγωγικότητα φθάνει μόνο το μισό της μέσης παραγωγικότητας της οικονομίας.

Η παραγωγικότητα στον κλάδο ηλεκτρισμός – φωταέριο είναι περίπου δέκα φορές μεγαλύτερη από την παραγωγικότητα στον πρωτογενή τομέα, η παραγωγικότητα στα ορυχεία – μεταλλεία είναι περίπου πενταπλάσια, η παραγωγικότητα στη μεταποίηση πάνω από διπλάσια κ.ο.κ.

Οι διαφορές αυτές στην παραγωγικότητα της εργασίας αντανακλούν, μεταξύ των άλλων, τις διαφορές που υπάρχουν στο μέγεθος των επενδύσεων και του κεφαλαίου κάθε κλάδου. Είναι φανερό ότι οι κλάδοι ηλεκτρισμός – φωταέριο και ορυχεία – λατομεία, που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη παραγωγικότητα, είναι κλάδοι εντάσεως κεφαλαίου, ενώ ο γεωργικός τομέας είναι εντάσεως εργασίας.

Η παραγωγικότητα στην οικονομία μας αυξήθηκε σημαντικά στα τελευταία είκοσι χρόνια, οι αυξήσεις αυτές όμως διαφέρουν ανάμεσα στους διάφορους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας (πίνακας 6.4.1).

Όπως φαίνεται από την τελευταία στήλη του πίνακα, η παραγωγικότητα στον ήλεκτρισμό-φωταέριο επιπλασιάσθηκε, στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα υπερτριπλασιάσθηκε. Μόνο η παραγωγικότητα στο κλάδο οικοδομήσεις - δημόσια έργα φαίνεται να μειώθηκε σημαντικά τα τελευταία δέκα χρόνια και έπεισε κάτω από την παραγωγικότητα του κλάδου το 1961, λόγω των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η οικοδομική δραστηριότητα τα τελευταία χρόνια, με συνέπεια το εργατικό δυναμικό του κλάδου να υποαπασχολείται.

6.5 Η εξέλιξη της ανεργίας.

Η σχετικά βραδεία αύξηση του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού μαζί με την ευρεία μετανάστευση, κατά τη μεταπολεμική περίοδο, είχε σαν αποτέλεσμα να κρατηθεί σε σχετικά χαμηλά επίπεδα η ανεργία. Το 1951, η ανεργία υπολογίζεται ότι ανερχόταν σε 179 χιλιάδες άτομα και αποτελούσε το 6,3% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας. Το 1961 αυξήθηκε σε 215 χιλιάδες άτομα και αποτελούσε το 5,9% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, ενώ το 1971 μειώθηκε σε 102 χιλιάδες άτομα και αποτελούσε μόνο το 3,1% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Μετά την οικονομική κρίση του 1973 όμως, και ιδιαίτερα μετά τη δεύτερη πετρελαιακή κρίση του 1979, η ανεργία στη χώρα μας άρχισε να αυξάνεται και σήμερα υπολογίζεται ότι ανέρχεται στο 8,5% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

Ο πίνακας 6.5.1 εμφανίζει την εξέλιξη της ανεργίας στη χώρα μας στην περίοδο

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.5.1

Η εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα 1980 – 1989

(ποσοστό ανέργων στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό)

Έτος	Ποσοστό ανεργίας	Έτος	Ποσοστό ανεργίας
1980	2,8	1985	8,7
1981	4,0	1986	8,2
1982	5,8	1987	8,0
1983	9,0	1988	8,5
1984	9,3	1989	8,5
		1990	8,5

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.5.2

Ποσοστά ανέργων στο σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην ΕΟΚ σε ορισμένα έτη της περιόδου 1971 – 1990

Χώρα	1971	1981	1985	1990
Βέλγιο	1,8	10,2	11,7	8,8
Γαλλία	2,8	7,6	10,3	9,1
Γερμανία	0,7	4,7	7,3	5,4
Δανία	1,1	10,4	7,6	7,6
Ελλάδα	3,1	4,0	8,7	8,5
Ηνωμ. Βασίλειο	2,8	9,1	11,5	6,5
Ιρλανδία	5,5	10,0	18,4	16,2
Ισπανία	3,4	14,4	21,9	16,5
Ιταλία	5,5	8,0	9,4	10,6
Λουξεμβούργο	0,0	1,0	3,0	1,7
Ολλανδία	1,3	8,6	10,4	9,6
Πορτογαλία	2,6	7,6	8,5	5,2
Σύνολο	2,8	8,1	10,9	8,7

1980–1989. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, η ανεργία αυξήθηκε με γρήγορους ρυθμούς και από 2,8% το 1980 έφθασε το 8,5% το 1990.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 6.5.2, η ανεργία στη χώρα μας είναι μικρότερη από ό,τι στις περισσότερες χώρες της ΕΟΚ.

6.6 Μετανάστευση και παλιννόστηση.

Η μετανάστευση Ελλήνων σε άλλες χώρες για την αναζήτηση ενός καλύτερου μέλλοντος είναι παλαιό φαινόμενο. Η βασική αιτία είναι ότι η χώρα μας είχε πάντοτε και εξακολουθεί να έχει και σήμερα πλεόνασμα εργατικού δυναμικού, το οποίο αναγκάζεται να ζητήσει απασχόληση έξω από την Ελλάδα. Χώρες που τράβηξαν κατά καιρούς το ενδιαφέρον των Ελλήνων μεταναστών ήταν τα Μικρασιατικά παράλια, η Ρουμανία, η Αίγυπτος, οι ΗΠΑ και πιο πρόσφατα, η Αυστραλία, ο Καναδάς και ορισμένες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, ιδιαίτερα η Δ. Γερμανία και το Βέλγιο.

Στη μεταπολεμική περίοδο, και ιδιαίτερα στη δεκαετία του '60, η μετανάστευση Ελλήνων εργατών έλαβε τεράστιες διαστάσεις. Ο πίνακας 6.6.1 δίνει μια εικόνα της μεταναστεύσεως Ελλήνων κατά περιοχή προορισμού ανά πενταετία, για την περίοδο 1955–1976, για την οποία υπάρχουν σχετικά στατιστικά στοιχεία. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, τότε μετανάστευσαν συνολικά 1,2 εκατ. άτομα από τα οποία 800 χιλιάδες περίπου μετανάστευσαν στη δεκαετία του '60.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών (61% για το σύνολο της περιόδου) κατευθύνθηκε προς τη Δυτική Ευρώπη, ένα σημαντικό ποσοστό (36% για ολόκληρη την περίοδο) κατευθύνθηκε προς υπερωκεάνιες χώρες, ενώ η μετανάστευση σε άλλες μεσογειακές χώρες ήταν σχετικά περιορισμένη. Η σύνθεση της μεταναστεύσεως κατά περιοχή προορισμού όμως φαίνεται να άλλαζε σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Ενώ μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '50, ο μεγάλος όγκος των μεταναστών κατευθύνοταν προς τις ΗΠΑ, τον Καναδά και την Αυστραλία, μετά το 1960 κατευθύνθηκε κυρίως σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης, και ιδιαίτερα στη Δ. Γερμανία. Η μετανάστευση σε άλλες μεσογειακές χώρες επίσης αποτελούσε ένα αξιόλογο ποσοστό μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '50, ενώ μετά το 1960 περιορίσθηκε σημαντικά. Τα τελευταία χρόνια όμως φαίνεται να αυξάνεται η μετανάστευση στις χώρες αυτές, λόγω της σημαντικής αναπτύξεως των αραβικών χωρών προς τις οποίες κατευθύνονταν οι μετανάστες αυτοί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.6.1

Η εξέλιξη της μεταναστεύσεως Ελλήνων εργαζομένων (1955–1976)

Περίοδοι	Σύνολο (άτομα)	Ποσοστιαία σύνθεση			
		Ευρωπαϊκές χώρες	Υπερωκεάνιες χώρες	Μεσογειακές χώρες	Δεν δήλωσαν
1955 – 1959	143.763	27,9	60,1	11,1	0,9
1960 – 1964	396.300	70,9	27,0	1,9	0,2
1965 – 1989	389.211	62,1	36,7	0,9	0,3
1970 – 1974	249.974	66,3	32,1	0,6	1,0
1974 – 1976	40.704	50,0	41,7	4,8	3,5
1955 – 1976	1.214.952	61,2	3	2,5	0,6

Αν εξετάσουμε τη σύνθεση των μεταναστών ως προς το φύλο, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών είναι άνδρες. Έτσι, από το σύνολο των 1,2 εκατ. μεταναστών της περιόδου 1955-1976, 715 χιλιάδες, δηλαδή ποσοστό 60% ήταν άνδρες και το υπόλοιπο 40% ήταν γυναίκες. Είναι φανερό ότι η απώλεια αυτή των ανδρών από το εργατικό δυναμικό της χώρας μας αποτέλεσε ασφαλώς σημαντικό μειονέκτημα για την οικονομία μας.

Εξ άλλου, αν εξετάσουμε τη σύνθεση των μεταναστών ως προς την ηλικία, παρατηρούμε ότι πάνω από το 50% των ατόμων που μετανάστευσαν συνολικά στην περίοδο 1955-1976, ήταν νέοι ηλικίας μεταξύ 15 και 29 ετών. Το ποσοστό των νέων

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.6.2

Η σύνθεση των Ελλήνων μεταναστών από απόψεως ηλικίας (1955 – 1976)

Περίοδος	0 – 9 ετών	10 – 14 ετών	15 – 29 ετών	30 – 44 ετών	45 – 64 ετών	65 ετών και πάνω	Δεν δήλωσαν ηλικία	Σύνολο
1955 – 1959	9,2	4,0	57,6	20,3	7,0	1,5	0,4	100,0
1960 – 1964	4,1	1,8	60,1	28,7	4,5	0,6	0,2	100,0
1965 – 1989	8,1	3,4	49,5	31,1	6,6	1,0	0,3	100,0
1970 – 1974	11,6	4,6	45,4	30,6	6,1	1,0	0,7	100,0
1974 – 1976	9,4	3,4	43,4	28,1	12,0	1,6	2,1	100,0
1955 – 1976	7,7	3,2	52,8	28,9	6,1	0,9	0,4	100,0

αυτών ήταν σημαντικότερο στη δεκαετία 1955-1965, σε σχέση με την υπόλοιπη περίοδο. Ο πίνακας 6.6.2 δίνει αναλυτικά τα ποσοστά των μεταναστών κάθε ηλικίας στο σύνολο των μεταναστών για ολόκληρη την περίοδο 1955-1976 και για τις επί μέρους πενταετίες. Όπως προκύπτει από τον πίνακα, εκτός από τα άτομα ηλικίας 15-29 ετών, σημαντικό ήταν το ποσοστό μεταναστεύσεως των ατόμων ηλικίας 30-44 ετών. Συνολικά τα άτομα ηλικίας 15-64 ετών, που αποτελούν τον ενεργό πληθυσμό των μεταναστών, αποτελούσαν το 87,8% του συνόλου των μεταναστών. Αυτό δείχνει πόσο μεγάλες είναι οι αρνητικές συνέπειες της μεταναστεύσεως πάνω στο εργατικό δυναμικό.

Τέλος, αν εξετάσουμε την εξέλιξη της μεταναστεύσεως κατά περιοχή των μεταναστών, παρατηρούμε ότι οι περιοχές Ήπειρος και Θράκη έχουν το μεγαλύτερο μεταναστευτικό δείκτη.

Επίσης σημαντικό ήταν το μεταναστευτικό ρεύμα, σε σύγκριση με το εργατικό τους δυναμικό, της Μακεδονίας και των νησιών του Ιονίου. Αντίθετα, οι περιοχές Αθηνών, η υπόλοιπη Στερεά Ελλάδα και η Εύβοια, που γνώρισαν τα τελευταία χρόνια μεγάλη αύξηση του πληθυσμού τους λόγω της εσωτερικής μεταναστεύσεως, είχαν το μικρότερο δείκτη εξωτερικής μεταναστεύσεως.

Η μετανάστευση έχει πολλές επιπτώσεις, ορισμένες από τις οποίες είναι ευνοϊκές, ενώ άλλες είναι δυσμενείς. Οι κυριότερες ευνοϊκές επιδράσεις είναι οι εξής :

α) Η παρουσία του ελληνικού στοιχείου σε ολόκληρο τον κόσμο, και ιδιαίτερα στις αναπτυγμένες χώρες, όπως λ.χ. οι Η.Π.Α., αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα προωθήσεως της εξωτερικής μας πολιτικής και συμβάλλει στην πολιτιστική προσφορά της χώρας μας στον κόσμο.

β) Όπως θα δούμε και πιο κάτω, οι Έλληνες του εξωτερικού συμβάλλουν σημαντικά στη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών της χώρας μας τόσο με την αποστολή εμβασμάτων από το εξωτερικό, όσο και με την προώθηση των εξαγωγών και του τουρισμού της χώρας μας.

γ) Οι Έλληνες μετανάστες, ιδιαίτερα μάλιστα όσοι μετανάστευσαν τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη, όπου η μετανάστευση έχει πιο προσωρινό χαρακτήρα, αποτελούν μια σημαντική δεξαμενή εργατικού δυναμικού, ένα μέρος από το οποίο μάλιστα είναι ειδικευμένο, το οποίο μπορεί μελλοντικά, όταν οι συνθήκες της χώρας μας το επιτρέψουν, να χρησιμοποιηθεί για την επιπλέοντη παραπέρα αναπτύξεως της.

Οι κυριότερες δυσμενείς συνέπειες της μεταναστεύσεως είναι οι ακόλουθες :

α) Η μετανάστευση ασκεί δυσμενείς δημογραφικές συνέπειες. Πραγματικά, η αθρόα μετανάστευση, που σημειώθηκε μεταπολεμικά στη χώρα μας, είχε ως συνέπεια την ανατροπή της συνθέσεως του πληθυσμού κατά φύλο, με δυσμενείς επιπτώσεις πάνω στη γεννητικότητα. Η επίδραση αυτή ήταν ιδιαίτερα έντονη σε ορισμένες ακριτικές και διάφορες ορεινές περιοχές της χώρας, όπου, όπως είδαμε πιο πάνω, η μετανάστευση αφαίρεσε ένα μεγάλο μέρος από τους κατοίκους της.

β) Η μετανάστευση προκάλεσε σημαντικές στενότητες στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα σε ορισμένες περιοχές της χώρας, με συνέπεια τη δημιουργία δυσχερειών στην ανάπτυξη των περιοχών αυτών.

γ) Η μετανάστευση, ιδιαίτερα όταν έχει προσωρινό χαρακτήρα, ακολουθείται από μαζικές παλιννοστήσεις, οι οποίες δημιουργούν και πάλι προβλήματα στην προσφορά εργασίας. Πραγματικά, κάθε φορά που οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης αντιμετωπίζουν κάμψη της οικονομικής τους δραστηριότητας, αρχίζουν να απολύουν τους ξένους εργάτες, οι οποίοι επιστρέφοντας στη χώρα τους εντείνουν την ανεργία.

δ) Η μετανάστευση δημιουργεί πολλά προβλήματα στους ίδιους τους μετανάστες και ιδιαίτερα στα παιδιά τους, τα οποία δεν μπορούν συνήθως να πάρουν κατάληλη εκπαίδευση, με συνέπεια να χάνεται πολλές φορές, σιγά-σιγά από τους μετανάστες η ελληνική συνείδηση.

Ενώ στη δεκαετία του '60, η μετανάστευση Ελλήνων εργαζομένων πήρε τεράστιες διαστάσεις, στις δύο τελευταίες δεκαετίες άρχισε σταδιακά η παλιννόστησή τους. Δυστυχώς δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία μετά το 1976 ώστε να δούμε την έκταση της παλιννόστησης Ελλήνων μεταναστών.

Πάντως, κατά την περίοδο 1968-1976, για την οποία υπάρχουν τα σχετικά στοιχεία παλιννόστησαν συνολικά 225 χιλιάδες άτομα, δηλαδή το 20% των ατόμων που μετανάστευσαν στην περίοδο 1968-1976. Χαρακτηριστικό είναι ότι κατά την τελευταία τριετία της περιόδου αυτής, για την οποία υπάρχουν στοιχεία (1974-1976), η ετήσια παλιννόστηση ξεπερνούσε την ετήσια μετανάστευση, με συνέπεια να έχομε καθαρή αύξηση του εργατικού δυναμικού.

Το 70% των παλιννοστούντων προέρχονταν από τη Δ. Ευρώπη, το 25% από υπερωκεάνειες χώρες και το υπόλοιπο από μεσογειακές χώρες.

6.7 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Να αναλύσετε και να αξιολογήσετε τις βασικές εξελίξεις στον πληθυσμό και το εργατικό δυναμικό στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο.
 - 2) Να συζητήσετε και να αξιολογήσετε το βαθμό εκπαιδεύσεως του εργατικού δυναμικού στη χώρα μας σήμερα και να τον συγκρίνετε με εκείνον στις αρχές της δεκαετίας του '50.
 - 3) Να συζητήσετε τις βασικές εξελίξεις στην απασχόληση του εργατικού δυναμικού και της παραγωγικότητάς του στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Ποια είναι η σημασία της παραγωγικότητας για την περαιτέρω ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας.
 - 4) Σχολιάστε την εξέλιξη της ανεργίας στη χώρα μας στη μεταπολεμική περίοδο και συγκρίνατε την υφιστάμενη σήμερα κατάσταση στις χώρες της Κοινότητας.
 - 5) Πώς εξελίχθηκε η μετανάστευση στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο; Ποιες είναι οι αιτίες και ποιες οι συνέπειες της μεταναστεύσεως;
-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΤΙΜΕΣ, ΜΙΣΘΟΙ, ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

7.1 Γενικά.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε σύντομα τις εξελίξεις των τιμών, των μισθών και της διανομής του εισοδήματος στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Θα εξετάσουμε επίσης συνοπτικά την κατάσταση στο συνδικαλιστικό κίνημα και τις εργασιακές σχέσεις, που παίζουν ασφαλώς σημαντικό ρόλο στη διανομή του εισοδήματος ανάμεσα στους μισθωτούς και μη μισθωτούς και επομένως και κάποιος ρόλο στη διανομή του εισοδήματος κατά εισοδηματικά κλιμάκια.

7.2 Η εξέλιξη των τιμών και του πληθωρισμού.

Η σχετικά ταχεία ανάπτυξη που γνώρισε η χώρα μας μετά τον πόλεμο και μέχρι την πετρελαϊκή κρίση του 1973 συνοδεύτηκε επίσης από σχετική σταθερότητα των τιμών.

Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '50, η οικονομία αντιμετώπισε σημαντικές πληθωριστικές πιέσεις και ο δείκτης τιμών καταναλωτή αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 9,5%. Στο δεύτερο μισό όμως της δεκαετίας, οι πληθωριστικές πιέσεις εξασθένησαν σημαντικά με αποτέλεσμα η μέση αύξηση του δείκτη τιμών καταναλωτή να μειωθεί στο 5,8% για ολόκληρη τη δεκαετία.

Η σχετική σταθερότητα των τιμών, που άρχισε από τα μέσα της δεκαετίας του '50, συνεχίσθηκε μέχρι το 1972, με συνέπεια ο δείκτης τιμών καταναλωτή σε ολόκληρη αυτή την περίοδο να αυξηθεί με μέσο ετήσιο ρυθμό μόνο 2,3%. Η σχετική αυτή σταθερότητα των τιμών κατά την περίοδο αυτή θα πρέπει να αποδοθεί, μεταξύ άλλων, και στη σχετικά μικρή αύξηση των μισθών. Οι μισθοί δεν αυξήθηκαν πολύ λόγω του άφθονου εργατικού δυναμικού και της ανεπαρκούς αναπτύξεως του συνδικαλιστικού κινήματος, καθώς επίσης και της μικρής αυξήσεως των τιμών των εισαγωγών.

Η μεγάλη αύξηση των τιμών των τροφίμων και των πρώτων υλών που σημειώθηκε στη διεθνή αγορά το 1973, καθώς επίσης και η απότομη αύξηση των τιμών του πετρελαίου, είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση του δείκτη τιμών καταναλωτή κατά 15% περίπου τ. 1973 και 27% το 1974. Το 1975 ο δείκτης αυτός κατορθώθηκε να φλεχθεί. Οι νέες συνθήκες όμως που είχαν δημιουργηθεί στη χώρα μας μετά την πτώση της δικτατορίας, ενίσχυσαν τις πιέσεις για αυξήσεις μισθών με αποτέλεσμα,

να έχομε και πάλι σχετικά σημαντικές αυξήσεις των τιμών κατά την περίοδο 1975–1978.

Η δεύτερη αύξηση των τιμών του πετρελαίου, που έγινε το 1979, μαζί με τις αυξήσεις των τιμών ορισμένων τροφίμων που προκλήθηκαν ενόψει της εντάξεως της χώρας μας στην EOK, προκάλεσαν και πάλι νέες αυξήσεις των τιμών στην εσωτερική αγορά, με συνέπεια ο δείκτης τιμών καταναλωτή να αυξηθεί κατά 19% το 1979 και 25% το 1980.

Οι πληθωριστικές πιέσεις συνεχίσθηκαν το 1981 λόγω της αυξήσεως των τιμών ορισμένων τροφίμων. Η αύξηση αυτή προήλθε: από την ένταξη της χώρας μας στην EOK από τη σχετικά σημαντική αύξηση των μισθών ενόψει των εκλογών του '81· από τα υψηλά ελλείμματα του δημόσιου τομέα και της συνεχούς υποτιμήσεως της δραχμής (που έχει πληθωριστικές συνέπειες, γιατί αυξάνει τις τιμές των εισαγομένων εισροών). Έτσι το 1981 ο δείκτης τιμών καταναλωτή αυξήθηκε κατά 24,5%. Οι πληθωριστικές πιέσεις μειώθηκαν μετά το 1982, για να ενταθούν και πάλι τα έτη 1985 και 1986, να εξασθενίσουν στη συνέχεια και να ενισχυθούν το 1989.

Ο πίνακας 7.2.1 δείχνει την εξέλιξη του δείκτη τιμών καταναλωτή στην Ελλάδα και στην EOK ως σύνολο κατά τη μεταπολεμική περίοδο

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.2.1

Οι μεταβολές του δείκτη τιμών καταναλωτή στην Ελλάδα και στην EOK ως σύνολο κατά τη μεταπολεμική περίοδο

Έτος	Ελλάδα (1)	• EOK (2)	[(1) : (2)] × 100
1961 – 1973	3,5	4,6	76
1974 – 1981	16,8	12,3	137
1982	20,7	10,5	197
1983	18,1	8,5	213
1984	17,9	7,2	249
1985	18,3	5,9	310
1986	22,0	3,8	579
1987	15,7	3,4	462
1988	14,0	3,6	389
1989	14,4	4,8	300
1990	20,5	4,5	456

πίνακα, στη δωδεκαετία 1961–1973, ο δείκτης τιμών καταναλωτή αυξανόταν με μέσο ετήσιο ρυθμό πολύ μικρότερο από τον αντίστοιχο της EOK ως σύνολο, ενώ στην επταετία 1974–1981 αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 37% υψηλότερο του κοινοτικού μέσου όρου.

Μετά το 1981, ο ρυθμός πληθωρισμού στην Ελλάδα είναι πολύ μεγαλύτερος από ότι στην EOK ως σύνολο και το 1986 γίνεται υπερπενταπλάσιος.

7.3 Η εξέλιξη των μισθών.

Η μεγάλη προσφορά εργατικού δυναμικού που υπήρχε κατά την εικοσαετία 1950–1970, καθώς επίσης και η ανεπαρκής συνδικαλιστική οργάνωση των εργαζομένων, είχαν σαν αποτέλεσμα τη σχετικά χαμηλή αύξηση των μισθών. Το γεγονός

αυτό, όπως είδαμε και πιο πάνω, ήταν και η βασική αιτία της σχετικά μικρής αυξήσεως των τιμών κατά την περίοδο αυτή.

Η στενότητα εργασίας που παρατηρήθηκε στην φυγορά εργασίας κατά τις αρχές της δεκαετίας του '70, μαζί με τις πληθωριστικές πιέσεις που άρχισε να δέχεται η οικονομία από το 1973 και ύστερα, συνδυαζόμενες με τις νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν για τους εργαζομένους με την πτώση της δικτατορίας, είχαν ως αποτέλεσμα την ταχύτερη αύξηση των μισθών έτσι ενισχύθηκαν οι πληθωριστικές πιέσεις στην οικονομία.

Ενώ, λοιπόν, κατά την εικοσαετία 1950-1970, η μέση επήσια αύξηση της αμοιβής εργασίας ήταν γύρω στο 10%, κατά τη δεκαετία του '70 η αύξηση αυτή υπερδιπλασιάσθηκε.

Πάντως, οι αυξήσεις των μισθών που πραγματοποιήθηκαν σε ολόκληρη την περίοδο υπερκαλύπτουν τόσο τις αυξήσεις του δείκτη τιμών καταναλωτή όσο και τη βελτίωση της παραγωγικότητας, με συνέπεια να έχουμε μια μικρή αναδιανομή του εισοδήματος, προς όφελος των εργαζομένων.

Ο πίνακας 7.3.1 περιέχει τις μέσες επήσιες μεταβολές της αμοιβής εργασίας, του δείκτη τιμών καταναλωτή και της παραγωγικότητας για την περίοδο 1951-1989.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα, η μέση αύξηση της αμοιβής εργασίας σε πραγματικούς όρους (όταν δηλαδή αφαιρέσουμε τη μεταβολή του δείκτη τιμών

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.3.1

Η εξέλιξη των τιμών, των μισθών και των αγροτικών εισοδημάτων κατά την περίοδο 1951 - 1989

	1951 - 1961	1961 - 1971	1971 - 1981	1981 - 1989
1) ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ	4,8	2,2	16,5	19,3
2) ΑΜΟΙΒΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΝΑ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟ				
α) Ονομαστική μεταβολή	11,0	9,9	19,8	19,5
β) Πραγματική μεταβολή	6,2	7,7	3,3	0,2
γ) Παραγωγικότητα εργασίας στο μη αγροτικό τομέα	4,7	5,6	2,0	0,6
3) ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΝΑ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟ				
α) Ονομαστική μεταβολή	5,6	11,4	23,1	20,3
β) Πραγματική μεταβολή	0,8	9,2	6,6	1,0
γ) Παραγωγικότητα εργασίας στον αγροτικό τομέα	1,5	7,0	4,5	2,4

καταναλωτή από την ονομαστική μεταβολή των μισθών) είναι μεγαλύτερη από τη μέση αύξηση της παραγωγικότητας. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι όλες οι κατηγορίες μισθωτών έπαιρναν πραγματικές αυξήσεις μισθών μεγαλύτερες από την παραγωγικότητά τους. Όπως μάλιστα προκύπτει από τη μελέτη των σχετικών στοιχείων για τη μεγάλη βιομηχανία στη χώρα μας, οι αυξήσεις των μισθών των εργαζομένων ήταν μικρότερες από την παραγωγικότητά τους. Είναι επομένως πιθανόν οι αυξήσεις των μισθών του ιδιωτικού τομέα να ήταν μικρότερες από την αντίστοιχη αύξηση της παραγωγικότητάς τους, ενώ οι σχετικές αυξήσεις στο δημόσιο τομέα να ήταν μεγαλύτερες.

7.4 Η διανομή του εισοδήματος.

Η εξέλιξη της διανομής του εισοδήματος στην Ελλάδα είναι δύσκολο να μελετηθεί λόγω της ελλείψεως των απαραιτήτων στατιστικών στοιχείων. Θα προσπαθήσουμε όμως εδώ, αξιοποιώντας ορισμένους δείκτες, να δώσουμε μια εικόνα των πιθανών εξελίξεων στον τομέα αυτό. Η εικόνα όμως αυτή πρέπει να θεωρείται λιγότερο αξιόπιστη από τη σχετική εικόνα των εξελίξεων που σχηματίσαμε για τα άλλα βασικά οικονομικά μεγέθη.

Αν εξετάσουμε την κατανομή των εισοδημάτων κατά κύριες κατηγορίες, όπως προκύπτουν από τους εθνικούς λογαριασμούς, παρατηρούμε ότι η συμμετοχή των αγροτικών εισοδημάτων στο συνολικό εθνικό εισόδημα μειώθηκε σημαντικά από 32% στις αρχές της δεκαετίας του '50 σε 18% περίπου το 1989. Αντίθετα, η συμμετοχή των μισθών και ημερομισθίων αυξήθηκε από 33% σε 51% στην ίδια περίοδο, ενώ η συμμετοχή των εσόδων από περιουσία και επιχειρηματική δράση παρέμεινε σχετικά σταθερή.

Οι μεταβολές αυτές βέβαια αντανακλούν κυρίως τη μείωση του εργατικού δυναμικού στον αγροτικό τομέα και την αντίστοιχη αύξησή του στους άλλους τομείς και δεν σημαίνουν αναδιανομή του εισοδήματος. Μια εικόνα για την αναδιανομή του εισοδήματος μεταξύ των κατηγοριών αυτών εισοδήματος μπορούμε να έχομε από την εξέλιξη του κατά κεφαλήν εισοδήματος των μισθωτών και των γεωργών, που περιέχεται στον πίνακα 7.3.1.

Όπως φαίνεται στον πίνακα, τόσο οι μισθωτοί όσο και οι γεωργοί, με εξαίρεση την πρώτη δεκαετία για τους τελευταίους, έπαιρναν αυξήσεις των εισοδημάτων τους σε πραγματικούς όρους μεγαλύτερες από την παραγωγικότητά τους. Φαίνεται επομένως ότι κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια είχαμε γενικά μια μικρή αναδιανομή του εισοδήματος προς όφελος των αγροτών και των μισθωτών.

Οι ενδείξεις αυτές βέβαια δεν μας παρέχουν καμιά πληροφορία σχετικά με την εξέλιξη της διανομής του εισοδήματος κατά εισοδηματικές τάξεις, που είναι το πιο ενδιαφέρον θέμα από άποψη κοινωνικής δικαιοσύνης. Γιατί πολλοί από τους αυτοαπασχολούμενους, που δεν θεωρούνται μισθωτοί, βρίσκονται σε πολύ χαμηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια από πολλούς μισθωτούς. Επιπλέον, πολλοί μισθωτοί μπορεί να έχουν εισοδήματα από περιουσιακά στοιχεία ή ακόμη και από άλλη δραστηριότητα.

Η μελέτη όμως της εξελίξεως της διανομής του εισοδήματος κατά εισοδηματικά κλιμάκια είναι δύσκολη, γιατί δεν υπάρχουν τα απαραίτητα σχετικά στοιχεία. Μια εικόνα των εξελίξεων αυτών μπορεί να σχηματίσει κανείς από τη μελέτη της κατανομής των νοικοκυριών που δίνουν οι έρευνες οικογενειακών προύπολογισμών.

Όπως προκύπτει από τη μελέτη των στοιχείων αυτών, στα τελευταία χρόνια σημειώθηκε μια ελαφρά βελτίωση στη διανομή της δαπάνης κατά εισοδηματικά κλιμάκια, πράγμα που σημαίνει βελτίωση στη διανομή του εισοδήματος, χωρίς όμως η βελτίωση αυτή να είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Αυτό φαίνεται στον πίνακα 7.4.1 που περιέχει την κατανομή της καταναλωτικής δαπάνης κατά δεκατημόρια του πληθυσμού τα έτη 1974, 1982 και 1988.

Όπως φαίνεται από τα στοιχεία αυτά, μεταξύ 1974 και '82, το ποσοστό της δαπάνης των νοικοκυριών που βρίσκονται σε υψηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια αυξάνεται. Για παράδειγμα, ενώ το 1974 το 10% του πληθυσμού, που βρισκόταν στην ανώτερη εισοδηματική τάξη, δαπανούσε το 26,9% της συνολικής καταναλωτικής δαπάνης, το ποσοστό αυτό μειώθηκε σε 23,8%. Αντίθετα, μεταξύ 1982 και 1988 η διανομή του εισοδήματος φαίνεται να βελτιώθηκε περισσότερο, προφανώς λόγω των περιοριστικών μέτρων της περιόδου 1985-1988.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.4.1

Η κατανομή της καταναλωτικής δαπάνης κατά δεκατημόρια του πληθυσμού στην Ελλάδα

Δεκατημόρια πληθυσμού	1974	1982	1988
Πρώτο	2,5	2,5	2,5
Δεύτερο	4,0	4,4	4,1
Τρίτο	5,1	5,5	4,9
Τέταρτο	6,2	6,6	6,5
Πέμπτο	7,3	7,9	8,2
Έκτο	8,7	9,2	8,8
Έβδομο	10,4	10,9	11,2
Όγδοο	12,6	13,0	13,0
Ένατο	16,3	16,2	16,0
Δέκατο	26,9	23,8	24,8

Πάντως, η διανομή του εισοδήματος στη χώρα μας πρέπει να είναι περισσότερο άνιση από ό,τι στις περισσότερες άλλες χώρες της ΕΟΚ. Αυτό φαίνεται στον πίνακα 7.4.2, που περιέχει το ποσοστό της καταναλωτικής δαπάνης, την οποία κάνουν τα δύο πρώτα (φτωχότερα) και τα δύο τελευταία (πλουσιότερα) δεκατημόρια του πληθυσμού σε ορισμένες χώρες της Κοινότητας, για τις οποίες υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.4.2

Ποσοστά καταναλώσεως από τα δύο πρώτα και τα δύο τελευταία δεκατημόρια του πληθυσμού

Χώρα	Πρώτο και δεύτερο δεκατημόριο	Ένατο και δέκατο δεκατημόριο
Βέλγιο (1979)	9,0	33,4
Γαλλία (1979)	8,8	33,4
Γερμανία (1979)	7,3	34,2
Δανία (1981)	9,3	33,3
Ελλάδα (1982)	6,9	40,0
Ηνωμένο Βασίλειο (1979)	6,9	35,7
Ιρλανδία (1980)	8,1	35,4
Ισπανία (1981)	8,2	34,8
Ιταλία (1979)	6,1	42,2
Μέσος όρος (αστάθμητος)	7,8	35,8

Πραγματικά, όπως προκύπτει από τον πίνακα αυτόν, το 20% των φτωχοτέρων νοικοκυριών στη χώρα μας δαπανά το 6,9% της συνολικής δαπάνης, ενώ ο μέσος όρος για τις χώρες του πίνακα είναι 7,8%. Επίσης το 20% των νοικοκυριών στα

ανώτερα εισοδηματικά κλιμάκια δαπανά το 40% της συνολικής καταναλωτικής δαπάνης, ενώ ο μέσος όρος για τις χώρες του πίνακα είναι 35,8%. Η διανομή του εισοδήματος στη χώρα μας επομένως φαίνεται να είναι χειρότερη από ό,τι σε όλες τις άλλες χώρες του πίνακα με εξαίρεση την Ιταλία.

7.5 Η φτώχεια στην Ελλάδα.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα πλευρά της διανομής του εισοδήματος σε μια χώρα είναι η έκταση της φτώχειας που υπάρχει στη χώρα αυτή, καθώς και το μέγεθός της. Παρόλο που δεν υπάρχει ενιαίος ορισμός των νοικοκυριών που βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας, συνήθως θεωρούνται ως φτωχά τα νοικοκυριά, των οποίων το εισόδημα είναι μικρότερο από το μέσο εισόδημα ολόκληρου του πληθυσμού. Με βάση τον ορισμό αυτό έχουν γίνει επανειλημμένα πολλές έρευνες για τη μέτρηση των νοικοκυριών που βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας, το μέγεθος της φτώχειας αυτής και τα κύρια χαρακτηριστικά της. Για τη χώρα μας έχουν επίσης γίνει διάφορες έρευνες για το θέμα αυτό.

Όπως προκύπτει από τις έρευνες αυτές, το 1982 η φτωχοί στην Ελλάδα ξεπερνούσαν τα δύο εκατομμύρια άτομα, δηλαδή αποτελούσαν το 22,4% του πληθυσμού της χώρας. Μεγαλύτερα ποσοστά φτωχών νοικοκυριών παρατηρούνται στις πολυμελείς οικογένειες, στον αγροτικό τομέα, και στα νοικοκυριά των οποίων ο αρχηγός της οικογένειας έχει μεγάλη ηλικία, ή χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

Πάντως, η φτώχεια στην Ελλάδα μειώνεται σταδιακά, ενώ ταυτόχρονα μεταβάλλεται και η γεωγραφική κατανομή της.

Έτσι, μεταξύ των ετών 1974 και 1982, το ποσοστό των φτωχών νοικοκυριών στις αστικές περιοχές αυξήθηκε, ενώ μειώθηκε αντίστοιχα το σχετικό ποσοστό των φτωχών στις αγροτικές περιοχές.

Η φτώχεια στη χώρα μας φαίνεται να είναι περισσότερο εκτεταμένη από ό,τι στις άλλες χώρες της Κοινότητας. Ο πίνακας 7.5.1 δίνει τα ποσοστά των φτωχών νοικοκυριών στο σύνολο των νοικοκυριών σε ορισμένες χώρες της Κοινότητας κατά

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.5.1

Ποσοστά των φτωχών νοικοκυριών στο σύνολο σε ορισμένες χώρες της Ε.Ο.Κ

Χώρα	%
Βέλγιο	6,6
Γαλλία	14,8
Γερμανία	6,6
Δανία	13,0
Ελλάδα	25,0
Ελλάδα	20,6
Ηνωμένο Βασίλειο	6,3
Ιρλανδία	23,1
Ιταλία	21,8
Λουξεμβούργο	14,6
Ολλανδία	4,8

τα τελευταία χρόνια. Παρόλο που τα στοιχεία αυτά αναφέρονται σε διαφορετικά χρόνια και δεν είναι απόλυτα συγκρίσιμα, εντούτοις φαίνεται ότι η χώρα μας έχει το μεγαλύτερο ποσοστό φτωχών ενώ ακολουθούν η Ιρλανδία και η Ιταλία. Αντίθετα η Ολλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Βέλγιο και η Γερμανία εμφανίζουν τα χαμηλότερα ποσοστά φτωχών.

7.6 Εργασιακές σχέσεις και το συνδικαλιστικό κίνημα.

Με τον όρο εργασιακές σχέσεις εννοούμε το σύνολο των σχέσεων που δημιουργούνται ανάμεσα στους μισθωτούς και τους εργοδότες, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται και οι δημόσιοι φορείς, και έχουν ως αντικείμενο τη ρύθμιση διαφόρων θεμάτων σχετικών με την απασχόληση, όπως π.χ. αμοιβές, χρόνος απασχόλησεως, συνθήκες εργασίας. Φορείς των εργασιακών σχέσεων είναι οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, οι εργοδοτικοί σύλλογοι, οι εκπρόσωποι του κράτους κ.ά. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την προώθηση των εργασιακών σχέσεων είναι οι συλλογικές διαπραγματεύσεις ανάμεσα στους διάφορους φορείς, οι οποίες καταλήγουν σε κάποιες αποφάσεις, που περιλαμβάνονται στις συλλογικές συμβάσεις.

Θα εξετάσουμε εδώ, με πολύ λίγα λόγια, τους φορείς των εργασιακών σχέσεων καθώς επίσης και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις και τις συλλογικές συμβάσεις στη χώρα μας, γιατί οι εργασιακές σχέσεις έχουν ιδιαίτερη σημασία για την παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού.

7.6.1 Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις στην Ελλάδα.

Το συνδικαλιστικό κίνημα στη χώρα μας περιλαμβάνει γενικά πρωτοβάθμιες, δευτεροβάθμιες και τριτοβάθμιες οργανώσεις.

Οι πρωτοβάθμιες οργανώσεις περιλαμβάνουν τα διάφορα σωματεία των εργαζομένων. Πρόκειται για τους βασικούς πυρήνες συστειρώσεως του εργατικού δυναμικού της χώρας. Τα σωματεία αυτά έχουν αυτοτέλεια, λειτουργούν με βάση ίδιο καταστατικό και διοικούνται από διοικητικό συμβούλιο που εκλέγεται με βάση το καταστατικό τους. Τα πρωτοβάθμια σωματεία των εργαζομένων με σύμβαση ιδιωτικού δικαίου δικαιούνται σε τρεις κατηγορίες : α) Κλαδικά. β) Επιχειρησιακά ή εργοστασιακά, και γ) γενικά σωματεία ή συνδικάτα.

Το κύριο χαρακτηριστικό των κλαδικών σωματείων είναι ότι περιλαμβάνουν τους εργαζομένους σε ένα κλάδο, π.χ. τους εμποροϋπάλληλους, τους ναυτεργάτες, τους υπαλλήλους μιας Τράπεζας κ.ά. Τα επιχειρησιακά ή εργοστασιακά σωματεία περιλαμβάνουν τους εργαζομένους σε μια οικονομική εκμετάλλευση, όπως π.χ. το σωματείο της "Παπαστράτος ΑΒΕΣ" που εκπροσωπεί όλους τους εργαζομένους στην εταιρία Παπαστράτος. Τέλος, τα γενικά σωματεία είναι μια μικτή κατηγορία των δύο προηγουμένων και περιλαμβάνει εργαζομένους διαφόρων επαγγελμάτων. Η δεύτερη μορφή οργανώσεως φαίνεται να εξαπλώνεται ταχύτερα στη χώρα μας τα τελευταία δέκα χρόνια.

Οι δευτεροβάθμιες οργανώσεις των εργαζομένων με σύμβαση ιδιωτικού δικαίου περιλαμβάνουν τις λεγόμενες πανελλήνιες ομοσπονδίες και τα εργατικά κέντρα. Στις δευτεροβάθμιες αυτές οργανώσεις μετέχουν οι πρωτοβάθμιες με αντιπροσώπους τους που εκλέγονται από τις γενικές συνελεύσεις των πρωτοβαθ-

μίων οργανώσεων. Οι ομοσπονδίες εκπροσωπούν σε πανελλήνια κλίμακα τους μισθωτούς ενός κλάδου, γιατί οργανώνουν σε δευτεροβάθμιο επίπεδο τα πρωτοβάθμια σωματεία ενός κλάδου σε όλη τη χώρα. Αντίθετα, τα εργατικά κέντρα οργανώνουν σε δευτεροβάθμια επίπεδο τα πρωτοβάθμια σωματεία μιας περιφέρειας, ανεξάρτητα από τον επαγγελματικό κλάδο. Επομένως τα εργατικά κέντρα εκπροσωπούν τους εργαζομένους σε μια περιοχή ανεξάρτητα από επάγγελμα.

Οι ομοσπονδίες φαίνεται να παίζουν σημαντικότερο ρόλο από τα εργατικά κέντρα, αφού οι πρώτες έχουν τη δυνατότητα να κινητοποιούν τους υπαλλήλους ενός κλάδου σε πανελλήνια κλίμακα και έχουν επίσης αρμοδιότητα υπογραφής των ειδικών συλλογικών συμβάσεων σε πανελλήνια κλίμακα, σύμφωνα με το Ν. 3239/55. Αντίθετα, η δραστηριότητα των εργατικών κέντρων φαίνεται να μειώνεται τα τελευταία χρόνια.

Στο **τριτοβάθμιο επίπεδο** έχομε τις συνομοσπονδίες. Στην πράξη, έχομε μια τέτοια συνομοσπονδία για τους εργαζομένους με σύμβαση ιδιωτικού δικαίου, δηλαδή τη Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ). Στη ΓΣΕΕ εκπροσωπούνται οι ομοσπονδίες και τα εργατικά κέντρα. Ένας εργαζόμενος όμως δεν μπορεί σήμερα να εκπροσωπείται στη ΓΣΕΕ μέσω της ομοσπονδίας και του εργατικού κέντρου, αλλά μόνο μέσω ενός από τους δύο αυτούς δευτεροβάθμιους φορείς. Αυτό ρυθμίσθηκε πρόσφατα με τον Ν. 1264/82 που κατάργησε το προηγούμενο αντίθετο καθεστώς. Ο νόμος αυτός ορίζει ότι οι πρωτοβάθμιες οργανώσεις αντιπροσωπεύονται στην τριτοβάθμια οργάνωση μέσω μιας μόνο δευτεροβάθμιας συνδικαλιστικής οργανώσεως.

Οι μισθωτοί που απασχολούνται με σύμβαση δημοσίου δικαίου στη δημόσια διοίκηση, στην εκπαίδευση και στην υγεία, καθώς επίσης και στα Ν.Π.Δ.Δ. είναι οργανωμένοι σε πρωτοβάθμια σωματεία ή συλλόγους, σε δευτεροβάθμιες οργανώσεις ή ομοσπονδίες και σε τριτοβάθμιες οργανώσεις.

Η πρωτοβάθμια οργάνωση των υπαλλήλων του δημοσίου και των Ν.Π.Δ.Δ. περιλαμβάνει, κατά κανόνα, υπαλλήλους ευρυτέρων επαγγελματικών κατηγοριών και γεωγραφικών περιοχών ή και όλους τους συνδικαλισμένους μισθωτούς μιας υπηρεσίας, ανεξάρτητα από την ειδικότητα, τη θέση στην ιεραρχία και τον τόπο εργασίας. Στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας π.χ., σε ένα σύλλογο ανήκουν οι υπάλληλοι όλων των κεντρικών υπηρεσιών, ενώ όλοι οι υπάλληλοι των περιφερειακών υπηρεσιών ανήκουν σε άλλο σύλλογο. Σε άλλα υπουργεία δεν υπάρχει αυτός ο διαχωρισμός κατά περιοχή, αλλά οι διάφοροι επί μέρους σύλλογοι περιλαμβάνουν μισθωτούς διαφόρου επιπέδου εκπαιδεύσεως, π.χ. ΜΕ ή ΔΤ κατηγορίας υπαλλήλων.

Ομοειδείς σύλλογοι συγκροτούν οργανώσεις δεύτερου βαθμού (ομοσπονδίες ή ενώσεις). Σε τριτοβάθμιο επίπεδο, οι μισθωτοί που απασχολούνται με σύμβαση δημοσίου δικαίου εκπροσωπούνται από την Ανωτάτη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων (ΑΔΕΔΥ).

7.6.2 Συλλογικές συμβάσεις.

Ένα από τα βασικά θέματα με τα οποία ασχολούνται οι συνδικαλιστικές οργανώσεις είναι οι συλλογικές διαπραγματεύσεις με την εργοδοσία για την επίλυση

διαφόρων θεμάτων των μισθωτών. Τέτοια θέματα είναι λ.χ. το ύψος των αμοιβών, ο χρόνος και οι συνθήκες απασχολήσεως, η συμμετοχή των μισθωτών στη διοίκηση και τα κέρδη κ.ά. Η συμφωνία αυτή παίρνει τη μορφή μιας συλλογικής συμβάσεως, η οποία έχει την ισχύ νομοθετικής διατάξεως και δεσμεύει όλους τους εργοδότες και τους μισθωτούς των κατηγοριών, στις οποίες αναφέρεται και για το χρόνο που καλύπτει.

Στην περίπτωση των μπαλήλων που απασχολούνται με σύμβαση εργασίας δημοσίου δικαίου, οι διαπραγματεύσεις γίνονται με τους εκπροσώπους της κυβερνήσεως (συνήθως στο επίπεδο υπηρεσίας ή Οργανισμού).

Στην περίπτωση των εργαζομένων που απασχολούνται με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, ο ρόλος του κράτους στις συλλογικές διαπραγματεύσεις είναι να διαμορφώνει το κατάλληλο νομικό πλαίσιο διεξαγωγής τους, να προωθεί και να μεσολαβεί στις διαπραγματεύσεις και να ασκεί διαιτησία.

Αναλαμβάνει επίσης την εκπλήρωση ορισμένων συμβατικών όρων, όπως λ.χ. ο καθορισμός αμοιβής της υπερωριακής εργασίας, τις προϋποθέσεις απασχολήσεως και συνταξιοδοτήσεως ειδικών κατηγοριών μισθωτών κ.ά.

Οι συλλογικές συμβάσεις διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: Εθνικές, Τοπικές Ομοιοεπαγγελματικές και Ειδικές.

Η **Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (ΕΓΣΣΕ)** ρυθμίζει τις κατώτατες αμοιβές των ανειδικεύτων εργαζομένων καθώς επίσης και τους γενικούς όρους παροχής της μισθωτής υπηρεσίας (χρόνος εργασίας, διάρκεια επίσιας άδειας, αμοιβή υπερωριακής απασχολήσεως, θέματα επαγγελματικής εκπαίδευσης κ.ά.). Η σύμβαση αυτή υπογράφεται από τη ΓΣΕΕ και έχει συνήθως διάρκεια ενός έτους.

Οι **Εθνικές Ομοιοεπαγγελματικές Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας (ΕΟΣΣΕ)** αφορούν στους μισθωτούς ενός ορισμένου επαγγέλματος ή κλάδου παραγωγής και συνάπτονται από ένα ή περισσότερους συνδέσμους εργοδοτών και τη συνδικαλιστική οργάνωση (ομοσπονδία ή σωματείο).

Οι **Τοπικές Ομοιοεπαγγελματικές Συμβάσεις** καλύπτουν μισθωτούς του ίδιου επαγγέλματος ή συγγενικών επαγγελμάτων μιας πόλης ή περιφέρειας, οι οποίοι δεν υπάγονται σε εθνική ομοιοεπαγγελματική συλλογική σύμβαση και έχουν περιορισμένη σημασία από την άποψη του αριθμού των μισθωτών που καλύπτουν.

Οι **ειδικές συμβάσεις** αφορούν μισθωτούς μιας ή και περισσοτέρων επιχειρήσεων και υπογράφονται στις περιπτώσεις που οι μισθωτοί αυτοί δεν καλύπτονται από ομοιοεπαγγελματικές συμβάσεις.

Σε ειδικές συμβάσεις υπάγονται κυρίως διάφορες κατηγορίες προσωπικού πολλών δημοσίων επιχειρήσεων και Οργανισμών (ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΛΤΑ, ΕΡΤ, ΟΣΕ, Ολυμπιακή κ.ά.). Στον ιδιωτικό τομέα με ειδική σύμβαση καλύπτεται ένας σχετικά μικρός αριθμός μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων, όπως λ.χ. η Εταιρία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων, η Ελλενίτ, η Νεστλέ, η Εμπορική Τράπεζα, η Ιονική Τράπεζα κ.ά.

Όπου δεν επιτρέπεται η κατάρτιση ειδικών συμβάσεων, έχει αναπτυχθεί ο θεσμός των **Πρωτοκόλλων Τριμελούς Συνεργασίας**. Πρόκειται για πρακτικά συμβιβασμού και υπογράφονται από τη διοίκηση μιας επιχειρήσεως, τον εκπρόσωπο του συνδικαλιστικού φορέα των μισθωτών και τον εκπρόσωπο του Υπουργείου

Εργασίας και περιλαμβάνουν τη συμφωνία στην οποία κατέληξαν. Τα πρωτόκολλα αυτά, σε αντίθεση με τις συλλογικές συμβάσεις, μπορεί να καταγγελθούν οποτεδήποτε.

7.6.3 Συλλογικές διαφορές εργασίας και υποχρεωτική διαιτησία.

Οι συλλογικές διαφορές εργασίας ανακύπτουν όταν οι συλλογικές διαιτραγματεύσεις δεν καταλήγουν σε εθελοντική σύναψη συλλογικής συμβάσεως. Η επίτευξη συμφωνίας ύστερα από συλλογικές διαιτραγματεύσεις αποτελεί τον κανόνα στην πράξη, γιατί και τα δύο μέρη συνήθως δεν επιθυμούν την ένταση στις εργασιακές σχέσεις, η οποία οδηγεί σε απεργίες με ψηλότερο ατομικό και κοινωνικό κόστος. Πάντως, κάθε φορά που προκύπτουν τέτοιες διαφορές και δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα επιλύσεώς τους παραπέμπονται συνήθως στην υποχρεωτική διαιτησία.

Δικαίωμα παραπομπής της διαφοράς στη διαιτησία έχουν, με βάση το νόμο, και τα δύο μέρη. Πραγματικά, ο νόμος προβλέπει ότι σε περίπτωση αποτυχίας των διαιτραγματεύσεων και εφόσον το ζητήσει το ένα τουλάχιστον μέρος, γίνεται υποχρεωτική παραπομπή σε διοικητικό διαιτητικό δικαστήριο (πρωτοβάθμιο ή δευτεροβάθμιο). Όστοπου να εκδοθεί η απόφαση του διαιτητικού δικαστηρίου (60 μέρες κατ' ανώτατο δριο), οι μισθωτοί δεν έχουν δικαίωμα να κηρύξουν απεργία. Η απόφαση του διαιτητικού δικαστηρίου είναι υποχρεωτική.

7.7 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Να συγκρίνετε την εξέλιξη των τιμών και του πληθωρισμού στη χώρα μας κατά τις περιόδους 1950-73 και 1974-1989 και να αναφερθείτε στους παράγοντες που διαμόρφωσαν την εξέλιξη αυτή.
 - 2) Ποιοι παράγοντες επηρέασαν την εξέλιξη των μισθών στη χώρα μας κατά την περίοδο 1950-1989;
 - 3) Πώς εξελίχθηκε η διανομή του εισοδήματος και της φτώχειας στη χώρα μας;
 - 4) Τι εννοούμε με τον όρο εργασιακές σχέσεις και ποια μέσα χρησιμοποιούνται για την προώθηση των σχέσεων αυτών;
 - 5) Ποιοι είναι οι φορείς των εργασιακών σχέσεων στη χώρα μας; Να αναφερθείτε σύντομα στους φορείς αυτούς.
 - 6) Τι είναι οι συλλογικές συμβάσεις; Σε πόσες κατηγορίες διακρίνονται;
 - 7) Γιατί οι εργασιακές σχέσεις έχουν ιδιαίτερη σημασία για την καθόλου παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού;
-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

8.1 Εισαγωγή.

Παρά τη σχετικά ταχεία ανάπτυξη που γνώρισε η χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο, στην οποία συνέβαλαν όλοι οι τομείς της οικονομίας, με επικεφαλής το δευτερογενή τομέα, η ανάπτυξη αυτή ήταν γεωγραφικά ανισόρροπη.

Έτσι, παρατηρήθηκε σημαντική ανάπτυξη της περιοχής της πρωτεύουσας και σε δεύτερο βαθμό της περιοχής της Θεσσαλονίκης, ενώ η ανάπτυξη των άλλων περιφερειών, και ιδιαίτερα των μη αστικών, καθυστέρησε σημαντικά, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται μεγάλες ανισότητες στο επίπεδο ευημερίας των διαφόρων περιοχών της χώρας μας.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε σύντομα τα χαρακτηριστικά του περιφερειακού προβλήματος της χώρας σε όρους πληθυσμού, απασχολήσεως και παραγωγής. Στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε ορισμένους οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες σχετικά με την έκταση του περιφερειακού προβλήματος της χώρας μας και θα συζητήσουμε τους παράγοντες που πιθανόν προκάλεσαν τις ανισότητες αυτές. Κατόπιν, θα εξετάσουμε την πολιτική περιφερειακής αναπτύξεως της χώρας μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο και θα προσπαθήσουμε να ανιχνεύσουμε τους λόγους, οι οποίοι οδήγησαν στην αποτυχία της να εξασφαλίσει ισόρροπη ανάπτυξη. Τέλος, θα εξετάσουμε τις δυνατότητες και προοπτικές περιφερειακής αναπτύξεώς της στο μέλλον.

8.2 Χαρακτηριστικά του περιφερειακού προβλήματος της χώρας.

8.2.1 Η περιφερειακή κατανομή του πληθυσμού.

Είδαμε πιο πάνω ότι ο πληθυσμός της χώρας μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο αυξήθηκε με πολύ χαμηλό ρυθμό. Οι μεταβολές του πληθυσμού όμως δεν ήσαν οι ίδιες στις διάφορες περιοχές. Σε ορισμένες από αυτές και ιδιαίτερα στην περιοχή της πρωτεύουσας και της Θεσσαλονίκης, ο πληθυσμός αυξήθηκε με ταχύτερους ρυθμούς, ενώ σε άλλες ακολούθησε χαμηλότερους ρυθμούς. Σε πολλές περιοχές όμως ο πληθυσμός μειώθηκε.

Ο πίνακας 8.2.1 δίνει μια εικόνα των εξελίξεων του πληθυσμού της χώρας μας στις διάφορες περιοχές κατά την περίοδο 1951-1981 όπως κατατάσσονται με βάση τις υπηρεσίες περιφερειακής αναπτύξεως. Όπως προκύπτει από τον πίνακα αυτό, σε όλη την περίοδο 1951-1981, ο πληθυσμός της πρωτεύουσας αυξήθηκε με

τριπλάσιο ρυθμό από το μέσο ρυθμό αυξήσεως του πληθυσμού, με συνέπεια να υπερδιπλασιασθεί.

Επίσης ο πληθυσμός της Θεσσαλονίκης αυξήθηκε με ρυθμό 2,5 φορές μεγαλύτερο από το μέσο ρυθμό μεταβολής του συνολικού πληθυσμού, με συνέπεια σχε-

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.2.1

Η εξέλιξη του πληθυσμού της χώρας μας κατά την περίοδο 1951 – 1986

	Μέσοι επήσοι ρυθμοί μεταβολής				Αγροτικός πληθυσμός ως ποσοστό του αστικού		
	1951 – 1961	1961 – 1971	1971 – 1981	1951 – 1981	1951	1981	1981/1951
1. Ανατ. Στερεά και νησιά	2,1	2,4	1,7	2,0	30,9	11,4	36,9
α) Νορμός Αττικής	2,7	3,1	1,9	2,6	3,3	1,8	54,5
Περιφέρεια πρωτεύουσας	4,3	3,2	1,8	2,7	–	–	–
β) Υπόλοιπο Περιφέρειας	- 0,1	- 0,6	0,6	- 0,1	449,0	228,8	50,9
2. Κεντρική και Δυτ. Μακεδονία	1,1	0,6	1,4	1,1	143,5	54,2	37,8
α) Νομός Θεσσαλονίκης	1,7	2,7	2,1	2,2	45,0	11,6	33,1
β) Λοιποί Νομοί	1,0	- 1,0	0,8	0,3	355,3	175,2	49,3
3. Πελοπόννησος και Δυτ. Στερεά	- 0,2	- 1,0	0,1	- 0,4	241,9	168,4	69,6
4. Θεσσαλία	1,0	- 0,5	0,5	0,4	207,6	102,3	49,3
5. Ανατολική Μακεδονία	0,6	- 0,1	0,3	0,4	209,0	147,8	70,7
6. Κρήτη	0,5	- 0,6	1,0	0,3	313,2	131,6	42,0
7. Ήπειρος	0,4	- 1,2	0,4	- 0,2	295,4	255,2	86,4
8. Θράκη	0,6	- 0,8	0,5	0,1	237,8	142,0	59,7
9. Νησιά Ανατ. Αιγαίου	- 0,7	- 1,3	0,3	- 0,6	260,5	122,1	46,8
Σύνολο	1,0	0,4	1,1	0,8	129,4	52,2	40,3

δόν να διπλασιασθεί. Αντίθετα, ο ρυθμός αναπτύξεως στις άλλες περιοχές ήταν πολύ μικρότερος από το μέσο όρο ενώ σε ορισμένες περιοχές, όπως λ.χ. στην Πελοπόννησο και Δυτική Στερεά Ελλάδα, την Ήπειρο και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, ο πληθυσμός μειώθηκε. Ιδιαίτερα αποφασιστική φαίνεται ότι ήταν η συγκέντρωση του πληθυσμού κατά τη δεκαετία του '60. Τότε ο μέσος ρυθμός αυξήσεως του πληθυσμού στην πρωτεύουσα ήταν επταπλάσιος και στην περιοχή της Θεσσαλονίκης εξαπλάσιος από τον αντίστοιχο μέσο ρυθμό αυξήσεως του συνολικού πληθυσμού, ενώ ο πληθυσμός σε όλες τις άλλες περιφέρειες μειώθηκε. Σημαντική ήταν επίσης η συγκέντρωση του πληθυσμού στη δεκαετία του '50, όπου ο πληθυσμός της πρωτεύουσας αυξήθηκε με ρυθμό 4,5 φορές μεγαλύτερο και ο πληθυσμός της Θεσσαλονίκης με ρυθμό περίπου διπλάσιο από τον αντίστοιχο μέσο ρυθμό αυξήσεως του πληθυσμού της χώρας. Σε τρεις όμως περιοχές όπως είπαμε, δηλαδή την Πελοπόννησο, τη Δυτική Στερεά Ελλάδα και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, ο πληθυσμός μειώθηκε. Αντίθετα, κατά την τελευταία δεκαετία, ο βαθμός συγκέντρωσεως του πληθυσμού ήταν σχετικά μικρότερος. Ο πληθυσμός της πρωτεύουσας αυξήθηκε με ρυθμό μικρότερο από το διπλάσιο και ο πληθυσμός της Θεσσαλονίκης αυξήθηκε με ρυθμό σχεδόν διπλάσιο από το συνολικό πληθυσμό της χώρας. Σε όλες όμως τις περιοχές σημειώθηκε μικρή αύξηση του πληθυσμού.

Εκτός από τις μετακινήσεις του πληθυσμού μεταξύ των περιφερειών που εμφανίζονται στις τέσσερις πρώτες στήλες του πίνακα 8.2.1, είχαμε επίσης σημαντικές μετακινήσεις του πληθυσμού από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές της χώρας

μέσα σε κάθε περιφέρεια. Οι τελευταίες δύο στήλες του πίνακα μας πληροφορούν σχετικά με την εξέλιξη αυτή. Όπως φαίνεται από τις στήλες αυτές, ο συνολικός αγροτικός πληθυσμός της χώρας το 1951 ήταν κατά 30% περίπου μεγαλύτερος από τον αστικό πληθυσμό, ενώ το 1981 ο αγροτικός πληθυσμός μειώθηκε σχεδόν στο μισό του αστικού πληθυσμού. Μειώσεις του αγροτικού πληθυσμού παρατηρούνται σε όλες τις περιοχές της χώρας, αλλά εντονότερη είναι η μετακίνηση του πληθυσμού από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές της πρώτης και δεύτερης περιφέρειας. Σ' αυτές ανήκουν τα μεγάλα αστικά κέντρα Αθηνών και Θεσσαλονίκης, η Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου. Μικρότερη είναι η μείωση στην Πελοπόννησο και Δυτική Στερεά Ελλάδα, στην Ανατολική Μακεδονία και στην Ήπειρο.

8.2.2 Η περιφερειακή κατανομή της οικονομικής δραστηριότητας.

Ανάλογη εικόνα με την άνιση κατανομή του πληθυσμού και την περιφερειακή συγκέντρωσή του κατά τη μεταπολεμική περίοδο, βλέπει κανείς αν εξετάσει την περιφερειακή κατανομή του εργατικού δυναμικού, της απασχολήσεως και της παραγωγής. Ο πίνακας 8.2.2 περιέχει ορισμένα στοιχεία σχετικά με την κατανομή αυτή. Όπως φαίνεται από τις δύο πρώτες στήλες του πίνακα κατά την περίοδο 1961–1981, για την οποία υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία, η συγκέντρωση του εργατικού δυναμικού και της απασχολήσεως εντάθηκε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.2.2

Η εξέλιξη του πληθυσμού της χώρας μας κατά την περίοδο 1951 – 1981

	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός		Απασχόληση		Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν		Δευτερογενής παραγωγή	
	1951	1981	1961	1981	1970	1979	1970	1979
1. Ανατ. Στερεά και Εύβοια	29,3	39,7	28,9	39,3	48,0	48,4	55,3	51,2
2. Κεντ. και Δυτ. Μακεδονία	16,9	17,0	16,8	16,9	15,6	16,8	17,0	18,3
3. Πελοπόννησος και Δυτ. Στερεά	16,7	14,2	17,1	14,3	12,1	12,0	10,8	10,8
4. Θεσσαλία	8,3	7,4	8,3	7,5	5,7	6,3	4,5	4,5
5. Ανατ. Μακεδονία	7,5	4,7	7,3	4,6	3,5	3,8	2,8	3,5
6. Κρήτη	6,2	5,4	6,4	5,6	4,0	4,2	3,0	3,0
7. Ήπειρος	5,9	4,7	5,9	4,7	3,1	3,4	2,4	2,8
8. Θράκη	5,1	3,8	5,3	3,8	2,3	2,4	1,7	2,1
9. Νησιά Ανατ. Αιγαίου	4,1	3,1	3,9	3,1	2,8	2,7	2,2	2,2
Σύνολο	100	100	100	100	100	100	100	100

Στην πραγματικότητα η απασχόληση μειώθηκε σε όλες τις περιφέρειες με εξαίρεση την περιοχή της πρωτεύουσας και της Θεσσαλονίκης, όπου η απασχόληση αυξήθηκε. Η μείωση της απασχολήσεως ήταν διαφορετική στις διάφορες περιφέρειες και κυμάνθηκε από – 8% στη Θεσσαλία και – 60% στην Ανατολική Μακεδονία. Έτσι, το εργατικό δυναμικό και η απασχόληση είναι συγκεντρωμένα, όπως και ο πληθυσμός, στην πρώτη και δεύτερη περιφέρεια.

Εκτός από τις σημαντικές αυτές μεταβολές του εργατικού δυναμικού και της απασχολήσεως μεταξύ των διαφόρων περιοχών, είχαμε επίσης και σημαντικές

μεταβολές στη διάρθρωση του δυναμικού αυτού και της απασχολήσεως κατά τομείς, μέσα σε κάθε μία περιοχή. Ειδικότερα, το εργατικό δυναμικό και η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα μειώθηκε δραστικά, ενώ αυξήθηκε αντίστοιχα το εργατικό δυναμικό και η απασχόληση στους άλλους τομείς. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται κυρίως στη μετακίνηση μέσα στη χώρα και μέσα σε κάθε περιοχή από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές.

Η δυσανάλογη αυτή κατανομή του εργατικού δυναμικού και της απασχολήσεως τόσο μεταξύ των περιφερειών όσο και μέσα στις περιφέρειες αντανακλά το διαφορετικό ρυθμό αναπτύξεως των διαφόρων περιφερειών. Έτσι, η κατανομή του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της χώρας, και ιδιαίτερα του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα, εμφανίζει συγκέντρωση ανάλογη με εκείνη που είδαμε για το εργατικό δυναμικό και την απασχόληση. Πραγματικά, όπως φαίνεται από τις τέσσερις τελευταίες στήλες του πίνακα, γύρω στο 50% του συνολικού εγχώριου προϊόντος παράγεται στην πρώτη περιφέρεια, γύρω στο 20% περίπου στη δεύτερη, ενώ η συμβολή των άλλων περιφερειών είναι μικρότερη. Ακόμη εντονότερη είναι η ανισότητα στην κατανομή της παραγωγής του δευτερογενούς τομέα, όπου η συμβολή της πρώτης και της δεύτερης περιφέρειας είναι ακόμη μεγαλύτερη. Πάντως, όπως προκύπτει από προσεκτική μελέτη του πίνακα, η ανισότητα στην κατανομή τόσο της συνολικής παραγωγής όσο και της παραγωγής του δευτερογενούς τομέα, μειώθηκε ελαφρά στην περίοδο 1970 – 1979, για την οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία από τους εθνικούς λογαριασμούς της χώρας.

Αν συγκρίνουμε τα ποσοστά απασχολήσεως και τα αντίστοιχα ποσοστά παραγωγής κάθε μιας περιφέρειας, παρατηρούμε ότι η πρώτη και η δεύτερη περιφέρεια έχουν σήμερα περίπου το 55% της συνολικής απασχολήσεως και παράγουν το 65% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, ενώ οι υπόλοιπες εππά περιφέρειες έχουν περίπου το 45% της συνολικής απασχολήσεως και παράγουν μόνο το 35% του συνολικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Αυτό σημαίνει ότι η παραγωγικότητα της εργασίας στις δύο πρώτες περιφέρειες είναι μεγαλύτερη από την παραγωγικότητα της εργασίας στις άλλες περιφέρειες. Αυτό οφείλεται στη διαφορετική σύνθεση του προϊόντος και ιδιαίτερα στη συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα, η οποία είναι μεγαλύτερη στις εππά περιφέρειες από ότι στις δύο περιφέρειες με τα μεγάλα αστικά κέντρα, γιατί η παραγωγικότητα στον τομέα αυτό είναι μικρότερη. Είναι επόμενο, κατά συνέπεια, να έχομε περιφερειακές ανισότητες στο κατά κεφαλήν εισόδημα και διαφορετικό επίπεδο διαβιώσεως μεταξύ αυτών των περιφερειών.

8.3 Η έκταση των περιφερειακών ανισοτήτων της χώρας μας.

Κύριο ερώτημα είναι το πόσο μεγάλες είναι οι περιφερειακές ανισότητες στη χώρα μας και πώς εξελίχθηκαν κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Βασικός δείκτης για τη μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων είναι το κατά κεφαλήν εισόδημα κατά περιοχή. Τέτοια στοιχεία δεν είναι διαθέσιμα δυστυχώς. Γι' αυτό θα χρησιμοποιήσουμε σαν δείκτη το κατά κεφαλήν εγχώριο προϊόν κάθε περιφέρειας. Αυτό φυσικά δεν είναι το ίδιο πράγμα με το κατά κεφαλήν εισόδημα, γιατί μια περιφέρεια μπορεί να έχει μεγάλη κατά κεφαλήν παραγωγή, αλλά το εισόδημά της να μεταφέρεται σε

άλλη περιφέρεια, όπως π.χ. τα κέρδη να περιέρχονται σε άλλη περιοχή, και επομένως η διαπεριφερειακή κατανομή του εισοδήματος είναι διαφορετική από ό,τι του προϊόντος. Πάντως οι δύο δείκτες δεν πρέπει να διαφέρουν σημαντικά.

Οι δύο πρώτες στήλες του πίνακα 8.3.1, περιέχουν στοιχεία του κατά κεφαλήν ακαθάριστου περιφερειακού προϊόντος. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία αυτά, υπάρχουν έντονες διαφορές μεταξύ των διαφόρων περιφερειών της χώρας. Μόνο η πρώτη περιφέρεια, που περιλαμβάνει την πρωτεύουσα, και ο νομός Θεσσαλονίκης φαίνεται να έχουν κατά κεφαλήν ακαθάριστο περιφερειακό προϊόν μεγαλύτερο του μέσου όρου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.3.1

Δείκτες διαφορών στο επίπεδο εισοδήματος και διαβιώσεως στις διάφορες περιοχές της χώρας

Περιφέρεια	Κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν		Δείκτες ευημερίας 1981		
	Δείκτης 1979	Ρυθμός μεταβολής 1970 – 1979	Οικιακή κατανάλωση ηλεκτρισμού kWh ανά κάτοικο	Κάτοικοι ανά γιατρό	Κάτοικοι ανά νοσοκομειακό κρεβάτι
1. Ανατ. Στερεά και Νησιά	119	17,5	836	274	130
2. Κεντρ. και Δυτ. Μακεδονία	97	18,6	584	356	162
3. Πελοπόννησος και Δυτ. Στερεά Ελλάδα	88	18,9	409	769	289
4. Θεσσαλία	87	19,7	378	711	238
5. Ανατ. Μακεδονία	85	20,1	372	715	183
6. Κρήτη	81	18,7	418	751	175
7. Ήπειρος	73	19,8	363	741	277
8. Θράκη	68	19,5	288	777	255
9. Νησιά Ανατ. Αιγαίου	76	18,3	451	886	110
Σύνολο χώρας	100	18,4	606	394	163

Το κατά κεφαλήν ακαθάριστο περιφερειακό προϊόν στο νομό Αττικής είναι υπερδιπλάσιο από ό,τι στη Θράκη που είναι η περιφέρεια με το μικρότερο κατά κεφαλήν ακαθάριστο προϊόν και διπλάσιο από την Ήπειρο. Το κατά κεφαλήν περιφερειακό προϊόν του νομού Θεσσαλονίκης είναι μόνο 18% χαμηλότερο από το αντίστοιχο κατά κεφαλήν προϊόν στο νομό Αττικής.

Ανάλογες διαφορές στο επίπεδο διαβιώσεως προκύπτουν επίσης από την εξέταση των άλλων δεικτών ευημερίας, που εμφανίζονται στις τρεις τελευταίες στήλες του πίνακα. Η οικιακή κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος στην Ανατολική Στερεά και στα νησιά είναι τριπλάσια από την αντίστοιχη κατανάλωση στη Θράκη, υπερδιπλάσια από την Ήπειρο, τη Θεσσαλία και την Ανατολική Μακεδονία κ.ο.κ. Ομοίως, οι κάτοικοι ανά γιατρό στην πρώτη περιφέρεια είναι μόνο 274 και οι κάτοικοι ανά νοσοκομειακό κρεβάτι 130, ενώ οι κάτοικοι ανά γιατρό στη Θράκη είναι σχεδόν τριπλάσιοι και οι κάτοικοι ανά νοσοκομειακό κρεβάτι σχεδόν διπλάσιοι.

Πάντως, όπως προκύπτει από τη δεύτερη στήλη του πίνακα 8.3.1, οι εισοδηματικές διαφορές ανάμεσα στην πρωτεύουσα και τις άλλες περιοχές της χώρας μειώθηκαν κατά την περίοδο 1970 – 1979 και πρέπει να μειώθηκαν ακόμη περισσό-

τερο μετά από την περίοδο αυτή, λόγω των σημαντικών αυξήσεων των τιμών των γεωργικών προϊόντων, που προήλθαν κυρίως από την ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ.

8.4 Τα αίτια του περιφερειακού προβλήματος της χώρας μας.

Οι παράγοντες που οδήγησαν στην άνιση ανάπτυξη της πρωτεύουσας και των άλλων περιφερειών της χώρας είναι πολλοί. Ορισμένοι από αυτούς είναι φυσικοί και οφείλονται στις διαφορές που υπάρχουν στο φυσικό πλούτο, στη γεωγραφική θέση, στη μορφολογία του εδάφους κ.ά. Άλλοι όμως παράγοντες δημιουργήθηκαν αργότερα, όπως η εσφαλμένη οικονομική πολιτική περιφερειακής αναπτύξεως, που ακολουθήθηκε κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Τέσσερις παράγοντες θεωρούμε ως τους σπουδαιότερους για την άνιση περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας μας και θα τους εξετάσουμε χωριστά:

- α) Την κατανομή του πάγιου κεφαλαίου.
- β) Την κατανομή του εργατικού δυναμικού και την παραγωγικότητά του.
- γ) Τη διάρθρωση της οικονομικής και ιδιαίτερα της βιομηχανικής παραγωγής.
- δ) Την περιφερειακή κατανομή των δημοσίων υπηρεσιών.

8.4.1 Η κατανομή του πάγιου κεφαλαίου και η περιφερειακή ανάπτυξη.

Βασικός παράγων, που επηρεάζει το ρυθμό αναπτύξεως μιας περιοχής είναι η ποσότητα πάγιου κεφαλαίου της περιοχής. Επομένως, η περιφερειακή κατανομή του πάγιου κεφαλαίου πρέπει να είναι ένας από τους κύριους παράγοντες των παρατηρουμένων ανισοτήτων μεταξύ των περιοχών. Δυστυχώς όμως δεν υπάρχουν στοιχεία σχετικά με το μέγεθος και την περιφερειακή κατανομή του κεφαλαίου στην Ελλάδα. Ενδεικτικά στον πίνακα 8.4.1 παρουσιάζουμε τις συνολικές και τις κατά κεφαλήν επενδύσεις της χώρας κατά την πενταετία 1970 – 1974.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.4.1

Παράγοντες που συνέβαλαν στην άνιση περιφερειακή ανάπτυξη της Ελλάδας

	Κατανομή συνολικών επενδύσεων 1970–1974			Επενδύσεις κατά κεφαλήν απασχολούμενου 1970–1974	ΑΕΠ κατά απασχολούμενο	Ποσοστό εργαζόμενων χωρίς απολυτήριο γυμναστιού	Κατά κεφαλήν δημόσιες δαπάνες		
	Ιδιωτικές	Δημόσιες	Σύνολο				Κοινωνικές	Σύνολο	
1. Ανατ. Στερεά και Νησιά	48,7	26,6	42,2	128	123	82	148	174	
2. Κεντρ. και Δυτ. Μακεδονία	14,7	18,7	15,7	107	99	105	63	54	
3. Πελοπ. και Δυτ. Στερεά	8,8	19,6	12,0	89	84	109	82	47	
4. Θεσσαλία	4,7	3,7	4,4	68	84	111	72	42	
5. Ανατ. Μακεδονία	2,6	3,3	2,8	64	81	115	55	44	
6. Κρήτη	2,7	4,3	3,2	64	75	111	68	46	
7. Ήπειρος	2,5	4,0	3,0	68	72	115	85	58	
8. Θράκη	1,8	3,0	2,2	64	65	113	44	43	
9. Νησιά Ανατ. Αιγαίου Δεν κατανεμήθηκαν	1,6	2,8	2,0	67	86	106	57	45	
Σύνολο	11,9	14,0	12,5	–	–	–	–	–	
	100,0	100,0	100,0	100	100	100	100	100	

Όπως φαίνεται στον πίνακα αυτόν επάνω από το 40% των συνόλικών επενδύσεων στη χώρα έγιναν στην πρώτη περιφέρεια, το 16% πραγματοποιήθηκε στη δεύτερη περιφέρεια και μόνο το υπόλοιπο 40% σε όλες τις άλλες περιοχές.

Από την προσεκτική εξέταση του πίνακα αυτού επίσης προκύπτει ότι οι ιδιωτικές επενδύσεις κατανέμονται περισσότερο άνισα από ό,τι οι δημόσιες.

Πραγματικά, η στήλη 1 δείχνει ότι κατά την περίοδο αυτή το 50% περίπου των ιδιωτικών επενδύσεων έγινε στην πρώτη περιφέρεια, το 15% στη δεύτερη και μόνο το υπόλοιπο 35% στις άλλες εππά περιφέρειες. Αντίθετα, η περιφερειακή κατανομή των δημοσίων επενδύσεων ήταν περισσότερο ισομερής: έτσι η πρώτη περιφέρεια απορρόφησε λιγότερο από 30%, η δεύτερη και η τρίτη λιγότερο από 20% καθεμιά, ενώ όλες οι άλλες απορρόφησαν ποσοστά υψηλότερα από τα αντίστοιχα ποσοστά των ιδιωτικών επενδύσεων.

Σημαντικές διαπεριφερειακές διαφορές παρατηρούνται επίσης στην κατανομή των επενδύσεων και του κεφαλαίου ανά απασχολούμενο. Οι συνολικές κατά απασχολούμενο επενδύσεις στην πρώτη περιφέρεια κατά την περίοδο 1970 – 1974 ήταν 1,8 φορές μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες επενδύσεις στην περιφέρεια των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου. Οι διαφορές αυτές είναι ακόμη μεγαλύτερες αν εξετάσει κανείς μόνο τις ιδιωτικές επενδύσεις. Οι σημαντικές αυτές διαφορές μεταξύ των επενδύσεων κατά κεφαλήν στις διάφορες περιφέρειες της χώρας εξηγούν γροφανώς ένα μεγάλο μέρος από τις περιφερειακές ανισότητες.

Πράγματι, αν συγκρίνει κανείς τις διαφορές στις κατά κεφαλήν επενδύσεις και το κατά κεφαλήν ακαθάριστο προϊόν των περιφερειών, που δίνεται στον πίνακα 8.3.1, παρατηρεί ότι συσχετίζονται πάρα πολύ. Δηλαδή, στις περιφέρειες με υψηλές επενδύσεις έχομε υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα και αντίστροφα.

8.4.2 Το εργατικό δυναμικό και η παραγωγικότητά του.

Οι διαφορές που παρατηρούνται στο επίπεδο αναπτύξεως μεταξύ των διαφόρων περιφερειών της χώρας πρέπει επίσης να οφείλονται και στις διαφορές της παραγωγικότητας του συντελεστή εργασίας σ' αυτές.

Πραγματικά, όπως φαίνεται από τη στήλη 5 του πίνακα 8.4.1, που περιέχει το κατά απασχολούμενο ακαθάριστο περιφερειακό προϊόν, το οποίο αποτελεί δείκτη της παραγωγικότητας της εργασίας, οι διαφορές στην παραγωγικότητα μεταξύ των διάφορων περιφερειών της χώρας πρέπει να είναι πολύ μεγάλες. Το κατά απασχολούμενο προϊόν στην πρώτη περιφέρεια λ.χ. είναι σχεδόν διπλάσιο από το αντίστοιχο της Θράκης που έχει το χαμηλότερο κατά απασχολούμενο προϊόν. Σημαντικές διαφορές στην παραγωγικότητα υπάρχουν επίσης και ανάμεσα στην πρώτη και στις άλλες περιφέρειες αλλά και μεταξύ όλων των περιφερειών της χώρας.

Οι διαφορές αυτές στην παραγωγικότητα πρέπει να οφείλονται, μεταξύ άλλων και στις παρατηρούμενες διαφορές στο επίπεδο εκπαιδεύσεως του εργατικού δυναμικού κατά περιφέρεια. Η έκτη στήλη του πίνακα 8.4.1 εικονίζει τις διαπεριφερειακές διαφορές στο επίπεδο εκπαιδεύσεως του εργατικού δυναμικού. Όπως φαίνεται από τη στήλη αυτή, το εργατικό δυναμικό, που έχει τελειώσει το Γυμνάσιο, στην πρώτη περιφέρεια ανέρχεται στο 82% του μέσου όρου για τη χώρα ως σύνολο.

Στην Ανατολική Μακεδονία όμως και στην Ήπειρο, που φαίνεται να έχουν το λιγότερο εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό, αυτοί που δεν έχουν τελειώσει το Γυμνάσιο ανέρχονται σε 115% του μέσου όρου. Οι διαφορές στην παραγωγικότητα εργασίας πρέπει επίσης να οφείλονται και στις παρατηρούμενες στη στήλη 4 διαφορές μεταξύ του κατά κεφαλήν απασχολούμενου κεφαλαίου στις διάφορες περιφέρειες, γιατί όσο μεγαλύτερο είναι το κεφάλαιο ανά απασχολούμενο, δηλαδή όσο μεγαλύτερη είναι η ένταση κεφαλαίου όπως λέμε, τόσο μεγαλύτερη είναι η παραγωγικότητα και αντίστροφα.

8.4.3 Η διάρθρωση της οικονομικής δραστηριότητας.

Στις διαφορές που παρατηρήθηκαν πιο πάνω στο βαθμό αναπτύξεως μεταξύ των διαφόρων περιφερειών, πρέπει να έχει επίσης συντελέσει η διαφορετική διάρθρωση της οικονομικής δραστηριότητας στις διάφορες περιοχές.

Όπως φαίνεται στον πίνακα 8.4.2, η διάρθρωση της παραγωγής διαφέρει σημαντικά μεταξύ των διαφόρων περιφερειών της χώρας. Η δευτερογενής παραγωγή το 1979 αποτελούσε το 36% της συνολικής παραγωγής στην πρώτη περιφέρεια, το 34% στη δεύτερη και μόνο το 23% στη Θράκη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.4.2

Η διάρθρωση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος κατά τομείς προελεύσεως στις διάφορες περιφέρειες της χώρας το 1979

Περιφέρεια	Πρωτογενής παραγωγή	Δευτερογενής παραγωγή	Τριτογενής παραγωγή
1. Ανατ. Στερεά και Νησιά	6,0	36,1	57,9
2. Κεντρ. και Δυτ. Μακεδονία	24,2	34,0	41,6
3. Πελοπόννησος και Δυτ. Στερεά	34,3	28,0	37,8
4. Θεσσαλία	36,7	25,9	37,4
5. Ανατ. Μακεδονία	38,8	24,9	36,3
6. Κρήτη	32,7	23,8	43,5
7. Ήπειρος	29,9	23,3	46,8
8. Θράκη	44,1	23,2	32,7
9. Νησιά Ανατ. Αιγαίου	26,0	23,9	50,1
Σύνολο χώρας	18,2	31,4	50,4

Αντίθετα, η πρωτογενής παραγωγή συμβάλλει κατά πολύ μεγάλα ποσοστά, σε σχέση με το μέσο όρο, στη συνολική παραγωγή της χώρας, με εξαίρεση την περιφέρεια της Ανατολικής Στερεάς και των Νησιών.

Η πιο πάνω συγκέντρωση της βιομηχανικής δραστηριότητας στην περιοχή της πρωτεύουσας και της Θεσσαλονίκης οφείλεται στους εξής παράγοντες:

α) Στο μέγεθος της αγοράς της πρωτεύουσας και της Θεσσαλονίκης τόσο για τη διάθεση των τελικών προϊόντων, όσο και για την εξεύρεση των απαραίτητων συντελεστών παραγωγής και ιδιαίτερα ειδικευμένου εργατικού δυναμικού.

β) Η συγκέντρωση των διοικητικών, των τραπεζικών και των άλλων υπηρεσιών στην πρωτεύουσα.

γ) Οι διάφορες ανέσεις και γενικά οι ανώτερες συνθήκες κοινωνικής διαβιώσεως που παρέχει η πρωτεύουσα και τα μεγαλύτερα εν γένει αστικά κέντρα.

8.4.4 Η συγκέντρωση των δημοσίων υπηρεσιών στην πρωτεύουσα.

Σημαντική επίδραση στη μη ορθολογική κατανομή της οικονομικής δραστηριότητας και την οικονομική ανάπτυξη των διαφόρων περιφερειών άσκησε επίσης και η μεγάλη συγκέντρωση των δημοσίων υπηρεσιών και της δραστηριότητας του δημοσίου στην πρωτεύουσα. Όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η δραστηριότητα των δημοσίων φορέων συγκεντρώνεται στην Κεντρική Διοίκηση, ενώ η δραστηριότητα των δημοσίων φορέων συγκεντρώνεται στην Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοικήσεως είναι πολύ περιορισμένη. Επίσης το όλο σύστημα διοικήσεως στη χώρα μας είναι συγκεντρωτικό, γιατί οι περισσότερες αρμοδιότητες των κρατικών υπηρεσιών συγκεντρώνονται στην πρωτεύουσα. Το συγκεντρωτικό αυτό σύστημα διοικήσεως φαίνεται να επηρέασε πολλές επιχειρήσεις στην απόφασή τους να εγκατασταθούν στην πρωτεύουσα, παρά το γεγονός ότι, με βάση διάφορα οικονομικά κίνητρα, θα έπρεπε να είχαν εγκατασταθεί στην επαρχία.

8.5 Η πολιτική περιφερειακής αναπτύξεως που ακολουθήθηκε στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο και η αποτελεσματικότητά της.

Η περιφερειακή αποκέντρωση και ανάπτυξη φαίνεται να αποτελούσε πάντοτε και αποτελεί και σήμερα έναν από τους βασικούς στόχους των φορέων οικονομικής πολιτικής στη χώρα μας, αν κρίνει κανείς από τα όσα αναφέρουν τα διάφορα πενταετή προγράμματα οικονομικής αναπτύξεως, αλλά και από τα διάφορα μέτρα που λαμβάνονται προς αυτήν την κατεύθυνση. Από τις αρχές της δεκαετίας του '50 έχουν ληφθεί διάφορα μέτρα για την αποκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας και την περιφερειακή ανάπτυξη. Τα μέτρα αυτά ήταν κυρίως έργα υποδομής και χρηματοδοτικές διευκολύνσεις και φορολογικές εύνοιες ή, όπως ονομάζονται, κίνητρα περιφερειακής αναπτύξεως. Αυτά τα χορηγούνται στις βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις, που λειτουργούσαν έξω από το νομό Αττικής και που τις θεωρούσαν ως επαρχιακές βιομηχανίες. Οι κυριότερες φορολογικές εύνοιες ήσαν οι απαλλαγές από δασμούς και λοιπούς φόρους κατά την εισαγωγή κεφαλαιουχικού εξοπλισμού από το εξωτερικό, η χορήγηση αυξημένων ποσοστών αποσβέσεως, η επιβολή χαμηλοτέρων συντελεστών στο φόρο κύκλου εργασιών, η απαλλαγή ενός ποσοστού των κερδών από τη φορολογία εισοδήματος κ.ά.

Τα μέτρα αυτά πολλαπλασιάσθηκαν κατά τη δεκαετία του '60 και επεκτάθηκαν σε άλλους τομείς, όπως λ.χ. στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, στις κτηνοτροφικές μονάδες κ.ά. Συγχρόνως διαφοροποιήθηκαν ακόμη περισσότερο μεταξύ των διαφόρων διαμερισμάτων της χώρας. Έτσι, αντί να θεωρούνται ως επαρχιακές βιομηχανίες όλες οι βιομηχανίες, που ήταν έξω από το νομό Αττικής και να έχουν όλες την ίδια ενίσχυση, πράγμα που συντέλεσε στη συγκέντρωση της βιομηχανίας στα σύνορα του νομού Αττικής, διακρίθηκαν τρεις ζώνες: η Α ζώνη, που περιλάμβανε κατά βάση το νομό Αττικής, η Β, που περιλάμβανε το νομό Θεσσαλονίκης και και ένα 1 – 2 νομούς γύρω από την Αττική, και η Γ ζώνη που περιλάμβανε την υπόλοιπη χώρα. Τα κίνητρα αυτά ήταν πλουσιοπάροχα, αφού σε ορισμένες περιπτώσεις οι επιχειρήσεις μπορούσαν να αποσβέσουν περισσότερα από τριπλάσια εκείνων που είχαν επενδύσει. Στη δεκαετία του '70, χρησιμοποιήθηκαν τα ίδια βασικά κίνητρα,

τα οποία ενισχύθηκαν ποσοτικά, ενώ συγχρόνως διαφοροποιήθηκαν περισσότερο μεταξύ των διαφόρων περιοχών της χώρας, που χωρίσθηκε τώρα σε πέντε αντί τρεις περιοχές.

Μετά το 1981 όμως, τα κίνητρα άλλαξαν ριζικά και αντί να χορηγούνται πιστωτικές διευκολύνσεις και φορολογικές εύνοιες, άρχισαν να δίδονται άμεσες επιδοτήσεις σε διάφορα επενδυτικά σχέδια, που θεωρούνταν ότι πρέπει να ενισχυθούν. Το 1982 ψηφίσθηκε νέος νόμος, ο οποίος προβλέπει τη χορήγηση αρχικών ενισχύσεων, σε επενδυτικά σχέδια που κρίνεται απαραίτητο να ενισχυθούν και θέτει αυστηρότερες προϋποθέσεις για την ενίσχυση μιας επενδύσεως σε σχέση με το παρελθόν. Οι αρχικές αυτές ενισχύσεις έφθαναν, μερικές φορές, μέχρι το 65% της αρχικής επενδύσεως.

Το σύστημα των κίνητρων αναθεωρήθηκε και πάλι το 1990. Στο νέο σύστημα οι φορολογικές εύνοιες είναι ενισχυμένες, ενώ οι άμεσες επιδοτήσεις περιορίζονται σημαντικά. Έτσι, οι φορολογικές απαλαγές των κερδών φθάνουν στη Θράκη στο 100% της αξίας της επενδύσεως, ενώ η άμεση επιδότηση περιορίζεται στο 45% της αξίας της επενδύσεως στην ίδια περιφέρεια. Ταυτόχρονα τα κριτήρια παροχής της άμεσης επιδοτήσεως είναι αυστηρότερα από τα προηγούμενα.

Φαίνεται επομένως ότι η χώρα μας χρησιμοποίησε τα κίνητρα σε μεγάλη έκταση για την προώθηση της περιφερειακής αναπτύξεως από τις αρχές της δεκαετίας του '50. Μια μελέτη στο ΚΕΠΕ το 1970 έδειξε ότι οι συνολικές απώλειες του δημιούργου από τα διάφορα κίνητρα ήταν μεγαλύτερες από το σύνολο των ιδιωτικών επενδύσεων στη βιομηχανία. Εξάλλου, αν συγκρίνουμε τα κίνητρα που δόθηκαν στη χώρα μας με άλλες χώρες, η Ελλάδα βρίσκεται στην κορυφή των χωρών που χρησιμοποίησαν έντονα τα κίνητρα οικονομικής και περιφερειακής αναπτύξεως. Και το εύλογο ερώτημα που γεννιέται τώρα είναι αν τα κίνητρα αυτά ήταν ή όχι αποτελεσματικά. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι δύσκολη, γιατί δεν υπάρχουν τα απαραίτητα στοιχεία για την αξιολόγηση του κόστους και του οφέλους που προκύπτουν.

Πάντως, αν λάβει κανείς υπόψη του τις περιφερειακές ανισότητες που δημιουργήθηκαν στα τελευταία χρόνια, θα πρέπει μάλλον να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα κίνητρα αυτά δεν ήταν αποτελεσματικά, παρόλο βέβαια που δεν γνωρίζομε ποια θα ήταν η κατάσταση χωρίς αυτά.

Οι κυριότεροι λόγοι, στους οποίους πρέπει να οφείλεται η μη αποδοτικότητα των κίνητρων στην περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας ήταν οι εξής:

α) Τα μέτρα που είχαν ληφθεί δεν διαφοροποιούσαν αρκετά τα οφέλη μεταξύ των διαφόρων περιφερειών της χώρας. Είναι χαρακτηριστικό ότι με τα κίνητρα που δόθηκαν κατά τη δεκαετία του '50, ως επαρχιακές βιομηχανίες αναφέρονταν όλες οι βιομηχανίες που ήσαν έξω από το νομό Αττικής, με συνέπεια η βιομηχανία να συγκεντρωθεί στα σύνορα του νομού αυτού (Οινόφυτα, Άγιοι Θεόδωροι Κορινθίας κ.ά.). Άλλα, και κατά τη δεκαετία του '60 και '70 η διαφοροποίηση κατά ζώνες δεν ήταν ικανοποιητική.

β) Τα κίνητρα που χρησιμοποιήθηκαν μέχρι το 1980 ήταν κυρίως φορολογικές εύνοιες και όχι άμεσες επιδοτήσεις των αρχικών επενδύσεων. Για να απολαύσει όμως μια επιχείρηση φορολογική εύνοια θα πρέπει να έχει κέρδη. Άλλα οι επαρ-

χιακές βιομηχανίες, λόγω των ειδικών συνθηκών, λ.χ. αυξημένου κόστους μεταφοράς πρώτων υλών και προϊόντων, πολλές φορές και προσωπικού, δεν είχαν αρκετά φορολογήσιμα κέρδη, ώστε να χρησιμοποιήσουν τα αυξημένα κίνητρα που πρόβλεπε η νομοθεσία. Αντίθετα, οι βιομηχανίες του κέντρου είχαν περισσότερα κέρδη και μπορούσαν να εκμεταλλευθούν τα κίνητρα με συνέπεια τα κίνητρα αυτά να ευνοούν καμιά φορά περισσότερο τις βιομηχανίες του κέντρου και να οδηγούν σε συγκέντρωση και όχι αποκέντρωση.

γ) Τα μέτρα που λήφθηκαν πρόβλεπαν συνήθως ενισχύσεις, ενώ δεν χρησιμοποιήθηκαν σε μεγάλη έκταση τα λεγόμενα αρνητικά κίνητρα, δηλαδή επιβαρύνσεις για τις επιχειρήσεις του κέντρου ή και απαγόρευση εγκαταστάσεως κ.ά.

δ) Η κατανομή και η σύνθεση των έργων υποδομής, ιδιαίτερα στις μεταφορές, δεν ήταν τέτοια που να ευνοεί τις περιφέρειες σε σχέση με τις περιφέρειες της πρωτεύουσας και της Θεσσαλονίκης.

8.6 Προοπτικές περιφερειακής αναπτύξεως της Ελλάδας.

Η αποκέντρωση και η περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας φαίνεται να αποτελεί σήμερα επιπλακτική ανάγκη για τον τόπο μας. Προς την κατεύθυνση αυτή φαίνεται να αποδίδεται μεγαλύτερη έμφαση στη διοικητική αποκέντρωση με την ενίσχυση των νομαρχιών και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοικήσεως. Αποδίδεται επίσης μεγαλύτερη έμφαση στην αποκέντρωση μέσω του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων. Άλλα εκτός από την αλλαγή πολιτικής στον τομέα αυτό, άλλοι παράγοντες άρχισαν επίσης να ασκούν ευνοϊκή επίδραση προς την κατεύθυνση της αποκεντρώσεως και της περιφερειακής αναπτύξεως. Οι συνθήκες διαβιώσεως του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα, η έλλειψη ευκαιριών για απασχόληση και η συνεχής δημιουργία νέων ευκαιριών στην επαρχία, αποτελούν ένα ανασχετικό παράγοντα ροής του πληθυσμού και της δραστηριότητας στα αστικά κέντρα, ενώ φαίνεται να αρχίζει ροή πληθυσμού και προς την αντίθετη κατεύθυνση.

Ιδιαίτερη επίσης σημασία για την αποκέντρωση και την περιφερειακή ανάπτυξη έχουν οι νέες συνθήκες κάτω από τις οποίες βρίσκεται η χώρα μας ύστερα από την ένταξή μας στην Κοινότητα. Όλη η πολιτική της Κοινότητας, όπως λ.χ. η γεωργική πολιτική, η κοινωνική πολιτική και φυσικά η περιφερειακή πολιτική, έχουν περιφερειακή διάσταση, και ευνοούν την αποκέντρωση. Τα χρήματα όμως που πήρε η χώρα μας τα πρώτα χρόνια της εντάξεώς μας στην Κοινότητα από τα διάφορα ταμεία, που αποσκοπούν στην περιφερειακή ανάπτυξη, δεν ήταν πολύ σημαντικά, ώστε να ασκήσουν ουσιαστική επίδραση στην αποκέντρωση και στην περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας.

Τα χρήματα αυτά όμως αυξήθηκαν περισσότερο τα τελευταία χρόνια με την έγκριση από την Κοινότητα των Ολοκληρωμένων Μεσογειακών Προγραμμάτων και πρόσφατα με το διπλασιασμό των πόρων των διαρθρωτικών ταμείων. Τα θέματα αυτά θα εξετάσουμε αναλυτικότερα στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου.

8.7 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Να αναλύσετε και να αξιολογήσετε τις βασικές εξελίξεις στην περιφερειακή κατανομή του πληθυσμού της χώρας μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο.
 - 2) Να αναλύσετε και να αξιολογήσετε τις βασικές εξελίξεις στην κατανομή της οικονομικής και ιδιαίτερα της βιομηχανικής δραστηριότητας στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο.
 - 3) Να παρουσιάσετε και να αξιολογήσετε την έκταση των περιφερειακών ανισοτήτων στη χώρα μας σήμερα.
 - 4) Ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα κυριότερα αίτια του περιφερειακού προβλήματος της χώρας μας;
 - 5) Να αναλύσετε και να αξιολογήσετε την πολιτική περιφερειακής αναπτύξεως που ακολουθήθηκε στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Σε ποιους παράγοντες αποδίδετε την αποτυχία της πολιτικής αυτής να αμβλύνει τις περιφερειακές ανισότητες;
 - 6) Ποιες είναι, κατά τη γνώμη σας, οι δυνατότητες και προοπτικές περιφερειακής αποκεντρώσεως και αναπτύξεως της χώρας μας στο μέλλον;
-

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΕΝΝΟΙΑ, ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

9.1 Οι δημόσιοι φορείς και ο ρόλος τους στην οικονομία μας.

Οι φορείς που ασκούν οικονομική δραστηριότητα σε μια οικονομία, η οποία στηρίζεται στο μηχανισμό της αγοράς, όπως είναι η οικονομία μας, διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τους **ιδιωτικούς** και τους **δημόσιους φορείς**.

Οι ιδιωτικοί φορείς περιλαμβάνουν τα **νοικοκυριά** και τις **επιχειρήσεις** και επιδιώκουν συνήθως ιδιωτικούς σκοπούς λ.χ. τη μεγιστοποίηση της ικανοποίησεως των αναγκών τους για τα νοικοκυριά, ή τη μεγιστοποίηση των κερδών τους για τις επιχειρήσεις. Αντίθετα, οι δημόσιοι φορείς παίρνουν αποφάσεις για θέματα που ενδιαφέρουν συνήθως μεγάλες ομάδες ατόμων ή και ολόκληρο το **κοινωνικό σύνολο**. Ειδικότερα, οι δημόσιοι φορείς ενδιαφέρονται για την αριστοποίηση της κατανομής των πόρων, δηλαδή για την επίτευξη άριστης διαρθρώσεως της παραγωγής, για την εξασφάλιση πλήρους απασχολήσεως όλων των παραγωγικών συντελεστών και τη σταθεροποίηση της οικονομίας, για την επίτευξη δίκαιης διανομής στο εισόδημα και για την προώθηση της οικονομικής αναπτύξεως της χώρας.

Δημόσιοι φορείς υπάρχουν πολλοί σε μια χώρα. Για να τους μελετήσουμε συνήθως τους ταξινομούμε σε διάφορες κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές είναι οι εξής:

α) Η Κεντρική Διοίκηση ή το Κράτος, με τη στενή έννοια του όρου, όπως συνήθως αναφερόμαστε στο φορέα αυτό, που περιλαμβάνει την Προεδρία της Δημοκρατίας, τη Βουλή, την Κυβέρνηση, τα διάφορα Υπουργεία κ.ά.

β) Οι Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφαλίσεως, δηλαδή τα διάφορα ασφαλιστικά ταμεία, που παρέχουν συντάξεις, ιατρική περίθαλψη ή άλλες παροχές. Τέτοια ταμεία υπάρχουν σήμερα στη χώρα μας περίπου 370. Τα μεγαλύτερα από αυτά είναι το **Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ)**, όπου ασφαλίζονται οι περισσότεροι

εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα, ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ), όπου ασφαλίζονται οι γεωργοί, το Ταμείο Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδος (ΤΕΒΕ), όπου ασφαλίζονται οι διάφοροι επαγγελματίες και βιοτέχνες, το Ταμείο Συντάξεως Αυτοκινητιστών (ΤΣΑ) κ.ά.

γ) Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοικήσεως, δηλαδή οι δήμοι και οι κοινότητες της χώρας. Τέτοιοι οργανισμοί υπάρχουν σήμερα στην Ελλάδα πάνω από 6.000, από τους οποίους οι 265 είναι δήμοι και οι υπόλοιποι κοινότητες.

δ) Τα διάφορα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, λ.χ. τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, τα κρατικά νοσοκομεία, το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ), το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), το Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ) κ.ά.

ε) Οι δημόσιες επιχειρήσεις, δηλαδή διάφορες επιχειρήσεις, στις οποίες μετέχει το κράτος είτε ως μοναδικός είτε ως κύριος μέτοχος. Οι επιχειρήσεις αυτές συνήθως εκμεταλλεύονται μονοπωλικά ορισμένες δραστηριότητες, που δεν κρίνεται σκόπιμο να αφεθούν σε ιδιωτικούς φορείς. Τέτοιες επιχειρήσεις είναι ο Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος (ΟΤΕ), η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ), ο Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος (ΟΣΕ) κ.ά. Περισσότερα όμως για τις δημόσιες επιχειρήσεις θα αναλύσουμε στο κεφάλαιο ένδεκα.

9.2 Το μέγεθος του δημόσιου τομέα στην Ελλάδα.

Ένα βασικό ζήτημα σχετικά με το δημόσιο τομέα στα μικτά οικονομικά συστήματα είναι να προσδιορίσουμε το μέγεθός του, δηλαδή την έκταση της δραστηριότητάς του. Αυτό είναι πολύ δύσκολο, γιατί οι δημόσιοι φορείς παίρνουν συνήθως πολλά μέτρα και χρησιμοποιούν διάφορους τρόπους παρεμβάσεως, με συνέπεια να μην είναι εύκολο να αναγάγομε όλες τις παρεμβάσεις τους σε ένα ενιαίο δείκτη. Γι' αυτό ψυνήθως περιοριζόμαστε να μετρήσουμε αυτό που αποκαλούμε δημόσιονοικό μέγεθος του δημόσιου τομέα, δηλαδή το μέγεθος των δαπανών που πραγματοποιεί ή των εσόδων που εισπράττει ως ποσοστό στη συνολική δαπάνη, δηλαδή στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν, της οικονομίας.

Θα χρησιμοποιήσουμε εδώ το ποσοστό των συνολικών δημοσίων δαπανών στο ΑΕΠ, που χρησιμοποιείται συνήθως ως ο καταληλότερος δείκτης του μεγέθους του δημόσιου τομέα.

Αν εξετάσει κανείς την εξέλιξη του μεγέθους του δημόσιου τομέα με την έννοια αυτή, θα παρατηρήσει ότι αυξάνεται συνεχώς κατά τη διαδικασία οικονομικής ανόδου μιας χώρας. Αυτό φαίνεται λ.χ. στον πίνακα 9.2.1, όπου παρουσιάζεται το ποσοστό των συνολικών δημοσίων δαπανών στο ΑΕΠ για τις χώρες της ΕΟΚ σε ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, το ποσοστό των δημοσίων δαπανών στο συνολικό εγχώριο προϊόν αυξήθηκε σημαντικά σε όλες τις χώρες της Κοινότητας. Μεταξύ των ετών 1960 και 1987, το ποσοστό αυτό υπερτιπλασιάσθηκε στην Ισπανία, υπερδιπλασιάσθηκε στη Δανία, στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία, ενώ στις άλλες χώρες αυξήθηκε με σχετικά μικρότερα, αλλά πάντως αξιόλογα, ποσοστά. Στην ΕΟΚ ως σύνολο το ποσοστό αυτό σχεδόν διπλασιάσθηκε.

Στη χώρα μας, το ποσοστό των συνολικών δαπανών στο ΑΕΠ αυξήθηκε από 23%

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.2.1

Οι δαπάνες της Γενικής Διοικήσεως ως ποσοστό στο ΑΕΠ στις χώρες της ΕΟΚ σε ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου

Χώρα	Δαπάνες / ΑΕΠ				Μεταβολή (Δαπάνες / ΑΕΠ)	
	1960	1970	1980	1987	1987 – 1960	1987 – 1988
Βέλγιο	30,3	36,5	50,8	52,3	173	104
Γαλλία	34,6	38,9	46,4	51,8	150	112
Γερμανία	32,0	38,6	48,3	46,8	146	97
Δανία	24,8	40,2	56,2	58,3	235	104
Ελλάδα	23,0	28,5	35,5	49,2	214	139
Ηνωμένο Βασίλειο	32,6	39,8	45,1	45,9 ⁽¹⁾	141	102
Ιρλανδία	28,0	39,6	50,9	54,7 ⁽¹⁾	195	107
Ισπανία	13,7	22,2	32,9	41,7 ⁽¹⁾	304	127
Ιταλία	30,1	34,2	46,1	50,7	168	110
Λουξεμβούργο	30,5	33,1	54,8	52,9 ⁽²⁾	170	95
Ολλανδία	33,7	43,9	57,5	60,1	178	105
Πορτογαλία	17,0	21,6	43,9 ⁽³⁾	43,9 ⁽³⁾	258	–
Μέσος όρος ΕΟΚ	27,5	34,8	45,9	50,6	184	110

Σημειώσεις: (1) Τα στοιχεία αναφέρονται στο έτος 1986, (2) τα στοιχεία αναφέρονται στο 1984, (3) τα στοιχεία αναφέρονται στο 1981.

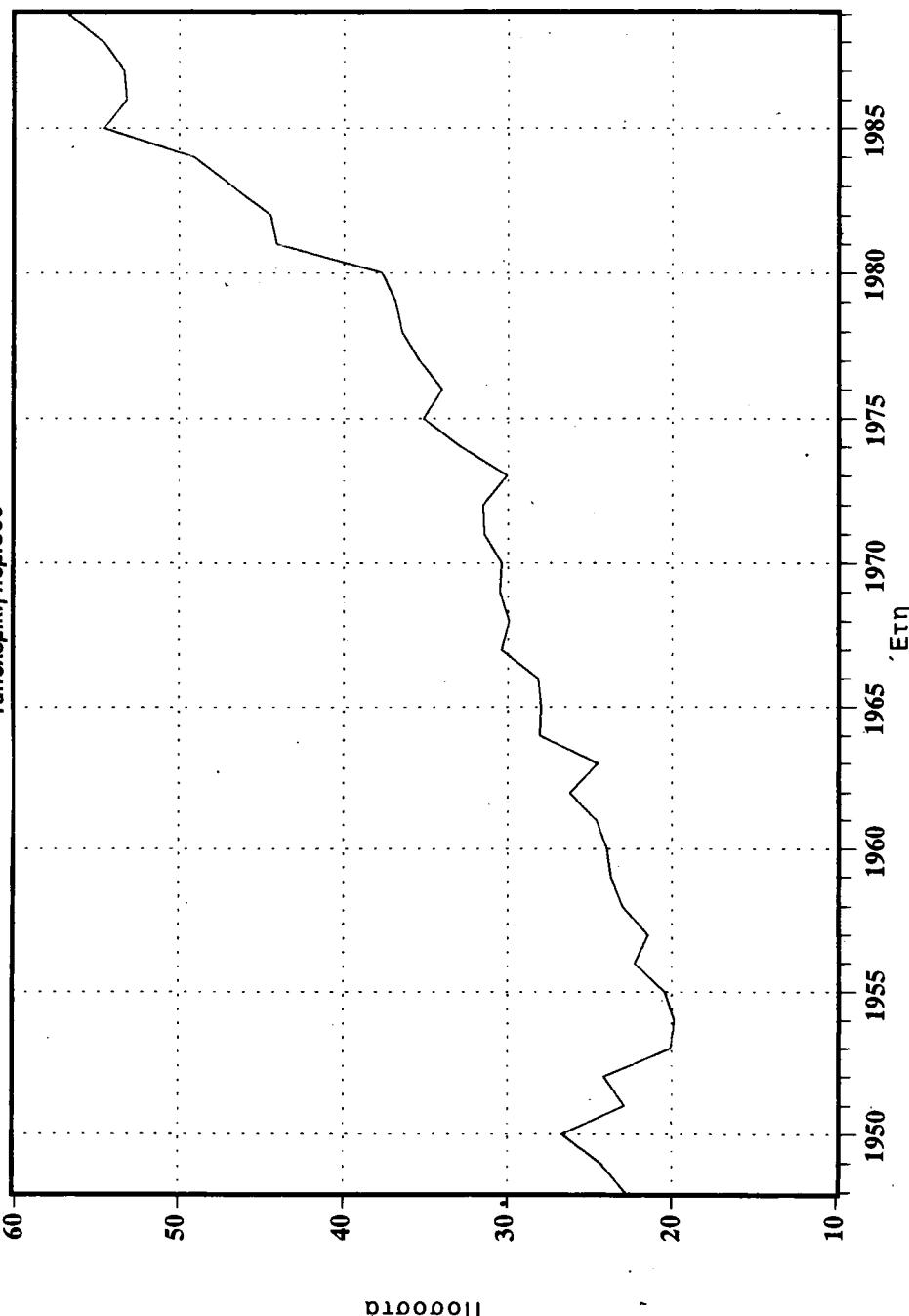
το 1960 σε 35,5% το 1980 και σε 49,2% το 1987. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η αύξηση του μεγέθους του δημόσιου τομέα στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του '80, οπότε, όπως φαίνεται από την τελευταία στήλη του πίνακα, το ποσοστό των συνολικών δημοσίων δαπανών αυξήθηκε κατά 39% που είναι μεγαλύτερο από τα αντίστοιχα ποσοστά αυξήσεως για όλες τις άλλες χώρες της ΕΟΚ.

Αναλυτική εικόνα των εξελίξεων του μεγέθους του δημόσιου τομέα στη χώρα μας δίνει το διάγραμμα 9.2.1, το οποίο απεικονίζει την εξέλιξη του λόγου των συνολικών δημοσίων δαπανών στο εθνικό εισόδημα κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Από το διάγραμμα αυτό φαίνεται ότι, κατά τα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου παρατηρείται μικρή μείωση του μεγέθους του δημόσιου τομέα, ως αποτέλεσμα της ομαλωποίσεως που ακολούθησε το τέλος του εμφυλίου. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε μικρή και σταδιακή αύξηση του μεγέθους του δημόσιου τομέα έως το 1967, οπότε παρατηρείται σταθεροποίησή του γύρω στο 35% μέχρι το 1973. Μετά το 1973, άρχισε να αυξάνεται εντονότερα το μέγεθος του δημόσιου τομέα, ο οποίος ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο κατά τη δεκαετία του '80.

Ο πίνακας 9.2.2 παρουσιάζει συνοπτικότερη εικόνα των εξελίξεων του μεγέθους του δημόσιου τομέα κατά σχετικά ομοειδείς περιόδους μεταβολής. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν, κατά την περίοδο 1949-1953 οι δημόσιες δαπάνες αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 16,2%, ενώ το εισόδημα αυξήθηκε με ρυθμό 20,7%. Έτσι μειώθηκε ο λόγος των δημοσίων δαπανών στο ΑΕΠ κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες. Κατά την περίοδο 1954-1966, οι δημόσιες δαπάνες αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 13,6% ενώ το εισόδημα αυξήθηκε με μικρότερο ρυθμό (10,7%), με συνέπεια να αυξηθεί το μέγεθος του δημόσιου τομέα κατά 7,6 ποσοστιαίες μονάδες. Κατά την περίοδο 1967-1973 το μέγεθος του δημόσιου τομέα παρέμεινε σχετικά σταθερό.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9.2.1

Η εξέλιξη των δημόσιων δαπανών ως ποσοστό στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν στη χώρα μας, κατά τη μεταπολεμική περίοδο

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.2.2

Η εξέλιξη του μεγέθους του δημόσιου τομέα στην Ελλάδα σε ορισμένες υποπεριόδους κατά τη μεταπολεμική περίοδο

Περίοδος	Ρυθμοί μεταβολής δαπανών R_x	Ρυθμοί μεταβολής εισόδηματος R_y	Εισοδηματική ελαστικότητα δαπανών R_x/R_y	Μεταβολή μεγέθους δημόσιου τομέα $\Delta(\Delta\text{δαπάνες}/\Delta\text{Ε})$
1949 – 1953	16,2	20,7	0,78	- 4,0
1954 – 1966	13,6	10,7	1,27	7,6
1967 – 1973	13,6	13,6	1,00	0,1
1954 – 1973	13,6	11,7	1,16	7,7
1974 – 1981	26,5	19,8	1,34	14,4
1982 – 1987	24,0	20,1	1,19	8,8
1974 – 1987	25,4	19,9	1,28	23,2
1954 – 1987	18,3	15,0	1,22	30,9
1949 – 1987	18,0	15,7	1,15	26,9

Αντίθετα, κατά τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια έχομε τεράστια αύξηση του μεγέθους του δημόσιου τομέα. Κατά την περίοδο 1974–1981, οι δημόσιες δαπάνες αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 26,5%, ενώ το εισόδημα αυξήθηκε με ρυθμό μόνο 19,8%. Αποτέλεσμα η αύξηση του μεγέθους του δημόσιου τομέα κατά 14,4 ποσοστιαίες μονάδες. Αύξηση του μεγέθους του δημόσιου τομέα κατά 8,8 ποσοστιαίες μονάδες είχαμε και κατά την περίοδο 1982–1987, με συνέπεια η συνολική αύξηση του μεγέθους του τομέα αυτού κατά την περίοδο 1974–1987 να υπερβεί τις 23 ποσοστιαίες μονάδες.

9.3 Τα αίτια αυξήσεως του μεγέθους του δημόσιου τομέα κατά τη διαδικασία οικονομικής αναπτύξεως.

Οι λόγοι για τους οποίους οι δημόσιοι φορείς αυξάνουν συνεχώς τη δραστηριότητά τους κατά τη διαδικασία οικονομικής αναπτύξεως μιας χώρας είναι οικονομικοί, πολιτικοί, κοινωνικοί, πολιτιστικοί κ.ά. Θα εξετάσουμε πιο κάτω χωριστά τους οικονομικούς από τους μη οικονομικούς παράγοντες.

a) Οικονομικά αίτια αυξήσεως των δημοσίων δαπανών.

Ένας βασικός οικονομικός παράγοντας που επηρεάζει αυξητικά το μέγεθος του δημόσιου τομέα και αυξάνει τη σημασία του στην καθόλου οικονομική ανάπτυξη της χώρας, είναι η αύξηση του κατά κεφαλήν εισόδηματος.

Πραγματικά, όταν αυξάνεται το κατά κεφαλήν εισόδημα, αυξάνεται και η ζήτηση για τα διάφορα αγαθά που παρέχει το δημόσιο, λ.χ. την υγεία, την εκπαίδευση κ.ά., οπότε και το δημόσιο πρέπει να αυξήσει τις δαπάνες του για να αυξήσει την προσφορά των υπηρεσιών αυτών. Επειδή όμως τα περισσότερα αγαθά και οι υπηρεσίες που παρέχει το δημόσιο είναι κατά κάποιο τρόπο αγαθά πολιτισμού, όταν αυξάνεται το κατά κεφαλήν εισόδημα κατά ένα ποσοστό, η ζήτηση τους αυξάνεται με ταχύτερο ρυθμό. Έτσι, το ποσοστό των δημοσίων δαπανών στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν αυξάνεται.

Πραγματικά, η ζήτηση των υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσεως, κοινωνικής περιθάλψεως κ.ά. αυξάνεται πολύ γρήγορα όταν αυξάνεται το εισόδημα. Και αυτό, γιατί

τα άτομα θέλουν ανώτερης ποιότητας υπηρεσίες, λ.χ. περισσότερα και καλύτερα σχολεία, καθηγητές και εποπτικά μέσα, περισσότερα και πιο άνετα νοσοκομεία, γιατρούς κ.ο.κ. Με άλλα λόγια, οι καταναλωτικές δαπάνες του δημόσιου αυξάνουν με ταχύτερο ρυθμό από ό,τι το εισόδημα, με συνέπεια να αυξάνεται το μέγεθος του δημόσιου τομέα.

Ένας άλλος βασικός οικονομικός παράγοντας που οδηγεί σε αύξηση του μεγέθους του δημόσιου τομέα είναι η ταχεία αύξηση των επενδύσεων που είναι απαραίτητες όχι μόνο για την αύξηση και τη συντήρηση των έργων υποδομής στη χώρα, αλλά κυρίως για να μπορούν να αξιοποιούνται οι νέες ανακαλύψεις. Πραγματικά, κάθε σημαντική ανακάλυψη στον τεχνικό τομέα, οδηγεί σε μεγάλες αυξήσεις των δημοσίων δαπανών, για να μπορέσει η χώρα να χρησιμοποιήσει τη νέα τεχνολογία. Η ανακάλυψη και η διάδοση του αυτοκινήτου, λ.χ. αύξηση σημαντικά τις δαπάνες δημοσίων επενδύσεων για την κατασκευή του οδικού δικτύου της χώρας. Η ανακάλυψη του αεροπλάνου, αύξησε τις δημόσιες δαπάνες για την κατασκευή αεροδρομίων κ.ά.

Ένας τρίτος, επίσης σημαντικός, οικονομικός παράγοντας που οδηγεί σε ταχύτερη αύξηση των δημοσίων δαπανών, σε σχέση με το συνολικό εθνικό προϊόν της χώρας, είναι η μικρότερη αύξηση της παραγωγικότητας στο δημόσιο τομέα σε σχέση με την αύξηση της στον ιδιωτικό. Αποτέλεσμα της καθυστερήσεως αυτής της αυξήσεως της παραγωγικότητας, είναι να αυξάνουν σημαντικά οι δημόσιες δαπάνες για να μπορέσει να ανταποκριθεί το δημόσιο στην παροχή ορισμένης ποσότητας και ποιότητας υπηρεσιών.

Τέλος ένας άλλος παράγοντας οικονομικής φύσεως, που συντελεί στην ταχεία αύξηση των δημοσίων δαπανών, είναι η αύξηση των δυνατοτήτων χρηματοδοτήσεως δαπανών από τους δημόσιους φορείς. Αυτή καθίσταται δυνατή με την αύξηση του εισοδήματος. Πραγματικά όταν αυξάνεται το εισόδημα και αναπτύσσεται η οικονομία, οι δημόσιοι φορείς έχουν ολοένα και περισσότερες και πιο αποδοτικές πηγές εσόδων. Αντί για τους δασμούς και άλλους έμμεσους φόρους, που αποτελούν τον κορμό του φορολογικού συστήματος των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών, οι πιο αναπτυγμένες χώρες χρησιμοποιούν κυρίως τη φορολογία εισοδήματος. Η φορολογία αυτή είναι πιο αποδοτική, όταν το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι μεγάλο, όπως συμβαίνει στις αναπτυγμένες χώρες.

β) Μη οικονομικά αίτια αυξήσεως των δημοσίων δαπανών.

Σημαντική επίδραση στην αύξηση των δημοσίων δαπανών ασκούν επίσης διάφοροι μη οικονομικοί παράγοντες.

Ένας σημαντικός παράγων πιθανό να είναι και οι δημογραφικές μεταβολές που παρατηρούνται όσο αναπτύσσεται μια χώρα. Ιδιαίτερη σημασία έχει εδώ η συγκέντρωση του πληθυσμού στις πόλεις. Εκεί οι δημόσιες δαπάνες για την εξυπηρέτηση κάθε πολίτη είναι μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες δαπάνες για την εξυπηρέτησή του στις μικρότερες πόλεις και τα χωριά. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η διαβίωση στα αστικά κέντρα δημιουργεί κοινωνικές ανάγκες, η ικανοποίηση των οποίων απαιτεί υψηλές δαπάνες (λ.χ. κατασκευή έργων υδρεύσεως και αποχετεύσεως, ρύθμιση της κυκλοφορίας κ.ά.), ενώ για την ικανοποίηση των ιδίων αναγκών στις μικρές πόλεις και στα χωριά χρειάζονται λιγότερες δημόσιες δαπάνες.

Ένας άλλος, πολύ σημαντικός, παράγων αυξήσεως των δημοσίων δαπανών, είναι τα διάφορα τυχαία γεγονότα, όπως λ.χ. οι πόλεμοι, οι φυσικές καταστροφές κ.ά. Πραγματικά, τα γεγονότα αυτά οδηγούν πάντοτε σε πολύ μεγάλη αύξηση των δημοσίων δαπανών, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το ποσοστό τους στο συνολικό εθνικό προϊόν, δηλαδή να αυξάνεται το μέγεθος του δημόσιου τομέα. Τα τυχαία αυτά γεγονότα οδηγούν πολλές φορές σε αύξηση των δαπανών όχι μόνο κατά το χρόνο που διαρκούν, αλλά και μετά από την πάροδό τους. Ένας πόλεμος λ.χ. αυξάνει τις δημόσιες δαπάνες για πολεμικές αποζημιώσεις, για συντάξεις και περιθάλψεις κ.ά., που διαρκούν πολλά χρόνια μετά τη λήξη του.

Ένας τρίτος σημαντικός, μη οικονομικός παράγων, που επηρεάζει πιθανόν σημαντικά την αύξηση του μεγέθους του δημόσιου τομέα είναι η αλλαγή των αντιλήψεων του κοινωνικού συνόλου σχετικά με το ρόλο των δημοσίων φορέων στην οικονομία.

Έτσι, ενώ παλαιότερα οι δημόσιοι φορείς περιορίζονταν στην παροχή της εθνικής άμυνας, της εσωτερικής ασφάλειας και ορισμένων βασικών υπηρεσιών διοικήσεως, σιγά-σιγά αναγνωρίσθηκε σε αυτούς η ανάγκη να παρεμβαίνουν και να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για τη διόρθωση των αδικιών που δημιουργεί το οικονομικό μας σύστημα στη διάνομή του εισοδήματος.

Επίσης, αναγνωρίσθηκε η ανάγκη να παρεμβαίνουν οι φορείς αυτοί και να λαμβάνουν μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας και του πληθωρισμού, καθώς επίσης και για την αύξηση των επενδύσεων και την επιτάχυνση του ρυθμού οικονομικής αναπτύξεως. Η συνεχής αυτή αναγνώριση στους δημόσιους φορείς ολοένα και μεγαλύτερου ρόλου στην οικονομία της χώρας, είχε ως αποτέλεσμα την ταχεία αύξηση των δημοσίων δαπανών, αφού οι δαπάνες αυτές αποτελούν ένα από τα κύρια μέσα δράσεως των δημοσίων φορέων.

Τέλος, πολλοί υποστηρίζουν σήμερα ότι η τεράστια αύξηση του μεγέθους του δημόσιου τομέα κατά τη μεταπολεμική περίοδο δεν μπορεί να αποδοθεί ούτε σε οικονομικούς ούτε σε άλλους λόγους, αλλά οφείλεται κυρίως σε δυσλειτουργίες του πολιτικού μηχανισμού με τον οποίο πάρονται οι αποφάσεις στο δημόσιο τομέα.

Έτσι, λ.χ. υποστηρίζεται ότι οι πολιτικοί έχουν λόγους να παρέχουν συνεχώς περισσότερα αγαθά για να διατηρούν την εξουσία και ότι το κοινωνικό σύνολο τελεί κάτω από αυταπάτη και δεν αντλαμβάνεται ότι αύξηση των δαπανών σημαίνει ταυτόχρονα και αύξηση των επιβαρύνσεων με φόρους. Αυτή η αυταπάτη είναι φυσικά εντονότερη όταν οι δαπάνες καλύπτονται με δανεισμό. Επιπλέον, η ίδια η δημόσια διοίκηση έχει λόγους να αυξάνεται το προσωπικό στο δημόσιο τομέα για να δημιουργούνται ευκαιρίες προαγωγής του προσωπικού και να μειώνεται το έργο που αναλογεί στον καθένα.

Τέλος, οι δημόσιοι φορείς αποτελούν συνήθως τη διέξοδο των πολιτικών για αθρόους διορισμούς, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τους ψηφοφόρους τους. Αυτό είναι ένα τεράστιο πρόβλημα για την ελληνική δημόσια διοίκηση, η οποία υπολογίζεται ότι έχει πλεονάζον προσωπικό και καταβάλλονται προσπάθειες περιορισμού του.

9.4 Οι συνέπειες της υπερβολικής αυξήσεως του μεγέθους του δημόσιου τομέα.

Είπαμε πιο πάνω ότι οι δημόσιοι φορείς είναι απαραίτητοι σε μια οικονομία, επειδή ο μηχανισμός των τιμών με βάση τον οποίο συντονίζονται οι αποφάσεις των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων δεν μπορεί πάντοτε να πετύχει τους στόχους μιας κοινωνίας. Όμως η υπερβολική αύξηση του μεγέθους του δημόσιου τομέα μπορεί να ασκήσει αρνητικές επιδράσεις στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, γιατί η υπερβολική παρέμβαση των δημοσίων φορέων επηρεάζει αρνητικά τα κίνητρα ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας από τους ιδιωτικούς φορείς.

Πρέπει επομένως να βρούμε τον "άριστο" συνδυασμό κράτους και ιδιωτικού τομέα, που να επιτρέπει τη μεγιστοποίηση του ρυθμού αναπτύξεως μιας χώρας. Δυστυχώς δεν υπάρχουν αντικειμενικά κριτήρια με βάση τα οποία να προσδιορίσει κανείς τον άριστο αυτό συνδυασμό, με συνέπεια οι απόψεις σχετικά με το άριστο μέγεθος του κράτους να ποικίλουν σημαντικά και να επηρεάζονται κυρίως από προκαταλήψεις πολιτικής φύσεως. Έτσι λ.χ. εις φιλελεύθεροι οικονομολόγοι υποστηρίζουν συνήθως ότι το μέγεθος του δημόσιου τομέα είναι μεγάλο και θα πρέπει να μειωθεί, ενώ οι σοσιαλιστές υποστηρίζουν το αντίθετο.

Στη χώρα μας, όπως είδαμε πιο πάνω, οι δημόσιες δαπάνες, ως ποσοστό στο εθνικό προϊόν, ανέρχονται περίπου στο ίδιο ύψος με τον κοινοτικό μέσο όρο. Επειδή όμως το κατά κεφαλήν εισόδημα στη χώρα μας είναι χαμηλότερο από ό,τι στις άλλες χώρες της Κοινότητας, με εξαίρεση την Πορτογαλία, και το μέγεθος του δημόσιου τομέα μεταβάλλεται καθώς μεταβάλλεται το επίπεδο αναπτύξεως μιας χώρας, θα μπορούσε να πει κανείς ότι το μέγεθος του δημόσιου τομέα στη χώρα μας έπρεπε να είναι μικρότερο από ό,τι στις άλλες κοινοτικές χώρες. Αυτό πραγματικά υποστηρίζεται σήμερα από πολλούς οικονομολόγους οι οποίοι και συνιστούν δραστική μείωση του μεγέθους του δημόσιου τομέα. Το ποσοστό όμως των δημοσίων δαπανών στο εθνικό προϊόν μπορεί να αποτελεί ένα πολύ παραπλανητικό δείκτη του μεγέθους του δημόσιου τομέα, ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιείται για διεθνείς συγκρίσεις. Για παράδειγμα, αν υποθέσουμε ότι το μέγεθος της παραοικονομίας διαφέρει ανάμεσα στις χώρες – μέλη της ΕΟΚ και ότι στη χώρα μας είναι μεγαλύτερο από ό,τι στις άλλες κοινοτικές χώρες, κάτι που είναι πολύ πιθανό να συμβαίνει, αυτό σημαίνει ότι το εθνικό προϊόν στην Ελλάδα είναι υποεκτιμημένο και ο λόγος των δημοσίων δαπανών στο εθνικό προϊόν υπερεκτιμημένος. Αν γνωρίζαμε επομένως το πραγματικό μέγεθος του εθνικού προϊόντος και υπολογίζαμε το λόγο των δημοσίων δαπανών στο ακριβές αυτό μέγεθος, ο λόγος μπορεί να ήταν χαμηλότερος από τον αντίστοιχο λόγο στις άλλες κοινοτικές χώρες και πολύ χαμηλότερος του κοινοτικού μέσου όρου. Γ' αυτό, η σύγκριση αυτή των λόγων των δημοσίων δαπανών στο εθνικό προϊόν μπορεί να οδηγεί και σε εσφαλμένα συμπεράσματα.

Πάντως, ανεξάρτητα από τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στους λόγους των δημοσίων δαπανών στο εισόδημα της χώρας μας και των άλλων κοινοτικών χωρών, γεγονός παραμένει ότι ο λόγος αυτός αυξήθηκε υπερβολικά τα τελευταία χρόνια και θα πρέπει να συγκρατηθεί. Προς την κατεύθυνση αυτή άλλωστε συνηγορούν

και τα μεγάλα προβλήματα χρηματοδοτήσεως των δημοσίων δαπανών που, όπως θα δούμε πιο κάτω, αντιμετωπίζει ο δημόσιος τομέας στη χώρα μας σήμερα.

9.5 Η κατανομή της δραστηριότητας στις κύριες κατηγορίες δημοσίων φορέων στην Ελλάδα.

Στη χώρα μας, το μεγαλύτερο μέρος της δραστηριότητας των δημοσίων φορέων έχει συγκεντρωθεί στα χέρια της κεντρικής διοικήσεως, ενώ η δραστηριότητα των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως είναι πολύ περιορισμένη. Ο πίνακας 9.5.1 δείχνει τα τρέχοντα έξοδα των τριών βασικών κατηγοριών δημοσίων φορέων, δηλαδή της κεντρικής διοικήσεως, των οργανισμών κοινωνικής ασφαλίσεως και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως, μαζί με όλα τα άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, για ορισμένα χρόνια της περιόδου 1950 – 1988. Όπως προκύπτει από τον πίνακα, το ποσοστό των τρεχουσών δαπανών της κεντρικής διοικήσεως στα συνολικά τρέχοντα έξοδα έφθανε περίπου το 80% το 1950, μειωνόταν σταθερά μέχρι το 1965 και ύστερα πάλι αυξανόταν. Πάντως, παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα ολόκληρη την περίοδο που εξετάζομε. Αντίθετα, το ποσοστό των τρεχουσών δα-

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.5.1

Η εξέλιξη των τρεχουσών δαπανών των δημοσίων φορέων στην Ελλάδα 1950 – 1988

Έτος	Κεντρική Διοίκηση		Κοινωνική Ασφάλιση		Τοπική Αυτοδιοίκηση		Σύνολο	
	Ποσό εκατ. δρχ.	Ποσοστό	Ποσό εκατ. δρχ.	Ποσοστό	Ποσό εκατ. δρχ.	Ποσοστό	Ποσό εκατ. δρχ.	Ποσοστό
1950	5.121	79,7	700	10,9	601	9,4	6.422	100,0
1955	8.071	68,4	2.602	22,0	1.138	9,6	11.811	100,0
1960	10.650	57,8	5.044	27,3	2.759	14,9	18.453	100,0
1965	21.476	55,5	12.401	32,0	4.841	12,5	38.718	100,0
1970	31.617	55,8	23.070	33,3	7.576	10,9	69.263	100,0
1975	119.238	64,8	49.147	26,8	15.475	8,4	183.860	100,0
1980	303.791	58,2	163.580	31,3	54.570	10,5	521.941	100,0
1985	1.023.514	52,8	720.158	37,1	194.964	10,1	1.938.636	100,0
1988	1.718.196	52,2	1.216.923	36,9	358.844	10,9	3.293.963	100,0

πανών των οργανισμών κοινωνικής ασφαλίσεως αυξανόταν σταθερά σε όλη την περίοδο μέχρι το 1970, μειώθηκε ελαφρά στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '70 και αυξήθηκε και πάλι, για να φθάσει σήμερα το 37% των συνολικών δαπανών από μόλις 11% το 1950. Η ταχεία αυτή αύξηση των δαπανών των οργανισμών κοινωνικής ασφαλίσεως οφείλεται στη βελτίωση των υπηρεσιών κοινωνικής ασφαλίσεως και ιδιαίτερα στη συνεχή επέκτασή της, ώστε να καλύπτει συνεχώς και περισσότερα άτομα. Τέλος, οι τρέχουσες δαπάνες των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου διατηρήθηκαν σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε όλη την περίοδο και το ποσοστό τους παρέμεινε σχετικά χαμηλό. Αυτό δείχνει πόσο συγκεντρωτικό είναι το σύστημα διοικήσεως στη χώρα μας το οποίο, μεταξύ των άλλων, απετέλεσε, όπως είπαμε πιο πάνω, έναν από τους πλέον σημαντικούς παράγοντες επιδεινώσεως του περιφερειακού προβλήματος της χώρας.

9.6 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Τι είναι οι δημόσιοι φορείς και ποιος είναι ο ρόλος τους στην οικονομία μας ; Ποιες είναι οι κύριες κατηγορίες δημοσίων φορέων;
 - 2) Πώς ορίζομε το μέγεθος του δημόσιου τομέα και πώς εξελίσσεται αυτό κατά τη διαδικασία οικονομικής αναπτύξεως μας χώρας;
 - 3) Ποια είναι τα αίτια αυξήσεως του μεγέθους του δημόσιου τομέα που παρατηρείται συνήθως κατά τη διαδικασία οικονομικής αναπτύξεως μας χώρας;
 - 4) Ποιες είναι οι συνέπειες της υπερβολικής αυξήσεως του μεγέθους του δημόσιου τομέα σε μια χώρα; Είναι μεγάλος ο δημόσιος τομέας στη χώρα μας ή όχι και γιατί ;
 - 5) Σχολιάστε την κατανομή της δραστηριότητας στις κύριες κατηγορίες δημοσίων φορέων στη χώρα μας.
-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΚΑΙ ΕΣΟΔΩΝ

10.1 Γενικά.

Η μελέτη της διαρθρώσεως των δαπανών και των εσόδων των δημοσίων φορέων μιας χώρας έχει εξαιρετική σημασία. Η διάρθρωση των δαπανών δείχνει τον τρόπο με τον οποίο οι δημόσιοι φορείς διαθέτουν τους πόρους, που αντλούν από διάφορες πηγές και επομένως τα αγαθά και τις υπηρεσίες που προσφέρουν στο κοινωνικό σύνολο. Η διάρθρωση των εσόδων εξάλλου δείχνει τον τρόπο με τον οποίο οι δημόσιοι φορείς καλύπτουν το κόστος των αγαθών και υπηρεσιών, που προσφέρουν, και επομένως και την κατανομή του κόστους αυτού στα διάφορα άτομα και στις ομάδες του κοινωνικού συνόλου. Είναι φανερό ότι η κατανομή του κόστους των αγαθών και υπηρεσιών, που παρέχονται στο κοινωνικό σύνολο ανάμεσα στα διάφορα άτομα και στις κοινωνικές ομάδες, είναι διαφορετική όταν οι δαπάνες καλύπτονται με φορολογία και διαφορετική όταν καλύπτονται με δανεισμό. Επί πλέον, το κόστος κατανέμεται διαφορετικά, ανάλογα με το αν οι φόροι επιβάλλονται στα εισοδήματα των εργαζομένων, στα κέρδη των επιχειρήσεων ή στα προϊόντα που καταναλίσκονται. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε τη διάρθρωση των δαπανών και των εσόδων των δημοσίων φορέων στη χώρα μας στη μεταπολεμική περίοδο, θα προσπαθήσουμε να αιτιολογήσουμε τη διάρθρωση αυτή και να εντοπίσουμε ορισμένα προβλήματα.

10.2 Κατηγορίες δημοσίων δαπανών.

Οι δημόσιοι φορείς, στην επιδίωξη των σκοπών τους προβαίνουν σε δαπάνες. Γληρώνουν λ.χ. μισθούς στους υπαλλήλους τους, συντάξεις στους συνταξιούχους, ενοίκια για τη στέγαση των υπηρεσιών τους, αμοιβές για την κατασκευή των διαφόρων έργων κ.ά. Τις δαπάνες αυτές τις διακρίνουμε σε διάφορες κατηγορίες με βάση διάφορα κριτήρια. Οι κυριότερες ταξινομήσεις είναι δύο: η **οικονομική** και η **λειτουργική** ταξινόμηση.

1) **Η οικονομική ταξινόμηση των δαπανών.** Η ταξινόμηση αυτή γίνεται με βάση την οικονομική φύση της δαπάνης και ιδιαίτερα ανάλογα με το αν η δαπάνη αποτελεί αμοιβή παραγωγικού συντελεστή, οπότε υπολογίζεται στο εθνικό εισόδημα, ή αν αποτελεί μια απλή μεταβίβαση εισοδήματος από το δημόσιο σε κάποιο ιδιωτικό φορέα, οπότε δεν υπολογίζεται στο εθνικό εισόδημα. Με βάση το κριτήριο αυτό διακρίνουμε δύο κατηγορίες: α) **Τις δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες** και β) **Τις μεταβιβαστικές πληρωμές.**

α) Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες. Σ' αυτές περιλαμβάνονται όλες οι δαπάνες των δημοσίων φορέων που αποτελούν αμοιβές παραγωγικών συντελεστών, για τη συμβολή τους στην παραγωγική διαδικασία. Οι δαπάνες αυτές αποτελούν ένα μέρος από το εθνικό εισόδημα, γι' αυτό και τις λαμβάνομε υπ' όψη στον υπολογισμό του. Τέτοιες δαπάνες είναι λ.χ. οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων, τα ενοίκια, οι δαπάνες για την κατασκευή των δημοσίων έργων κ.ά. Οι δαπάνες αυτές διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: **τις τρέχουσες δαπάνες ή δαπάνες καταναλώσεως**, που γίνονται για την παραγωγή καταναλωτικών αγαθών και **τις δαπάνες δημοσίων επενδύσεων**, που γίνονται για την παραγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών.

β) Μεταβιβαστικές πληρωμές. Σε αυτές ταξινομούνται οι δαπάνες των δημοσίων φορέων, που αποτελούν μεταβιβάσεις των δημοσίων φορέων στους ιδιώτες για την ενίσχυση του εισοδήματός τους. Γι' αυτό, οι δαπάνες αυτές δεν υπολογίζονται στο εθνικό εισόδημα, αφού δεν δημιουργούν νέα αγαθά, αλλά απλώς μεταβιβάζουν το εισόδημα, από τους δημόσιους στους ιδιωτικούς φορείς. Τέτοιες δαπάνες είναι λ.χ. τα επιδόματα ανεργίας, τα οικογενειακά επιδόματα, οι επιδοτήσεις που καταβάλλονται στους γεωργούς ή σε ορισμένες βιομηχανικές, βιοτεχνικές ή εξαγωγικές επιχειρήσεις κ.ά. Επίσης, ως μεταβιβαστικές πληρωμές θεωρούνται οι συντάξεις των διαφόρων ασφαλιστικών ταμείων, λ.χ. του IKA, του ΟΓΑ κ.ά., καθώς επίσης και οι συντάξεις του κράτους στους ανάπτηρους και τα θύματα πολέμου. Αντίθετα, οι συντάξεις του κράτους στους δημόσιους πολιτικούς και στρατιωτικούς υπαλλήλους θεωρούνται ως δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες.

2) Λειτουργική ταξινόμηση. Η ταξινόμηση αυτή πραγματοποιείται με βάση τη λειτουργία που κάνει η κάθε δαπάνη, δηλαδή τον ειδικότερο σκοπό που εξυπηρετεί. Έτσι, λ.χ. όλες οι δαπάνες που γίνονται για την εκπαίδευση, ταξινομούνται ως δαπάνες εκπαίδεύσεως, οι δαπάνες που γίνονται για την ασφάλεια της χώρας, ως δαπάνες εθνικής άμυνας κλπ. Οι εθνικοί λογαριασμοί της χώρας μας διακρίνουν επτά κατηγορίες τέτοιων δαπανών, με βάση τη λειτουργία τους: άμυνα, διοίκηση, δικαιοσύνη, υγεία, πρόνοια, εκπαίδευση και λοιπή δράση.

Η διάρθρωση των δημοσίων δαπανών στη χώρα μας μεταβλήθηκε σημαντικά στη μεταπολεμική περίοδο. Ο πίνακας 10.2.1 εμφανίζει τη διάρθρωση των δαπανών αυτών σε ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.2.1

Η εξέλιξη της διαρθρώσεως των δημοσίων δαπανών μεταπολεμικά

Έτος	Ποσοστιαία σύνθεση					Ποσοστά στο ΑΕΠ			
	Δημόσια κατανάλωση	Δημόσιες επενδύσεις	Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες	Μεταβιβάσεις	Σύνολο	Δημόσια κατανάλωση	Δημόσιες επενδύσεις	Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες	Μεταβιβάσεις
1950	45,3	27,0	72,3	27,7	100,0	12,1	7,2	19,3	7,4
1960	47,9	25,0	72,9	27,1	100,0	11,5	6,0	17,5	6,5
1970	40,9	22,1	63,0	37,0	100,0	12,4	6,7	19,1	11,2
1980	42,0	15,7	57,7	42,3	100,0	15,8	5,9	21,7	15,9
1985	37,5	14,9	52,4	47,6	100,0	20,5	8,1	28,6	26,0
1987	37,3	10,0	47,3	52,7	100,0	19,9	5,3	25,2	28,1
1988	37,4	9,5	46,9	53,1	100,0	20,4	5,2	25,6	29,0
1989	38,6	9,7	48,3	51,7	100,0	21,9	5,5	27,4	29,4

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, οι δαπάνες για μεταβιβαστικές πληρωμές του δημοσίου, ως ποσοστό στις συνολικές του δαπάνες, σχεδόν διπλασιάσθηκαν μεταξύ 1950 και 1989, ενώ μειώθηκε αντίστοιχα η συμμετοχή τόσο της δημόσιας καταναλώσεως όσο και των δημοσίων επενδύσεων. Η μείωση των δημοσίων επενδύσεων μάλιστα είναι πολύ μεγάλη, αφού από 27% των συνολικών δαπανών το 1950 έφθασε το 9,7% το 1989. Η ταχύτερη αυτή αύξηση των μεταβιβαστικών πληρωμών παρατηρήθηκε σε όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου, και ιδιαίτερα στις αναπτυγμένες. Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι το κράτος παρενέβη έντονα στη διανομή του εισοδήματος μεταπολεμικά, με τη δημιουργία του λεγόμενου κοινωνικού κράτους, που παρέχει ενισχύσεις σε πολλές κατηγορίες ατόμων, ιδιαίτερα χαμηλών εισοδηματικών τάξεων. Πάντως, όπως φαίνεται από τις τρεις τελευταίες στήλες του πίνακα, και οι τρεις κατηγορίες δαπανών αυξήθηκαν ως ποσοστό στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν, με εξαίρεση τις επενδύσεις, των οποίων το ποσοστό μειώνεται τα τελευταία χρόνια. Αναλυτική εικόνα των εξελίξεων των δαπανών αυτών, ως ποσοστών του εθνικού προϊόντος, κατά τη μεταπολεμική περίοδο, δίνει το διάγραμμα 10.2.1.

10.3 Οι τρέχουσες δαπάνες για κατανάλωση.

Η διάρθρωση των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου μεταβλήθηκε επίσης σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Ο πίνακας 10.3.1 περιέχει τη διάρθρωση της δημόσιας καταναλώσεως κατά λειτουργία (λειτουργική ταξινόμηση), σε ορισμένα έτη της μεταπολεμικής περιόδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.3.1

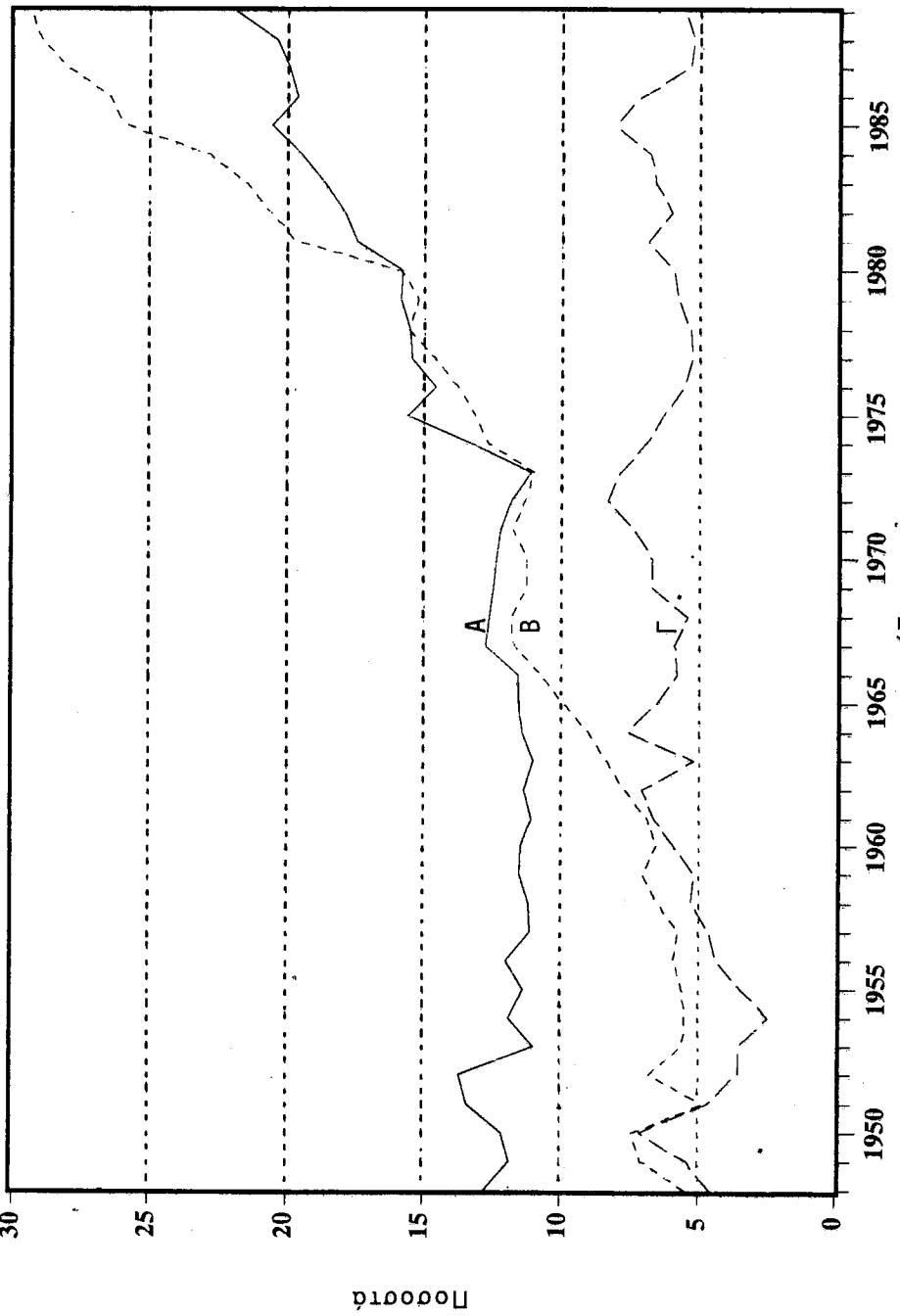
Η διάρθρωση της δημόσιας καταναλώσεως στην Ελλάδα

Κατηγορίες δαπανών	1950	1960	1970	1980	1988
Άμυνα	48,9	38,0	36,7	35,7	29,4
Διοίκηση	26,9	32,0	32,2	31,2	36,1
Δικαιούνη	1,8	6,3	4,8	3,9	3,7
Υγεία	3,0	6,8	8,0	10,1	11,2
Πρόνοια	5,8	1,2	1,3	1,4	1,4
Εκπαίδευση	4,8	13,8	15,0	13,3	14,1
Λοιπή δράση	8,8	1,9	2,0	4,5	4,1
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, το μεγαλύτερο μέρος της δημόσιας καταναλώσεως κατά τη μεταπολεμική περίοδο απορροφούσε η άμυνα της χώρας, αλλά η ποσοστιαία συμμετοχή της στο σύνολο της δημόσιας καταναλώσεως μειώθηκε σταδιακά και από 50% περίπου το 1950 έφθασε το 24,4% το 1988. Μεγάλο ποσοστό της συνολικής δημόσιας καταναλώσεως απορροφούν επίσης οι δαπάνες για τη δημόσια διοίκηση, οι οποίες μάλιστα αυξήθηκαν σχετικά ταχύτερα από τις άλλες κατηγορίες δημόσιας καταναλώσεως, με συνέπεια να αυξηθεί η συμμετοχή τους από 27% περίπου το 1950 σε 36% περίπου το 1988. Ιδιαίτερα σημαντική φαίνεται να ήταν η αύξηση των δαπανών της δημόσιας διοικήσεως κατά τις δεκαετίες του '50 και του '80, ενώ κατά την εικοσαετία 1960-1980, οι δαπάνες αυτές

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10.2.1

**Η εξέλιξη των βασικών καπιτογοριών δημοσίων δαπανών ως ποσοστό στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν σημ
χώρα μας, κατά τη μεταπολεμική περίοδο**

Α: Δημόσιες καταναλώσεις Β: Μεταβιβαστικές πληρωμές Γ: Δημόσιες επενδύσεις

αυξήθηκαν με τον ίδιο ρυθμό που αυξήθηκαν και οι συνολικές καταναλωτικές δαπάνες. Έτσι το ποσοστό τους στο σύνολο παραμένει σχετικά σταθερό. Οι δαπάνες υγείας στη χώρα μας αυξήθηκαν με πολύ μεγάλους ρυθμούς, με συνέπεια να αυξηθεί η συμμετοχή τους στις συνολικές καταναλωτικές δαπάνες και από 3% το 1950 να υπερβούν το 11% το 1988.

Αντίθετα, οι δαπάνες εκπαίδευσεως δεν αυξήθηκαν με μεγάλους ρυθμούς, με εξαίρεση τη δεκαετία του '50, οπότε η συμμετοχή τους στη συνολική κατανάλωση ήταν σημαντικά αυξημένη. Πάντως, στα τριάντα τελευταία χρόνια, η συμμετοχή των δαπανών εκπαίδευσεως στις συνολικές καταναλωτικές δαπάνες παραμένει σχετικά σταθερή στο 14%.

Η διάρθρωση αυτή της δημόσιας καταναλώσεως στη χώρα μας διαφέρει σημαντικά από τη διάρθρωση της αντίστοιχης δαπάνης στις άλλες χώρες της ΕΟΚ. Ο πίνακας 10.3.2 δίνει μια εικόνα της διαρθρώσεως της δημόσιας καταναλώσεως στην Ελλάδα και στην ΕΟΚ ως σύνολο, όπως προκύπτει από στοιχεία του οργανισμού οικονομικής συνεργασίας και αναπτύξεως. Παρόλο που τα στοιχεία αυτά δεν είναι απόλυτα συγκρίσιμα, και επομένως μπορεί να είναι κάπως παραγλανητικά, φαίνεται ότι η χώρα μας δαπανά υπερδιπλάσια για την άμυνα και τη δημόσια διοίκηση από ότι η ΕΟΚ κατά μέσο όρο, ενώ δαπανά λιγότερα από τα μισά για την υγεία και την εκπαίδευση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.3.2

Η διάρθρωση της δημόσιας καταναλώσεως στην Ελλάδα και στην ΕΟΚ στις αρχές της δεκαετίας του '80

(ποσοστά από ΑΕΠ)

Κατηγορίες δαπανών	Ελλάδα	ΕΟΚ	Ισπανία	Πορτογαλία	Ιταλία
Άμυνα	6,3	3,2	1,7	2,9	1,8
Διοίκηση	7,3	3,5	2,0	2,0	2,2
Δικαιοσύνη	0,7	1,2	—	1,3	1,4
Υγεία	2,0	3,6	1,6	2,8	3,3
Πρόνοια	0,3	1,6	1,4	0,8	0,7
Εκπαίδευση	3,0	4,4	1,6	3,7	4,7
Λοιπή δράση	0,8	3,2	1,8	2,7	2,6

10.4 Οι δημόσιες επενδύσεις.

Η διάρθρωση των δημοσίων επενδύσεων επίσης μεταβλήθηκε σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Μεταβολές έγιναν τόσο στην κατανομή των επενδύσεων κατά κλάδους όσο και κατά είδος κεφαλαιουχικού αγαθού. Ο πίνακας 10.4.1 εμφανίζει την κατανομή των δημοσίων επενδύσεων κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας σε ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, το μεγαλύτερο μέρος των δημοσίων επενδύσεων στη μεταπολεμική περίοδο απορροφήθηκε από τον κλάδο των μεταφορών και επικοινωνιών, παρόλο που το ποσοστό αυτό μειώνεται σταδιακά την τελευταία εικοσαετία.

Η ενέργεια, η ύδρευση και η αποχέτευση απορροφούν επίσης μεγάλα και αυξανόμενα ποσοστά δημοσίων επενδύσεων, ενώ το ποσοστό επενδύσεων στη γεωργία, που ήταν πολύ μεγάλο κατά την αρχή της μεταπολεμικής περιόδου,

μειώνεται σταδιακά και μειώθηκε κάτω από 10% σήμερα. Οι λοιποί τομείς απορροφούν σχετικά μικρότερους πόρους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.4.1

Η κατανομή των δημοσίων επενδύσεων κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας μεταπολεμικά

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	1950	1960	1970	1980	1988
1. Γεωργία - κτηνοτροφία - αλιεία	19,9	23,5	17,4	9,2	7,8
2. Ορυχεία - Λατομεία	0,1	0,2	2,0	5,7	4,9
3. Μεταποίηση	-	5,0	0,1	3,1	3,9
4. Ενέργεια - ύδρευση - αποχέτευση	1,5	20,0	25,1	30,2	25,3
5. Μεταφορές - επικοινωνίες	29,1	37,9	40,9	37,1	33,8
6. Κατοικίες	26,4	2,5	1,5	1,6	3,2
7. Δημόσια διοίκηση	15,6	4,2	4,2	2,2	3,5
8. Λοιπές δραστηριότητες	7,4	6,7	8,8	10,9	17,6
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Αξιόλογες επίσης μεταβολές έγιναν και στην κατανομή των δημοσίων επενδύσεων κατά είδος κεφαλαιουχικού αγαθού, όπως φαίνεται από τον πίνακα 10.4.2. Οι επενδύσεις σε κατασκευές μειώθηκαν, ενώ αυξήθηκαν οι επενδύσεις σε εξοπλισμό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.4.2

Η κατανομή των δημοσίων επενδύσεων κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας μεταπολεμικά

Είδος κεφαλαιουχικού αγαθού	1970	1980	1989
1) Κατασκευές	83,2	59,9	69,7
α) Κατοικίες	1,5	1,6	3,2
β) Λοιπά κτίρια	11,4	8,7	15,9
γ) Λοιπά έργα και κατασκευές	70,3	49,6	50,6
2) Εξοπλισμός	16,8	40,1	30,3
α) Μεταφορικά μέσα	0,4	11,5	3,5
β) Μηχανήματα και λοιπός εξοπλισμός	16,4	28,6	26,8
Σύνολο	100,0	100,0	100,0

Το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων σε κατασκευές αφορά σε δημόσια έργα εκτός από τα κτίρια, των οποίων η συμμετοχή τους στο σύνολο των δημοσίων επενδύσεων φαίνεται να μειώθηκε πολύ τα είκοσι τελευταία χρόνια.

10.5 Οι μεταβιβαστικές πληρωμές.

Η διάρθρωση των μεταβιβαστικών πληρωμών επίσης μεταβλήθηκε σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο, όπως φαίνεται αναλυτικά στον πίνακα 10.5.1. Οι μεταβιβάσεις προς τα νοικοκυριά μειώθηκαν σταδιακά και από 91% περίπου στις αρχές της δεκαετίας του '60 έφθασαν το 65% το 1988. Μείωση παρατηρήθηκε σε όλες τις κατηγορίες μεταβιβαστικών πληρωμών προς τους ιδιώτες.

Πάντως, οι συντάξεις εξακολουθούν να αποτελούν την κύρια κατηγορία μεταβιβαστικών πληρωμών προς τους ιδιώτες, παρόλο που η συμμετοχή τους στις συνο-

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.5.1

Ποσοστιαία (%) κατανομή των τρεχουσών μεταβιβάσεων του δημοσίου στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1962 – 1988

	1962	1970	1980	1988
A) Ιδιώτες				
α) Πρόνοια	90,6	84,6	70,3	65,1
1) Συντάξεις	77,9	72,6	57,1	56,1
2) Οικογενειακά επιδόματα	60,9	59,6	47,4	48,8
3) Παροχές ανεργίας	2,3	2,2	2,2	0,9
4) Λοιπές	3,2	1,6	1,9	2,0
β) Υγεία	11,5	9,2	5,6	4,4
γ) Εκπαίδευση	12,2	11,0	12,7	8,5
δ) Λοιπές	0,2	0,2	0,1	0,1
B) Επιχειρήσεις	4,1	7,1	14,6	5,8
Γ) Τόκοι δημοσίου χρέους	4,7	8,0	14,5	28,9
Δ) Λοιπές	0,6	0,4	0,7	0,2
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0

λικές μεταβιβαστικές δαπάνες μειώθηκε από 61% στις αρχές της δεκαετίας του '60 σε 49% το 1988.

Αντίθετα, οι τόκοι δημόσιου χρέους αυξήθηκαν σημαντικά τα τελευταία τρίαντα χρόνια και ιδιαίτερα μετά τα μέσα της δεκαετίας του '70 και από 5% περίπου το 1960 έφθασαν το 29% περίπου το 1988. Η ταχεία αυτή αύξηση των τόκων του δημοσίου οφείλεται στην ταχεία αύξηση του δημόσιου χρέους της χώρας μας, που, όπως θα δούμε πιο κάτω, πραγματοποιήθηκε τα τελευταία χρόνια οφείλεται επίσης και στα υψηλά επιπτώσεις που καταβάλλει το κράτος σήμερα για να εξασφαλίσει τις αναγκαίες πιστώσεις. Τέλος, οι επιδρούσεις προς τις επιχειρήσεις αυξάνονταν ταχύτερα από τις συνολικές μεταβιβαστικές πληρωμές μέχρι το 1980, με συνέπεια να αυξηθεί το ποσοστό τους στο σύνολο, ενώ στη συνέχεια μειώθηκε ο ρυθμός αυξήσεως των συνολικών μεταβιβαστικών πληρωμών με συνέπεια να μειωθεί το σχετικό ποσοστό τους.

10.6 Κατηγορίες δημοσίων εσόδων.

Οι δημόσιοι φορείς έχουν έσοδα από διάφορες πηγές. Ορισμένα από τα έσοδα αυτά είναι **τακτικά**, δηλαδή πραγματοποιούνται συνήθως και σε τακτά χρονικά διαστήματα, ενώ άλλα είναι **έκτακτα**, δηλαδή προέρχονται από έκτακτες πηγές και πραγματοποιούνται σε ορισμένες περιπτώσεις. Εξ άλλου, τα έσοδα των δημοσίων φορέων διακρίνονται σε **τρέχοντα** και σε **έσοδα από δημόσιο δανεισμό**. Τα τρέχοντα έσοδα περιλαμβάνουν τα έσοδα από φορολογία, τα έσοδα από δημόσιες επιχειρήσεις, καθώς επίσης και διάφορα άλλα έσοδα των δημοσίων φορέων από τέλη και δικαιώματα, που επιβάλλονται συνήθως ως αντάλλαγμα έναντι ορισμένων υπηρεσιών που παρέχουν οι διάφοροι δημόσιοι φορείς στο κοινωνικό σύνολο.

Τα έσοδα από φορολογία αποτελούν σήμερα, σε όλες τις χώρες, την κυριότερη πηγή εσόδων και αποφέρουν συνήθως πάνω από το 90% των τρεχόντων εσόδων των δημοσίων φορέων. Τα έσοδα αυτά διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: έσοδα από **άμεσους** φόρους και έσοδα από **έμμεσους** φόρους.

Άμεσοι είναι οι φόροι που επιβάλλονται άμεσα πάνω σε κάποιο πρόσωπο, το οποίο και τελικά επιβαρύνουν.

Έμμεσοι είναι οι φόροι που επιβαρύνουν κάποιο πρόσωπο έμμεσα, δηλαδή οι φόροι αυτοί επιβάλλονται πάνω σε κάποιο άτομο, αλλά τελικά επιβαρύνουν κάποιο άλλο άτομο. Ο φόρος εισοδήματος που πληρώνουν οι μισθωτοί λ.χ. για το μισθό που παίρνουν είναι άμεσος φόρος γιατί επιβάλλεται πάνω στους μισθωτούς και επιβαρύνει τους ίδιους. Το ίδιο συμβαίνει με το φόρο κερδών που πληρώνουν οι επιχειρήσεις. Και εδώ ο φόρος επιβάλλεται πάνω στην επιχείρηση, η οποία τον καταβάλλει στο δημόσιο ταμείο και τελικά επιβαρύνεται η ίδια.

Αντίθετα, έμμεσοι είναι οι φόροι που επιβάλλονται πάνω στα προϊόντα, όπως λ.χ. ο φόρος που επιβάλλεται στη βενζίνη. Εδώ το φόρο τον πληρώνει στο δημόσιο ταμείο ο παραγωγός της βενζίνης, αλλά, όπως θα δούμε αναλυτικά παρακάτω, τον μεταβιβάζει στους καταναλωτές της βενζίνης με αύξηση της τιμής της.

Αξιόλογη πηγή εσόδων αποτελούν επίσης οι δημόσιες επιχειρήσεις, οι οποίες συμπληρώνουν τα έσοδα από φορολογία, ενώ τα έσοδα από τέλη και δικαιώματα έχουν σήμερα σχετικά μικρότερη σημασία ως μέσο χρηματοδοτήσεως των δημόσιων δαπανών.

Τα έσοδα από δανεισμό αποτελούν σημαντική πηγή χρηματοδοτήσεως των δημοσίων επενδύσεων, αλλά μόνο σε έκτακτες περιστάσεις χρησιμοποιούνται για την κάλυψη τρεχουσών δαπανών. Τα έσοδα αυτά διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με την πηγή από την οποία προέρχονται. Έτσι, λ.χ. όταν το δημόσιο δανείζεται από εσωτερικές πηγές, έχουμε έσοδα από εσωτερικό δημόσιο δανεισμό, ενώ όταν δανείζεται από πηγές του εξωτερικού, έχουμε έσοδα από εξωτερικό δημόσιο δανεισμό. Τα έσοδα από τον εσωτερικό δανεισμό μπορεί να προέρχονται είτε από δανεισμό των δημοσίων φορέων απ' ευθείας από το κοινό, ο οποίος πραγματοποιείται συνήθως με την έκδοση ομολογιακών δανείων είτε από τις τράπεζες και ιδιαίτερα από την κεντρική τράπεζα της χώρας, δηλαδή, στην περίπτωση της χώρας μας, από την Τράπεζα της Ελλάδος.

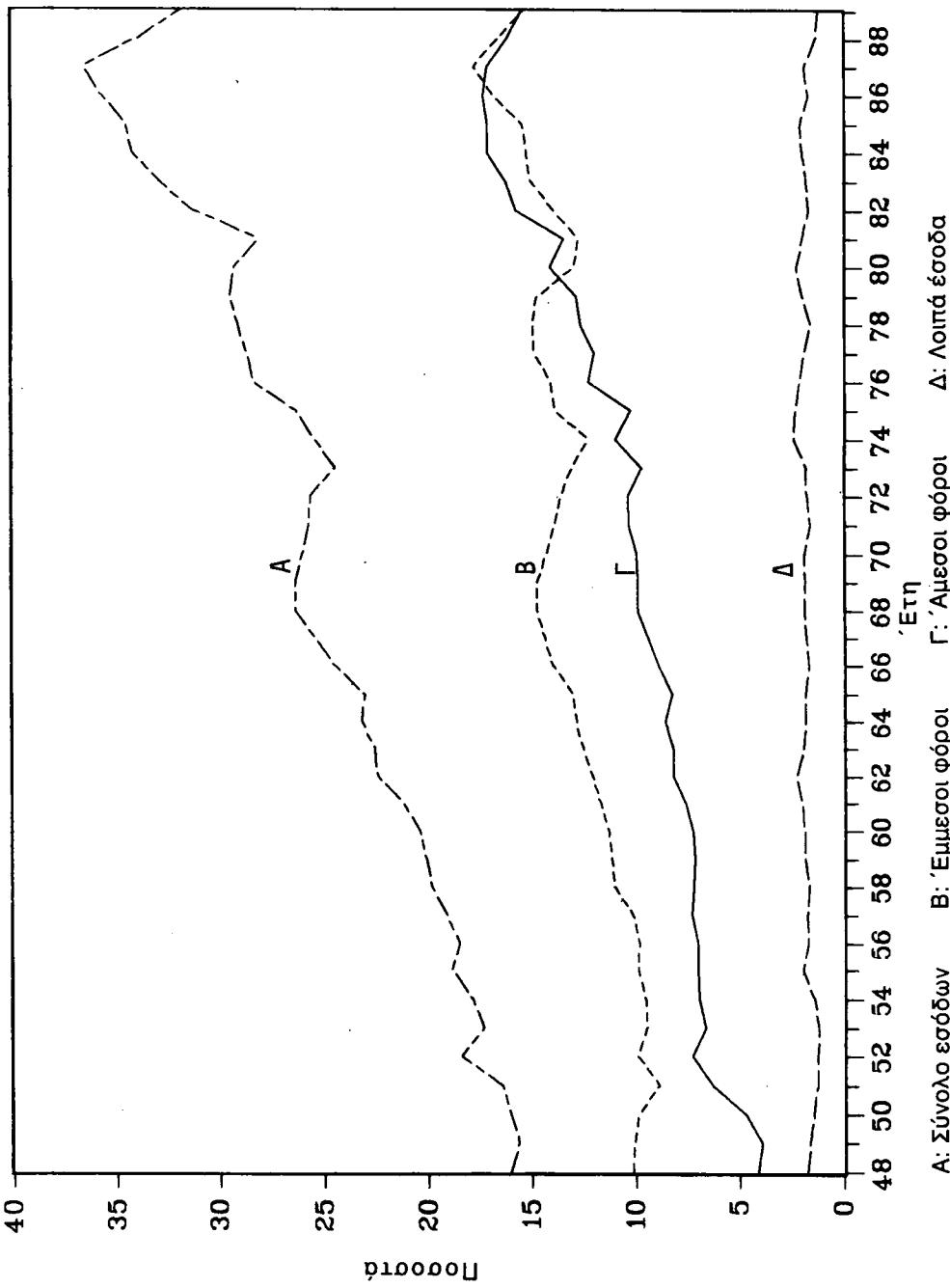
10.7 Τα τρέχοντα έσοδα.

Η σημαντικότερη πηγή τρεχόντων εσόδων είναι τα φορολογικά έσοδα. Η πιο τή αυτή αποφέρει σήμερα το 95% των τρεχόντων εσόδων των δημοσίων φορέων, ενώ το υπόλοιπο προέρχεται από την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας, καθώς επίσης και από διάφορα τέλη και δικαιώματα.

Το διάγραμμα 10.7.1 παρουσιάζει τη διάρθρωση των τρεχόντων εσόδων για ορισμένα χρόνια της περιόδου 1950-1988. Όπως προκύπτει από τον πίνακα, η φορολογία ήταν η βασική πηγή εσόδων του δημοσίου σε ολόκληρη την περίοδο που εξετάζομε. Το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων του δημοσίου προέρχεται από έμμεσους φόρους, ενώ η συμβολή των αμέσων φόρων είναι σχετικά μικρότερη. Η διάρθρωση αυτή του φορολογικού μας συστήματος δημιουργεί θρισμένα προβλήματα, τα οποία θα εξετάσουμε αμέσως πιο κάτω. Προηγουμένως όμως είναι ενδιαφέρον να δούμε τη διάρθρωση των φορολογικών εσόδων χωριστά για καθεμία κατηγορία δημοσίων φορέων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10.7.1

**Η εξέλιξη των τρεχόντων εσόδων του δημοσίου ως ποσοστό στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν στη χώρα
μας, κατά τη μεταπολεμική περίοδο**

A: Σύνολο εσόδων B: Εμπορικοί φόροι Δ: Λοιπά έσοδα

Ο πίνακας 10.7.2 μας δίνει τη διάρθρωση αυτή για ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.7.2

Η συμβολή των εμμέσων φόρων στα συνολικά φορολογικά έσοδα των διαφόρων δημσίων φορέων μεταπολεμικά

Έτος	Κεντρική διοίκηση	Κοινωνική ασφάλιση	Τοπική αυτοδιοίκηση και λοιπά Ν.Π.Δ.Δ.	Σύνολο δημόσιου τομέα
1950	81,2	16,6	74,9	67,7
1955	75,5	13,5	43,7	58,1
1960	82,1	11,5	58,3	60,9
1965	84,3	17,8	67,1	61,3
1970	80,8	14,7	62,0	59,0
1975	79,1	12,0	60,8	57,7
1980	70,2	7,4	56,6	47,9
1985	72,8	10,0	38,7	42,9
1988	75,2	9,3	36,6	51,1

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία αυτά, το 75% των εσόδων της κεντρικής διοικήσεως και το 40% περίπου των εσόδων της τοπικής αυτοδιοικήσεως προέρχεται από έμμεσους φόρους.

Μόνο στην περίπτωση των οργανισμών κοινωνικής ασφαλίσεως, επικρατούν οι άμεσοι φόροι, αλλά εδώ έχουμε τις εισφορές των εργαζομένων και των εργοδοτών, που τις θεωρούμε ως άμεσους φόρους. Οι εθνικοί μας λογαριασμοί μάλιστα τις θεωρούν άμεσους φόρους, αλλά ουσιαστικά διαφέρουν κάπως από τους άλλους φόρους, αφού καταβάλλονται έναντι κάποιου συγκεκριμένου ανταλλάγματος, δηλαδή της συντάξεως κ.ο.κ. Γ' αυτό, αν περιορισθούμε στον κρατικό προϋπολογισμό, που περιλαμβάνει τα έσοδα της κεντρικής διοικήσεως, όπου πραγματικά έχουμε τους φόρους με τη συνήθη έννοιά τους, τότε παρατηρούμε ότι οι έμμεσοι φόροι επικρατούσαν σε ολόκληρη την περίοδο και η συμβολή τους παρέμεινε σχεδόν σταθερή, γύρω στο 80%.

Η σύνθεση αυτή των φορολογικών εσόδων παρουσιάζει ένα σημαντικό μειονέκτημα, γιατί επιβαρύνει πολύ τις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις και λιγότερο τις υψηλές. Δηλαδή, καθιστά το σύστημα **αντίστροφα προοδευτικό**, όπως λέμε συνήθως. Πραγματικά, οι έμμεσοι φόροι, οι οποίοι επιβάλλονται πάνω στα διάφορα προϊόντα με ενιαίο συντελεστή, ανεξάρτητα από την ποσότητα προϊόντος που αγοράζει κανείς, επιβαρύνουν περισσότερο τις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις και λιγότερο τις υψηλές. Αυτό μπορούμε να το δούμε εύκολα, αν υποθέσουμε ότι έχουμε δύο άτομα: ένα σχετικά πτωχό, με ετήσιο εισόδημα 100 χιλιάδες δρχ. και ένα πλουσιότερο, με ετήσιο εισόδημα 1 εκατ. δρχ. Το πρώτο άτομο με το χαμηλό εισόδημα δαπανά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό, ίσως και ολόκληρο το εισόδημά του, για να συντηρηθεί, ενώ το δεύτερο μπορεί να δαπανήσει ένα μεγάλο μέρος από το εισόδημά του, αλλά μπορεί συγχρόνως να αποταμιεύσει και ένα αειόλιο μέρος από αυτό.

Έστω, λοιπόν, ότι το πρώτο άτομο δαπανά 90 χιλιάδες δρχ. και το δεύτερο 500 χιλιάδες. Αν λάβομε υπ' όψη ότι όλα τα προϊόντα επιβαρύνονται με ένα φόρο 10% θα έχουμε για το πρώτο άτομο $90 \times 10\% = 9$ χιλιάδες δρχ. ενώ το δεύτερο άτομο θα πληρώσει $500 \times 10\% = 50$ χιλιάδες δρχ. Αν εκφράσουμε αυτά τα απόλυτα μεγέθη

ως ποσοστά του εισοδήματος των δύο ατόμων, θα παρατηρήσουμε ότι το πρώτο θα πληρώσει $9:100 = 9\%$, ενώ το δεύτερο $50 : 1.000 = 5\%$. Παρατηρούμε δηλαδή ότι το πρώτο άτομο πληρώνει ως φόρο ένα μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματός του από ότι το πλουσιότερο άτομο και αυτό βέβαια δεν είναι δίκαιο.

Επίσης, το σύστημά μας διαφοροποιεί την επιβάρυνση σε βάρος των ατόμων με πολυμελείς οικογένειες, πράγμα που επίσης δεν είναι κοινωνικά δίκαιο. Πραγματικά, αν υποθέσουμε ότι έχουμε δύο άτομα με επήσιο εισόδημα 200 χιλιάδες δρχ. το καθένα και το πρώτο έχει σύζυγο και τρία παιδιά, ενώ το δεύτερο δεν έχει οικογένεια, τότε το πρώτο θα δαπανά πιθανόν όλο το εισόδημά του, ενώ το δεύτερο μπορεί να αποταμιεύει ένα μέρος, λ.χ. 50 χιλιάδες το χρόνο και να δαπανά το υπόλοιπο. Αν υπάρχει ο πιο πάνω φόρος, τότε το πρώτο άτομο θα πληρώσει $200 \times 10\% = 20$ χιλιάδες δρχ., ενώ το δεύτερο $150 \times 10\% = 15$ χιλιάδες. Με άλλα λόγια, ο οικογενειάρχης θα πληρώνει ως φόρο το 10% του εισοδήματός του, ενώ αυτός που δεν έχει οικογένεια θα πληρώνει μόνο το 7,5%.

Βέβαια, οι έμμεσοι φόροι έχουν ορισμένα πλεονεκτήματα, γι' αυτό και τους προτιμούμε πολλές φορές, παρά το γεγονός ότι μπορούν να χαρακτηρισθούν ως άδικοι. Και αυτό γιατί:

α) Εισπράττονται πιο εύκολα, γιατί ενσωματώνονται μέσα στις τιμές των προϊόντων και καταβάλλονται από τους καταναλωτές χωρίς αντιρρήσεις, αφού και οι ίδιοι πολλές φορές δεν ξέρουν πόσο μεγάλη είναι η επιβάρυνση των προϊόντων που χρησιμοποιούν.

β) Το δημοσιονομικό τους κόστος, δηλαδή το κόστος των φοροτεχνικών υπηρεσιών που απαιτούνται για την είσπραξή τους, είναι σχετικά μικρό, αφού οι φόροι αυτοί αποδίδονται στο δημόσιο ταμείο από τις επιχειρήσεις, που είναι σχετικά λίγες. Αντίθετα, οι φόροι εισοδήματος, που είναι άμεσοι φόροι, έχουν πολύ μεγαλύτερο δημοσιονομικό κόστος, επειδή οι φοροτεχνικές υπηρεσίες πρέπει να έλθουν σε επαφή με μεγάλο αριθμό φορολογουμένων, να εξετάσουν την πηγή του εισοδήματός τους, την οικογενειακή τους κατάσταση, καθώς επίσης και άλλα στοιχεία, που, λαμβάνονται υπ' όψη στη φορολογία εισοδήματος.

γ) Οι έμμεσοι φόροι πλεονεκτούν ως μέσο προωθήσεως της οικονομικής αναπτύξεως της χώρας, γιατί επιβαρύνουν μόνο την κατανάλωση και όχι την αποταμίευση. Γι' αυτό, οι φόροι παρακινούν τα άτομα να αυξήσουν την αποταμίευσή τους, η οποία είναι απαραίτητη για την αύξηση των επενδύσεων και την προώθηση της οικονομικής αναπτύξεως της χώρας.

10.8 Τα έσοδα από δημόσιο δανεισμό και το δημόσιο χρέος.

Ο δημόσιος δανεισμός αποτελεί επίσης μια σημαντική πηγή χρηματοδοτήσεως των δαπανών δύο των δημοσίων φορέων και ιδιαίτερα της κεντρικής διοικήσεως. Οι δημόσιοι φορείς όμως πρέπει να χρησιμοποιούν το δημόσιο δανεισμό μόνο για τη χρηματοδότηση των επενδύσεων και να αποφεύγουν την κάλυψη τρεχουσών δαπανών. Η κάλυψη μέρους των επενδύσεων με δανεισμό είναι επιθυμητή, γιατί οι δημόσιες επενδύσεις παρέχουν οφέλη για μια σειρά ετών στο μέλλον. Έτσι είναι σωστό να μετατίθεται ένα μέρος του βάρους της χρηματοδοτήσεώς τους στο μέλλον, πράγμα που γίνεται με το δημόσιο δανεισμό.

Αντίθετα, πρέπει να αποφεύγεται η χρηματοδότηση καταναλωτικών δαπανών με δανεισμό, γιατί οι καταναλωτικές δαπάνες αποφέρουν οφέλη σήμερα και πρέπει να κατανέμεται το κόστος τους στο κοινωνικό σύνολο σήμερα και να μην μεταφέρεται στο μέλλον.

Στη χώρα μας, τα έσοδα των δημοσίων φορέων από δανεισμό ήταν σχετικά περιορισμένα στα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου μέχρι το 1973. Κατά την περίοδο αυτή, όλοι οι δημόσιοι φορείς κάλυπταν τις τρέχουσες δαπάνες τους με τρέχοντα έσοδα και περίσσευε ένα μέρος ως αποταμίευση για την κάλυψη ενός μέρους των επενδύσεών τους, ενώ το υπόλοιπο καλυπτόταν από δανεισμό. Γι' αυτό, το δημόσιο χρέος της χώρας ήταν σχετικά περιορισμένο. Το χρέος της κεντρικής διοικήσεως λ.χ., για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, ως ποσοστό στο ΑΕΠ αυξήθηκε από 4,4% το 1958 σε 23% το 1973.

Μετά το 1974 όμως το κράτος άρχισε να δημιουργεί ελλείμματα καταναλωτικής μορφής και να τα καλύπτει με δανεισμό. Μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '80, τα κρατικά ελλείμματα καλύπτονταν από πλεονάσματα των άλλων δημοσίων φορέων, και ιδιαίτερα των ασφαλιστικών οργανισμών, με συνέπεια ο δημόσιος τομέας ως σύνολο να μην εμφανίζει έλλειμμα. Στην πραγματικότητα, τα ασφαλιστικά ταμεία ήταν υποχρεωμένα να καταθέτουν άτοκα ή με χαμηλό επιτόκιο τα διαθέσιμά τους στην Τράπεζα και το κράτος χρησιμοποιούσε τα πλεονάσματα συτά για την κάλυψη των ελλείμμάτων του.

Μετά το 1980 τα ελλείμματα του κράτους αυξήθηκαν σημαντικά, ενώ πολλοί άλλοι δημόσιοι φορείς άρχισαν να εμφανίζουν μεγάλα ελλείμματα, με συνέπεια ο δημόσιος τομέας ως σύνολο να παρουσιάζει ελλείμματα καταναλωτικής μορφής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.8.1

Διαχειριστικά αποτελέσματα των δημοσίων φορέων

(εκατ. δρχ.)

	1981	1983	1985	1987	1988	1989
1. Κρατικός Προϋπολογισμός (τακτικός και επενδύσεων)	-210,0	-279,9	-635,3	-678,5	-1.056,7	-1.439,7
2. Λογαριασμός διαχειρίσεως κρατικών εφοδίων και αγροτικών προϊόντων	-45,4	-2,6	-29,2	-58,2	-48,8	-80,2
3. Δημόσιες Επιχειρήσεις	-59,4	-88,2	-127,2	-88,3	-47,2	-86,3
4. Τοπική αυτοδιοίκηση και λοιπά Ν.Π.Δ.Δ.	+12,5	+35,5	-36,5	-18,9	-48,3	+2,6
ΣΥΝΟΛΟ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ	-302,3	-350,6	-828,3	-843,9	-1.201,0	-1.603,7
% στο Α.Ε.Π	16,9	11,4	17,9	13,7	16,3	18,4

Ο πίνακας 10.8.1 εμφανίζει τα ελλείμματα των δημοσίων φορέων στην τελευταία δεκαετία. Όπως φαίνεται από τα συνολικά ελλείμματα του δημόσιου τομέα υπερβαίνουν το 10% σε όλα τα έτη της δεκαετίας του '80 και το 1989 πλησίασαν το 20%. Το μεγαλύτερο μέρος των ελλείμμάτων αυτών (85% για το 1989) προέρχονταν από τον κρατικό προϋπολογισμό, ενώ η συμμετοχή των άλλων δημοσίων φορέων είναι σχετικά περιορισμένη.

Αποτέλεσμα των πιο πάνω μεγάλων ελλειμμάτων είναι να αυξηθεί σήμερα υπερβολικά το δημόσιο χρέος της χώρας μας και να έχει ξεπεράσει το 100% του ΑΕΠ. Το χρέος αυτό είναι ασφαλώς μεγάλο και πρέπει να συγκρατηθεί. Επί πλέον, το ελληνικό χρέος παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά που δημιουργούν ανησυχίες.

α) Το χρέος αυξάνει με ταχείς ρυθμούς που σύντομα θα το κάνουν ανεξέλεγκτο αν δεν μειωθεί ο ρυθμός αυξήσεώς του.

β) Το χρέος είναι κυρίως καταναλωτικό, χρησιμοποιείται δηλαδή για τη χρηματοδότηση καταναλωτικών και όχι επενδυτικών δαπανών, οι οποίες θα οδηγούσαν σε προώθηση της οικονομικής αναπτύξεως της χώρας μας και επομένως βελτίωση των δυνατοτήτων χρηματοδοτήσεώς του.

γ) Το χρέος είναι βραχυχρόνιο, γιατί έχει τη μορφή τριμηνιαίων, εξαμηνιαίων ή ετησίων εντόκων γραμματίων, τα οποία έχουν μεγάλο βαθμό ρευστότητας, δηλαδή μπορεί να μετατραπούν σε χρήμα, και εντείνουν έτσι τις πληθωριστικές πιέσεις της οικονομίας.

δ) Οι δαπάνες εξυπηρετήσεώς του, δηλαδή οι δαπάνες για την πληρωμή τόκων και χρεωλυσίων, είναι πολύ μεγάλες και αυτό δημιουργεί τεράστια προβλήματα στην εκτέλεση του προϋπολογισμού του κράτους. Έτσι, π.χ. κατά το 1990 οι δαπάνες εξυπηρετήσεως του δημόσιου χρέους ανέρχονταν στο 43% των συνολικών δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού.

ε) Τέλος, ένα μεγάλο μέρος του δημόσιου χρέους σήμερα είναι εξωτερικό δημόσιο χρέος, ενώ το 1973 το δημόσιο χρέος της χώρας μας ήταν κυρίως εσωτερικό. Η σημαντική αύξηση του εξωτερικού χρέους της χώρας μας οφείλεται στα μεγάλα ελλείμματα του εξωτερικού μας ισοζυγίου, που θα εξετάσομε αναλυτικά στο τρίτο μέρος του βιβλίου.

10.9 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Ποιες είναι οι κύριες κατηγορίες δημοσίων δαπανών; Σχολιάστε τη διάρθρωση των δημοσίων δαπανών στην Ελλάδα κατά κύριες κατηγορίες.
- 2) Τι είναι τρέχουσες δαπάνες για κατανάλωση; Σχολιάστε τη διάρθρωση της δημόσιας καταναλώσεως στην Ελλάδα κατά κύριες κατηγορίες.
- 3) Τι είναι οι δημόσιες επενδύσεις και ποια είναι η σημασία τους για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας; Σχολιάστε τη διάρθρωση των δημοσίων επενδύσεων κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και κατά είδος κεφαλαιούχικού αγαθού.
- 4) Τι είναι οι μεταβιβαστικές πληρωμές; Σχολιάστε τη διάρθρωση των μεταβιβαστικών πληρωμών στην Ελλάδα.
- 5) Ποιες είναι οι κυριότερες κατηγορίες τρεχόντων εσόδων του δημοσίου στην Ελλάδα; Σχολιάστε τη διάρθρωση των εσόδων αυτών στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο.
- 6) Τι είναι άμεσος και τι έμμεσος φόρος; Σχολιάστε τη διάρθρωση των φορολογικών εσόδων στην Ελλάδα. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και ποια τα μειονεκτήματα των εμπέσων φόρων;
- 7) Πώς εξελίχθηκαν τα έσοδα των δημοσίων φορέων από δανεισμό κατά τη μεταπολεμική περίοδο; Πώς εξελίχθηκε το δημόσιο χρέος και ποια προβλήματα αντιμετωπίζει η χώρα μας στον τομέα αυτό;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

11.1 Η εξέλιξη του θεσμού των δημοσίων επιχειρήσεων.

Πριν από το Β' παγκόσμιο πόλεμο, η επιχειρηματική δραστηριότητα του κράτους ήταν σχετικά περιορισμένη, όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Και αυτό επειδή κατά την εποχή εκείνη το κράτος χρησιμοποιούσε το θεσμό της παραχωρήσεως με αντάλλαγμα τις διάφορες υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, όπως π.χ. σιδηροδρόμους, ηλεκτρική ενέργεια, ύδρευση, χωρίς να αναλαμβάνει το ίδιο την εκμετάλλευσή τους με τη μορφή δημοσίων επιχειρήσεων. Επίσης, το κράτος χρησιμοποιούσε σε μεγάλη έκταση το θεσμό της εκμισθώσεως σε ιδιώτες δασών, αλυκών, ιχθυοτροφείων κ.ά. Έτσι, με εξαίρεση τις ταχυδρομικές και τις τηλεγραφικές υπηρεσίες, καθώς και την αγροτική πίστη, το κράτος απέφευγε να αναμιχθεί ενεργώς στον επιχειρηματικό τομέα κατά τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα. Η αρχή της συμμετοχής του ελληνικού κράτους στην επιχειρηματική δραστηριότητα της χώρας πραγματοποιήθηκε ουσιαστικά το 1914, με την απόκτηση και την εκμετάλλευση του σιδηροδρομικού δικτύου Πειραιώς – Αθηνών – Θεσσαλονίκης. Τη λειτουργία του δικτύου ανέλαβαν από το 1920 οι Σιδηρόδρομοι του Ελληνικού Κράτους (ΣΕΚ). Λίγο πριν από το Β' παγκόσμιο πόλεμο το κράτος ανέλαβε τη λειτουργία και του σιδηροδρομικού δικτύου της Πελοποννήσου με τη σύσταση των Σιδηροδρόμων Πειραιώς – Αθηνών – Πελοποννήσου (ΣΠΑΠ).

Στη δεκαετία του 1920 ιδρύθηκαν ο Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς (ΟΛΠ), Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης (ΔΕΘ). Ακολούθησαν το 1923 η Ελεύθερη Ζώνη Θεσσαλονίκης και το 1926 η σύσταση του Αυτόνομου Σταφιδικού Οργανισμού (ΑΣΟ). Σημαντική θεωρείται για την εξέλιξη της κρατικής παρεμβάσεως στον επιχειρηματικό χώρο, η ίδρυση το 1928 της Τράπεζας της Ελλάδος και της Αγροτικής Τράπεζας (1929), η οποία ανέλαβε την ευθύνη στο χώρο της αγροτικής πίστεως και άλλες ευρύτερες αρμοδιότητες στο γεωργικό τομέα. Άλλες δημόσιες επιχειρήσεις που ιδρύθηκαν προπολεμικά ήταν το Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας (ΕΙΡ), η Εργατική Εστία, ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ), ο Οργανισμός Βάμβακος (1931). Τέλος, το 1934 ιδρύθηκαν ασφαλιστικοί φορείς όπως το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ) και το Ταμείο Ασφαλίσεως Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδος (ΤΕΒΕ).

Μεταπολεμικά, ο θεσμός των δημοσίων επιχειρήσεων επεκτάθηκε πολύ σε όλους τους τομείς, κυρίως όμως στους βασικούς τομείς της οικονομίας και ιδιαίτερα στις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. Στη διεύρυνση

αυτή της κρατικής επιχειρηματικής πρωτοβουλίας, συνέβαλαν η ανάγκη αποκαταστάσεως των εκτεταμένων ζημιών και η ενεργοποίηση του κράτους για την προώθηση του στόχου της οικονομικής αναπτύξεως. Έτσι, κατά τις τέσσερις τελευταίες δεκαετίες ιδρύθηκαν στη χώρα μας πολλές νέες δημόσιες επιχειρήσεις με ποικίλα αντικείμενα δραστηριότητας, όπως τις συγκοινωνίες – επικοινωνίες, την ενέργεια, τη στέγαση, την προώθηση των εξαγωγών κλπ. Η κρατική όμως επιχειρηματική πρωτοβουλία δραστηριοποιήθηκε κυρίως κατά τη δεκαετία του 1970, οπότε ιδρύθηκαν πολλές και μεγάλες δημόσιες επιχειρήσεις στην περιοχή του κοινωνικού κεφαλαίου υποδομής. Δηλωτικός, πάντως, του εύρους της κρατικής επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι ο παρατιθέμενος στο παράρτημα του κεφαλαίου πίνακας με τις κυριότερες δημόσιες επιχειρήσεις κατά τομείς δραστηριότητας. Οι βασικές δημόσιες επιχειρήσεις που ιδρύθηκαν μεταπολεμικά στη χώρα μας κατά τομέα παραγωγής είναι:

Πρωτογενής παραγωγή.

Ο Εθνικός Οργανισμός Καπνού (1957), που ασχολείται με τη μελέτη και εισήγηση μέτρων για την προστασία του καπνού και των καπνοπαραγωγών.

Το Κεντρικό και τα Τοπικά Ταμεία Γεωργίας, Κτηνοτροφίας και Δασών, τα οποία αναλαμβάνουν τη διαχείριση διαφόρων σταθμών, εργαστηρίων έρευνας κ.ά.

Οι Οργανισμοί Εγγείων Βελτιώσεων (1958), που έχουν ως σκοπό τη ρύθμιση και λειτουργία των εγγειοβελτιωτικών έργων.

Ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων (1961) που καλύπτει ασφαλιστικά τους αγρότες.

Δευτερογενής παραγωγή.

Η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ), που ιδρύθηκε το 1950, με αποκλειστικό προνόμιο την παραγωγή, μεταφορά και διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα. Η ΔΕΗ το 1975 συγχωνεύτηκε με την Εταιρεία Λιγνιτών Πτολεμαΐδος (ΛΙΠΤΟΛ).

Η Δημοτική Επιχείρηση Φωταερίου Αθηνών (ΔΕΦΑ), που ιδρύθηκε το 1952 με σκοπό την παραγωγή και διανομή του φωταερίου.

Η Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου (ΔΕΠ), που ιδρύθηκε το 1975 με σκοπό την αναζήτηση υδρογονανθράκων και φυσικών αερίων και την εκμετάλλευσή τους.

Το ίδιο έτος ιδρύθηκε η Ελληνική Εταιρεία Βιομηχανικών και Μεταλλευτικών Επενδύσεων (ΕΛΕΒΜΕ), με σκοπό την κατάρτιση μελετών και προγραμμάτων για τη διενέργεια επενδύσεων, που θα καταστήσουν δυνατή την αξιοποίηση του ορυκτού και μεταλλευτικού πλούτου της χώρας.

Στον τομέα της βιοτεχνίας ιδρύθηκε το 1977 ο **Ελληνικός Οργανισμός Μικρομεσαίων Μεταποιητικών Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας** (ΕΟΜΜΕΧ) ο οποίος ενοποίησε τον Εθνικό Οργανισμό Ελληνικής Χειροτεχνίας (1958) και το Κέντρο Βιοτεχνικής Αναπτύξεως (1969). Σκοπός του ΕΟΜΜΕΧ είναι η προώθηση κυρίως ης αναπτύξεως της βιοτεχνίας στη χώρα μας.

Τριτογενής παραγωγή.

Σημαντική είναι και η ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας από το κράτος στον τομέα αυτόν, στον οποίο ιδρύθηκαν:

Ο Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος (ΟΤΕ) ιδρύθηκε το 1950 και έχει ως σκοπό τη μελέτη, οργάνωση, ανάπτυξη και εκμετάλλευση των τηλεπικοινωνιών.

Τα Ελληνικά Ταχυδρομεία (ΕΛ.ΤΑ), με σκοπό τη διεξαγωγή του ταχυδρομικού έργου. Οι ταχυδρομικές υπηρεσίες αποτελούσαν ξεχωριστή διεύθυνση του Υπουργείου Συγκοινωνιών μέχρι το 1970.

Στον τομέα των μεταφορών ιδρύθηκαν τα **Ηλεκτροκίνητα Λεωφορεία της Περιοχής Αθηνών – Πειραιώς (ΗΛΠΑΠ)** το έτος 1970 με την εξαγορά της ιδιωτικής Ηλεκτρικής Εταιρείας Μεταφορών (ΗΕΜ).

Το ίδιο έτος ιδρύθηκε ο **Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος (ΟΣΕ)**, στον οποίο συγχωνεύτηκαν οι ΣΕΚ και οι ΣΠΑΠ που, όπως είπαμε πιο πάνω, είχαν ιδρυθεί προπολεμικά.

Οι Ηλεκτρικοί Σιδηρόδρομοι Αθηνών – Πειραιώς (ΗΣΑΠ) το έτος 1976 με την ανάληψη της ιδιωτικής εταιρείας ηλεκτρικών σιδηροδρόμων που λειτουργούσε μέχρι το 1975.

Η Επιχείρηση Αστικών Συγκοινωνιών (ΕΑΣ) το 1977, με προορισμό την εξυπηρέτηση των συγκοινωνιακών αναγκών της περιοχής Αθηνών – Πειραιώς και περιχώρων με λεωφορεία.

Ο Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών (ΟΑΣ) το 1977, με σκοπό τη γενική εποπτεία και την παρακολούθηση των αστικών συγκοινωνιών της περιοχής της πρωτεύουσας.

Η Ολυμπιακή Αεροπορία (Ο.Α.) το 1975, η οποία λειτουργούσε από το 1956 ως ιδιωτική επιχείρηση.

Στον πιοτωτικό τομέα ιδρύθηκαν ο Οργανισμός Χρηματοδοτήσεως Οικονομικής Αναπτύξεως το 1954 και ο Οργανισμός Βιομηχανικής Αναπτύξεως το 1959 με σκοπό τη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων, οι οποίες λόγω των αυξημένων κινδύνων δεν μπορούσαν να αναληφθούν από τις εμπορικές τράπεζες. Το 1964 οι δύο παραπάνω οργανισμοί συγχωνεύτηκαν στην **Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως (ΕΤΒΑ)**. Σκοπός της τράπεζας αυτής είναι η προώθηση της βιομηχανικής, της βιοτεχνικής, της μεταλλευτικής, της ναυτιλιακής και τουριστικής αναπτύξεως της χώρας.

Η ΕΤΒΑ, όπως και οι άλλες τράπεζες, ιδρύει θυγατρικές εταιρείες οι οποίες είτε ανήκουν εξ' ολοκλήρου σ' αυτήν, είτε αυτή έχει την πλειοψηφία των μετοχών ή απλώς συμμετέχει σ' αυτές. Η ΕΤΒΑ σήμερα μετέχει σε 50 περίπου επιχειρήσεις από τις οποίες 9 της ανήκουν εξ' ολοκλήρου (όπως λ.χ. οι Ελληνικές Εξαγωγές Α.Ε.), σε 6 εταιρείες έχει την πλειοψηφία των μετοχών (όπως η Βιομηχανία Αζωτούχων Λιπασμάτων) και στις υπόλοιπες απλή συμμετοχή.

Τέλος, άλλες σημαντικές επιχειρήσεις και οργανισμοί που ιδρύθηκαν μεταπολεμικά στη χώρα μας είναι:

Το Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ) το 1976 με σκοπό την οργάνωση γεωλογικών, υδρογεωλογικών και μεταλλευτικών ερευνών.

Το Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛΚΕΠΑ) το 1953, που αποσκοπεί στην προαγωγή της παραγωγικότητας γενικά των διαφόρων κλάδων της εθνικής οικονομίας.

Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) το 1959, με σκοπό την προώθηση της εφαρμοσμένης έρευνας σε θέματα οικονομικού και κοινωνικού περιεχομένου καθώς και την τεχνική επεξεργασία και την κατάρτιση βραχυπροθέσμων και μακροπροθέσμων προγραμμάτων εθνικής και περιφερειακής κλίμακας.

Η Ελληνική Ραδιοφωνία – Τηλεόραση (ΕΡΤ) το 1987. Η ΕΡΤ Α.Ε. ως ενιαίος φορέας περιλαμβάνει: α) την Ελληνική Τηλεόραση ένα (ΕΤ-1), β) την Ελληνική Τηλεόραση δύο (ΕΤ-2), γ) την Ελληνική Ραδιοφωνία (ΕΡΑ), δ) το ίνστιτούτο οπτικοακουστικών μέσων και ε) την εταιρία παραγωγής και εμπορίας εκπομπών και προγραμμάτων της ραδιοτηλεοράσεως.

11.2 Η φύση της κρατικής επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Από την προσεκτική εξέταση του πίνακα των κυριοτέρων δημοσίων επιχειρήσεων, που περιέχεται στο παράρτημα του κεφαλαίου αυτού, προκύπτει ότι ο δημοσιοποιημένος τομέας της ελληνικής οικονομίας περιλαμβάνει επιχειρήσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να ομαδοποιηθούν σε πέντε μεγάλες κατηγορίες.

Στην πρώτη, που είναι και η πιο σημαντική, περιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις εκείνες που ελέγχονται άμεσα από το κράτος ή άλλους δημόσιους φορείς. Οι επιχειρήσεις αυτές λειτουργούν ως επιχειρήσεις κοινής αφέλειας και αποτελούν τη σπονδυλική στήλη ολόκληρου του οικονομικού συστήματος, αφού παράγουν και προσφέρουν αγαθά και υπηρεσίες που είναι απαραίτητα για τη λειτουργία των υπολοίπων τομέων της οικονομίας. Από τις 59 συνολικά επιχειρήσεις της κατηγορίας αυτής 3 λειτουργούν στον ενεργειακό τομέα, 14 στις μεταφορές – επικοινωνίες, 3 στην ύδρευση – αποχέτευση, 11 στη μεταποίηση, 21 στο εμπόριο και τις υπηρεσίες και 7 στον τραπεζικό τομέα.

Στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις εκείνες, οι οποίες ανήκουν στην κυριότητα ή στην πλειοψηφία τραπεζικών ιδρυμάτων, τα οποία ελέγχονται άμεσα ή έμμεσα από το κράτος. Οι επιχειρήσεις αυτές είναι κυρίως βιομηχανικές, χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές. Από τις 123 συνολικά επιχειρήσεις, που ανήκουν στην κατηγορία αυτή, 76 είναι βιομηχανικές, 31 χρηματοπιστωτικές-ασφαλιστικές και 16 άλλων δραστηριοτήτων.

Η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει επιχειρήσεις μειοψηφίας των εμπορικών τραπεζών, δηλαδή οι τράπεζες συμμετέχουν στο μετοχικό τους κεφάλαιο με ποσοστά μικρότερα από 50%. Ο κατάλογος των επιχειρήσεων της κατηγορίας αυτής είναι αρκετά μεγάλος. Από τις 149 συνολικά επιχειρήσεις, οι 117 είναι βιομηχανικές, 11 είναι χρηματοπιστωτικές – ασφαλιστικές και 21 ανήκουν σε άλλους τομείς.

Τέταρτη κατηγορία επιχειρήσεων, που ελέγχονται από το δημόσιο τομέα, είναι οι λεγόμενες προβληματικές επιχειρήσεις, δηλαδή οι επιχειρήσεις εκείνες που περιήλθαν υπό τον έλεγχο του δημοσίου μέσω του Οργανισμού Ανασυγκροτήσεως Επιχειρήσεων (ΟΑΕ). Οι επιχειρήσεις της κατηγορίας αυτής ανέρχονται κατά το έτος της υπαγωγής τους στον ΟΑΕ σε 39, από τις οποίες οι 36 είναι βιομηχανικές και οι υπόλοιπες λειτουργούσαν σε άλλους τομείς. Ο αριθμός όμως των επιχειρήσεων αυτών μειώνεται, αφού σκοπός του κράτους είναι η εξυγίανση και πώλησή τους στον ιδιωτικό τομέα.

Στην πέμπτη, τέλος, κατηγορία θα μπορούσαν να καταταγούν οι αμιγείς δημοτικές ή κοινωνικές επιχειρήσεις, οι δημοτικές ή κοινωνικές επιχειρήσεις συνεταιριστικού χαρακτήρα, οι ανώνυμες εταιρίες με συνεταιρισμούς και οι δημοτικές εταιρίες λαϊκής βάσεως. Ο αριθμός των επιχειρήσεων της κατηγορίας αυτής, που συνθέτουν το λεγόμενο "κοινωνικό τομέα" της οικονομίας, δεν είναι γνωστός.

11.3 Η σχετική σημασία των δημοσίων επιχειρήσεων στη χώρα μας.

Η σημαντική διεύρυνση της κρατικής επιχειρηματικής δραστηριότητας, που σημειώθηκε μεταπολεμικά στη χώρα μας, είχε ως φυσικό επακόλουθο την αύξηση του μεγέθους της δραστηριότητάς τους. Η μεγάλη όμως ποικιλία των δραστηριοτήτων που αναπτύσσουν, δεν επιτρέπει το σχηματισμό ολοκληρωμένης εικόνας της συνεισφοράς τους στην ελληνική οικονομία. Τα επίσημα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία καλύπτουν μόνο ένα περιορισμένο αριθμό επιχειρήσεων. Ωστόσο, από τα διαθέσιμα αυτά στοιχεία, που καλύπτουν τις 15 μεγαλύτερες δημόσιες επιχειρήσεις, μπορούμε να σχηματίσουμε μια εικόνα για το σχετικό μέγεθός τους, ως προς την απασχόληση, την προστιθέμενη αξία και την επενδυτική τους δραστηριότητα.

Ο πίνακας 11.3.1 περιέχει την κατανομή της απασχολήσεως της προστιθέμενης αξίας και των επενδύσεων των 15 μεγαλυτέρων δημοσίων επιχειρήσεων κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητας για το έτος 1985.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.3.1

Το σχετικό μέγεθος των 15 μεγαλυτέρων δημοσίων επιχειρήσεων

Τομέας οικονομικής δραστηριότητας	Απασχόληση			Προστιθέμενη αξία			Επενδύσεις		
	Άτομα	% στο σύνολο	% στο σχετικό μέγεθος του κλάδου	Αξία εκατ. δρχ.	% στο σύνολο	% στο σχετικό μέγεθος του κλάδου	Αξία εκατ. δρχ.	% στο σύνολο	% στο σχετικό μέγεθος του κλάδου
1. Ενέργεια – Ύδρευση	32.449	22,4	70,0	105.220	32,8	62,2	102.560	68,4	71,7
2. Μεταφορές – Επικοινωνίες	79.306	54,6	30,6	133.117	41,4	43,1	47.351	31,6	60,6
3. Τράπεζες Σύνολο % στο μη γεωργικό τομέα	33.365	23,0	82,4	82.718	25,8	77,3	Μ.Δ. 149.911	Μ.Δ. 100,0	Μ.Δ.
	145.120	100,0		321.115	100,0	9,4		19,0	
Μ.Δ. = Μη διαθέσιμα									

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό, οι δημόσιες επιχειρήσεις συμμετέχουν στην απασχόληση του μη γεωργικού τομέα με ποσοστό 7,3%, στην προστιθέμενη αξία και στις ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου με ποσοστά 9,4 και 19,0 αντίστοιχα. Η επιχειρηματική δραστηριότητα συγκεντρώνεται κυρίως στους τομείς της ενέργειας – υδρεύσεως, των συγκοινωνιών και επικοινωνιών, καθώς και στο χρηματοπιστωτικό τομέα. Μικρότερη είναι αντίθετα η κρατική παρουσία στη μεταποίηση.

Ο δημοσιοποιημένος χρηματοπιστωτικός τομέας παράγει περίπου το 77% της προστιθέμενης αξίας και απασχολεί το 82% των συνολικά εργαζομένων στον τομέα αυτό.

Ο τομέας της ενέργειας και υδρεύσεως, παράγει περίπου το 62% της προστιθέμενης αξίας του τομέα, απασχολεί το 70% της συνολικής απασχόλησεως και το 72% των συνολικών ακαθαρίστων επενδύσεων του τομέα.

Τέλος, οι επιχειρήσεις μεταφορών και επικοινωνιών αποτελούν τον τρίτο κατά σειρά μεγάλο δημοσιοποιημένο τομέα της οικονομίας. Η ποσοστιαία συμμετοχή των επιχειρήσεων αυτών στην απασχόληση, στην προστιθέμενη αξία και στις ακαθαρίστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου ήταν το 1985, 31%, 43% και 61% αντίστοιχα.

Πάντως, θα πρέπει να τονίσουμε εδώ ότι η σημασία των παραδοσιακών δημοσίων επιχειρήσεων έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, αφού η ποσοστιαία συμμετοχή τους στο σχηματισμό των ακαθαρίστων επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου του δημόσιου τομέα έχει αυξηθεί από 21% το 1960 σε 57% το 1989.

11.4 Η σχετική σημασία των δημοσίων επιχειρήσεων στις κοινοτικές χώρες.

Η σχετική σημασία των δημοσίων επιχειρήσεων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), όπως αυτή εκφράζεται με την ποσοστιαία συμμετοχή των επιχειρήσεων αυτών στη συνολική απασχόληση, στην προστιθέμενη αξία και τις συνολικές ακαθαρίστες επενδύσεις, παρουσιάζεται στον πίνακα 11.4.1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.4.1

Η σχετική σημασία των δημοσίων επιχειρήσεων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το έτος 1982

Χώρες	Απασχόληση	Επενδύσεις	Προστιθέμενη αξία
Βέλγιο	8,0	12,5	—
Γαλλία	16,7	34,5	16,7
Γερμανία	11,4	17,2	12,5
Δανία	3,2	—	—
Ην. Βασίλειο	7,4	20,0	12,0
Ιρλανδία	10,0	20,0	27,0
Ισπανία	4,1	—	8,6
Ιταλία	26,8	50,0	25,1
Λουξεμβούργο	4,3	4,4	—
Ολλανδία	5,7	10,8	—
Πορτογαλία	10,5	38,0	24,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν οι χώρες της Κοινότητας εμφανίζουν ορισμένες αξιοσημείωτες ομοιότητες, αλλά και διαφορές ως προς την έκταση και την κατεύθυνση εκδηλώσεως του κρατικού ενδιαφέροντος. Σε αρκετές χώρες, όπως λ.χ. στην Ιταλία, τη Γαλλία, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία, η σχετική σημασία των δημοσίων επιχειρήσεων στην οικονομία είναι ιδιαίτερα μεγάλη, ενώ σε άλλες, όπως τη Δανία, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία, εμφανίζεται αρκετά περιορισμένη. Πάντως, στις χώρες όπου η κρατική επιχειρηματική δραστηριότητα είναι μεγάλη, αυτή συγκεντρώνεται, όπως και στη χώρα μας, στους τρεις βασικούς τομείς της οικονομίας, δηλαδή στην ενέργεια – ύδρευση, στις μεταφορές – επικοινωνίες και στις χρηματοπιστωτικές εργασίες.

11.5 Εξελίξεις στα οικονομικά μεγέθη των παραδοσιακών δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών.

Από τα μέσα περίου της δεκαετίας του 1970 άρχισαν να εμφανίζονται τα πρώτα παθογενή συμπτώματα στο χώρο των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών. Ειδικότερα, παρατηρείται συνεχής και έντονη επέκταση των τρεχόντων εξόδων σε επίπεδα που ήταν αδύνατο να παρακολουθήσουν τα τρέχοντα έσοδά τους με επακόλουθο τη σταθερή διαχρονικά διόγκωση του ελλείμματός τους.

Από τον πίνακα 11.5.1, που παρουσιάζει την πόρεια των βασικών οικονομικών μεγεθών των 50 μεγαλυτέρων δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών κατά την περίοδο 1981-1989, προκύπτει ότι το έλλειμμα του λογαριασμού εκμεταλλεύσεως ενδεκαπλασιάστηκε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.5.1

Η εξέλιξη των οικονομικών μεγεθών των 50 μεγαλυτέρων δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών στην περίοδο 1981 - 1989

(σε δισεκ. δραχμές)

	1981	1983	1985	1989	Ρυθμοί μεταβολής 1981 - 1989
A) Λογαριασμός Εκμετάλλευση					
1) Έσοδα	361,6	598,1	907,0	1.660,3	21,0
2) Έξοδα	405,0	659,8	1.058,5	2.147,4	23,2
3) Αποτελέσματα (1 - 2)	- 43,4	- 61,7	- 151,5	- 487,1	35,3
B) Λογαριασμός Κεφαλαίου					
4) Έσοδα	-	-	-	-	-
5. Έξοδα (από τα οποία χρεωλύσια)	113,2 (79,9)	177,3 (132,5)	352,2 (219,3)	730,5 (335,3)	26,2 19,8
6) Αποτελέσματα (4 - 5)	- 113,2	- 177,3	- 325,2	- 730,5	26,2
Συνολικό αποτέλεσμα (3 + 6)	- 156,6	- 239,0	- 467,7	- 1.217,6	29,2

Σημαντικό είναι επίσης και το μέσο ποσοστό διευρύνσεως του ανοίγματος του λογαριασμού επενδύσεων, που ανήλθε την ίδια περίοδο σε 26,2%. Είναι χαρακτηριστικό ότι το συνολικό χρηματοδοτικό άνοιγμα των λογαριασμών εκμεταλλεύσεως και επενδύσεων, από 156,6 δισεκ. δραχμές το 1981, ανήλθε στα 1.217,6 δισεκ. δραχμές το 1989, δηλαδή αυξανόταν με μέσο επήσιο ρυθμό 29,2% στο χρονικό αυτό διάστημα. Αυξητική είναι επίσης και η τάση που παρουσιάζει το ποσοστό του ελλείμματος των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν, το οποίο από 8,4% το 1981 έφτασε σε 11,5% το 1985 και σε 15,5% το 1989.

Οι παραπάνω εξελίξεις στα οικονομικά μεγέθη των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών οφείλονται κατά κύριο λόγο στα μεγάλα ελλείμματα που παρουσιάζουν οι φορείς κοινωνικής ασφαλίσεως (ΙΚΑ και ΟΓΑ) καθώς και στα ελλείμματα του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ). Το αθροιστικό έλλειμμα εκμεταλλεύσεως των φορέων κοινωνικής ασφαλίσεως ΙΚΑ και ΟΓΑ Εεπέρασε τα 380 δισεκ. δραχμές το 1989 και συμμετέχει κατά 78% στο συνολικό διαχειριστικό έλλειμμα των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών και κατά 67%

περίπου στο συνολικό έλλειμμα των ελλειμματικών δημοσίων επιχειρήσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι το συνολικό χρέος του ΙΚΑ προς τις τράπεζες, στο τέλος του 1989, έφτασε τα 457 δισεκ. δραχμές και οι δαπάνες εξυπηρετήσεως του χρέους αυτού διαμορφώθηκαν σε 220 δισεκ. δραχμές περίπου.

Τα ελλείμματα των βασικοτέρων ασφαλιστικών μας ταμείων, τείνουν να πάρουν διαρθρωτικό χαρακτήρα και παρουσιάζουν διόγκωση που οφείλεται στη διευρυνόμενη ανισορροπία μεταξύ εισφορών και παροχών. Η ανισορροπία αυτή προκαλείται τόσο από εξωγενείς παράγοντες, όπως η δημογραφική γήρανση του πληθυσμού της χώρας μας δύο και από ενδογενείς, όπως η πολυδιάσπαση του συστήματος και τα ελαστικά κριτήρια συνταξιοδοτήσεως, τα οποία διευκολύνουν την πρόωρη συνταξιοδότηση. Αποτέλεσμα αυτών των παραγόντων είναι η συνεχής και ταχεία αύξηση των δαπανών για συντάξεις, που έφτασαν το 1989 στο 15% περίπου του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος, από 7,5% το 1979. Επίσης, η αδυναμία περιστολής της εισφοροδιαφυγής έχει επηρεάσει αρνητικά την εξέλιξη των εσόδων.

11.6 Τα ελλείμματα και οι επενδύσεις των επί μέρους δημοσίων επιχειρήσεων.

Το μέγεθος του ελλείμματος που αναφέραμε πιο πάνω αφορά στο σύνολο των πενήντα μεγαλύτερων δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών και αποκρύπτει έτσι το γεγονός ότι η κατανομή του είναι σημαντικά ανισομερής ανάμεσα στις επί μέρους επιχειρήσεις. Οι κυριότερες επιχειρήσεις με ελλειμματικό λογαριασμό εκμεταλλεύσεως εντοπίζονται στο χώρο των συγκοινωνιών (ΟΑΣ, ΕΑΣ, ΗΣΑΠ, ΗΛΠΑΠ, ΟΣΕ, ΟΑ), των οποίων το αθροιστικό διαχειριστικό έλλειμμα ξεπέρασε τα 130 δισεκ. δραχμές το 1989. Άλλες δημόσιες επιχειρήσεις που εμφανίζουν συστηματικά έλλειμμα τα τελευταία χρόνια είναι η ΕΑΒ, τα ΕΛΤΑ και η ΕΥΔΑΠ. Αντίθετα, τα Ελληνικά Διυλιστήρια, η Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου και ο Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος φαίνονται να είναι οι περισσότερο κερδοφόρες επιχειρήσεις τα τελευταία χρόνια.

Αρκετά ανισομερής φαίνεται ότι είναι και η κατανομή των επενδύσεων μεταξύ των επί μέρους δημοσίων επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις που λειτουργούν στο χώρο της ενέργειας καλύπτουν τον κύριο όγκο του συνόλου των επενδύσεων. Το 1989 κάλυπταν το 39% σχεδόν των επενδύσεων του συνόλου των δημοσίων επιχειρήσεων, με σαφώς υπερέχουσα τη ΔΕΗ, της οποίας οι επενδύσεις αντιπροσώπευαν το 34% περίπου των συνολικών επενδύσεων. Σημαντικό επίσης μερίδιο στο σύνολο των επενδύσεων πραγματοποιούν ο ΟΤΕ (14,1%), το ΤΕΟ (15%), η ΟΑ (3,7%) και ο ΟΣΕ (4,4%).

11.7 Τα βασικά αίτια της ελλειμματικότητας των δημοσίων επιχειρήσεων.

Η ελλειμματικότητα των δημοσίων επιχειρήσεων θα μπορούσε να αποδοθεί σε σειρά παραγόντων, από τους οποίους άλλοι λειτουργούν στο επίπεδο της επιχειρήσεως και άλλοι στις ατέλειες του εφαρμοζόμενου συστήματος κρατικής εποπτείας. Τα σημαντικότερα γενεσιούργα αίτια της ελλειμματικότητας των δημοσίων επιχειρήσεων θα μπορούσαν να εντοπισθούν στα ακόλουθα:

α) Αρκετές δημόσιες επιχειρήσεις λειτουργούν με πλεονάζον προσωπικό, το οποίο, σε συνδυασμό με το ανορθολογικό καθεστώς του μισθολογίου τους ευθύνεται για τη δυσανάλογη επιβάρυνση των λειτουργικών εξόδων με αμοιβές εργασίας. Πραγματικά, οι αμοιβές προσωπικού σε αρκετές επιχειρήσεις αντιπροσωπεύουν υψηλό ποσοστό των λειτουργικών τους δαπανών, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με το χαρακτήρα των σχετικών δραστηριοτήτων τους ως εντάσεως κεφαλαίου.

β) Οι έλεγχοι που ασκούνται από τους εποπτεύοντες φορείς επί των δημοσίων επιχειρήσεων γίνονται με προληπτικές και όχι κατασταλτικές μεθόδους. Με άλλα λόγια, τα εποπτεύοντα υπουργεία παρεμβαίνουν καθημερινά στον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων, αντί να ορίζουν εκ των προτέρων, βάσει προγραμματικών συμφωνιών, το ευρύτερο πλαίσιο δράσεως των επιχειρήσεων και να ελέγχουν εκ των υστέρων την αποτελεσματικότητα της διοικήσεως.

Σε πολλές περιπτώσεις, οι έλεγχοι εφαρμόζονται περιπτωσιακά χωρίς να υπάρχει κάποια εσωτερική συνέπεια ή ιεράρχηση μεταξύ τους. Καλύπτουν όλους τους τομείς δραστηριότητας της επιχειρήσεως τόσο σε επίπεδο στρατηγικό όσο και σε επίπεδο λειτουργικό και διαχειριστικό. Η εφαρμογή τους συνοδεύεται από ένα πολύπλοκο γραφειοκρατικό πλέγμα ρυθμίσεων και τυπικών διαδικαστικών εγκρίσεων, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα τη χαλάρωση του συντονισμού στην εποπτεία και στον έλεγχο και, κατά συνέπεια, την εξασθένιση της αποτελεσματικότητας της επιχειρηματικής πολιτικής.

γ) Πολλές φορές το κράτος στα πλαίσια της οικονομικής του πολιτικής υπαγορεύει στις επιχειρήσεις την τιμολογιακή, επενδυτική κλπ. πολιτική που θα πρέπει να ακολουθήσουν. Οι υπαγορεύσεις όμως αυτές, είναι φανερό ότι αδυνατίζουν τα οικονομικά κριτήρια αποφάσεων και αποσυνδέουν τις τιμές από το κόστος, με αποτέλεσμα στρεβλώσεις στη ζήτηση, στις επενδύσεις και στην κατανομή των πόρων γενικότερα.

Η πολλαπλότητα και ασάφεια των στόχων και η έλλειψη σαφούς πολιτικής προκαλούν αβεβαιότητα στο εσωτερικό των δημοσίων επιχειρήσεων, οι οποίες πολλές φορές δεν γνωρίζουν τι ακριβώς ζητείται από αυτές.

δ) Οι δημόσιοι φορείς που ελέγχουν τις δημόσιες επιχειρήσεις υπαγορεύουν την πολιτική που θα πρέπει να ακολουθούν με αποτέλεσμα να αποδυναμώνεται η αποτελεσματικότητα της επιχειρηματικής διοικήσεως, αφού τη μετατρέπει σε παθητικό δέκτη εντολών και όχι ενεργητικό όργανο αναλήψεως πρωτοβουλιών και ευθυνών. Η απογοήτευση από την παραγωγικότητα και την ποιότητα των δημοσίων επιχειρήσεων συχνά προκαλεί πιέσεις και παρεμβάσεις για εξυγίανση. Το παράδοξο όμως είναι ότι στην προσπάθεια θεραπείας της ανεπαρκούς αποδοτικότητας εντείνεται ο έλεγχος και μειώνεται η διοικητική αυτονομία και πρωτοβουλία.

11.8 Η χρηματοδότηση του ελλείμματος των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών.

Τα ελλείμματα εκμεταλλεύσεως και οι δαπάνες για επενδύσεις των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών καλύπτονται από τέσσερις πηγές.

Η πρώτη αναφέρεται στις επιχορηγήσεις του τακτικού προϋπολογισμού του κράτους και αφορά κυρίως διαχειριστικά ελλείμματα των οργανισμών κοινωνικής ασφαλίσεως και των συγκοινωνιακών φορέων.

Οι επιχορηγήσεις του Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Αναπτύξεως (ΕΤΠΑ) αποτελούν τη δεύτερη πηγή και καλύπτει δαπάνες επενδύσεων.

Η τρίτη πηγή περιλαμβάνει τα κεφάλαια από αποσβέσεις και ειδικά έσοδα διαφόρων επιχειρήσεων που χρηματοδοτούν μέρος των επενδυτικών τους προγραμμάτων.

Τέλος, ο δανεισμός από το εσωτερικό και εξωτερικό καλύπτει το άνοιγμα μεταξύ συνολικών αναγκών και των κεφαλαίων από τις προηγούμενες πηγές. Τα κεφάλαια από δανεισμό αποτελούν και το μέρος εκείνο του ελλείμματος του δημόσιου τομέα που προέρχεται από τις δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς.

Η χρηματοδότηση των ελλειμμάτων διαχειρίσεως και των επενδυτικών προγραμμάτων των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών παρουσιάζονται στον πίνακα 11.8.1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.8.1

Η διάρθρωση της χρηματοδότησεως των ελλειμμάτων των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών

	1982	1984	1986	1989
1. Επιχορηγήσεις (τακτικού προϋπολογισμού) (Π.Δ.Ε και Ε.Τ.Π.Α.)	28,2 (15,8) (12,4)	37,0 (17,0) (20,0)	29,1 (11,7) (17,4)	42,6 (29,6) (13,0)
2. Αποσβέσεις και ειδικοί πόροι	13,9	12,5	17,7	15,8
3. Δάνεια και εμπορικές πιστώσεις	57,9	50,5	53,2	41,6
Σύνολο χρηματοδοτήσεως	100,0	100,0	100,0	100,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτό το μεγαλύτερο μέρος του ελλείμματος των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών καλύπτεται από δάνεια και εμπορικές πιστώσεις εσωτερικού και εξωτερικού, που το 1989 ξεπέρασαν τα 500 δισεκ. δραχμές. Η προσφυγή σε δανεισμό των δημοσίων επιχειρήσεων είναι σαφώς μεγαλύτερη από εκείνη των δημοσίων οργανισμών, γιατί τα ελλείμματα των τελευταίων καλύπτονται κατά κύριο λόγο από επιχορηγήσεις του τακτικού προϋπολογισμού.

11.9 Η ιδιωτικοποίηση των δημοσίων επιχειρήσεων.

11.9.1 Το περιεχόμενο και οι μορφές ιδιωτικοποίησεως.

Σε αρκετές χώρες, κυρίως της Δυτικής Ευρώπης, εφαρμόζονται τα τελευταία χρόνια εκτεταμένα προγράμματα ιδιωτικοποίησεως ή αποκρατικοποίησεως, όπως λέγεται πολλές φορές, με μεταφορά μέρους των δραστηριοτήτων του δημόσιου και κυρίως των δημοσίων επιχειρήσεων στον ιδιωτικό τομέα. Βασικοί στόχοι των προγραμμάτων αυτών είναι:

- a) Η αριστοποίηση της κατανομής των παραγωγικών πόρων στην οικονομία.

β) Η μείωση του κόστους παραγωγής και προσφοράς των δημοσίων δραστηριοτήτων.

γ) Η άντληση εσόδων.

Τα προγράμματα ιδιωτικοποιήσεως που έχουν εφαρμοσθεί διεθνώς παίρνουν διάφορες μορφές χωρίς ωστόσο να είναι αμοιβαία αποκλειόμενα. Περιλαμβάνουν, συνήθως, στοιχεία από τα ακόλουθα:

- 1) Πώληση περιουσιακών στοιχείων του κράτους σε ιδιώτες.
- 2) Απελευθέρωση της αγοράς από εμπόδια εισόδου σ' αυτήν ιδιωτών.
- 3) Εργολαβική ανάθεση σε ιδιωτικές μονάδες της παροχής ορισμένων υπηρεσιών για λογαριασμό του κράτους.
- 4) Διανομή κουπονιών στους πολίτες με τα οποία μπορούν να αγοράσουν ελεύθερα από την αγορά τις υπηρεσίες που επιθυμούν.

Κάθε μία από τις παραπάνω μορφές ιδιωτικοποιήσεως παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και συνδέεται με συγκεκριμένα πλεονεκτήματα ή προβλήματα, τα οποία θα εξετάσουμε εδώ σύντομα.

Η μεταβίβαση (πώληση) κρατικών περιουσιακών στοιχείων, συνήθως των δημοσίων επιχειρήσεων, αποτελεί την κυριότερη μορφή ιδιωτικοποιήσεως. Η πώληση μπορεί να αφορά είτε στο σύνολο, είτε σε μέρος μόνο των περιουσιακών στοιχείων.

Η πρώτη μέθοδος προτιμάται στις περιπτώσεις πωλήσεως δημοσίων επιχειρήσεων που λειτουργούν σε ανταγωνιστικές αγορές, ενώ η δεύτερη περιορίζεται κυρίως στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας. Η διαφορά βρίσκεται στο ότι η μεταβίβαση σε ιδιώτες ενός φυσικού μονοπωλίου θα προϋπόθετε και ένα πλαίσιο ελέγχου, προκειμένου να αποφευχθεί η πιθανή κατάχρηση της μονοπωλιακής του δυνάμεως. Ενώ η πώληση περιουσιακών στοιχείων, ολική ή μερική, εξασφαλίζει μεν πρόσθετους πόρους στο δημόσιο, η μείωση όμως του κόστους παραγωγής δεν είναι εκ των προτέρων εξασφαλισμένη.

Για να προκύψουν οφέλη σε όρους τεχνολογικής αποτελεσματικότητας, θα πρέπει να ασκούνται πιέσεις στη διοίκηση από την αγορά κεφαλαίου και η διοίκηση όμως θα πρέπει να έχει την ικανότητα και την ευχέρεια να μειώς ει το πλεονάζον προσωπικό και να προχωρήσει γενικά σε όλα τα επιχειρηματικά αναγκαία μέτρα.

Ως προς τη δεύτερη μορφή ιδιωτικοποιήσεως, δηλαδή την άρση των εμποδίων εισόδου στην αγορά άλλων επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα, αυτή ταυτίζεται με τη μεταβίβαση από ένα μονοπωλιακό προς ένα περισσότερο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Είναι φανερό ότι η άρση των εμποδίων εισόδοι εισάγει την πειθαρχία της αγοράς και το κίνητρο της ανταγωνιστικότητας.

Έχει διαπιστωθεί από εμπειρικές έρευνες ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ εντάσεως ανταγωνισμού και αποτελεσματικότητας. Αυτό μεταφράζεται σε κέρδη, τόσο σε όρους τεχνολογικής όσο και οικονομικής αποτελεσματικότητας και επομένως οφέλη για τους καταναλωτές αλλά και για τον κρατικό προϋπολογισμό, ο οποίος απαλλάσσεται από το βάρος της επιχορηγήσεως αναποτελεσματικών δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα με το πνεύμα της εργολαβικής αναθέσεως, γίνεται ένα είδος δημοπρασίας (μειοδοτικού διαγωνισμού), στην οποία την εργολαβία κερδίζει εκείνος από τους ανταγωνιστές που προσφέρει τη χαμηλότερη τιμή.

Αν ο διαγωνισμός γίνεται πράγματι σε πλαίσια ανταγωνισμού, τότε η προσφερόμενη τιμή εξισώνεται με το κόστος λειτουργίας της υπηρεσίας και κατά συνέπεια αποφεύγεται το ακραίο και ανεπιθύμητο αποτέλεσμα, που θα είχε το φυσικό μονοπάλιο ως προς την τιμή.

Το πρόβλημα της εργολαβικής αναθέσεως από το κράτος σε ιδιώτες, ώστε αυτοί να προσφέρουν για λογαριασμό του ορισμένες υπηρεσίες στο κοινό, είναι ότι ο κρατικός προϋπολογισμός δεν αποξενώνεται τελικά από την ευθύνη της χρηματοδοτήσεως. Το πλεονέκτημα είναι ότι την παραγωγή του προϊόντος ή της υπηρεσίας αναλαμβάνει, σε ανταγωνιστικά πλαίσια, η ιδιωτική εκείνη μονάδα, που παράγει με τις ευνοϊκότερες συνθήκες κόστους.

Επομένως, η εξοικονόμηση πόρων που πετυχαίνει το κράτος αποτελεί και πάλι συνάρτηση της εντάσεως του ανταγωνισμού στον ιδιωτικό τομέα.

Τέλος, την ευθύνη χρηματοδοτήσεως διατηρεί ο κρατικός προϋπολογισμός και στην περίπτωση της διανομής κουπονιών στους πολίτες, με τα οποία μπορούν να αγοράσουν ελεύθερα την υπηρεσία ή το προϊόν από την αγορά. Στο βαθμό που ο ιδιωτικός τομέας παράγει την υπηρεσία ή το προϊόν με χαμηλότερο κόστος ή και σε καλύτερη ποιότητα, είναι φανερό ότι ο προϋπολογισμός απελευθερώνεται από περιπτές δαπάνες, ενώ οι καταναλωτές κάνουν χρήση επαρκεστέρων υπηρεσιών.

11.9.2 Προβλήματα εφαρμογής προγραμμάτων ιδιωτικοποίησεως στη χώρα μας.

Οι παράγοντες που πρόσδιορίζουν την πολιτική της ιδιωτικοποίησεως είναι πάρα πολλοί και διαφέρουν ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε μια συγκεκριμένη χώρα. Τέτοιο παράγοντας μπορεί να είναι κοινωνικοί, πολιτικοί και οικονομικοί. Θα αναλύσουμε εδώ σύντομα μόνο τους εικονομικούς παράγοντες, που πιθανόν να επηρεάζουν σε μεγάλη κλίμακα την εφαρμογή εκτεταμένων προγραμμάτων ιδιωτικοποίησεως στη χώρα μας.

Είναι φανερό ότι, όσο πιο ώριμη είναι μια χώρα από άποψη οικονομικών θεσμών, τόσο πιο γρήγορη πρόοδος είναι δυνατό να γίνει στη μεταστροφή του κοινωνικού αισθήματος υπέρ της πολιτικής της ιδιωτικοποίησεως.

Στη χώρα μας οι οικονομικοί θεσμοί επηρεάζουν άμεσα το ρυθμό αποδοχής και υλοποίησεως της πολιτικής της ιδιωτικοποίησεως. Οι δυσχέρειες προέρχονται από την έλλειψη αναπτυγμένων και ευέλικτων αγορών χρήματος και κεφαλαίων (μικρό μέγεθος με οργανωτικές αδυναμίες, μικρός πληθυσμός πιθανών αγοραστών κ.ά.), την ύπαρξη ενός αγορανομικού κώδικα, ο οποίος δεν διευκολύνει το άνοιγμα των αγορών στον ανταγωνισμό, την απουσία δομών εξελίξεως και εφαρμογής της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας κ.ά.

Επομένως, με ανύπαρκτους ή και υποβαθμισμένους όλους αυτούς τους θεσμούς, λείπει το πλαίσιο ομαλής λειτουργίας των αγορών, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η προώθηση της πολιτικής της ιδιωτικοποίησεως. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον αγορανομικό κώδικα, οι αρχές έχουν την ευχέρεια να ανακατατάσσουν τα παραγόμενα προϊόντα και τις υπηρεσίες από την κατηγορία εκείνων των οποίων οι τιμές δεν ελέγχονται, στην κατηγορία εκείνων των οποίων οι τιμές ελέγχονται με διοικητικούς τρόπους.

Αποτέλεσμα αυτών των δυνατοτήτων και πρακτικών είναι να δημιουργείται αβεβαιότητα ως προς την προβλεπόμενη εξέλιξη των τιμών και του οικονομικού περιβάλλοντος και να αποθαρρύνεται έτσι η επιχειρηματική δραστηριότητα, η οποία θα μπορούσε να επιταχύνει την πολιτική της ιδιωτικοποιήσεως.

Εξάλλου, άνοιγμα στις κεφαλαιαγορές του εξωτερικού θέτει θέμα εθνικής πολιτικής και δεν μπορεί παρά να είναι εφικτή για ορισμένες μόνο κατηγορίες δημοσίων επιχειρήσεων.

Άλλοι οικονομικοί παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν την πολιτική της ιδιωτικοποιήσεως είναι οι επιδόσεις της οικονομίας, οι προσδοκίες σχετικά με την αποτελεσματικότητα της πολιτικής που ακολουθείται και τέλος τα όρια για εξωτερικό δανεισμό, που διαγράφει η πιστοληπτική ικανότητα της χώρας μας.

Στη χώρα μας, δυστυχώς, και οι τρεις πιο πάνω παράγοντες ασκούν επιβραδυντική επίδραση στην πολιτική της ιδιωτικοποιήσεως. Η σχέση πληθωρισμού προς τον πληθωρισμό των χωρών της ΕΟΚ, όπως είδαμε σε προηγούμενα κεφάλαια πολλαπλασιάσθηκε, η ανεργία και το ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών χειροτέρευσε σημαντικά, και η αναπτυξιακή διαδικασία περιήλθε σε στασιμότητα ή οπισθιδρόμυτης.

Αυτό σημαίνει ότι η παρούσα διάρθρωση της οικονομίας μας είναι ασυνεπής προς τις προϋποθέσεις μιας ανοικτής ανταγωνιστικής οικονομίας, με αποτέλεσμα η πολιτική να μεγάλα ανοίγματα προς την κατεύθυνση της ιδιωτικοποιήσεως να εξουδετερώνονται με γρήγορους ρυθμούς.

Εξάλλου, όπως είδαμε και πιο πάνω, με δημόσιο χρέος 21,5 δισεκ. δολάρια στο τέλος του 1988, το οποίο απαιτεί για την εξυπηρέτησή του πάνω από το 30% των συνολικών εξαγωγών, είναι φανερό ότι οι διαρθρωτικές αλλαγές γίνονται όλο και πιο επιτακτικές.

Πάντως, ακόμη και αν υποτεθεί ότι είναι εφικτή η υλοποίηση ενός εκτεταμένου προγράμματος ιδιωτικοποιήσεως, πάλι θα μείνει στο δημόσιο τομέα μεγάλο μέρος των δημοσίων επιχειρήσεων.

Επομένως, βελτιώσεις στο σύστημα εποπτείας των δημοσίων επιχειρήσεων και στη διαχείρισή τους χρειάζεται να γίνουν σε κάθε περίπτωση, γιατί πάντα θα υπάρχουν δημόσιες επιχειρήσεις. Η ιδιωτικοποίηση δεν μπορεί να αποτελέσει παρά ένα μόνο συστατικό του όλου προγράμματος εκσι γχρονισμού των δημοσίων επιχειρήσεων.

11.10 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Να αναφέρετε ορισμένες βασικές δημόσιες επιχειρήσεις που ισρύθηκαν μεταπολεμικά στη χώρα μας και να εξετάσετε τους βασικούς σκοπούς των επιχειρήσεων αυτών.
- 2) Ποια είναι σήμερα η σημασία των δημοσίων επιχειρήσεων στη χώρα μας, από απόψεως παραγωγής, επενδύσεων και απασχολήσεως;
- 3) Πώς εξελίχθηκαν τα ελλείμματα των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών στη χώρα μας την τελευταία δεκαετία; Ποιες επιχειρήσεις και οργανισμοί παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα ελλείμματα και γιατί;
- 4) Ποια είναι τα βασικά αίτια της ελλειμματικότητας των δημοσίων επιχειρήσεων στη χώρα μας;
- 5) Πώς χρηματοδούνται τα ελλείμματα των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών;

- 6) Τι εννοούμε με τον όρο ιδιωτικοποίηση; Ποιος είναι ο βασικός στόχος των προγραμμάτων ιδιωτικοποίησεως και ποιες μορφές μπορούν να πάρουν;
 - 7) Να αναλύσετε σύντομα τους κυριότερους οικονομικούς παράγοντες που κατά τη γνώμη σας επηρεάζουν την πολιτική της ιδιωτικοποίησεως στη χώρας μας.
-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 11

Οι κυριότερες δημόσιες επιχειρήσεις και Οργανισμοί κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

A. Ενέργεια.

- 1) Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτροισμού (ΔΕΗ)
- 2) Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου (ΔΕΠ)
- 3) Δημοτική Επιχείρηση Φωταερίου Αθηνών (ΔΕΦΑ)

B. Μεταφορές – Επικοινωνίες.

- 1) Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος (ΟΣΕ)
- 2) Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών (ΟΑΣ)
- 3) Ηλεκτρικοί Σιδηρόδρομοι Αθηνών – Πειραιώς (ΗΣΑΠ)
- 4) Ηλεκτροκίνητα Λεωφορεία Περιοχής Αθηνών – Πειραιώς (ΗΛΠΑΠ)
- 5) Επιχείρηση Αστικών Συγκοινωνιών (ΕΑΣ)
- 6) Ολυμπιακή Αεροπορία (Ο.Α.)
- 7) Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς (ΟΛΠ)
- 8) Οργανισμός Λιμένος Θεσ/νίκης (ΟΛΘ)
- 9) Ανώνυμος Εταιρεία Διώρυγος Κορίνθου (ΑΕΔΙΚ)
- 10) Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος (ΟΤΕ)
- 11) Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση (ΕΡΤ Α.Ε.)
- 12) Ελληνικά Ταχυδρομεία (ΕΛΤΑ)

Γ. Υδρευση – Αποχέτευση.

- 1) Εταιρεία Υδρεύσεως και Αποχετεύσεως Πρωτευούσης (ΕΥΔΑΠ)
- 2) Οργανισμός Αποχετεύσεως Θεσ/νίκης (ΟΑΘ)
- 3) Οργανισμός Υδρεύσεως Θεσ/νίκης (ΟΥΘ)

Δ. Μεταποίηση.

- 1) Ελληνικά Διυλιστήρια Ασπροπύργου (ΕΛΔΑ)
- 2) Ελληνικές Επενδύσεις Πετρελαιοειδών και Χημικών (ΕΛΕΠΕΧ)
- 3) Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία (ΕΑΒ)
- 4) Ελληνική Βιομηχανία Όπλων (ΕΒΟ)
- 5) Ελληνικά Καύσιμα Ορυκτέλαια (ΕΚΟ ΑΒΕΕ)
- 6) Εθνική Φαρμακοβιομηχανία
- 7) Α.Ε. Διυλιστήρια Θεσ/νίκης
- 8) Ναυπηγεία Ελευσίνας

Ε. Οικοδομήσεις – Δημόσια Έργα.

- 1) Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομήσεως, Οικισμού και Στεγάσεως (ΔΕΠΟΣ)
- 2) Ειδικό Ταμείο Μονίμων Οδοστρωμάτων Αθηνών (ΕΤΜΟΑ)
- 3) Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου (ΚΕΔ)
- 4) Οργανισμός Σχολικών Κτιρίων (ΟΣΚ)
- 5) Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ)

6) Ταμείο Εθνικής Οδοποιίας (ΤΕΟ)

ΣΤ. Εμπόριο – Υπηρεσίες.

- 1) Ελληνικός Οργανισμός Τυποποιήσεως (ΕΛΟΤ)
- 2) Ελληνικός Οργανισμός Μικρομεσαίων Μεταποιητικών Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας (ΕΟΜΜΕΧ)
- 3) Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (ΟΕΔΒ)
- 4) Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ)
- 5) Οργανισμός Προωθήσεως Εξαγωγών (ΟΠΕ)
- 6) Κεντρική Λαχαναγορά Αθηνών (ΚΛΑ)
- 7) Κεντρική Λαχαναγορά Θεσ/νίκης (ΚΛΘ)
- 8) Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου (ΟΠΑΠ)
- 9) Οργανισμός Διεξαγωγής Ιπποδρομιών Ελλάδος (ΟΔΙΕ)
- 10) Ελληνικός Οργανισμός Φαρμάκων (ΕΟΦ)
- 11) Καταστήματα Αφορολογήτων Ειδών
- 12) Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛΚΕΠΑ)
- 13) Ολυμπιακή Τουριστική
- 14) Οργανισμός Διαχειρίσεως Δημόσιου Υλικού (ΟΔΔΥ)
- 15) Εθνικός Οργανισμός Καπνού (ΕΟΚ)
- 16) Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ)
- 17) Οργανισμός Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ)
- 18) Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας (ΕΟΠ)
- 19) Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ)
- 20) Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ)

Ζ. Όμιλοι εταιρειών των μεγαλυτέρων κρατικών τραπεζών.

1) Αγροτική Τράπεζα.

- Αγροτικός Συνεταιρισμός Γάλακτος Λαμίας
- Δωδώνη Α.Ε. Βιομηχανία Γάλακτος Ηπείρου
- Βιομηχανία Χυμών και Οίνων Βιοχύμ Α.Ε.
- Ελληνική Βιομηχανία Ζαχάρεως
- Ελληνική Βιομηχανία Κρέατος
- Κοινοπραξία ΑΤΕ και Γ.Σ. Βιομηχανία επεξεργασίας φρούτων Βέρμιο – Νάουσα
- Νεογάλ, Βιομηχανία Γάλακτος Δράμας

2) Εθνική Τράπεζα Ελλάδος.

- Αστήρ, Ανώνυμη Ξενοδοχειακή Εταιρεία
- Ασφαλιστική Εταιρεία ΑΣΤΗΡ Α.Ε.
- Δαφνίλα Α. Ελ.
- Εθνική Κτηματική Τράπεζα
- Εθνική Στεγαστική Τράπεζα Ελλάδος
- Εθνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως (ΕΤΕΒΑ)
- Ελληνική Εταιρεία Βιομηχανικών και Μεταλλευτικών Επενδύσεων (ΕΛΕΒΕ)

– Τράπεζα Επαγγελματικής Πίστεως

3) Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως (ΕΤΒΑ).

- Α.Ε. Βιομηχανία Αζωτούχων Λιπασμάτων (ΑΕΒΑΛ)
- Α.Ε. Τουριστικές, Ξενοδοχειακές και Ναυτιλιακές Επιχειρήσεις
- Ελληνικές Εξαγωγές Α.Ε.
- Ελληνική Βιομηχανία Ηλεκτρονικών Α.Ε. (ΕΛΒΗΛ)
- Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου

4) Εμπορική Τράπεζα.

- Βιομηχανία Φωσφορικών Λιπασμάτων Α.Ε.
- Ελληνική Βιομηχανία Σάκων και ειδών Πλαστικής Α.Ε.
- Ιονική Ασφαλιστική Εταιρεία Α.Ε.
- Τράπεζα Αττικής
- Τράπεζα Επενδύσεων
- Τράπεζα Πειραιώς
- Φοίνιξ Α.Ε., Εταιρεία Γενικών Ασφαλειών

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

12.1 Το εξωτερικό εμπόριο της χώρας μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

Το εμπόριο της χώρας μας γνώρισε τεράστια ανάπτυξη κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Τους πρώτους μεταπολεμικούς μήνες (τελευταίο τρίμηνο του 1944) η όλη κίνηση του εξωτερικού μας εμπορίου περιορίζόταν σε ορισμένες εισαγωγές, κυρίως τροφίμων, ενώ δεν υπήρχαν ουσιαστικά δυνατότητες εξαγωγών, γιατί δεν υπήρχε εγχώρια παραγωγή. Το εξωτερικό εμπόριο της χώρας μας άρχισε να κινείται κάπως περισσότερο το 1946 και συνέχισε να αυξάνει σημαντικά τα επόμενα μεταπολεμικά χρόνια μέχρι το έτος 1952. Οι εξαγωγές όμως αυξάνονταν με βραδύτερο ρυθμό από τις εισαγωγές, με συνέπεια να μειώνεται σταδιακά το ποσοστό των εισαγωγών, που καλυπτόταν από εξαγωγές, το οποίο μόλις ξεπερνούσε το 20%.

Το 1952 ίσχυσαν δραστικά μέτρα για την προώθηση των εξαγωγών και τη μείωση των εισαγωγών, με συνέπεια να διπλασιασθεί ο λόγος των εξαγωγών προς τις εισαγωγές και να ξεπεράσει το 40%. Σταθμό όμως για την ανάπτυξη του εμπορίου μας, αλλά και για την καθόλου σταθεροποίηση της οικονομίας μας και την ταχύρυθμη οικονομική ανάπτυξη της χώρας, αποτέλεσε η δραστική υποτίμηση της δραχμής τον Απρίλιο του 1953.

Η υποτίμηση αυτή είχε ως συνέπεια τη σημαντική μείωση των τιμών των εγχωρίων προϊόντων στο εξωτερικό και την αύξηση των τιμών των εισαγωγών στην εγχώρια αγορά. Αποτέλεσμα των μεταβολών αυτών ήταν να αυξηθούν σημαντικά οι εξαγωγές ελληνικών προϊόντων, χωρίς να χρειάζεται επιδότησή τους, όπως γινόταν στα προηγούμενα χρόνια και να μειωθεί σχετικά ο ρυθμός αυξήσεως των εισαγωγών. Έτσι, άρχισε να σταθεροποιείται σταδιακά η ελληνική οικονομία, το εμπόριο της χώρας να αυξάνεται και το εμπορικό ισοζύγιο να βελτιώνεται. Θα εξετάσουμε εδώ πρώτα τις εξελίξεις των εισαγωγών και ύστερα τις εξελίξεις των εξαγωγών και του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας μας από το 1953 μέχρι σήμερα.

12.1.1 Η εξέλιξη των εισαγωγών.

Η εξέλιξη των εισαγωγών της χώρας μας κατά κύριες κατηγορίες προϊόντων από το 1953 μέχρι σήμερα εμφανίζεται στον πίνακα 12.1.1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.1.1
Η εξέλιξη των ελληνικών εισαγωγών κατά κατηγορίες 1952 – 1989

(Ποσά σε εκατ. δρχ.)

Κατηγορία εισαγωγών	1952			1960			1970			1980			1989		
	Ποσό	Ποσοστό	Ποσό	Ποσοστό	Ποσό	Ποσοστό	Ποσό	Ποσοστό	Ποσό	Ποσοστό	Ποσό	Ποσοστό	Ποσό	Ποσοστό	
1) Τρόφιμα	1.114	21,5	2.253	10,7	5.671	9,7	35.128	7,8	363.757	13,9					
2) Ποτά – καπνός	–	–	11	0,1	75	0,1	1.577	0,3	39.595	1,5					
3) Πρώτες ψίλες εκτός από κάύαμα	857	16,6	1.966	9,3	4.941	8,4	30.459	6,7	141.092	5,4					
4) Ορυκτά και σιρματα	763	14,7	1.575	7,5	4.040	6,9	106.059	23,4	167.203	6,4					
5) Ζάνκα κ.ά φυτικά έλασα και λίπη	9	0,1	27	0,1	400	0,7	1.534	0,3	8.369	0,3					
6) Άχηματα προϊόντα	335	6,5	1.627	7,7	4.758	8,1	38.737	8,6	279.933	10,7					
7) Εθερμαντοπλένα είδη ταξινομημένα κατά ίδια	916	17,6	3.722	17,7	9.199	15,7	61.736	13,6	586.031	22,3					
8) Μηχανήματα και μεταφορικά μέσα	1.054	20,3	9.363	44,5	27.937	47,5	162.839	36,0	809.357	30,8					
9) Διαφερόα βιομηχανοπλένα είδη	129	2,5	514	2,4	1.720	2,9	14.465	3,2	221.800	8,4					
10) Λουτρά	16	0,2	3	–	9	–	347	0,1	8.599	0,3					
Συνολος	5.193	100,0	21.061	100,0	58.750	100,0	452.881	100,0	2.625.714	100,0					

Όπως προκύπτει από τον πίνακα αυτόν οι ελληνικές εισαγωγές αυξήθηκαν από 5,2 δισεκατομμύρια δραχμές το 1952 σε 453 δισεκ. δραχμές το 1980, ενώ το 1989 υπολογίζεται ότι ξεπέρασαν τα 2,6 τρισεκατ. δραχμές. Ο μέσος ρυθμός μεταβολής στην περίοδο 1953 – 1989 έφθασε το 18,3%, σε σχέση με 15,5% που ήταν ο ρυθμός μεταβολής του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Η μέση εισοδηματική ελαστικότητα ζητήσεως των εισαγωγών δηλαδή ανήλθε σε 1,18 (18,3/15,8), που σημαίνει ότι σε κάθε ποσοστιαία αύξηση του εισοδήματος κατά μία μονάδα είχαμε αύξηση των εισαγωγών κατά 1,18 ποσοστιαίες μονάδες. Οι λόγοι που οδήγησαν στη σχετικά ταχεία αυτή αύξηση των ελληνικών εισαγωγών κατά την περίοδο 1952 – 1973 ήταν οι εξής:

a) Η ταχεία αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος στη χώρα μας, η οποία είχε ως συνέπεια την ταχεία αύξηση της ζητήσεως βιομηχανικών προϊόντων ανώτερης ποιότητας, τα οποία δεν παράγονταν στο εσωτερικό και έπρεπε να εισαχθούν από το εξωτερικό.

β) Η σχετικά ταχεία εκβιομηχάνιση της χώρας, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των εισαγωγών κεφαλαιουχικών αγαθών και πρώτων υλών, που δεν μπορούσαν να παραχθούν στη χώρα.

Η σχετικά ταχεία αύξηση των εισαγωγών μας τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, οπόταν μειώθηκε ο ρυθμός αναπτύξεως της χώρας μας, οφείλεται σε τρεις κυρίως παράγοντες:

1) Στη σημαντική αύξηση των τιμών του αργού πετρελαίου, του οποίου η εισαγωγή αποτελεί ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των συνολικών εισαγωγών μας.

2) Στη μείωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων στην εγχώρια αγορά, που προήλθε κυρίως από τις μεγάλες αυξήσεις του κόστους παραγωγής και τη μικρή βελτίωση της παραγωγικότητας.

3) Στις μειώσεις της προστασίας της εγχώριας παραγωγής που έγιναν μετά την ένταξή μας στην Κοινότητα. Τις επιπτώσεις αυτές εξετάζομε αναλυτικά στο 14ο κεφάλαιο.

Αν εξετάσουμε τις σχετικές εξελίξεις ανά δεκαετία παρατηρούμε ότι οι εισαγωγές μας σημείωσαν ψηλότερους ρυθμούς αυξήσεως κατά τη δεκαετία του '70, οπότε ο μέσος ετήσιος ρυθμός αυξήσεως τους έφθασε το 22,7%, λόγω των τεραστίων αυξήσεων των τιμών του αργού πετρελαίου.

Εξίσου μεγάλη ήταν και η αύξηση των εισαγωγών μας κατά την περίοδο 1980-89, οπόταν ο μέσος ετήσιος ρυθμός αυξήσεώς τους ανήλθε σε 21,6%, καθώς επίσης και κατά την οκταετία 1953 – 1960, οπότε ο αντίστοιχος ρυθμός μεταβολής ήταν 19% περίπου. Αντίθετα, ο ρυθμός αυξήσεως των εισαγωγών κρατήθηκε σε σχετικά χαμηλότερα επίπεδα (γύρω στο 11%) κατά τη δεκαετία του '60.

Η σημαντική αύξηση των εισαγωγών κατά τη δεκαετία του '70 είναι αποτέλεσμα του μεγαλύτερου ρυθμού αυξήσεως των τιμών κατά την περίοδο αυτή, αλλά και των δραστικών αυξήσεων των τιμών του πετρελαίου, οι οποίες είχαν σημαντικές επιπτώσεις στη συνολική αξία των εισαγωγών πετρελαίου. Αν λάβομε υπόψη ότι το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε τρέχουσες τιμές αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 19,4%, έπειτα ότι η εισοδηματική ελαστικότητα ζητήσεως εισαγωγών κατά τη δεκαετία του '70 ήταν 1,17.

Η αύξηση των εισαγωγών κατά την τελευταία δεκαετία οφείλεται κυρίως στην έλλειψη ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων, που εντάθηκε με την κατάργηση κάθε προστασίας, ύστερα από την ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ. Αν ληφθεί υπόψη ότι το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε τρέχουσες τιμές αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 20,2%, συμπεραίνεται ότι η εισοδηματική ελαστικότητα ζητήσεως των ελληνικών εισαγωγών στην περίοδο αυτή ήταν 1,07.

Αντίθετα, κατά τη δεκαετία του '60 το ακαθάριστο προϊόν σε τρέχουσες τιμές αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό μόνο 10,7% και, κατά συνέπεια, η εισοδηματική ελαστικότητα ζητήσεως εισαγωγών ήταν κάτω από τη μονάδα. Τέλος, κατά την οκταετία 1953 – 1960, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αυξήθηκε με ρυθμό 12% και επομένως η εισοδηματική ελαστικότητα ζητήσεως εισαγωγών ήταν 1,58.

Για κάθε μία ποσοστιαία μονάδα αυξήσεως του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος κατά την παραπάνω περίοδο, είχαμε αύξηση των εισαγωγών κατά 1,58 ποσοστιαίες μονάδες. Η σημαντική αυτή αύξηση των εισαγωγών οφειλόταν κυρίως στην αύξηση των εισαγωγών μηχανημάτων και μεταφορικών μέσων, που ήσαν απαραίτητα για την προώθηση της άναπτυξεως της χώρας μας.

Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει η μεταβολή της διαρθρώσεως των εισαγωγών μας κατά την περίοδο που εξετάζομε. Όπως προκύπτει από τη μελέτη του πίνακα 12.1.1 ως το 1980 μειωνόταν σταδιακά η συμμετοχή των εισαγωγών τροφίμων και πρώτων υλών, εκτός των καυσίμων, ενώ αυξήθηκε σημαντικά η εισαγωγή των μηχανημάτων και των μεταφορικών μέσων.

Επίσης αυξήθηκε σημαντικά κατά τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του '70 η συμμετοχή των εισαγωγών ορυκτών καυσίμων και λιπαντικών, λόγω των σημαντικών αυξήσεων των τιμών του πετρελαίου. Αντίθετα, η συμμετοχή των εισαγωγών των άλλων κατηγοριών προϊόντων παρέμεινε σχετικά σταθερή.

Κατά την τελευταία δεκαετία όμως, η διάρθρωση των εισαγωγών μας άλλαξε και πάλι. Αυξήθηκε σημαντικά η συμμετοχή των εισαγωγών τροφίμων, ενώ μειώθηκε η συμμετοχή των εισαγωγών καυσίμων. Σημαντική αύξηση παρουσίασαν επίσης οι εισαγωγές των διαφόρων βιομηχανικών ειδών, με συνέπεια να αυξηθεί η συμμετοχή τους, ενώ οι εισαγωγές μηχανημάτων και μεταφορικών μέσων αυξήθηκαν με μικρότερο ρυθμό και η συμμετοχή τους στις συνολικές εισαγωγές μας μειώθηκε.

Αν εξετάσουμε την κατανομή των εισαγωγών μας κατά περιοχή προελεύσεως, παρατηρούμε και πάλι σημαντικές μεταβολές κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Ο πίνακας 12.1.2 παρουσιάζει την εξέλιξη των εισαγωγών μας κατά κύριες περιοχές

και χώρες προελεύσεως. Όπως προκύπτει από τον πίνακα αυτόν, οι χώρες της ΕΟΚ αποτελούσαν τον κύριο προμηθευτή μας σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο.

Πριν από τη σύνδεση της χώρας μας με την ΕΟΚ το 1961, για την οποία θα μιλήσουμε πιο κάτω, το ποσοστό των εισαγωγών μας c. ο την Κοινότητα μειωνόταν ελαφρά, ενώ άρχισε και πάλι να αυξάνεται μετά τη σύνδεση για να φθάσει το 50% περίπου το 1970 από 45,0% το 1960.

Κατά τη δεκαετία του '70 το ποσοστό αυτό μειώθηκε σταδιακά εξαιτίας των σημαντικών αυξήσεων των τιμών του πετρελαίου από τρίτες χώρες και κυρίως τις αραβικές χώρες, ενώ μετά την πλήρη ένταξη μας στην Κοινότητα το ποσοστό των

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.1.2

Η προέλευση των ελληνικών εισαγωγών 1954 – 1980

Περιοχή Τροφεύσεως	1954	1960	1970	1980	1989
Α) Χώρες ΕΟΚ	59,3	45,0	50,9	40,9	62,3
1. Βέλγιο – Λουξεμβούργο	5,0	4,4	2,9	2,0	3,9
2. Γαλλία	6,6	4,5	7,3	6,2	6,9
3. Γερμανία	16,2	15,9	18,6	13,9	19,9
4. Δανία	1,0	0,7	0,7	0,6	1,3
5. Ηνωμένο Βασίλειο	11,1	10,2	8,6	4,6	5,8
6. Ιρλανδία	0,3	0,0	0,1	0,4	0,6
7. Ισπανία	0,1	0,3	0,9	0,9	1,9
8. Ιταλία	15,5	5,8	8,4	8,2	14,9
9. Ολλανδία	3,2	3,0	3,3	3,9	6,8
10. Πορτογαλία	0,3	0,2	0,1	0,2	0,3
Α) Ανατολικές χώρες	2,8	7,8	5,2	5,8	4,4
Β) Λοιπή Ευρώπη	12,7	10,1	11,1	7,6	8,6
Γ) Αμερική – Αυστραλία	19,8	18,3	11,9	8,5	6,1
Δ) Ασία – Αφρική	5,4	18,8	20,8	37,3	18,6
Ακαθόριστες χώρες	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

εισαγωγών μας από αυτή αυξήθηκε σημαντικά και το 1989 έφθασε το 62,3% από 40,9% το 1980.

Οι εισαγωγές μας από την Ασία – Αφρική παρουσίασαν τεράστια αύξηση, κυρίως εξαιτίας της αυξήσεως των εισαγωγών πετρελαίου, αλλά μετά το 1980 η συμμετοχή των εισαγωγών μας από την πηγή αυτή μειώνεται σταδιακά.

Οι εισαγωγές μας από την Αμερική, που αποτελούσαν ένα σημαντικό ποσοστό των συνολικών μας εισαγωγών κατά τη δεκαετία του '50, φαίνεται να αυξήθηκαν με βραδύ ρυθμό, με συνέπεια, η συμμετοχή τους στις συνολικές εισαγωγές να μειώνεται συνεχώς και από 20% το 1954 έφθασε το 6,1% το 1989.

Οι εισαγωγές μας από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, εκτός ΕΟΚ, αυξάνονται με σχετικά βραδύ ρυθμό και η συμμετοχή τους στις συνολικές εισαγωγές που ήταν σχετικά σταθερή άρχισε να μειώνεται τα τελευταία χρόνια.

Τέλος, το ποσοστό των εισαγωγών μας από τις ανατολικές χώρες είναι σχετικά χαμηλό και φαίνεται να μειώνεται σταδιακά τα τελευταία χρόνια.

12.1.2 Η εξέλιξη των εξαγωγών.

Είπαμε πιο πάνω ότι η σταθεροποίηση της δραχμής, που ακολούθησε μετά την υποτίμησή της, είχε ευνοϊκές επιπτώσεις στην παραγωγή και την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων, με συνέπεια την ταχεία αύξηση των εξαγωγών μας κατά τη δεκαετία του '50. Η σχετικά ταχεία εκβιομηχάνιση της χώρας εξάλλου, μαζί με τη βελτίωση της διαρθρώσεως της γεωργικής παραγωγής, δημιούργησαν συνθήκες που επέτρεπαν τη συνέχιση της αυξήσεως των εξαγωγών με γοργό ρυθμό.

Έτσι, κατά την περίοδο 1952 – 1989, οι εξαγωγές μας αυξήθηκαν με μέσο επίσιο ρυθμό 19,3% και από 1,8 δισεκ. δρχ. έφθασαν τα 1,2 τρισεκ. δραχμές. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η αύξηση των εξαγωγών μας στα πρώτα χρόνια μετά την υποτίμηση της δραχμής. Πραγματικά στα τρία χρόνια, οι εξαγωγές μας τριπλασιάσθηκαν, πράγμα του σημαίνει ότι κινήθηκαν με τον υπερβολικά ψηλό ρυθμό αυξήσεως 45%. Αντίθετα, την επόμενη πενταετία του '50, οι εξαγωγές μας κινήθηκαν με σχετικά

χαμηλούς ρυθμούς (2,2% κάθε χρόνο). Και αυτό επειδή η βιομηχανική μας παραγωγή την εποχή εκείνη ήταν χαμηλή και οι δυνατότητες εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων ανύπαρκτες. Τα κύρια προϊόντα που εξάγονταν την εποχή εκείνη, ήταν κυρίως γεωργικά προϊόντα και πρώτες ύλες, των οποίων η εισοδηματική ελαστικότητα ζητήσεως ήταν χαμηλή. Έτσι, δεν αυξανόταν γρήγορα η ζήτησή τους στις διεθνείς αγορές, όταν αυξανόταν το εισόδημα στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει δυνατότητα για άλματα κατά την περίοδο εκείνη, ύστερα μάλιστα από τη θεαματική αύξηση της περιόδου 1952 – 1955.

Η αύξηση των εξαγωγών μας ήταν σημαντικότερη κατά τη δεκαετία του '60, λόγω και των ευνοϊκών επιδράσεων που άσκησε η σύνδεσή μας με την ΕΟΚ στις εξαγωγές μας. Έτσι, κατά την πρώτη πενταετία του '60 οι εξαγωγές μας αυξήθηκαν με μέσο επήσιο ρυθμό 10%, ενώ κατά την επόμενη πενταετία αυξήθηκαν με ρυθμό 14,5%. Κατά τη δεκαετία του '70 οι εξαγωγές μας αυξήθηκαν και πάλι με θεαματικά ψηλό ρυθμό, ο οποίος ξεπέρασε το 27%. Αυτό οφείλεται στη σημαντική ανάπτυξη της βιομηχανίας μας, η οποία επέτρεψε την αύξηση των τιμών των εξαγωγών, λόγω των πληθωριστικών τάσεων που επικράτησαν στη διεθνή οικονομία και στη χώρα μας. Τέλος κατά τη δεκαετία του '89, οι εξαγωγές μας αυξήθηκαν με μέσο επήσιο ρυθμό 21%.

Εξαιρετική σημασία έχει η μελέτη των εξελίξεων στη διάρθρωση των εξαγωγών μας κατά κύριες κατηγορίες προϊόντων, που παρουσιάζονται στον πίνακα 12.1.3. Όπως προκύπτει από τον πίνακα αυτό, κατά τη δεκαετία του '50 οι εξαγωγές μας αποτελούνταν κυρίως από τρόφιμα, καπνό και πρώτες ύλες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.1.3

Η εξέλιξη των εξαγωγών ελληνικών αγαθών κατά κατηγορίες 1952 – 1989

(ποσά σε εκατ. δρχ.)

Κατηγορία εξαγωγής	1952		1960		1970		1980		1989	
	Ποσό	Ποσο-στό	Ποσό	Ποσο-στό	Ποσό	Ποσο-στό	Ποσό	Ποσο-στό	Ποσό	Ποσο-στό
1. Τρόφιμα	428	23,8	1.561	25,6	4.410	22,9	44.523	20,1	255.885	20,8
2. Ποτά – καπνός	835	46,5	2.263	37,1	3.370	17,5	10.894	4,9	60.170	4,9
3. Πρώτες ύλες εκτός από καύσμα	332	18,5	1.537	25,2	3.258	16,9	17.125	7,8	85.386	6,9
4. Ορυκτά καύσμα, λιπαντικά κ.ά.	–	–	1	–	192	1,0	34.383	15,6	66.948	5,4
5. Σκούκα και φυτικά έλαια και λάπτη	17	0,9	129	2,1	148	0,8	1.500	0,7	58.035	4,7
6. Χτηνικά προϊόντα	53	2,9	250	4,1	1.384	7,2	15.582	7,0	48.990	4,0
7. Βιομηχανοποιημένα είδη τεχνομημένα κατά ύλη	113	6,3	248	4,1	5.508	28,5	67.181	30,4	312.073	25,4
8. Μηχανήματα και μεταφορικά μέσα	16	6,9	53	0,9	287	1,5	6.744	3,1	40.601	3,3
9. Διάφορα βιομηχανοποιημένα είδη	4	0,2	54	0,9	710	3,7	22.882	10,3	269.289	21,9
10. Άλλα	–	–	–	–	–	–	295	0,1	33.564	2,7
Σύνολο	1.798	100,0	6.046	100,0	19.276	100,0	221.109	100,0	1.230.941	100,0

Ο καπνός, μάλιστα, μόνος του αντιπροσώπευε ένα εξαιρετικά ψηλό ποσοστό των συνολικών μας εξαγωγών. Μετά όμως από τα μέσα της δεκαετίας του '60, οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων άρχισαν να αυξάνουν με γρήγορο ρυθμό, με

συνέπεια να αλλάζει εντελώς η διάρθρωση των εξαγωγών μας και σήμερα να επικρατούν οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.

Πραγματικά, όπως προκύπτει από την τελευταία στήλη του πίνακα, κατά το 1989 οι εξαγωγές διαφόρων βιομηχανικών προϊόντων ταξινομημένων κατά πρώτη ύλη έφθασαν το 20% των συνολικών εξαγωγών. Οι εξαγωγές τροφίμων έφθασαν το 21%, ενώ οι εξαγωγές καπνού και πρώτων υλών αντιπροσωπεύουν μικρό μόνο ποσοστό των συνολικών μας εξαγωγών. Επίσης, οι εξαγωγές άλλων βιομηχανικών προϊόντων, μεταξύ των οποίων και χημικών προϊόντων και μηχανημάτων, οι οποίες κατά την αρχή της δεκαετίας του '60 ήταν ασήμαντες, άρχισαν να αντιπροσωπεύουν σημαντικά ποσοστά.

Συνολικά, οι κατηγορίες 5 – 9, που αντιπροσωπεύουν τα βιομηχανικά προϊόντα γενικά, αποτελούσαν το 57% των συνολικών μας εξαγωγών. Η μεταβολή αυτή στη διάρθρωση των εξαγωγών μας έχει μεγάλη σημασία για την οικονομία, γιατί η βιομηχανία είναι ο πιο δυναμικός κλάδος της οικονομίας.

Αν εξετάσουμε τώρα την κατανομή των εξαγωγών μας κατά χώρα προορισμού, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό τους κατευθύνεται στις χώρες της ΕΟΚ. Το ποσοστό αυτό ήταν πολύ μεγαλύτερο στα πρώτα έτη της περιόδου του '50, ενώ σιγά – σιγά άρχισε να μειώνεται. Μετά τη σύνδεση μας με την ΕΟΚ όμως, το ποσοστό των εξαγωγών μας προς αυτήν φαίνεται να αυξάνεται και πάλι με εξαίρεση την περίοδο μετά το 1973, οπότε παρατηρήθηκε μείωση της συμμετοχής των χωρών της ΕΟΚ στις συνολικές εξαγωγές μας, εξαιτίας των μεγάλων αυξήσεων των εξαγωγών μας προς τις αραβικές χώρες.

Πραγματικά, μετά το 1974, οι εξαγωγές μας προς τις αραβικές χώρες αυξήθηκαν ταχύτατα και, όπως φαίνεται από τον πίνακα 12.1.4, το 1980 ξεπέρασαν το 1/4 των συνολικών μας εξαγωγών. Η ταχεία αυτή αύξηση των εξαγωγών μας στην περιοχή

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.1.4

Η κατανομή των εξαγωγών κατά χώρα προορισμού

Περιοχή προορισμού	1954	1960	1970	1980	1989
A) Χώρες ΕΟΚ	61,0	43,3	53,5	48,5	65,2
1. Βέλγιο – Λουξεμβούργο	0,6	0,8	3,9	1,8	2,1
2. Γαλλία	7,3	4,8	5,6	7,4	8,8
3. Γερμανία	24,4	18,5	20,2	17,9	20,8
4. Δανία	0,3	0,3	0,3	0,9	0,9
5. Ήνωμένο Βασίλειο	12,7	9,5	6,0	4,1	7,4
6. Ιρλανδία	–	0,2	0,1	0,1	0,2
7. Ισπανία	0,2	0,2	1,0	0,5	1,3
8. Ιταλία	12,8	6,2	10,0	9,7	20,2
9. Ολλανδία	2,5	2,5	6,1	5,7	3,2
10. Πορτογαλία	0,2	0,3	0,3	0,4	0,3
B) Ανατολικές χώρες	7,1	22,2	16,5	10,7	5,2
Γ) Λοιπή Ευρώπη	10,8	11,5	11,3	4,4	8,3
Δ) Αμερική – Αυστραλία	15,2	16,1	9,3	6,8	7,9
Ε) Ασία – Αφρική	5,9	6,9	9,3	29,4	12,7
Ακαθόριστες χώρες	–	–	0,1	0,2	0,7
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

αυτή οφείλεται στη σημαντική αύξηση των εισοδημάτων των χωρών της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής, η οποία προέρχεται από τις συνεχείς αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου.

Κατά την τελευταία δεκαετία όμως, μετά την πλήρη ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ, αυξήθηκε και πάλι η συμμετοχή των χωρών της ΕΟΚ στις συνολικές μας εξαγωγές και, από 48% το 1980, έφθασε το 65% το 1989, ενώ μειώθηκε η συμμετοχή των χωρών της Ασίας και Αφρικής στις συνολικές μας εξαγωγές.

Τέλος, η συμμετοχή των άλλων περιοχών που εμφανίζονται στον πίνακα στις συνολικές μας εξαγωγές φαίνεται να μειώνεται αισθητά τα τελευταία χρόνια.

12.1.3 Το εμπορικό ισοζύγιο.

Η υποτίμηση της δραχμής το 1953 είχε, όπως είπαμε, ευνοϊκές επιπτώσεις στο εμπορικό ισοζύγιο της χώρας, γιατί επιτάχυνε τις εξαγωγές και μείωσε το ρυθμό αυξήσεως των εισαγωγών. Έτσι αυξήθηκε σημαντικά ο λόγος εξαγωγών προς εισαγωγές και το 1955 έφθασε το 57%, που ήταν το μεγαλύτερο ποσοστό που γνώρισε η χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Έκτοτε ο λόγος αυτός άρχισε να χειροτερεύει σταδιακά και το 1960 έφθασε το 40% περίπου. Η χειροτέρευση αυτή συνεχίσθηκε σταδιακά και κατά τη δεκαετία του '60, καθώς επίσης και στις αρχές της δεκαετίας του '70, με συνέπεια να φθάσει στο 30% το 1973. Μετά το 1974, ο λόγος αυτός άρχισε να βελτιώνεται και πάλι και το 1984 έφθασε περίπου το 45%, ενώ το 1989 μειώθηκε στο 40% περίπου. Ο πίνακας 12.1.5 δείχνει την εξέλιξη του εμπορικού μας ισοζυγίου κατά τα τελευταία χρόνια, ενώ λεπτομερή

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.1.5

Το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας μας 1981 – 1989

(εκατ. δολάρια)

	1981	1982	1983	1984	1989
A) Εισαγωγές αγα. λόγων					
Καύσιμα	11.468	10.068	9.491	9.779	15.115
Λοιπές εισαγωγές	3.685	2.778	2.647	3.046	2.092
B) Εξαγωγές αγαθών					
Καύσιμα	7.783	7.290	6.844	6.733	13.023
Λοιπές εξαγωγές	4.771	4.141	4.105	4.400	5.994
Εμπορικό ισοζύγιο	784	648	725	892	402
Εξαγωγές / εισαγωγές	3.987	3.493	3.380	3.508	5.592
	- 6.697	- 5.927	- 5.386	- 5.379	- 9.120
	41,6%	41,1%	43,3%	45%	39,7%

εικόνα των εξελίξεων των εισαγωγών, των εξαγωγών και του εμπορικού μας ισοζυγίου σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο δίνει το διάγραμμα 12.1.1.

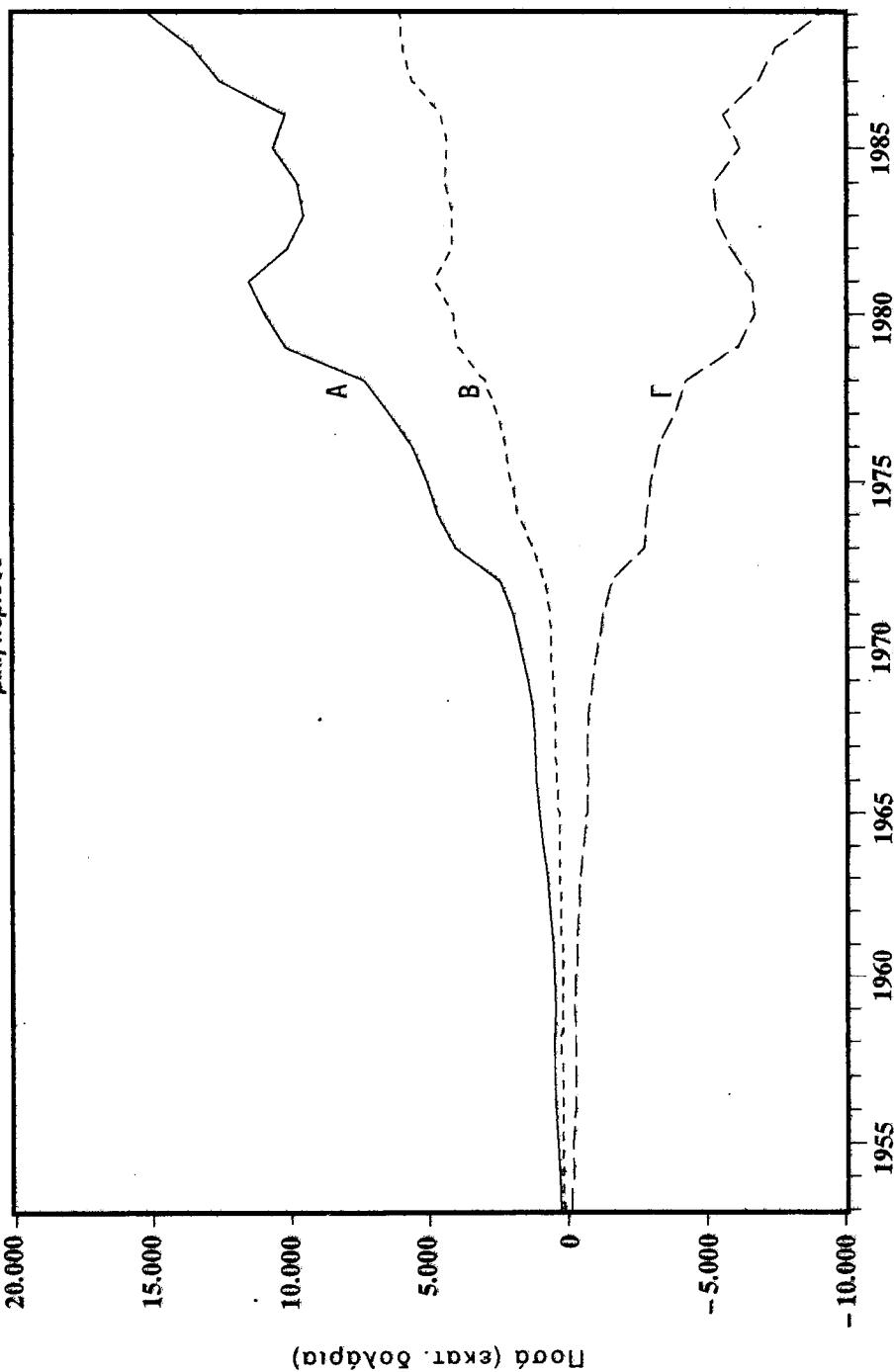
12.2 Άδηλοι πόροι και πληρωμές.

Είπαμε πιο πάνω ότι άδηλοι πόροι είναι οι εισπράξεις από την εξαγωγή υπηρεσιών και άδηλες πληρωμές είναι οι διάφορες πληρωμές για την εισαγωγή υπηρεσιών. Οι κυριότερες κατηγορίες αδήλων συναλλαγών είναι οι εξής:

α) Το τουριστικό συνάλλαγμα, που περιλαμβάνει τις εισπράξεις μιας χώρας αγ.ό τους ξένους τουρίστες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12.1.1

Η εξέλιξη των εισαγωγών, των εξαγωγών και του εμπορικού ισοζυγίου στη χώρα μας, κατά τη μεταπολεμική περίοδο

A: Εισαγωγές B: Εξαγωγές Γ: Εμπορικό Ισοζύγιο

β) Το ναυτιλιακό συνάλλαγμα, που περιλαμβάνει τα εμβάσματα των εργαζομένων στα πλοία, καθώς επίσης και των εφοπολιστών.

γ) Το μεταναστευτικό συνάλλαγμα, που περιλαμβάνει τα εμβάσματα των εργαζομένων στο εξωτερικό.

δ) Εισπράξεις ή πληρωμές για τόκους, μερίσματα και κέρδη.

ε) Εισπράξεις ή πληρωμές για διάφορες άλλες υπηρεσίες, λ.χ. δαπάνες ξένων αποστολών, διάφορες δαπάνες του δημοσίου κ.ά.

στ) Βοήθεια - επανορθώσεις - αποζημιώσεις.

Οι άδηλοι πόροι αποτελούν μια πολύ σημαντική πηγή συναλλάγματος για τη χώρα μας και αυξήθηκαν σημαντικά από τις αρχές της δεκαετίας του '50 μέχρι σήμερα. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η αύξηση των πόρων αυτών κατά τη δεκαετία του '70, όπου ο μέσος ρυθμός τους ξεπέρασε το 20%, έναντι ρυθμού 14% της προηγούμενης εικοσαετίας. Αντίθετα, κατά τη δεκαετία του '80, οι άδηλοι πόροι της χώρας μας αυξήθηκαν με σχετικά βραδύ ρυθμό (μόνο 5,9% για την περίοδο 1981 – 1989), με συνέπεια η χώρα μας να αντιμετωπίσει έντονα προβλήματα ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών και να αυξήσει σταδιακά το δανεισμό από το εξωτερικό. Οι πιο σημαντικές πηγές άδηλων πόρων είναι το ναυτιλιακό και το τουριστικό συνάλλαγμα, από τις οποίες καθεμιά αποφέρει γύρω στο 30% των συνολικών αδήλων πόρων. Ακολουθεί το μεταναστευτικό συνάλλαγμα, ενώ οι εισπράξεις από τόκους, μερίσματα, κέρδη κ.ά. αποφέρουν ένα πολύ μικρό ποσοστό των συνολικών αδήλων πόρων.

Ο πίνακας 12.1.6 εμφανίζει την εξέλιξη των αδήλων πόρων της χώρας μας σε ορισμένα έτη κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Όπως προκύπτει από τον πίνακα

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.1.6

Η εξέλιξη των αδήλων πόρων στην Ελλάδα 1953 – 1989

(σε εκατ. δολάρια)

Κατηγορία πόρων	1953		1960		1970		1980		1989	
	Ποσό	Ποσο- στό	Ποσό	Ποσο- στό	Ποσό	Ποσο- στό	Ποσό	Ποσο- στό	Ποσό	Ποσο- στό
1. Τουριστικό	22,7	12,6	49,3	15,6	193,6	20,4	1.733,5	28,1	1.976,0	19,2
2. Ναυτιλιακό	28,8	16,0	76,5	24,2	276,9	29,1	1.815,9	29,5	1.374,8	13,4
3. Μεταναστευτικό	45,6	25,3	92,7	29,4	344,6	36,2	1.083,0	17,6	1.415,7	13,8
4. Μεταβιβάσεις ΕΟΚ	–	–	–	–	–	–	–	–	2.601,7	25,3
5. Άλλοι πόροι	82,9	46,1	97,3	30,8	135,9	14,3	1.527,0	24,8	2.913,0	28,3
Σύνολο	180,0	100,0	315,8	100,0	951,0	100,0	6.159,4	100,0	10.281,2	100,0

αυτόν, τόσο το ναυτιλιακό όσο και το τουριστικό συνάλλαγμα αυξήθηκαν με σχετικά ταχύτερους ρυθμούς από το μεταναστευτικό, με συνέπεια να αυξήσει σταδιακά η συμβολή τους στους συνολικούς αδήλους πόρους από 16% και το 13% το 1953 σε 29% και 28% το 1980. Αντίθετα, η συμμετοχή του μεταναστευτικού συναλλάγματος στο σύνολο των αδήλων πόρων μειώθηκε από 28,2% το 1953 σε 17,6% το 1980. Η μείωση αυτή φαίνεται να είναι σημαντικότερη στα τελευταία πέντε χρόνια της δεκαετίας του '70 και οφείλεται κυρίως στη μείωση της μεταναστεύσεως και στην αύξηση της παλιννοστήσεως, η οποία παρατηρείται κατά τα τελευταία αυτά χρόνια. Μετά το 1980 όμως, η συμβολή και των τριών παραδοσιακών πηγών αδήλων πόρων

μειώνεται, καθόσον αυξάνεται έντονα η συμβολή των μεταβιβάσεων των πόρων από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Έτσι, όπως φαίνεται από τον πίνακα, η συμβολή του τουριστικού συναλλάγματος μειώνεται σε 19%, του ναυτιλιακού σε 13,4% και του μεταναστευτικού σε 13,8%, ενώ οι μεταβιβάσεις εισοδήματος από την ΕΟΚ φθάνουν το 1/4 των συνολικών μας εισπράξεων από άδηλους πόρους.

Οι άδηλες πληρωμές της χώρας μας κινήθηκαν με ακόμη ταχύτερους ρυθμούς, αλλά βέβαια είναι πολύ χαμηλότερες από τις άδηλες εισπράξεις. Σε καμία χρονιά από τις αρχές της δεκαετίας του '50, οι συνολικές μας πληρωμές δεν απορρόφησαν περισσότερα από το 35% των συνολικών μας εισπράξεων από άδηλους πόρους, ενώ ορισμένα χρόνια οι πληρωμές αυτές κρατήθηκαν κάτω του 20% των εισπράξεών μας. Τα σημαντικότερα κονδύλια αδήλων πληρωμών της χώρας μας αποτελούν το τουριστικό συνάλλαγμα και οι πληρωμές τόκων και μερισμάτων στο εξωτερικό.

Οι πληρωμές μας για τουριστικό συνάλλαγμα αυξήθηκαν με σχετικά χαμηλότερους ρυθμούς από τις άλλες άδηλες πληρωμές με συνέπεια να μειωθεί σταδιακά η συμμετοχή τους από 30% στις αρχές της δεκαετίας του '50 σε 22% το 1989. Αντίθετα, οι πληρωμές για τόκους και μερίσματα αυξήθηκαν σημαντικά, ίδιαίτερα μετά το τέλος της δεκαετίας του '60, λόγω των σημαντικών ξένων επενδύσεων που έγιναν στη χώρα κατά το παρελθόν.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η αύξηση των τόκων κατά τη δεκαετία του '80, λόγω της μεγάλης αυξήσεως του δημόσιου χρέους που παρατηρήθηκε στα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Επίσης αυξήθηκαν αρκετά οι πληρωμές για διάφορες άλλες υπηρεσίες, μεταξύ των οποίων και υπηρεσίες δημοσίου.

Παρά το ότι οι άδηλες πληρωμές μας αυξήθηκαν ταχύτερα από τις άδηλες εισπράξεις μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο ως σήμερα, οι εισπράξεις μας ήσαν πολύ ψηλότερες από τις πληρωμές μας σε όλη την περίοδο. Έτσι το ισοζύγιο των αδήλων πόρων εμφάνιζε πλεόνασμα όλα τα έτη. Το πλεόνασμα αυτό κάλυπτε συνήθως το 60% και μερικές φορές έφθανε να καλύπτει το 75% του ελείμματος του εμπορικού μας ισοζυγίου. Αναλυτική εικόνα των εξελίξεων των αδήλων εισπράξεων, των αδήλων πληρωμών και του ισοζυγίου αδήλων για ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο παρουσιάζεται στο διάγραμμα 12.2.1.

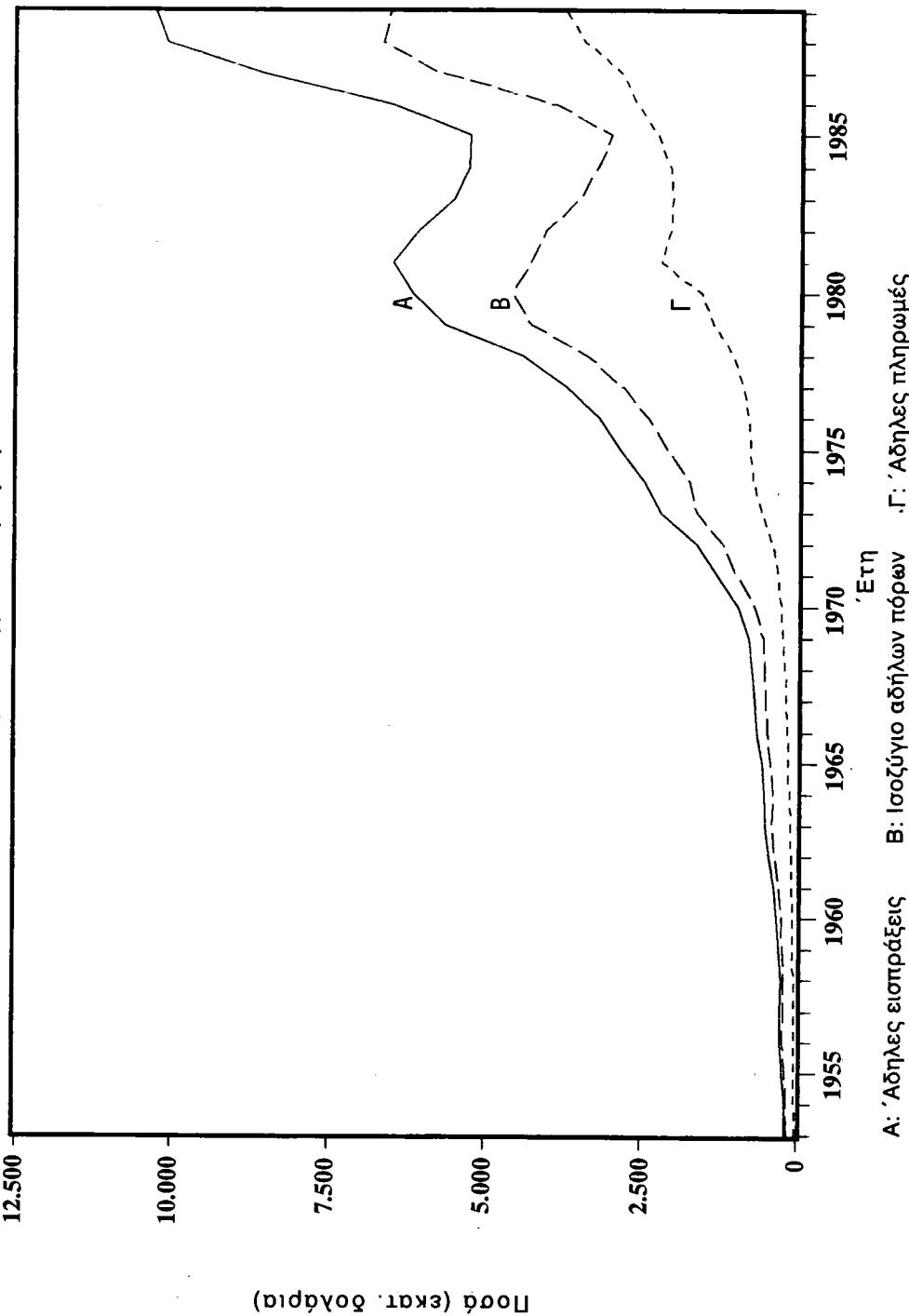
12.3 Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και η διεθνής κίνηση κεφαλαίων.

Παρά τα σημαντικά πλεονάσματα του ισοζυγίου αδήλων πόρων, τα μεγάλα ελλείμματα του εμπορικού μας ισοζυγίου απορροφούσαν τα πλεονάσματα αυτά, με συνέπεια το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών στη χώρα μας να παρουσιάζει συνεχώς ελλείμματα. Τα ελλείμματα αυτά, που εμφανίζονται αναλυτικά στο διάγραμμα 12.3.1, καλύπτονταν από την κίνηση κεφαλαίων.

Τα ξένα κεφάλαια προέρχονταν τόσο από τακτικές όσο και από έκτακτες πηγές. Κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια υπερείχαν τα κεφάλαια από έκτακτες πηγές και κυρίως από ξένη βοήθεια και πολεμικές επανορθώσεις. Σιγά – σιγά μειώθηκε η συνεισφορά των δύο αυτών πηγών και αυξήθηκε η συνεισφορά των τακτικών πηγών κεφαλαίου.

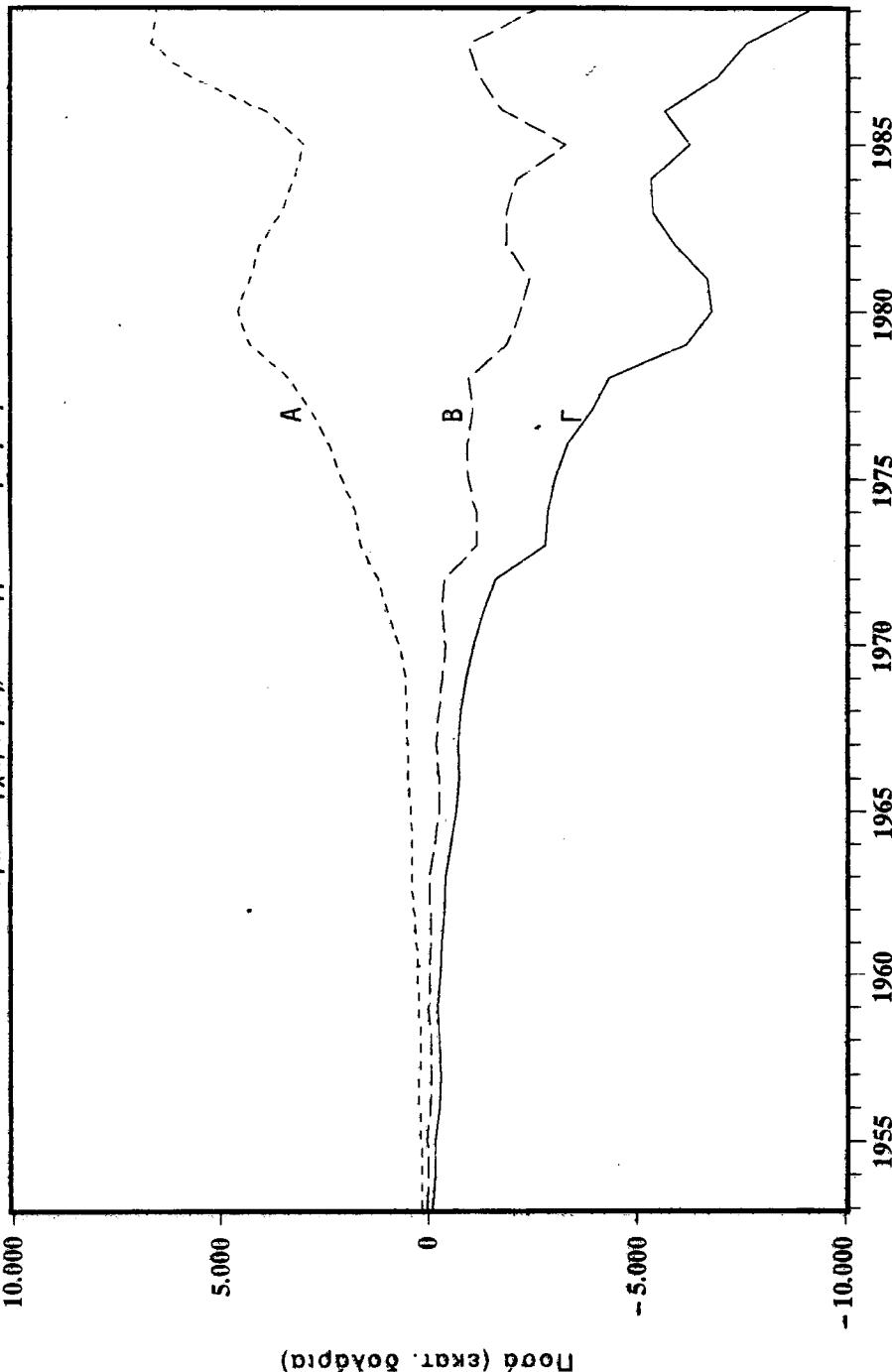
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12.2.1

Η εξέλιξη των αδήλων εισπράξεων, των αδήλων πληρωμών, και του ισοζυγίου αδήλων πόρων στη χώρα μας, κατό τη μεταπολεμική περίοδο

ΔΙΑΓΡΑΦΜΑ 12.3.1'

Η εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου, του ισοδήματος πόρων και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στη χώρα μας, κατά τη μεταπολεμική περίοδο

Α: Ισοδήματος πόρων Β: Ισοζυγίο τρεχουσών συναλλαγών Γ: Εμπορικό ισοζυγίο

Ιδιαίτερα σημαντική αύξηση από τις αρχές της δεκαετίας του '60 παρουσίασε η καθαρή εισροή επιχειρηματικών κεφαλαίων για επενδύσεις στη χώρα, καθώς επίσης και άλλων καπηγοριών ιδιωτικών κεφαλαίων, λ.χ. διαφόρων εμβασμάτων ιδιωτών κ.ά. Κατά τη δεκαετία του '70 αυξήθηκαν επίσης σημαντικά οι εισαγωγές κεφαλαίων από τις εμπορικές τράπεζες καθώς και από την Τράπεζα της Ελλάδος.

Σημαντική αύξηση, ιδιαίτερα τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, παρουσίασαν τα δάνεια, τόσο του κράτους όσο και των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών, με αποτέλεσμα να αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς το εξωτερικό χρέος της χώρας και να επιβαρύνεται επομένως το ισοζύγιο πληρωμών με δαπάνες για πληρωμή τόκων και χρεωλυσίων. Έτσι, από 4 εκατομ. δολάρια το 1953, τα τοκοχρεωλύσια έφθασαν τα 499 εκατ. δολάρια το 1980 και τα 3.619 δολάρια το 1989.

12.4 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Ποια ήταν η κατάσταση του εξωτερικού εμπορίου της χώρας μας κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια;
 - 2) Να δώσετε ένα δικό σας παράδειγμα και να εξηγήσετε με ποιο τρόπο η υποτίμηση της δραχμής μπορεί να βοηθήσει την αύξηση των εξαγωγών μας.
 - 3) Πώς εξελίχθηκε ο όγκος και η διάρθρωση των ελληνικών εισαγωγών κατά την περίοδο 1953 - 1973; Ποιοι λόγοι συντέλεσαν στην εξέλιξη αυτή;
 - 4) Πώς εξελίχθηκε ο όγκος και η διάρθρωση των ελληνικών εισαγωγών κατά τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια και ποιοι λόγοι συντέλεσαν στην εξέλιξη αυτή;
 - 5) Ποια μεταβολή επήλθε στη γεωγραφική κατανομή των εξαγωγών μας τα τελευταία χρόνια και γιατί; Ποια είναι η σημασία της μεταβολής αυτής;
 - 6) Ποια είναι η κατάσταση του εμπορικού μας ισοζυγίου και πού οφείλεται;
 - 7) Τι είναι οι άδηλοι πόροι και τι οι άδηλες πληρωμές; Ποιες είναι οι κυριότερες καπηγορίες αδήλων πόρων στη χώρα μας;
 - 8) Πώς εξελίχθηκαν οι άδηλοι πόροι και οι άδηλες πληρωμές στη χώρα μας κατά τα τελευταία χρόνια; Ποιοι παράγοντες επηρέασαν την εξέλιξη αυτή;
 - 9) Ποιες είναι οι κυριότερες πηγές καλύψεως του ελλείμματος του εμπορικού μας ισοζυγίου;
-

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

13.1 Τι είναι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ποιοι οι σκοποί της.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ) είναι μια οικονομική ένωση ορισμένων χωρών της Ευρώπης που επιδιώκουν κοινούς σκοπούς. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα περιλαμβάνει ουσιαστικά τρεις επί μέρους οικονομικές ενώσεις, που ιδρύθηκαν σε διαφορετικό χρόνο και διέπονταν αρχικά από διαφορετικές ιδρυτικές συνθήκες:

α) Την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) που ιδρύθηκε το 1951 με την υπογραφή της Συνθήκης των Παρισίων.

β) Την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), που ιδρύθηκε το 1957 με την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης.

γ) Την Ευρωπαϊκή Ένωση Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ) που επίσης ιδρύθηκε το 1957 με την υπογραφή σχετικής συνθήκης στη Ρώμη.

Οι τρεις αυτές κοινότητες, που είχαν αρχικά διαφορετικά όργανα, απέκτησαν κοινά όργανα από το 1967 και ήταν γνωστές ως οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες, ενώ από το 1978, με μια ανακοίνωση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, οι τρεις κοινότητες ονομάσθηκαν η **Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ)**.

Τις αρχικές συνθήκες δημιουργίας των ενώσεων αυτών υπέγραψαν το Βέλγιο, η Γαλλία, η Δυτική Γερμανία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο και η Ολλανδία. Το 1973 υπέγραψαν τις συνθήκες αυτές και έγιναν μέλη της ΕΚ η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία. Το 1981 έγινε πλήρες μέλος η Ελλάδα και το 1986 η Ισπανία και η Πορτογαλία. Έτσι η ΕΚ έχει σήμερα δώδεκα μέλη. Μέλος όμως της ΕΚ μπορεί να γίνει οποιοδήποτε άλλο κράτος της Ευρώπης, εφόσον έχει δημοκρατικό πολίτευμα και αποδέχεται τους πολιτικούς και οικονομικούς στόχους της. Για την είσοδο ενός νέου μέλους πρέπει η υποψήφια χώρα να υποβάλει αίτηση, η οποία να γίνει αποδεκτή από όλα τα άλλα κράτη που είναι μέλη της Κοινότητας.

Ο βασικοί σκοποί της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, όπως αναφέρονται στην ιδρυτική συνθήκη της ΕΟΚ είναι οι επόμενοι:

α) Να τεθούν οι βάσεις για μια στενότερη επαφή και συνεργασία των λαών της Ευρώπης.

β) Να εξασφαλισθεί η οικονομική και κοινωνική πρόοδος των χωρών που μετέχουν στην Κοινότητα, με την κατάργηση των διαφόρων φραγμών, οι οποίοι διαιρούσαν την Ευρώπη.

γ) Να βελτιώνονται συνεχώς οι συνθήκες ζωής και εργασίας των κατοίκων των χωρών αυτών.

δ) Να προωθείται, με τη λήψη κοινών μέτρων, η οικονομική αγάπτυξη των χωρών της Κοινότητας, η ισορροπημένη ανάπτυξη του εμπορίου τους και ο θεμιτός ανταγωνισμός.

ε) Να εξασφαλίζεται, με τη στενή συνεργασία μεταξύ τους, η ανάπτυξη όλων των περιφερειών και των καθυστερημένων περιοχών των χωρών – μελών.

στ) Με την υιοθέτηση κοινής εμπορικής πολιτικής, να πραγματοποιηθεί η κατάργηση των περιορισμών που υπήρχαν μέχρι τότε στο διεθνές εμπόριο.

ζ) Να ενισχύονται οι δεσμοί που συνδέουν την Ευρώπη με τις άλλες υπερπόντιες χώρες.

η) Να ενισχύεται η ειρήνη και η ελευθερία των λαών.

13.2 Το θεσμικό πλαίσιο της ΕΚ:

Είπαμε στην αρχή ότι η ΕΚ είναι μια οικονομική ένωση ορισμένων χωρών της Ευρώπης που επιδιώκουν κοινούς σκοπούς. Τι είναι όμως αυτή η οικονομική ένωση και ποιο είναι το συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο; Οι χώρες που απαρτίζουν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχουν συμφωνήσει στα επόμενα:

α) Να καταργήσουν τους δασμούς και τα άλλα περιοριστικά μέτρα που εφάρμοζαν προηγουμένως στο εμπόριο μεταξύ τους και να υιοθετήσουν κοινό εξωτερικό δασμολόγιο στο εμπόριο με της τρίτες χώρες, δηλαδή να δημιουργήσουν μια **τελωνειακή ένωση, όπως λέγεται συνήθως αυτή η μορφή της οικονομικής ενοποιήσεως. Ο στόχος αυτός πραγματοποιήθηκε σταδιακά μέσα σε δέκα χρόνια, δηλαδή μέχρι το 1968, ανάμεσα στα έξι κράτη – μέλη που ίδρυσαν την Κοινότητα. Για τα άλλα κράτη που έγιναν μέλη της Κοινότητας αργότερα, δόθηκε μια μεταβατική περίοδος μέσα στην οποία θα έπρεπε να κάνουν τις μεταβολές αυτές στο καθεστώς της δασμολογικής και λοιπής προστασίας της.**

Ήδη τόσο οι τρεις πρώτες χώρες που έγιναν μέλη το 1973 δηλαδή η Δανία, το Ήνωμένο Βασίλειο και η Ισλανδία όσο και η χώρα μας έχουν προσαρμοστεί πλήρως προς το κοινοτικό καθεστώς, ενώ η Ισπανία και η Πορτογαλία βρίσκονται ακόμη στη μεταβατική περίοδο.

β) Να καταργήσουν σταδιακά τους περιορισμούς στην κίνηση των παραγωγικών συντελεστών, δηλαδή των εργατών, των ελευθέρων επαγγελματιών, του κεφαλαίου, κ.ά., ώστε να δημιουργηθεί μια **κοινή αγορά, όπως λέμε την οικονομική ένωση όπου απελευθερώνεται και η κίνηση των παραγωγικών συντελεστών.**

Έτσι, οι εργάτες μιας χώρας θα μπορούν να εργασθούν σε οποιαδήποτε χώρα της Κοινότητας, οι ελεύθεροι επαγγελματίες θα μπορούν να εγκατασταθούν και να

ασκήσουν ελεύθερα το επάγγελμά τους σε οποιαδήποτε χώρα επιθυμούν και τα κεφάλαια θα μπορούν να κινηθούν ελεύθερα ανάμεσα στα κράτη – μέλη, χωρίς οποιουσδήποτε συναλλαγματικούς περιορισμούς. Μέχρι σήμερα έχει πραγματοποιηθεί αρκετή πρόοδος και στον τομέα αυτό και σύντομα αναμένεται να καταργηθούν όλοι οι υφιστάμενοι περιορισμοί και να καταστεί δυνατή η πλήρης ελευθερία κινήσεως των παραγωγικών συγτελεστών.

γ) Να εναρμονισθούν οι πολιτικές που εφαρμόζουν τα κράτη – μέλη σε διάφορους τομείς έτσι, ώστε όχι μόνο να μην παρεμποδίζονται αλλά να προωθούνται οι στόχοι της Κοινότητας. Τέτοια εναρμόνιση προβλέπεται, και έχει πραγματικά επιτευχθεί εν μέρει, σε πολλούς τομείς, όπως λ.χ. στον τομέα του ανταγωνισμού έχουν υιοθετηθεί πολλοί κοινοί κανόνες ώστε να αποφεύγεται ο αθέμιτος ανταγωνισμός ανάμεσα στα κράτη – μέλη. Στον τομέα του φορολογικού συστήματος έχει ήδη προχωρήσει η εναρμόνιση των εμμέσων φόρων, όπου όλες οι χώρες – μέλη έχουν υιοθετήσει ένα κοινό γενικό φόρο δαπάνης, το φόρο προστιθέμενης αξίας, ενώ προχωρεί και η εναρμόνιση άλλων φορολογών. Σημαντικά βήματα έχουν γίνει επίσης στον τομέα της εναρμόνισης άλλων πολιτικών, των οποίων όμως οι λεπτομέρειες εκφεύγουν από τα πλαίσια των απλών εγχειριδίων.

δ) Να υιοθετηθούν κοινές πολιτικές σε κοινοτικό επίπεδο, οι οποίες να ελέγχονται κεντρικά από τα αρμόδια όργανα της Κοινότητας και να χρηματοδοτούνται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Η βασική κοινή πολιτική της Κοινότητας, που απορροφά και ένα σημαντικό ποσό των συνολικών πόρων του κοινοτικού προϋπολογισμού είναι η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), της οποίας στόχοι είναι η στήριξη του γεωργικού τομέα. Εκτός της κοινής γεωργικής πολιτικής όμως υπάρχουν ήδη στο στάδιο της διαμορφώσεως κοινές πολιτικές και σε άλλους τομείς, όπως λ.χ. η περιφερειακή πολιτική, η κοινωνική πολιτική, η πολιτική μεταφορών, η εξωτερική εμπορική πολιτική κ.ά. Οι πολιτικές αυτές χρηματοδοτούνται από την Κοινότητα μέσω του κοινοτικού προϋπολογισμού, τον οποίο εξετάζομε πιο κάτω.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.2.1

Βασικά στατιστικά στοιχεία των χωρών της EK

	Έκταση χιλιάδες τετρ. χλ.	Πληθυσμός χιλ. άτομα 1990	Ακαθόριστο προϊόν		Κατά κεφαλή προϊόν	
			Δισεκατ. Ε.Ν.Μ.	%	Ε.Ν.Μ.	Ποσοστό του μέσου
Βέλγιο	30,5	9.931	150,7	3,2	15.175	105,2
Γαλλία	544,0	56.311	927,4	19,6	16.469	114,2
Γερμανία*	248,7	63.340	1.177,9	24,9	18.596	128,9
Δανία –	43,1	5.151	101,1	2,1	19.627	136,1
Ελλάδα	132,0	10.076	53,8	1,2	5.339	37,0
Ηνωμένο Βασίλειο	244,1	57.383	774,3	16,4	13.488	93,5
Ιρλανδία	68,9	3.528	32,9	0,7	9.325	64,6
Ισπανία	504,8	39.233	382,5	8,1	9.749	67,6
Ιταλία	301,3	57.682	855,5	18,1	14.831	102,8
Λουξεμβούργο	2,6	374	6,6	0,1	17.647	122,3
Ολλανδία	41,2	14.938	218,6	4,6	14.634	101,4
Πορτογαλία	92,1	9.816	46,5	1,0	4.737	32,8
ΕΟΚ ΣΥΝΟΛΟ	2.253,3	327.753	4.728,1	100,0	14.425	100,0

* Τα στοιχεία αναφέρονται στη Διυτική Γερμανία.

13.3 Το μέγεθος και η οικονομική σημασία της ΕΚ.

Η ΕΚ αποτελεί σήμερα μια μεγάλη οικονομική δύναμη. Έχει έκταση 2,25 εκατ. τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό 330 εκατ. κατοίκους περίπου. Είναι δηλαδή 17 φορές μεγαλύτερη από τη χώρα μας σε έκταση και έχει 33 φορές πληθυσμό περισσότερο από την Ελλάδα. Συγκρινόμενη με τις Η.Π.Α, η ΕΚ έχει περίπου 30% περισσότερο πληθυσμό παρόλο που η έκτασή της είναι μόνο το 1/4 των Η.Π.Α. Το συνολικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε τιμές αγοράς το 1990 ανέρχονταν σε 4.728 δισεκ. ευρωπαϊκές νομισματικές μονάδες, 90 φορές μεγαλύτερο από το ΑΕΠ της χώρας μας. Ο πίνακας 13.2.1 παρουσιάζει ορισμένα στοιχεία για τις χώρες – μέλη της ΕΚ.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν, οι χώρες που μετέχουν στην ΕΚ διαφέρουν σημαντικά σε έκταση, πληθυσμό και οικονομική δύναμη.

Η μικρότερη σε έκταση και πληθυσμό χώρα είναι το Λουξεμβούργο, που μάλις καταλαμβάνει το 0,1% της συνολικής εκτάσεως και έχει το 0,1% του συνολικού πληθυσμού. Η μεγαλύτερη σε έκταση χώρα είναι η Γαλλία, που καταλαμβάνει το 24% της συνολικής εκτάσεως. Ακολουθεί η Ισπανία (22%), η Ιταλία (13%) κ.ο.κ.

Πρώτη χώρα σε πληθυσμό έρχεται η Δυτ. Γερμανία, που έχει το 19% του συνολικού πληθυσμού, ακολουθεί η Ιταλία (17,6%), το Ήνωμένο Βασίλειο (17,5%), η Γαλλία (17,2%) κ.ο.κ.

Η μεγαλύτερη οικονομική δύναμη στην Κοινότητα είναι η Δυτ. Γερμανία που παράγει το 25% του συνολικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της Κοινότητας, ακολουθεί η Γαλλία (20% περίπου), η Ιταλία (18%), το Ήνωμένο Βασίλειο (16%), κ.ο.κ. Η χώρα μας παράγει μόνο το 1,2% του συνολικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της Κοινότητας.

Υπάρχουν σημαντικές διαφορές στο επίπεδο οικονομικής αναπτύξεως των χωρών – μελών της Κοινότητας. Όπως φαίνεται από τις δύο τελευταίες στήλες του πίνακα 13.2.1, το κατά κεφαλήν προϊόν της Πορτογαλίας, που είναι η χώρα με το μικρότερο κατά κεφαλή προϊόν, αποτελεί μόνο το 1/4 του κατά κεφαλήν προϊόντος της Δανίας, που είναι η χώρα με το υψηλότερο κατά κεφαλή προϊόν. Η χώρα μας έρχεται αμέσως μετά την Πορτογαλία και το μέσο κατά κεφαλήν προϊόν της αποτελεί μόνο το 37% του κοινοτικού μέσου όρου.

13.4 Τα όργανα της ΕΚ.

Τα όργανα της ΕΚ διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: τα κύρια και τα βοηθητικά. Τα κύρια όργανα είναι τέσσερα: α) **Το Συμβούλιο**, β) **η Επιτροπή**, γ) **το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο**, και δ) **το Δικαστήριο**. Τα κυριότερα βοηθητικά όργανα είναι δύο: α) **το Ελεγκτικό Συνέδριο** και β) **η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή**. Θα εξετάσουμε εδώ σύντομα τις αρμοδιότητες και τη σύνθεση καθενός από τα όργανα αυτά.

a) Το Συμβούλιο.

Το Συμβούλιο Υπουργών είναι το βασικό όργανο που παίρνει αποφάσεις για τα διάφορα κοινοτικά θέματα. Το απαρτίζουν οι υπουργοί εξωτερικών των κρατών-μελών της Κοινότητας ή άλλοι υπουργοί, λ.χ. οι υπουργοί εθνικής οικονομίας, γεωργίας, μεταφορών κ.ά., όταν συζητούνται θέματα της αρμοδιότητάς τους. Οι

τελευταίοι μπορεί να μετέχουν στο Συμβούλιο μόνοι τους ή και μαζί με τους υπουργούς εξωτερικών.

Κάθε κράτος – μέλος μετέχει στο Συμβούλιο με ένα αντιπρόσωπο, δηλαδή τον εκάστοτε αρμόδιο υπουργό. Τα κράτη – μέλη όμως έχουν διαφορετικό αριθμό ψήφων ανάλογα με το μέγεθός τους.

Ανάλογα με τη σπουδαιότητα των θεμάτων, το Συμβούλιο μπορεί να πάρει αποφάσεις με απλή πλειοψηφία, δηλαδή 50% συν μια ψήφῳ, ή με ενισχυμένη πλειοψηφία, οπότε χρειάζονται 54 από τις 76 συνολικά ψήφους, δηλαδή ποσοστό λίγο μεγαλύτερο του 71%, ενώ για μερικές κρίσιμες αποφάσεις χρειάζεται ομοφωνία.

Η προεδρία του Συμβουλίου εναλλάσσεται μεταξύ των κρατών – μελών κάθε έξι μήνες κατ' αλφαριθμητική σειρά. Το Συμβούλιο υποβοηθείται στο έργο του από την Επιτροπή των μονίμων αντιπροσώπων, που αποτελείται από τους πρεσβευτές των κρατών – μελών στην Κοινότητα και από πολλές ομάδες εμπειρογνωμόνων.

Εκτός από το Συμβούλιο Υπουργών, ένα άλλο συμβούλιο, γνωστό ως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, έχει καθιερωθεί στην πράξη και, ενώ δεν έχει επίσημα θεσμοθετηθεί από τις ιδρυτικές συνθήκες, παίζει σημαντικό ρόλο στην πρόοδο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μετέχουν οι αρχηγοί κρατών (Γαλλία) και των κυβερνήσεων (για όλες τις άλλες χώρες) με τους υπουργούς των Εξωτερικών των κρατών – μελών, καθώς επίσης και ο πρόεδρος και ένας αντιπρόσωπος της Επιτροπής. Το Συμβούλιο αυτό, του οποίου οι συνεδριάσεις διαρκούν δύο ημέρες, δεν παίρνει τυπικά αποφάσεις. Παρόλα αυτά συζητεί τα μεγάλα θέματα που αφορούν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, αποφασίζει ουσιαστικά γι' αυτά και στη συνέχει οι υπουργοί των Εξωτερικών συνέρχονται στα πλαίσια του Συμβουλίου Υπουργών, επεξεργάζονται τις λεπτομέρειες και παίρνουν τυπικά τις αποφάσεις. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνέρχεται συνήθως δύο φορές το χρόνο.

β) Η Επιτροπή.

Η Επιτροπή έχει ευρύτατες αρμοδιότητες, οι οποίες μπορεί να ταξινομηθούν στις εξής κατηγορίες:

1) Είναι ο θεματοφύλακας των συνθηκών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, δηλαδή το όργανο που παρακολουθεί αν εφαρμόζονται ορθά από τα κράτη – μέλη οι συνθήκες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθώς και οι αποφάσεις που παίρνουν τα κοινοτικά όργανα.

2) Είναι το βασικό εκτελεστικό όργανο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, δηλαδή το όργανο που μεριμνά για την εκτέλεση των αποφάσεων των κοινοτικών οργάνων και κυρίως του Συμβουλίου.

3) Χαράσσει την κοινοτική πολιτική και εκφράζει το κοινοτικό συμφέρον.

Η Επιτροπή αποτελείται από 17 μέλη, τα οποία ορίζονται από τις εθνικές κυβερνήσεις (από δύο για καθεμιά από τις πέντε μεγάλες χώρες και από 1 για κάθε μία από τις μικρότερες), για διάστημα τεσσάρων ετών που μπορεί όμως να ανανεωθεί. Οι αποφάσεις της Επιτροπής παίρνονται με απλή πλειοψηφία. Η Επιτροπή είναι επικεφαλής της Διοικήσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, που απαριθμεί περίπου 12 χιλιάδες υπαλλήλους οργανωμένους σε είκοσι γενικές διευθύνσεις, καθεμιά από τις οποίες υπόκειται σε ένα επίτροπο.

γ) Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο αρχικά ονομαζόταν συνέλευση, έχει σύμφωνα με τη Συνθήκη της Ρώμης, συμβουλευτικό κυρίως χαρακτήρα. Το Κοινοβούλιο αποτελείται ουσιαστικά από τους αντιπροσώπους των λαών των κρατών – μελών της Κοινότητας, ενώ το Συμβούλιο εκπροσωπεί τις εθνικές κυβερνήσεις.

Μέχρι το 1979, οι ευρωβουλευτές προέρχονταν από τα εθνικά κοινοβούλια, ενώ έκτοτε εκλέγονται απευθείας από τους λαούς των κρατών – μελών για μια πενταετία. Ο αριθμός των ευρωβουλευτών ανέρχεται σήμερα σε 518 και μπορεί να ταξινομηθεί με βάση τη χώρα από την οποία προέρχονται και την πολιτική ομάδα στην οποία ανήκουν.

Οι τέσσερις μεγαλύτερες χώρες (Γαλλία, Γερμανία, Ήνωμένο Βασίλειο και Ιταλία) εκλέγουν από 81 βουλευτές η κάθε μία, η Ισπανία εκλέγει 60, η Ολλανδία 25, το Βέλγιο, η Ελλάδα και η Πορτογαλία από 24, η Ιρλανδία 15 και το Λουξεμβούργο 6. Οι ευρωβουλευτές αυτοί έχουν σήμερα ενταχθεί σε ένδεκα διαφορετικές πολιτικές ομάδες.

δ) Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έχει ως έργο την εξασφάλιση της ορθής εφαρμογής των συνθηκών και του κοινοτικού δικαίου γενικά από τα κράτη – μέλη. Περιλαμβάνει 13 δικαστές, έναν από κάθε μία χώρα και έναν επιπλέον που επιλέγεται εναλλακτικά από μια από τις μεγαλύτερες χώρες. Οι δικαστές, διορίζονται για μια περίοδο έξι ετών που μπορεί όμως να ανανεωθεί. Οι δικαστές βοηθούνται στο έργο τους από έξι γενικούς εισαγγελείς, που επίσης διορίζονται από τα κράτη – μέλη.

ε) Το Ελεγκτικό Συνέδριο.

Το Ελεγκτικό Συνέδριο περιλαμβάνει δώδεκα μέλη, ένα από κάθε κράτος – μέλος. Συστήθηκε το 1975 με πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και έχει ως έργο του τον έλεγχο των εσόδων και των δαπανών της Κοινότητας.

στ) Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή.

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή αποτελείται από 189 μέλη, αντιπροσώπους των εργοδοτών, των συνδικάτων των εργαζομένων, των γεωργών, των ελευθέρων επαγγελματιών και του ευρύτερου κοινού. Διορίζεται από το Συμβούλιο, με βάση προκαθορισμένες αναλογίες για κάθε χώρα από καταλόγους που παρέχονται από αυτές.

Η Επιτροπή αυτή έχει κατ' εξοχήν συμβουλευτικό χαρακτήρα. Σ' αυτήν προσφεύγουν υποχρεωτικά η Επιτροπή και το Συμβούλιο προκειμένου να εκφράσει τη γνώμη της για πολλές πράξεις νομοθετικού περιεχομένου. Η ίδια η Επιτροπή όμως μπορεί να πάρει πρωτοβουλίες για την προώθηση θεμάτων που ενδιαφέρουν τα συμφέροντα που εκπροσωπούν.

13.5 Χρηματοδότηση των κοινών πολιτικών και παρεμβάσεων: ο κοινοτικός προϋπολογισμός.

Για τη χρηματοδότηση των κοινών πολιτικών και των διαφόρων άλλων παρεμβάσεων της ΕΚ, έχει θεσμοθετηθεί ο κοινοτικός προϋπολογισμός στον οποίο εισρέουν τα έσοδα και από τον οποίο γίνονται οι δαπάνες της ΕΚ. Στα πρώτα χρόνια της ΕΚ,

τα έσοδα του κοινοτικού προϋπολογισμού προέρχονταν από συνεισφορές των κρατών – μελών, μετά το 1969 όμως η ΕΚ έχει έσοδα από δικούς της πόρους. Οι πόροι αυτοί είναι τέσσερις:

- 1) Τα έσοδα από δασμούς που επιβάλλονται στις εισαγωγές από τρίτες χώρες.
- 2) Τα έσοδα από ορισμένες ειδικές εισφορές και τέλη που επιβάλλονται στο εμπόριο ή και στην παραγωγή των γεωργικών προϊόντων.
- 3) Ένα ποσοστό από τα έσοδα των φόρων προστιθέμενης αξίας, που σήμερα ανέρχεται στο 1,4% της βάσεως του φόρου αυτού, δηλαδή της δαπάνης που υποβάλλεται στο φόρο προστιθέμενης αξίας.
- 4) Ένα νέο πόρο που υπολογίζεται με βάση το ακαθάριστο προϊόν κάθε μιας χώρας-μέλους.

Το επάνω μέρος του πίνακα 13.5.1 δείχνει τη συμβολή καθενός από τους πόρους αυτούς στα συνολικά έσοδα του κοινοτικού προϋπολογισμού κατά τα έτη 1980 και 1990. Όπως φαίνεται από τον πίνακα αυτόν, τα έσοδα από το φόρο προστιθέμενης αξίας και οι συνεισφορές με βάση το ΑΕΠ, αποφέρουν σήμερα πάνω από το 55% των συνολικών εσόδων του κοινοτικού προϋπολογισμού, οι δασμοί αποφέρουν πο-

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.5.1

Ta έσοδα και οι δαπάνες του κοινοτικού προϋπολογισμού τα έτη 1980 και 1990

Έσοδα – Δαπάνες	1980		1990	
	Εκατ. ENM	%	Εκατ. ENM	%
A) Έσοδα				
1. Δασμοί	16.839	100,0	48.536	100,0
2. Γεωργικές εισφορές	5.906	35,1	11.350	23,4
3. Φ.Π.Α. και συνεισφορές Α.Ε.Π.	2.002	11,9	2.283	4,7
4. Έσοδα της ΕΚΑΧ	7.094	42,1	27.625	56,9
5. Συνεισφορές στο Eurp. Ταμείο αναπτύξεως	226	1,3	488	1,0
	555	3,3	1.371	2,8
6. Λοιπά	1.056	6,3	5.419	11,2
B) Δαπάνες	16.742	100,0	48.536	100,0
1. Γεωργικό ταμείο	11.596	69,2	29.526	60,9
2. Περιφερειακό ταμείο	752	4,5	5.008	10,3
3. Κοινωνικό ταμείο	502	3,0	3.677	7,6
4. Έρευνα, ανάπτυξη, τεχνολογία	213	1,3	1.764	3,6
5. Δαπάνες διοικήσεως	939	5,6	2.362	4,9
6. Δαπάνες ΕΚΑΧ	176	1,1	488	1,0
7. Δαπάνες Eurp, ταμείου αναπτύξεως	508	3,0	1.371	2,8
8. Λοιπές δαπάνες	2.056	12,3	4.341	8,9

σοστό περίπου 25%, ενώ η συμβολή των γεωργικών εισφορών είναι σχετικά περιορισμένη. Εξάλλου, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) έχει ίδιους πόρους, των οποίων η συμβολή όμως είναι περιορισμένη. Μικρή είναι επίσης και η συμβολή των διαφόρων συνεισφορών στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Αναπτύξεως.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, η συμβολή του Φ.Π.Α και των συνεισφορών με βάση το ΑΕΠ αυξάνεται διαχρονικά και από 42% το 1980 έφθασε το 57% το 1990, ενώ η συμβολή των δασμών και των πηγών άλλων μειώνεται.

Το μεγαλύτερο μέρος των δαπανών του κοινοτικού προϋπολογισμού προέρχεται από το γεωργικό ταμείο και κατευθύνεται στη χρηματοδότηση του γεωργικού τομέα. Το γεωργικό ταμείο απορροφούσε το 69% των συνολικών δαπανών της ΕΚ το 1980, αλλά οι πόροι που κατευθύνονται στο γεωργικό ταμείο μειώνονται σταδιακά και το 1990 δαπανούσε το 61% των συνολικών δαπανών της ΕΚ. Αξιόλογη, αλλά πολύ μικρότερη, είναι και η συμβολή του περιφερειακού ταμείου, που χρηματοδοτεί έργα για την προώθηση της περιφερειακής πολιτικής της Κοινότητας.

Όπως φαίνεται στον πίνακα, το ταμείο αυτό δαπανά σήμερα περίπου το 10% του συνολικού προϋπολογισμού των ΕΚ, ενώ δέκα χρόνια πριν δαπανούσε λιγότερο από 5%. Αξιόλογη αύξηση έχουν και οι δαπάνες του κοινωνικού ταμείου που χρηματοδοτεί δραστηριότητες κοινωνικής πολιτικής. Οι δαπάνες αυτές, που το 1980 αποτελούσαν μόνο το 3%, πλησιάζουν σήμερα το 8% του συνολικού προϋπολογισμού της Κοινότητας. Πολύ μεγάλη αύξηση παρουσίασαν και οι δαπάνες έρευνας, ανάπτυξης και τεχνολογίας κατά τη δεκαετία του '80, αλλά η συμβολή τους παραμένει σχετικά περιορισμένη. Αντίθετα, οι δαπάνες διοικήσεως που αποτελούν περίπου το 5% των συνολικών δαπανών του προϋπολογισμού της ΕΚ μειώθηκαν ελαφρά ως ποσοστό των συνολικών δαπανών.

13.6 Προοπτικές περαιτέρω ενοποίησης στην ΕΚ και η δημιουργία της ενιαίας αγοράς.

Είπαμε πιο πάνω ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει κάνει αρκετή πρόοδο προς την κατεύθυνση της ενοποιήσεως των οικονομιών των κρατών – μελών. Έχει καταργήσει τους δασμούς και πολλούς άλλους περιορισμούς στην κίνηση των προϊόντων και των συντελεστών, έχει εναρμονίσει τις πολιτικές των κρατών – μελών σε πολλούς τομείς και έχει υιοθετήσει κοινές π.ο.λ.τι.κ.ές που ασκούνται σε κοινοτικό επίπεδο και χρηματοδοτούνται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Εν τούτοις, δεν έχει κατορθώσει ακόμη να δημιουργήσει μια ενιαία αγορά χωρίς σύνορα, μέσα στην οποία να κινούνται ελεύθερα τα προϊόντα και οι παραγωγικοί συντελεστές. Τα εμπόδια που εξακολουθούν να υπάρχουν σήμερα στην ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων και συντελεστών ανάμεσα στις χώρες της κοινότητας διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: α) **Τα φυσικά εμπόδια**, β) **τα τεχνικά εμπόδια** και γ) **τα δημοσιοοικονομικά εμπόδια**. Θα αναλύσουμε εδώ σύντομα κάθε μία από τις τρεις αυτές κατηγορίες εμποδίων.

α) Τα φυσικά εμπόδια αναφέρονται στην ύπαρξη των διαφόρων ελέγχων που γίνονται στα σύνορα ανάμεσα στα κράτη – μέλη της Κοινότητας, με σκοπό τον έλεγχο των μετακινήσεων των ατόμων, τον έλεγχο των ναρκωτικών κ.ά. Αυτές οι διαδικασίες συνεπάγονται πολλές φορές καθυστερήσεις με την επίδειξη των διαβατηρίων και αποτελούν ένα εμπόδιο στην ελεύθερη διεκίνηση των προϊόντων και συντελεστών.

β) Τα τεχνικά εμπόδια αναφέρονται στην ύπαρξη διαφορετικών προδιαγραφών, στα διάφορα κράτη – μέλη σχετικά με την κυκλοφορία πολλών αγαθών. Αυτό αποτελεί επίσης μια σημαντική κατηγορία εμποδίων που δεν επιτρέπει την ελεύθερη διακίνηση των προϊόντων ανάμεσα στα κράτη – μέλη, αφού προϊόντα που κυκλοφορούν ελεύθερα σε ένα κράτος – μέλος δεν επιτρέπονται να κυκλοφορή-

σουν σε άλλο κράτος, επειδή η νομοθεσία του προβλέπει διαφορετικές προδιαγραφές.

γ) Τα δημωσιοοικονομικά εμπόδια αναφέρονται στην ύπαρξη των τελωνείων, τα οποία είναι απαραίτητα για τον έλεγχο των εισαγομένων και εξαγομένων προϊόντων και την επιβολή των εμμέσων φόρων στο διακοινοτικό εμπόριο. Έτσι, παρόλο που καταργήθηκαν οι δασμοί στο εμπόριο μεταξύ των κρατών – μελών, εξακολουθούν να υπάρχουν έμμεσοι φόροι για των οποίων την επιβολή είναι απαραίτητη η διατήρηση των τελωνείων. Αυτό όμως σημαίνει ελέγχους και σήμαντικές καθυστερήσεις, και επομένως κόστος στο διακοινοτικό εμπόριο.

Το 1985, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε τη Λευκή Βίβλο, στην οποία πρότεινε την κατάργηση των εμποδίων αυτών, ώστε να δημιουργηθεί μια πραγματικά ενιαία αγορά χωρίς σύνορα στην ΕΚ. Οι προτάσεις αυτές έγιναν δεκτές από το Συμβούλιο των Υπουργών και η Επιτροπή προχωρεί τώρα στη σύνταξη και υποβολή στο Συμβούλιο για έγκριση των διαφόρων νομοθετικών κειμένων που είναι απαραίτητα για την πραγματοποίηση των πιο πάνω στόχων. Η διαδικασία αυτή πρέπει να έχει τελειώσει μέχρι το τέλος του 1992, ώστε από τις αρχές του 1993 να λειτουργεί πλέον ελεύθερα η ενιαία αγορά.

Για τη διευκόλυνση της λήψεως των αποφάσεων που είναι απαραίτητες για την υιοθέτηση νέων διατάξεων που δεν είχαν περιληφθεί στην Συνθήκη της Ρώμης τροποποιήθηκε επίσης η Συνθήκη αυτή με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη που υπογράφτηκε από τα κράτη – μέλη, στο Λουξεμβούργο τον Ιούλιο του 1987. Έτσι, μέχρι το τέλος του 1992 αναμένεται να έχουν καταργηθεί όλοι οι έλεγχοι στα σύνορα ανάμεσα στις χώρες – μέλη και να κυκλοφορούν ελεύθερα τα προϊόντα και οι συντελεστές παραγωγής. Δεν θα υπάρχουν αστυνομικές αρχές για να ελέγχουν διαβατήρια, δεν θα υπάρχουν διαφορές στη νομοθεσία των κρατών – μελών σχετικά με τις προδιαγραφές που πρέπει να πληρούν τα διάφορα προϊόντα για να κυκλοφορούν ελεύθερα στην αγορά. Θα έχομε δηλαδή μια ενιαία αγορά χωρίς σύνορα όπως γίνεται σήμερα και στο εσωτερικό καθενός από τα κράτη – μέλη.

Η δημιουργία της ενιαίας αυτής αγοράς θα ωφελήσει τα κράτη – μέλη, γιατί θα μειώσει το κόστος μεταφοράς, θα εντείνει τον ανταγωνισμό και θα αυξήσει την παραγωγικότητα των οικονομικών μονάδων. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους παραγωγής των προϊόντων και τη βελτίωση της ποιότητάς τους με συνέπεια την αύξηση της ευημερίας των καταναλωτών των κρατών – μελών.

13.7 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Τι είναι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ) και ποιοι είναι οι σκοποί της;
- 2) Ποιο είναι το βασικό θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας;
- 3) Σχολιάστε το μέγεθος και την οικονομική σημασία της ΕΚ, για τον κόσμο γενικά και τη χώρα μας ειδικότερα.
- 4) Ποια είναι τα κύρια όργανα της ΕΚ; Σχολιάστε τις αρμοδιότητες και τη σύνθεση καθενός οργάνου. Πώς συμμετέχει η χώρα μας στα όργανα αυτά;
- 5) Τι είναι ο κοινοτικός προϋπολογισμός, και ποια είναι η σημασία του; Σχολιάστε τη διάρθρωση των εσόδων και των δαπανών του κοινοτικού προϋπολογισμού.
- 6) Τι είναι η Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά που πρόκειται να δημιουργηθεί μετά το 1993 και ποια είναι η σημασία της για τη χώρα μας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

14.1 Γενικά.

Η χώρα μας ήταν από τις πρώτες αναπτυσσόμενες χώρες που έσπευσε να συνάψει στενότερες σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Επειδή όμως το επίπεδο οικονομικής αναπτύξεως της ήταν πολύ χαμηλότερο από το αντίστοιχο επίπεδο αναπτύξεως των χωρών – μελών της ΕΚ, δεν ήταν δυνατό να γίνει πλήρες μέλος της Κοινότητας από την αρχή και γι' αυτό υπέγραψε μια ειδική συμφωνία συνδέσεως μόνο με την ΕΟΚ που είναι γνωστή ως η Συμφωνία των Αθηνών. Η Συμφωνία αυτή υπογράφηκε στις 9 Ιουλίου 1961 στην Αθήνα και άρχισε να εφαρμόζεται από το επόμενο έτος.

Μετά την πτώση της δικτατορίας, η χώρα μας άρχισε διαπραγματεύσεις για την πλήρη ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Οι διαπραγματεύσεις αυτές είχαν θετικό αποτέλεσμα και την 28η Μαΐου 1979 υπογράφηκε στην Αθήνα συνθήκη προσχωρήσεως της χώρας μας στην ΕΚ. Η συνθήκη αυτή άρχισε να εφαρμόζεται σταδιακά την 1/1/1981.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε συνοπτικά τις εξελίξεις στις σχέσεις μας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα τόσο κατά την περίοδο της συνδέσεως όσο και κατά την περίοδο της πλήρους εντάξεως μας. Αρχικά θα εξετάσουμε σύντομα τις διατάξεις της Συμφωνίας των Αθηνών και θα αναφερθούμε στις οικονομικές επιπτώσεις της εφαρμογής της συμφωνίας αυτής στην ελληνική οικονομία. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε το βασικό θεσμικό πλαίσιο που διέπει τις σχέσεις μας με την ΕΚ μετά την πλήρη ένταξή μας σ' αυτήν και τέλος θα αναλύσουμε τις οικονομικές επιπτώσεις της εντάξεως.

14.2 Οι βασικές διατάξεις και οι επιπτώσεις της Συμφωνίας των Αθηνών.

Η Συμφωνία των Αθηνών περιελάμβανε διατάξεις που αφορούσαν κυρίως στη δημιουργία μιας τελωνειακής ενώσεως μεταξύ Ελλάδας και ΕΟΚ, δηλαδή την ικατάργηση των δασμών και των άλλων ποσοτικών περιορισμών από τό εμπόριο μεταξύ της Ελλάδας και των χωρών της ΕΟΚ και την υιοθέτηση από τη χώρα μας του κοινού εξωτερικού δασμολογίου της ΕΟΚ, για τις εισαγωγές της από τρίτες χώρες.

Η δημιουργία της τελωνειακής αυτής ενώσεως, προβλεπόταν να γίνει σταδιακά μέσα σε μια μεγάλη μεταβατική περίοδο, έτσι ώστε να μειωθούν κατά το δυνατό οι δυσμενείς επιδράσεις στην παραγωγή μας και ιδιαίτερα στη βιομηχανική παραγω-

γή, που θα προέρχονταν από τον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων της ΕΟΚ. Έτσι, ενώ η ΕΟΚ ανέλαβε την υποχρέωση να καταργήσει τους δασμούς και τους άλλους πιστοτικούς περιορισμούς που έθετε στις εισαγωγές της από την Ελλάδα κατά τον ίδιο χρόνο κατά τον οποίο θα καταργούνταν οι δασμοί ανάμεσα στις ίδιες τις χώρες-μέλη, δηλαδή μέχρι το 1970, δόθηκε στην Ελλάδα μια μεγαλύτερη χρονική περίοδος για την κατάργηση των δασμών από το εμπόριο με την ΕΟΚ και την υιοθέτηση του κοινού εξωτερικού δασμολογίου. Ειδικότερα, τα βιομηχανικά προϊόντα διαιρέθηκαν σε δύο κατηγορίες και καθορίσθηκε ειδική μεταβατική περίοδος προσαρμογής για κάθε κατηγορία.

Η πρώτη κατηγορία περιελάμβανε τα προϊόντα που δεν παράγονταν στη χώρα μας κατά την ημερομηνία υπογραφής της Συμφωνίας και ούτε υπήρχε καμιά προοπτική για παραγωγή τους στο άμεσο μέλλον. Για τα προϊόντα αυτά, καθορίσθηκε μεταβατική περίοδος προσαρμογής προς το καθεστώς της ΕΟΚ, 12 ετών.

Η δεύτερη κατηγορία περιελάμβανε τα προϊόντα που παράγονταν στην Ελλάδα κατά την ημερομηνία υπογραφής της Συμφωνίας ή που μπορούσαν να παραχθούν στο άμεσο μέλλον. Για την κατηγορία αυτή προϊόντων καθορίσθηκε μεταβατική περίοδος προσαρμογής 22 ετών. Παράλληλες ημερομηνίες καθορίσθηκαν και για τη σταδιακή προσαρμογή των δασμών που επέβαλλε η Ελλάδα στις εισαγωγές της από άλλες χώρες, προς το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο της ΕΟΚ.

Εκτός από τη δημιουργία της τελωνειακής ενώσεως, που ήταν οπωσδήποτε το βασικό περιεχόμενο της Συμφωνίας των Αθηνών, η Συμφωνία αυτή περιελάμβανε και άλλες διατάξεις ως προς την κίνηση προσώπων και κεφαλαίων, καθώς επίσης και την εναρμόνιση της πολιτικής της χώρας μας σε διάφορους τομείς και ιδιαίτερα στο γεωργικό τομέα. Στη Συμφωνία είχαν προσαρτηθεί ορισμένα ειδικά πρωτόκολλα, που προβλέπουν ειδικό καθεστώς μεταχειρίσεως από την ΕΟΚ ορισμένων ελληνικών εξαγωγών προϊόντων, καθώς επίσης και ένα ειδικό πρωτόκολλο που προβλέπει διάφορες χρηματοδοτικές διευκολύνσεις της χώρας μας από την ΕΟΚ.

Στη Συμφωνία των Αθηνών υπήρχε επίσης ειδική διάταξη, με βάση την οποία η χώρα μας θα μπορούσε, εφ' όσον είχαν δημιουργηθεί οι απαραίτητες προϋποθέσεις, να ζητήσει την πλήρη ένταξη της στην ΕΟΚ, μετά από το τέλος της πιο πάνω μεταβατικής περιόδου. Η οριστική αυτή ένταξη δηλαδή δε θα γινόταν αυτόματα με τη λήξη της μεταβατικής περιόδου, αλλά ύστερα από υποβολή σχετικής αιτήσεως από τη χώρα μας και έγκρισή της από την ΕΟΚ.

Η Συμφωνία των Αθηνών εφαρμόσθηκε ομαλά και από τα δύο μέρη μόνο σε ότι αφορά στη δημιουργία της τελωνειακής ενώσεως. Οι χώρες της ΕΟΚ μάλιστα επιτάχυναν την κατάργηση των δασμών που επέβαλαν στις εισαγωγές τους από τη χώρα μας, όπως έκαναν και για τους δασμούς που επέβαλαν στο εμπόριο μεταξύ τους. Έτσι, ενώ η πλήρης κατάργηση των δασμών αυτών προβλεπόταν να έχει τελειώσει το 1970, τέλειωσε δύο χρόνια πιο γρήγορα, δηλαδή το 1968. Η χώρα μας επίσης, προέβη στις μειώσεις των δασμών, όπως προβλεπόταν από τη Συμφωνία των Αθηνών.

Η σύνδεση της χώρας μας με την ΕΟΚ άσκησε σημαντικές επιδράσεις πάνω στην οικονομία μας. Οι σχετικά γρήγορες μειώσεις των δασμών που επέβαλαν οι χώρες της ΕΟΚ στις εισαγωγές τους από την Ελλάδα, είχαν ως αποτέλεσμα την ταχεία

αύξηση των εξαγωγών μας προς την Κοινότητα. Έτσι, λ.χ. κατά την πρώτη δεκαετία μετά από τη σύνδεσή μας, οι συνολικές μας εξαγωγές αυξήθηκαν με μέσο επήσιο ρυθμό 13% περίπου, ενώ πριν τη σύνδεση ο μέσος επήσιος ρυθμός αυξήσεως τους ήταν μόνο 6% ως 7%. Δηλαδή, οι ελληνικές εξαγωγές μετά τη σύνδεση αυξήθηκαν με διπλάσιο ρυθμό από ό,τι πριν τη σύνδεση.

Βέβαια, ένα μέρος της πρόσθετης αυτής αυξήσεως των εξαγωγών μας δεν οφείλεται στη σύνδεση, αλλά στη συνολική ανάπτυξη της οικονομίας μας κατά τη δεκαετία του 1960, η οποία αύξησε την παραγωγή μας, και ιδιαίτερα τη βιομηχανική παραγωγή, και κατέστησε δυνατή την αύξηση των ελληνικών εξαγωγών.

Πάντως, οι εξαγωγές μας προς την ΕΟΚ αυξήθηκαν με μεγαλύτερο ρυθμό από ό,τι οι εξαγωγές μας στον υπόλοιπο κόσμο, με συνέπεια το ποσοστό των εξαγωγών μας προς την ΕΟΚ να αυξηθεί σημαντικά. Οι τρεις τελευταίες στήλες του πίνακα 14.2.1 δείχνουν την εξέλιξη των ελληνικών εξαγωγών στην ΕΟΚ, καθώς επίσης και των συνολικών εξαγωγών μας για ορισμένα έτη της περιόδου 1960-1977. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, το ποσοστό των εξαγωγών μας στην ΕΟΚ αυξήθηκε από 43% το 1960 σε 50% το 1976 και μειώθηκε κάπως το 1977.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.2.1

Η εξέλιξη των ελληνικών εισαγωγών και εξαγωγών μετά από τη σύνδεση της χώρα μας με την ΕΟΚ

(εκατ. δραχμές)

Έτος	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ			ΕΞΑΓΩΓΕΣ		
	Από ΕΟΚ	Σύνολο ελληνικών εισαγωγών	Ποσοστό εισαγωγών από την ΕΟΚ	Στην ΕΟΚ	Σύνολο ελληνικών εξαγωγών	Ποσοστό εξαγωγών στην ΕΟΚ
1960	9.380	21.061	44,5	2.610	6.096	42,8
1962	11.887	21.037	56,5	3.475	7.503	46,3
1964	14.372	26.552	54,1	4.198	9.257	45,3
1966	19.136	36.685	52,2	5.083	12.180	41,6
1968	22.593	41.830	54,0	7.304	14.047	52,0
1970	24.283	58.750	49,8	10.065	19.276	52,2
1972	38.687	70.373	55,0	13.705	26.126	52,6
1974	57.295	132.181	43,3	30.495	64.698	50,1
1976	88.040	221.820	39,7	46.886	93.811	50,0
1977	107.072	252.151	42,5	48.365	101.331	47,7

Η σύνδεσή μας με την ΕΟΚ άσκησε επίσης σημαντικές επιδράσεις και στις εισαγωγές μας όχι μόνο από την ΕΟΚ, αλλά και από τις τρίτες χώρες. Κι αυτό, γιατί η εναρμόνιση του εξωτερικού μας δασμολογίου προς το κοινό δασμολόγιο της ΕΟΚ είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των ελληνικών δασμών στις εισαγωγές από τρίτες χώρες, αφού οι δασμοί μας ήταν συνήθως ψηλότεροι από τους δασμούς του κοινού εξωτερικού δασμολογίου της ΕΟΚ.

Βέβαια, οι εισαγωγές μας από την ΕΟΚ αυξήθηκαν ταχύτερα και το ποσοστό των εισαγωγών μας από τις χώρες της ΕΟΚ στο σύνολο των ελληνικών εισαγωγών αυξήθηκε από 44,5% το 1960 σε 55% το 1972. Τα επόμενα χρόνια όμως, το ποσοστό αυτό μειώθηκε, λόγω της σημαντικής αυξήσεως των εισαγωγών πετρελαίου, που οφειλόταν στις συνεχείς ανατιμήσεις του αργού πετρελαίου.

Οι τρεις πρώτες στήλες του πίνακα 14.2.1 δείχνουν αναλυτικά την εξέλιξη των ελληνικών εισαγωγών για ορισμένα χρόνια της περιόδου 1960 – 1977.

Εκτός βέβαια από τις άμεσες επιπτώσεις της συνδέσεως της χώρας μας με την ΕΟΚ στο εξωτερικό μας εμπόριο, η σύνδεση είχε οπωσδήποτε και διάφορες άλλες επιδράσεις.

Η σύνδεση μας με την Κοινότητα, με την προσοπική της οριστικής μας εντάξεως σ' αυτήν, άσκησε πίεση στις επιχειρήσεις να εκσυχνούνται, ώστε να καταστούν περισσότερο συναγωνιστικές τόσο στη διεθνή, όσο και στην εσωτερική αγορά. Επέβαλε επίσης πίεση στους φορείς ασκήσεως οικονομικής πολιτικής να εντείνουν τις προσπάθειές τους για την ταχύτερη ανάπτυξη της οικονομίας μας, ώστε να μπορέσει σύντομα να ανταγωνισθεί τις χώρες της ΕΟΚ.

14.3 Η οριστική ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ.

Παρόλο που η Συμφωνία των Αθηνών φαίνεται να εξελίχθηκε σε όφελος της Ελλάδας, η χώρα μας αμέσως μετά την μεταπολίτευση επεδίωξε την πλήρη ένταξή της στην Κοινότητα. Ο βασικός λόγος που επέβαλε την πλήρη ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ και όχι τη συνέχιση της λειτουργίας της Συμφωνίας Συνδέσεως, ήταν το ότι με τη Συμφωνία Συνδέσεως αυτή η χώρα μας δεν μετείχε στα όργανα της Κοινότητας και επομένως δεν μπορούσε να επηρεάσει τις αποφάσεις της όσο θα μπορούσε να το πετύχει αν θα ήταν πλήρης η συμμετοχή μας.

Άλλωστε, τα πλεονεκτήματα της συμφωνίας στον τελωνειακό τομέα είχαν εξαντληθεί για τη χώρα μας και σύντομα θα ολοκληρώνονταν και η κατάργηση των ελληνικών δασμών, οπότε δεν θα μπορούσε να περιμένει κανείς τίποτε περισσότερο σ' αυτό τον τομέα. Ως προς τα δύο άλλα σκέλη, οτιδήποτε επρόκειτο να επιτύχομε, θα ήταν αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων, οι οποίες διεξάγονται ευνοϊκότερα όταν κανείς μετέχει στην Κοινότητα παρά όταν είναι έξω από αυτήν.

Έτσι, τον Ιούνιο του 1975 η κυβέρνηση της Ελλάδας υπέβαλε αίτηση για την πλήρη ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ. Η ελληνική οικονομία είχε επιτύχει, στο διάστημα από την σύνδεσή της μέχρι τότε, σημαντικές προόδους, ώστε να μειώνονται σχετικά οι κίνδυνοι από την οριστική ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ.

Πραγματικά, μεταξύ των ετών 1962 και 1977, το ακαθάριστο εθνικό προϊόν της χώρας αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 6,6%, ενώ ο αντίστοιχος ρυθμός αυξήσεως στην ΕΚ ήταν 3,8%. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του κατά κεφαλήν ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, σε τρέχουσες τιμές, από 510 δολάρια περίπου το 1962, οπότε αποτελούσε μόνο το $\frac{1}{3}$ του κατά κεφαλήν εισοδήματος της ΕΚ, σε 2900 δολάρια. Άλλα είχαν επίσης σημειωθεί στο μεταξύ και σημαντικές ευνοϊκές διαρθρωτικές μεταβολές, λόγω της ταχύρρυθμης αναπτύξεως της βιομηχανικής μας παραγωγής, για την οποία μιλήσαμε πιο πάνω. Έτσι, είχε αυξηθεί σημαντικά τόσο η βιομηχανική παραγωγή στο συνολικό ακαθάριστο προϊόν της χώρας μας, όσο και οι βιομηχανικές εξαγωγές στις συνολικές μας εξαγωγές. Υστερα από μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις, η ΕΚ αποδέχθηκε την αίτησή μας για πλήρη ένταξη και στις 28 Μαΐου του 1979 υπογράφηκε στην Αθήνα η σχετική συμφωνία.

Με βάση τη συνθήκη αυτή, η χώρα μας έγινε πλήρες μέλος της ΕΚ από 1/1/1981. Όπως όμως έγινε και με τις τρεις άλλες χώρες που προσχώρησαν στην ΕΚ το 1973,

δηλαδή τη Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία, και επίσης αργότερα με την Ισπανία και την Πορτογαλία, έτσι και στην περίπτωση της Ελλάδας δόθηκε μια μεταβατική περίοδος πέντε ετών, και σε μερικές περιπτώσεις επτά ετών, μέσα στην οποία έπρεπε να γίνουν οι απαραίτητες μεταβολές ώσπου να υιοθετηθούν πλήρως οσα ισχύουν και στις άλλες χώρες της ΕΚ.

Ανεξάρτητα όμως από την ημερομηνία της τελικής προσαρμογής μας προς την ΕΚ, η χώρα μας μετέχει στους θεσμούς και στα όργανα της Κοινότητας, αμέσως μετά την ένταξή της, δηλαδή την 1.1.1981. Ειδικότερα, η Ελλάδα μετέχει στην Εκτελεστική Επιτροπή με ένα μέλος, στο Συμβούλιο Υπουργών με πέντε ψήφους (στις 76 συνολικά ψήφους του Συμβουλίου αυτού) στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με 24 βουλευτές (στους 518 συνολικά βουλευτές), στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο με ένα δικαστή κ.ά.

14.4 Οι επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία από την ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ.

Η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα άσκησε, όπως άλλωστε αναμενόταν, ποικίλες επιδράσεις, τόσο θετικές όσο και αρνητικές, στην ελληνική οικονομία.

Η εξέταση των επιδράσεων αυτών είναι έχω από τους στόχους τους παρόντος εγχειριδίου. Θα προσπαθήσουμε όμως σύντομα να σκιαγραφήσουμε τις κυριότερες επιδράσεις που είχε μέχρι σήμερα η ένταξή μας στην Κοινότητα και θα σχολιάσουμε τις προοπτικές για το μέλλον.

14.4.1 Μεταβιβάσεις εισοδήματος μέσω του κοινοτικού προϋπολογισμού.

Μια σημαντική κατηγορία επιδράσεων από την ένταξή μας στην Κοινότητα είναι οι μεταβιβάσεις εισοδήματος μεταξύ της Ελλάδας και άλλων χωρών της ΕΚ, που γίνονται στα πλαίσια του κοινοτικού προϋπολογισμού.

Όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, στον κοινοτικό προϋπολογισμό πληρώνουν όλες οι χώρες – μέλη ορισμένα κονδύλια και μοιράζονται όλες τις εισπράξεις από διάφορα ταμεία. Επειδή όμως δεν υπάρχει σύνδεση μεταξύ εισπράξεων και πληρωμών κάθε χώρας, έπειτα ότι ορισμένες χώρες μπορεί να πληρώνουν περισσότερα από όσα εισπράττουν, ενώ άλλες πληρώνουν λιγότερα. Στην πρώτη κατηγορία βρίσκονται σήμερα η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο το Βέλγιο και η Γαλλία, ενώ οι άλλες χώρες βρίσκονται στη δεύτερη, δηλαδή εισπράττουν περισσότερα από όσα πληρώνουν.

Η χώρα μας έχει σημαντικά καθαρά οφέλη από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, γιατί οι συνολικές εισπράξεις της είναι πολύ μεγαλύτερες από τις συνολικές πληρωμές της. Ο πίνακας 14.4.1 δείχνει τα ποσά που εισέπραξε και τα ποσά που πλήρωσε η χώρα μας στον κοινοτικό προϋπολογισμό από την ένταξή της μέχρι σήμερα.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, η χώρα μας εισπράττει πολύ μεγάλα ποσά καθαρών πόρων από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, που σε ορισμένα χρόνια πλησίασαν το 5% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, ενώ το 1991 προβλέπεται

να το ξεπεράσουν, και κάλυψαν μέχρι και το 25% του ελλείμματος του εμπορικού μας ισοζυγίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.4.1

Οι εισπράξεις και πληρωμές της χώρας μας στον κοινοτικό προϋπολογισμό 1981 – 1990

Έτος	Εισπράξεις (εκατ. δρχ.)	Πληρωμές (εκατ. δρχ.)	Καθαρές εισπράξεις		
			Εκατ. δρχ.	Ποσοστό στο ΑΕΠ	Ποσοστό στο έλλειμμα του εμπορ. ισοζυγίου
1981	18.268	9.152	9.116	0,5	2,4
1982	59.186	18.652	40.624	1,8	10,1
1983	98.398	25.024	73.374	2,7	15,4
1984	112.333	28.612	83.721	2,5	13,3
1985	162.682	40.434	122.248	3,0	15,2
1986	273.666	91.896	181.770	4,0	22,6
1987	318.965	74.621	244.344	4,5	25,7
1988	348.680	88.795	259.885	4,0	23,9
1989	461.797	108.286	353.511	4,5	23,7
1990*	591.300	132.800	458.900	4,8	23,4
1991**	821.900	190.000	631.900	5,5	–

* εκτιμήσεις, ** προβλέψεις

Η διάρθρωση των εισπράξεων και των πληρωμών μας, σε ορισμένα χρόνια της περιόδου 1981 – 1991, εμφανίζεται στον πίνακα 14.4.2. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, το μεγαλύτερο μέρος των εισπράξεών μας από την Κοινότητα προέρχεται πό το γεωργικό ταμείο, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό προέρχεται από το περιφερειακό ταμείο, ενώ η συμβολή τοι' κοινωνικού ταμείου είναι πολύ μικρότερη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.4.2

Η διάρθρωση των εισπράξεων και των πληρωμών μας στον κοινοτικό προϋπολογισμό 1981 – 1991

Κατηγορία εισπράξεως και πληρωμών	1981	1982	1983	1985	1987	1989	1990	1991
A) Εισπράξεις	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1. Γεωργικό Ταμείο	52,8	78,2	79,4	77,5	68,4	70,1	70,0	67,8
2. Περιφερειακό Ταμείο	39,1	16,7	17,1	18,3	14,8	18,4	17,8	17,8
3. Κοινοτικό Ταμείο	2,1	2,5	1,6	2,5	6,4	8,6	7,3	9,7
4. Άλλες εισπράξεις	6,0	2,6	1,9	1,7	10,4	2,9	4,9	4,7
B) Πληρωμές	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1. Φόροι Προστιθέμε- νης Αξίας*	30,5	34,5	47,0			51,4	51,6	52,6
2. Δασμοί	57,1	38,3	33,2			24,9	24,1	21,3
3. Γεωργικές εισφο- ρές	12,4	27,2	16,9			5,8	4,9	4,7
4. Συνεισφορά ΑΕΠ.	–	–	–			6,1	0,2	10,6
5. Λοιπές πληρωμές	–	–	2,9			11,8	19,2	10,8

* Μέχρι την υιοθέτηση του φόρου αυτού από τη χώρα μας το 1987, ο πόρος αυτός υπολογίζοταν με βάση το ΑΕΠ.

Εξάλλου, το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων που παίρνει η χώρα μας μέσω του γεωργικού ταμείου, αφορά τη στήριξη του εισοδήματος των γεωργών και ένα μόνο μικρό μέρος αφορά την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών.

Το δεύτερο αυτό κονδύλιο όμως, που έχει μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη του γεωργικού μας τομέα, αυξάνεται σημαντικά σε βάρος του πρώτου κονδυλίου. Έτσι, ενώ λ.χ. τα πρώτα έτη της εντάξεως μας στην Κοινότητα, το ποσοστό των εισπράξεών μας από το γεωργικό τομέα που αφορούσε τις γεωργικές αναδιαρθρώσεις ήταν μικρότερο του 5%, το 1991 υπολογίζεται να ξεπεράσει το 15%. Η ενίσχυση αυτή του κονδυλίου που αφορά τις γεωργικές διαρθρώσεις μαζί με την ενίσχυση και των άλλων διαρθρωτικών ταμείων όπως λέγονται το κοινωνικό και το περιφερειακό ταμείο, αναμένεται να ασκήσουν ευνοϊκές επιδράσεις στην επενδυτική δραστηριότητα και στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας μας, ώστε να μειώσει την απόσταση που τη χωρίζει από τις άλλες περισσότερο αναπτυγμένες χώρες της Κοινότητας.

Όσον αφορά στη διάρθρωση των πληρωμών της χώρας μας προς τον κοινοτικό προϋπολογισμό, όπως φαίνεται από τον πίνακα 14.4.2, το μεγαλύτερο μέρος των πληρωμών μας κατέχει το κονδύλιο του φόρου προστιθέμενης αξίας. Αξιόλογο ποσοστό αποτελούν επίσης οι πληρωμές δασμών, ενώ η σημασία των άλλων πηγών πληρωμών μας προς την Κοινότητα είναι μικρότερη. Πάντως, όπως φαίνεται από τον πίνακα, η σημασία των πληρωμών μας με τη μορφή του φόρου προστιθέμενης αξίας αυξάνεται, ενώ η σημασία των δασμών και των γεωργικών εισφορών μειώνεται διαχρονικά.

14.4.2 Άμεσες μεταβιβάσεις εισοδήματος μέσω του εμπορίου.

Οι πιο πάνω μεταβιβάσεις εισοδήματος μέσω του κοινοτικού προϋπολογισμού αποτελούν την κύρια αλλά όχι τη μοναδική μορφή μεταβιβάσεων εισοδήματος μεταξύ των χωρών μελών της Κοινότητας. Υπάρχει επί πλέον μια άλλη σημαντική πηγή τέτοιων μεταβιβάσεων εισοδήματος, του έχουν αρνητικό υπόλοιπο για τη χώρα μας και θα πρέπει να αφαιρούνται από τις θετικές μεταβιβάσεις μέσω του προϋπολογισμού, προκειμένου να έχομε τις καθαρές μεταβιβάσεις εισοδήματος. Οι μεταβιβάσεις αυτές εισοδήματος γίνονται μέσω του διακοινοτικού εμπορίου και προκαλούνται από τις υψηλότερες τιμές που πληρώνουν οι καταναλωτές μιας χώρας στους παραγωγούς των άλλων χωρών – μελών της Κοινότητας.

Όπως είπαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η ΕΚ χρησιμοποιεί διάφορα μέσα για την προστασία της κοινοτικής παραγωγής, από το συναγωνισμό των τρίτων χωρών. Επιβαρύνει δηλαδή τα εισαγόμενα από τρίτες χώρες, ενώ δεν επιβαρύνει τα κοινοτικά προϊόντα και έτσι δημιουργεί μια κοινοτική προτίμηση. Αυτό γίνεται λ.χ. με τους δασμούς, καθώς επίσης και με τις γεωργικές εισφορές που επιβάλλονται μόνο στα εισαγόμενα από τρίτες χώρες και όχι στο διακοινοτικό εμπόριο. Αποτέλεσμα αυτού είναι να δίνεται στους κοινοτικούς παραγωγούς η δυνατότητα να πωλούν τα προϊόντα τους μέσα στην Κοινότητα σε τιμές ψηλότερες από τις διεθνείς τιμές, σε βάρος φυσικά των καταναλωτών.

Αν οι καταναλωτές και οι παραγωγοί ενός προϊόντος βρίσκονται μέσα στην ίδια χώρα, τότε έχομε μεταβιβαση εισοδήματος από τους καταναλωτές στους παραγω-

γούς της ίδιας χώρας, αν όμως οι καταναλωτές και οι παραγωγοί βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες, τότε έχουμε μεταβίβαση εισοδήματος από τη μια χώρα στην άλλη. Αυτή η μεταβίβαση είναι ανάλογη με τη μεταβίβαση που γίνεται μέσω του προϋπολογισμού, που εξετάσαμε πιο πάνω.

Για παράδειγμα ας πάρομε τα κρέατα. Πριν από την ένταξη, η χώρα μας εισήγαγε τα κρέατα από τη Γιουγκοσλαβία στις διεθνείς τιμές. Μετά την ένταξή μας στην EK, επιβάλλαμε αντισταθμιστική εισφορά στα κρέατα που εισάγονται από τη Γιουγκοσλαβία, με συνέπεια να αυξηθεί η τιμή τους στο επίπεδο των κοινοτικών τιμών και έτσι η χώρα μας άρχισε να εισάγει τα κρέατα από άλλες χώρες της EK σε πολύ ψηλότερες τιμές.

Βέβαια, κάτι ανάλογο έγινε και στην περίπτωση ορισμένων προϊόντων μας που εξάγονται σε άλλες χώρες της EK, όπως λ.χ. το ελαιόλαδο. Εδώ οι άλλες χώρες της EK που εισάγουν ελαιόλαδο από τη χώρα μας επιβάλλουν επίσης αντισταθμιστική εισφορά στις εισαγωγές από τρίτες χώρες. Έτσι, οι Έλληνες παραγωγοί μπορούν να πουλήσουν το λάδι στις άλλες χώρες της EK σε ψηλότερες τιμές από τις διεθνείς. Με τον τρόπο αυτό έχουμε απευθείας μεταβιβάσεις εισοδήματος από τους Έλληνες καταναλωτές στους παραγωγούς των άλλων χωρών της EK, καθώς και ανάλογες μεταβιβάσεις εισοδήματος από τους καταναλωτές των άλλων χωρών της EK στους παραγωγούς μας.

Οι πρώτες όμως μεταβιβάσεις εισοδήματος είναι πολύ ψηλότερες από τις δεύτερες, με συνέπεια η χώρα μας να έχει μεγάλη ζημιά από τις μεταβιβάσεις αυτές. Αυτό οφείλεται στο ότι η Ελλάδα εισάγει κυρίως προϊόντα ζωικού βασιλείου, δηλαδή κρέατα και γαλακτοκομικά προϊόντα, για τα οποία ισχύουν ψηλές αντισταθμιστικές εισφορές, ενώ εξάγει προϊόντα φυτικού βασιλείου, και μάλιστα μεσογειακά προϊόντα, λ.χ. φρούτα και λαχανικά, όπου, είτε δεν υπάρχουν καθόλου αντισταθμιστικές εισφορές είτε είναι πολύ χαμηλές. Αντίθετα, πολλά από τα προϊόντα αυτά επιδοτούνται έντονα γι' αυτό η χώρα μας εισπράττει σημαντικά ποσά από τον κοινοτικό προϋπολογισμό.

Το μέγεθος των αμέσων μεταβιβάσεων εισοδήματος μεταξύ των επί μέρους χωρών – μελών όμως δεν είναι γνωστό και θα πρέπει να υπολογισθούν. Ο πίνακας 14.4.3 εμφανίζει εκτιμήσεις των μεταβιβάσεων εισοδήματος από την Ελλάδα προς τις άλλες χώρες της EK και αντίθετα, που προέκυψαν από την επιβολή των αντισταθμιστικών εισφορών κατά τα πέντε πρώτα χρόνια μετά την ένταξη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.4.3

Άμεσες μεταβιβάσεις εισοδήματος μεταξύ Ελλάδας και άλλων χωρών της EK

(εκατ. δραχμές)

Έτος	Πληρωμές καταναλωτών	Εισπ. άξεις παραγωγών	Καθαρή ζημιά
1981	10.396	350	- 10.046
1982	18.237	1.448	- 16.789
1983	26.418	6.648	- 19.770
1984	28.910	8.214	- 20.696
1985	46.903	14.834	- 32.064

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, η χώρα μας έχει μεγάλη ζημιά από τις μεταβιβάσεις αυτές, η οποία μάλιστα τον πρώτο χρόνο αντιστάθμισε το όφελος που είχαμε από τις δημοσιονομικές μεταβιβάσεις που είδαμε πιο πάνω. Μετά το δεύτερο έτος όμως, οι δημοσιονομικές μεταβιβάσεις αυξήθηκαν σημαντικά με αποτέλεσμα να υπεραντισταθμίζουν τις άμεσες αυτές μεταβιβάσεις εισοδήματος.

Εκτός όμως από τις πιο πάνω άμεσες μεταβιβάσεις εισοδήματος που προκλήθηκαν από τις αντισταθμιστικές εισφορές, οι δασμοί προκαλούν ανάλογες μεταβιβάσεις. Οι μεταβιβάσεις αυτές δεν ήσαν πολύ μεγάλες κατά τα πρώτα χρόνια της εντάξεως, αυξήθηκαν όμως πολύ τα τελευταία χρόνια, μετά την πλήρη εναρμόνιση του δασμολογίου μας και την αύξηση των εισαγωγών μας από την Κοινότητα. Δυστυχώς δεν υπάρχουν σήμερα εκτιμήσεις των αρνητικών αυτών επιδράσεων που είναι ασφαλώς πολύ μεγάλες, αλλά αντισταθμίζουν ένα μικρό μέρος των δημοσιονομικών μας ωφελειών, που, όπως είδαμε πιο πάνω, αυξήθηκαν πολύ τα τελευταία χρόνια. Έτσι, η χώρα μας εξακολουθεί να απολαμβάνει αξιόλογα ποσά καθαρών πόρων από την Κοινότητα ακόμα και αν αφαιρέσει κανείς τις άμεσες αυτές επιδράσεις με το αρνητικό υπόλοιπο.

14.4.3 Επιδράσεις στο εμπορικό ισοζύγιο.

Η ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ επηρέασε αρνητικά το εμπορικό μας ισοζύγιο. Οι αρνητικές επιδράσεις προήλθαν κυρίως από την πλευρά των εισαγωγών μας, που αυξήθηκαν πολύ από την κατάργηση της ψηλής προστασίας που απολάμβαναν τα εγχώρια προϊόντα πριν από την πλήρη ένταξή μας στην ΕΚ. Η προστασία αυτή παρεχόταν όχι τόσο με δασμούς, οι οποίοι είχαν καταργηθεί ή μειωθεί σημαντικά στα πλαίσια της συμφωνίας συνδέσεως, αλλά κυρίως με άλλα προστατευτικά μέτρα, όπως λ.χ. με άμεσο έλεγχο των εισαγωγών, με ποσοτικούς περιορισμούς, με προκαταβολές μεγάλων ποσών που καταθέτονται στις τράπεζες άτοκα προκειμένου να επιτραπεί η εισαγωγή κ.ά. Μεγάλη προστασία όμως είχαν τα εγχώρια προϊόντα με τους έμμεσους φόρους, οι οποίοι επιβάρυναν τα εισαγόμενα πολύ περισσότερο από ότι τα εγχώρια προϊόντα.

Η εκτίμηση των επιδράσεων της εντάξεως στο εμπορικό ισοζύγιο μας είναι δύσκολη, γιατί κατά την περίοδο της εντάξεως συνέβησαν και άλλα γεγονότα και δεν είναι εύκολο να απομονώσει κανείς τις επιδράσεις της εντάξεως από τις επιδράσεις των άλλων παραγόντων. Πάντως μια εικόνα των επιπτώσεων μπορεί να πάρει κανείς αν εξετάσει τις εξελίξεις του εμπορίου μας μετά την ένταξη.

Ο πίνακας 14.4.4 παρουσιάζει το εμπόριο της χώρας μας με την ΕΚ και τον υπόλοιπο κόσμο πριν από την ένταξη και το 1988, τελευταίο μεταενταξιακό έτος για το οποίο υπάρχουν σχετικά στοιχεία. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, πριν από την ένταξη το 42% των εισαγωγών μας προερχόταν από την ΕΚ και το υπόλοιπο 58% από άλλες χώρες.

Με την ένταξη, οι εισαγωγές μας από την ΕΚ αυξήθηκαν με πολύ ταχύτερο ρυθμό και το 1988 το 65% των εισαγωγών μας προερχόταν από την Κοινότητα και μόνο το 35% περίπου προερχόταν από άλλες χώρες. Οι εξαγωγές μας προς την Κοινότητα επίσης αυξήθηκαν με μεγαλύτερο ρυθμό από ό,τι οι εξαγωγές μας προς τις τρίτες χώρες, με συνέπεια να αυξηθεί το ποσοστό των εξαγωγών μας προς την

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.4.4**Το εμπόριο της Ελλάδας πριν και μετά από την ένταξη**

	1980			1988		
	Δισεκατ. δρχ.	%		Δισεκατ. δρχ.	%	Ρυθμός μεταβολής
1) Εισαγωγές ΕΚ Λοιπές χώρες	159,4 220,0	42,0 58,0		1.084,0 572,1	65,5 34,5	27,1 12,7
Σύνολο	379,4	100,0		1.651,1	100,0	20,2
2) Εξαγωγές ΕΚ Λοιπές χώρες	105,3 115,8	47,6 52,4		499,0 277,4	64,3 35,7	21,5 11,5
Σύνολο	221,1	100,0		776,4	100,0	17,0
3) Έλλειμμα ΕΚ Λοιπές χώρες	- 54,1 - 104,2	34,2 65,8		- 585,0 - 294,7	66,5 33,5	34,7 13,9
Σύνολο	- 158,3	100,0		- 879,7	100,0	23,9

Κοινότητα από 48% το 1980 σε 64% το 1988 και να μειωθεί αντίστοιχα το ποσοστό εξαγωγών μας προς τρίτες χώρες από 52% σε 36% στην ίδια περίοδο.

Πάντως, οι εισαγωγές μας αυξήθηκαν με μεγαλύτερο ρυθμό από τις εξαγωγές μας με αποτέλεσμα να αυξηθεί με ταχείς ρυθμούς το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου. Το έλλειμμα με την Κοινότητα όμως αυξήθηκε πολύ ταχύτερα από ότι το έλλειμμα με τις τρίτες χώρες, με συνέπεια να αυξηθεί το ποσοστό του ελλείμματος των συναλλαγών μας με την Κοινότητα στο συνολικό μας έλλειμμα από 34% το 1980 σε 66,5% το 1988. Αντίθετα, μειώθηκε στην ίδια έκταση η συμβολή του ελλείμματος των συναλλαγών μας με τις τρίτες χώρες στο συνολικό μας έλλειμμα.

14.4.4 Επιδράσεις στην ευημερία των καταναλωτών.

Η ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ επηρέασε τους καταναλωτές με διάφορους τρόπους. Μερικές από τις επιδράσεις ήσαν δυσμενείς, ενώ άλλες ήσαν ευοϊκές. Η βασική δυσμενής επίδραση που άσκησε η ένταξη της χώρας μας στην Κοινότητα στους καταναλωτές ήταν η αύξηση των τιμών, κυρίως των γεωργικών προϊόντων, που είχε σαν αποτέλεσμα τον περιορισμό των πραγματικών εισοδημάτων των καταναλωτών και τη μείωση της ευημερίας τους. Μεγάλες αυξήσεις τιμών έγιναν κυρίως στην περίπτωση των προϊόντων ζωικού βασιλείου, όπως λ.χ. το κρέας, γάλα κ.ά., ενώ οι αυξήσεις των τιμών άλλων προϊόντων ήσαν μικρότερες.

Έρευνες έχουν δείξει ότι η τιμή του μοσχαρίσιου κρέατος αυξήθηκε κατά 40% περίπου εξαιτίας της εντάξεως, η τιμή του χοιρινού κατά 30% περίπου και η τιμή του αρνίσιου και κατσικίσιου κρέατος αυξήθηκε κατά 20% περίπου, ενώ η τιμή των γαλακτοκομικών προϊόντων αυξήθηκε κατά 15% περίπου. Ι. κρότερες αυξήσεις τιμών έγιναν στην περίπτωση της πατάτας, των φρούτων και του καπνού, ενώ οι τιμές των λαχανικών, του λαδιού και των οινοπνευματωδών ποτών αυξήθηκε

λιγότερο από ό,τι θα αυξάνονταν αν δεν είχε γίνει η ένταξη, πράγμα που σημαίνει ότι η ένταξη οδήγησε σε μείωση των τιμών αυτών. Γενικά, ο δείκτης τιμών των τροφίμων αυξήθηκε εξαιτίας της εντάξεως κατά 8% – 10%, πράγμα που σημαίνει μια πρωτογενή αύξηση του γενικού δείκτη τιμών καταναλωτή κατά 3% – 4%.

Η σημαντικότερη ευνοϊκή επίδραση που άσκησε η ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ στους καταναλωτές, είναι ότι μείωσε σημαντικά τις τιμές των περισσοτέρων εισαγομένων προϊόντων, κυρίως των βιομηχανικών, γιατί κατάργησε τις διάφορες πλασματικές επιβαρύνσεις που είχαμε επιβάλλει προηγουμένως για προστασία της εγχώριας παραγωγής.

Έτσι, ο καταναλωτής έχει σήμερα πολύ μεγαλύτερες δυνατότητες επιλογής ανάμεσα στα εγχώρια και στα εισαγόμενα, των οποίων οι τιμές είναι σήμερα περισσότερο προστέξαντες από ό,τι ήταν πριν την ένταξη. Η έκταση αυτών των ευνοϊκών επιδράσεων για τον καταναλωτή φαίνεται από την πιο πάνω αύξηση των εισαγωγών σε βάρος της εγχώριας παραγωγής μας. Αυτή η υποκατάσταση των εγχώρια παραγομένων προϊόντων με εισαγόμενα, που είναι ανεπιθύμητη για το εμπορικό ισοζύγιο, είναι ασφαλώς επιθυμητή για την ευημερία καταναλωτών, γιατί δείχνει ότι οι καταναλωτές μπορούν τώρα να αγοράσουν περισσότερα εισαγόμενα προϊόντα, τα οποία επιθυμούσαν και προηγουμένως αλλά απέφευγαν να τα αγοράσουν λόγω των υψηλών τιμών τους.

14.4.5 Επιδράσεις στο γεωργικό τομέα.

Η ένταξη της χώρας μας στην Κοινότητα άσκησε σημαντικές επιδράσεις στο γεωργικό τόμέα της οικονομίας, γιατί είχε σαν αποτέλεσμα την υιοθέτηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) της ΕΚ, η οποία είναι πολύ διαφορετική από την πολιτική που ακολουθούσε η χώρα μας πριν την ένταξη. Οι κυριότερες διαφορές μεταξύ της ΚΑΠ και της πολιτικής που ακολουθούσε η χώρα μας στο γεωργικό τομέα πριν την ένταξη είναι οι εξής:

1) Η ΚΑΠ γενικά ενισχύει περισσότερο το γεωργικό τομέα σε σχέση με την ενίσχυση που του παρείχε η πολιτική που εφαρμόζαμε πριν την ένταξη.

2) Η έκταση της ενισχύσεως διαφέρει σημαντικά μεταξύ των διαφόρων προϊόντων και είναι διαφορετική από την αντίστοιχη προστασία που είχαν τα διάφορα προϊόντα πριν από την ένταξη. Γ' αυτό ορισμένα προϊόντα αφελήθηκαν περισσότερο από την ένταξη και άλλα λιγότερο, ενώ για ορισμένα προϊόντα η ένταξη είχε δυσμενείς επιπτώσεις.

3) Η φύση της ενισχύσεως που έχουν τα διάφορα προϊόντα κάτω από το καθεστώς της ΚΑΠ ήταν διαφορετική από την ενίσχυσή τους κάτω από το προσχύον καθεστώς. Ειδικότερα, πριν από την ένταξη, τα γεωργικά προϊόντα επωλούντο συνήθως στις τιμές αγοράς στον καταναλωτή και το εισόδημα των γεωργών ενισχυόταν με επιδότηση των εισροών (λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, ζωοτροφών κ.α.) ή με την αγορά από το κράτος σε ψηλότερες τιμές (τιμές ασφάλειας). Αντίθετα, με το νέο καθεστώς της ΚΑΠ, οι τιμές που πληρώνει ο καταναλωτής είναι, για ορισμένα προϊόντα ζωικής κυρίως παραγωγής, ψηλότερες από τις τιμές αγοράς και καθορίζονται κάθε χρόνο από το Συμβούλιο Υπουργών.

Για να διατηρηθούν αυτές οι τιμές στην αγορά επιβάλλονται ειδικές αντισταθμιστικές εισφορές στα εισαγόμενα, έτσι ώστε να αυξάνεται η τιμή τους και να μη συναγωνίζονται τα εγχώρια προϊόντα. Άλλα προϊόντα συγκεντρώνονται από ειδικούς οργανισμούς της Κοινότητας σε τιμές ασφάλειας, που είνα ψηλότερες από τις τιμές που θα μπορούσε να πετύχει ο παραγωγός στην ελεύθερη αγορά ή αποσύρονται και θάβονται στις χωματερές και οι παραγωγοί αποζημιώνονται από την Κοινότητα.

Επίσης σε ορισμένες περιπτώσεις επιδοτούνται οι μεταποιητές ορισμένων προϊόντων, ώστε να μπορούν να πληρώσουν στους παραγωγούς ψηλότερες τιμές. Τέλος, επιδοτούνται συνήθως οι εξαγωγείς γεωργικών προϊόντων ώστε να μπορούν να πληρώνουν υψηλές τιμές στους παραγωγούς και συγχρόνως να διαθέτουν τα προϊόντα της Κοινότητας στις διεθνείς αγορές σε χαμηλότερες τιμές, ώστε να είναι συναγωνιστικά.

Οι πιο πάνω μεταβολές στη γεωργική πολιτική της χώρας μας, που προήλθαν από την υιοθέτηση της ΚΑΠ, είχαν ασφαλώς επιπτώσεις στο γεωργικό τομέα. Οι κυριότερες επιπτώσεις ήσαν οι εξής:

1) Αυξήθηκαν γενικά οι καθαρές τιμές των γεωργικών προϊόντων που απολαμβάνουν οι Έλληνες παραγωγοί, γιατί ενώ αυξήθηκε το κόστος παραγωγής λόγω αυξήσεως των τιμών των εισροών (λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων κ.ά.), οι τιμές των τελικών προϊόντων αυξήθηκαν ακόμη περισσότερο. Η καθαρή αύξηση των τιμών των γεωργικών προϊόντων υπολογίζεται ότι ήταν της τάξεως του 10% περίπου, αλλά οι τιμές των προϊόντων ζωικής παραγωγής αύξηθηκαν πολύ περισσότερο από τις τιμές των προϊόντων φυτικής παραγωγής.

2) Αυξήθηκε, στην περίπτωση ορισμένων προϊόντων, ο όγκος παραγωγής τους, γιατί οι παραγωγοί τους έχουν μεγαλύτερη εξασφάλιση και απολαμβάνουν υψηλότερες τιμές.

3) Αυξήθηκαν οι επιδοτήσεις που απολαμβάνουν οι γεωργοί, γιατί οι κοινοτικές επιδοτήσεις που καταβάλλονται μετά την ένταξη είναι υψηλότερες από τις εθνικές επιδοτήσεις που καταβάλλονταν πριν την ένταξη.

4) Αυξήθηκαν, ως αποτέλεσμα των πιο πάνω, τα εισοδήματα των γεωργών μας γενικά και βελτιώθηκε έτσι το βιοτικό τους επίπεδο, που ήταν πολύ χαμηλότερο από το μέσο βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού της χώρας, αφού πριν την ένταξη, το μέσο αγροτικό εισόδημα ανά απασχολούμενο ανερχόταν στο 50% περίπου του μέσου εισοδήματος στον μη αγροτικό τομέα της οικονομίας.

5) Αναδιανεμήθηκε εισόδημα από τον μη αγροτικό τομέα της οικονομίας, αφού οι καταναλωτές κλήθηκαν να πληρώσουν, με αποτέλεσμα να μειωθεί το εισόδημά τους και να βελτιωθεί το εισόδημα των γεωργών και.

6) Αναδιανεμήθηκε εισόδημα ανάμεσα στις διάφορες περιοχές της χώρας, καθώς επίσης και ανάμεσα στις διάφορες εισοδηματικές τάξεις τόσο στον αγροτικό όσο και στον μη αγροτικό τομέα της οικονομίας.

14.4.6 Επιδράσεις στη βιομηχανία μας.

Η ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ επηρέασε επίσης σημαντικά τη βιομηχανία μας και οι επιδράσεις ήταν και εδώ τόσο ευνοϊκές όσο και δυσμενείς. Οι ευνοϊκές

επιδράσεις προήλθαν από την πλήρη απελευθέρωση των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων, γιατί πριν την ένταξη πολλές χώρες της Κοινότητας χρησιμοποιούσαν διάφορα προστατευτικά μέσα, παρόλο που οι δασμοί είχαν καταργηθεί από το 1968. Εξάλλου, άνοιξαν για τις εξαγωγές μας και άλλες αγορές με τρίτες χώρες με τις οποίες η Κοινότητα είχε συνάψει ειδικές συμφωνίες τις οποίες αποδεχθήκαμε και εμείς μετά την ένταξη.

Οι δυσμενείς επιδράσεις στη βιομηχανία μας προήλθαν από την κατάργηση κάθε προστασίας των βιομηχανικών μας προϊόντων. Επειδή, όπως είπαμε και πιο πάνω, η χώρα μας χρησιμοποιούσε πολλά προστατευτικά μέσα πριν από την ένταξη και η προστασία της εγχώριας παραγωγής και ιδιαίτερα των βιομηχανικών μας προϊόντων ήταν πολύ μεγάλη, η ένταξη άσκησε σημαντικές δυσμενείς συνέπειες στη βιομηχανία μας. Η μέτρηση των επιπτώσεων αυτών όμως δεν είναι εύκολη. Η γενική κάμψη της βιομηχανικής δραστηριότητας που παρατηρείται στη χώρα μας τα τελευταία δέκα πέντε χρόνια οφείλεται σε πολλούς παράγοντες και δεν είναι εύκολο να απομονώσουμε την επίδραση της εντάξεως. Πάντως, η ένταξη πρέπει τελικά να επηρέασε αρνητικά τη βιομηχανία μας σ' αυτήν τη μεταβατική περίοδο προσαρμογής. Θα μπορούσε όμως να επωφεληθεί μακροπρόθεσμα από τη μεγάλη αγορά η οποία διανοίγεται μπροστά της.

14.4.7 Επιδράσεις στο δημοσιονομικό τομέα.

Η ένταξη της χώρας μας στην Κοινότητα επηρέασε τα δημοσιονομικά μεγέθη της οικονομίας μας, δηλαδή τις δημόσιες δαπάνες και τα δημόσια έσοδα. Στον τομέα των δημοσίων δαπανών είχαμε δύο αντίθετες επιδράσεις.

Η ένταξη οδήγησε σε μείωση ορισμένων δαπανών επειδή οι δαπάνες αυτές αναλήφθησαν από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι επιδοτήσεις προς το γεωργικό τομέα που γίνονταν από τον κρατικό προϋπολογισμό και μετά την ένταξη γίνονται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Είχαμε δηλαδή εδώ υποκατάσταση κρατικών δαπανών με κοινοτικές δαπάνες.

Η ένταξη όμως οδήγησε σε πρόσθετες δαπάνες σε ορισμένους τομείς, επειδή η Ελλάδα πρέπει να δαπανά ένα ορισμένο ποσοστό χρημάτων για καθεμιά χρηματοδότηση της Κοινότητας. Έτσι, λ.χ. οι δαπάνες που καταβάλλονται από το κοινωνικό ταμείο ή από το περιφερειακό ταμείο ή το σκέλος των αναδιαρθρώσεων του FEOGA δεν καλύπτονται πλήρως από την Κοινότητα αλλά εν μέρει από την Κοινότητα και εν μέρει από τη χώρα μας. Η ένταξη κατά συνέπεια άσκησε επιδράσεις στη διάρθρωση των δημοσίων δαπανών στη χώρα μας γιατί η Ελλάδα πρέπει να δαπανά σε τομείς που συγχρηματοδοτούνται από την Κοινότητα, πράγμα που ενδέχεται να μην έκανε αν δεν υπήρχε και η Κοινοτική συγχρηματοδότηση.

Η ένταξη της χώρας μας στην Κοινότητα επηρέασε επίσης σημαντικά και το σκέλος των δημοσίων εσόδων και κυρίως των φορολογικών εσόδων. Στον τομέα αυτό η Ελλάδα είχε αναλάβει την υποχρέωση να εισάγει τον ΦΠΑ και να εναρμονίσει επίσης το φορολογικό της σύστημα σύμφωνα με τα κρατούντα στην Κοινότητα.

Πραγματικά, την 1/1/1987 και ύστερα από δύο αναβολές, η χώρα μας υιοθέτησε το ΦΠΑ και κατάργησε αρκετούς φόρους που είχε προηγουμένως, όπως λ.χ. ένα

μέρος από το χαρτόσημο, το φόρο κύκλου εργασιών κ.ά. Επίσης η χώρα μας κατάργησε την προστασία που παρείχε το παλαιό σύστημα φόρων, το οποίο επιβάρυνε τα εισαγόμενα περισσότερο από τα εγχώρια προϊόντα. Για το σκοπό αυτό, το Υπουργείο Οικονομικών υπολόγισε την επιβάρυνση που είχαν τα εισαγόμενα και τα αντίστοιχα εγχώρια προϊόντα και με τη διαφορά τους έκανε ένα νέο δασμό, που πήρε το όνομα ρυθμιστικός φόρος και που καταργήθηκε σταδιακά μεταξύ 1984 και 1989. Με τον τρόπο αυτό αποφεύχθηκαν σημαντικοί κλυδωνισμοί στο εμπορικό μας ισοζύγιο, παρόλο φυσικά που και η σταδιακή αυτή κατάργηση της προστασίας άσκησε σημαντικές δυσμενείς συνέπειες στο ισοζύγιο αυτό.

Επί πλέον, η χώρα μας εναρμόνισε τη φορολογία που επιβάλλεται στα τσιγάρα.

Παραμένουν όμως πολλά να γίνουν ακόμα πριν πετύχουμε πλήρη εναρμόνιση στο φορολογικό σύστημα. Θα πρέπει λ.χ. να εναρμονισθούν οι συντελεστές του ΦΠΑ, που σήμερα διαφέρουν ανάμεσα στις χώρες – μέλη της Κοινότητας. Θα πρέπει να εναρμονισθούν οι ειδικοί φόροι στα ποτά, στα υγρά καύσιμα και στα καπνοβιομηχανικά προϊόντα, ενώ μακροπρόθεσμα θα πρέπει να εναρμονισθούν οι φόροι που επιβάλλονται στα κέρδη των επιγειρήσεων.

14.4.8 Λοιπές επιδράσεις στην οικονομία.

Η ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ είχε επιδράσεις στη συνολική λειτουργία της οικονομίας μας σε μακρο – οικονομικό επίπεδο. Η ένταξη ενέτεινε τις πληθωριστικές πιέσεις που δέχεται η οικονομία μας τα τελευταία χρόνια, αφ' ενός γιατί οδήγησε σε αύξηση των τιμών των γεωργικών προϊόντων και αφ' ετέρου γιατί είχε αρνητικές επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών και οδήγησε σε περαιτέρω υποτίμηση της δραχμής, που έχει πληθωριστικές συνέπειες για την οικονομία. Επί πλέον, η ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ επηρέασε και θα επηρεάσει στο μέλλον τους άλλους τομείς της οικονομίας μας, λ.χ. την κινητικότητα των παραγωγικών συντελεστών, τους διάφορους θεσμούς στη χώρα μας, που θα πρέπει σιγά-σιγά να εναρμονισθούν προς όσα αποφασίζονται από τα όργανα της ΕΚ. Έτσι, λ.χ. θα πρέπει να μεταρρυθμισθεί περαιτέρω το φορολογικό μας σύστημα, το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, το εκπαιδευτικό μας σύστημα κλπ. Η εξέταση όμως των επιδράσεων αυτών είναι πέρα από τους σκοπούς της σύντομης και απλής αναλύσεως που παρουσιάζουμε στο κεφάλαιο αυτό.

14.5 Ερωτήσεις και ασκήσεις.

- 1) Η χώρα μας συνδέθηκε με την ΕΚ το 1961. Σχολιάστε τις διατάξεις της σχετικής Συμφωνίας και τις επιπτώσεις που είχε στη χώρα μας η σύνδεσή της με την Κοινότητα.
- 2) Γιατί η χώρα μας ζήτησε να ενταχθεί στην ΕΚ ως πλήρες μέλος, παρόλο που είχε ήδη ευνοϊκή γι' αυτήν συμφωνία συνδέσεως;
- 3) Σχολιάστε τη φράση: Η χώρα μας απολαύει ένα αρκετά αξιόλογο ποσό πόρων από την Κοινότητα.
- 4) Τι είναι οι άμεσες μεταβιβάσεις εισοδήματος που γίνονται ανάμεσα στη χώρα μας και στην ΕΚ και γιατί είναι αρνητικές για την Ελλάδα;
- 5) Σχολιάστε τις επιπτώσεις της εντάξεώς μας στην Κοινότητα στο εμπορικό ισοζύγιο.
- 6) Σχολιάστε τη φράση: Η ένταξη της χώρας μας στην Κοινότητα είχε τόσο ευνοϊκές όσο και δυσμενείς επιπτώσεις για τους καταναλωτές. Ποιες ήταν οι επιπτώσεις αυτές;

- 7) Αναλύστε σύντομα τις επιπτώσεις της εντάξεως στο γεωργικό τομέα της χώρας μας.
 - 8) Γιοιες ήταν οι επιπτώσεις της εντάξεως στη βιομηχανία μας;
 - 9) Σχολιάστε τις επιπτώσεις της εντάξεως στο δημοσιονομικό μας σύστημα και ιδιαίτερα στο φορολογικό μας σύστημα.
-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Εγχώριο προϊόν και εισόδημα

1.1	Εξελίξεις στη μεταπολεμική περίοδο	1
1.2	Διεθνείς συγκρίσεις	3
1.3	Οι συντελεστές της ταχύρρυθμης οικονομικής αναπτύξεως κατά την περίοδο 1950-1974	7
1.4	Τα αίτια της πρόσφατης κρίσεως της ελληνικής οικονομίας	10
1.5	Η συμβολή των επί μέρους τομέων οικονομικής δραστηριότητας στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας	12
1.6	Ερωτήσεις και ασκήσεις	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Πρωτογενής παραγωγή

2.1	Έννοια και σημασία της πρωτογενούς παραγωγής στην Ελλάδα	14
2.2	Η διάρθρωση του προϊόντος του πρωτογενούς τομέα	15
2.3	Η φυτική παραγωγή	15
2.4	Η κτηνοτροφία	19
2.5	Η δασοκομία	21
2.6	Η αλιεία	22
2.7	Η πολιτική στηρίξεως του πρωτογενούς τομέα	22
2.8	Τα γεωργικά εισοδήματα	23
2.9	Ερωτήσεις και ασκήσεις	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Δευτερογενής παραγωγή

3.1	Η σημασία του δευτερογενούς τομέα στην ελληνική οικονομία	25
3.2	Η διάρθρωση του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα	26
3.3	Τα μεταλλεία - ορυχεία - λατομεία - αλυκές	27
3.4	Η μεταποίηση	28
3.5	Η ενέργεια	32
3.6	Οι κατασκευές	35

3.7 Ερωτήσεις και ασκήσεις	37
----------------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η πρωτογενής παραγωγή

4.1 Γενικά	38
4.2 Η διάρθρωση του προϊόντος της τριτογενούς παραγωγής	39
4.3 Οι μεταφορές	43
4.4 Οι επικοινωνίες	43
4.5 Το εμπόριο	44
4.6 Ο τουρισμός	46
4.7 Οι τράπεζες – Ασφάλειες	49
4.8 Ερωτήσεις και ασκήσεις	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η δαπάνη της οικονομίας

5.1 Γενικά	51
5.2 Το μέγεθος και η διάρθρωση της δαπάνης της οικονομίας	52
5.3 Η δαπάνη για κατανάλωση	53
5.4 Η ιδιωτική δαπάνη για επενδύσεις	57
5.5 Ερωτήσεις και ασκήσεις	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Το ανθρώπινο δυναμικό. Πληθυσμός, εργατικό δυναμικό, απασχόληση, ανεργία, μετανάστευση

6.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις	59
6.2 Πληθυσμός και εργατικό δυναμικό	59
6.3 Η εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού	61
6.4 Η απασχόληση του εργατικού δυναμικού και η παραγωγικότητά του	63
6.5 Η εξέλιξη της ανεργίας	65
6.6 Μετανάστευση και παλιννόστηση	66
6.7 Ερωτήσεις και ασκήσεις	69

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Τιμές, μισθοί, συνδικαλισμός και διανομή του εισοδήματος

7.1 Γενικά	70
7.2 Η εξέλιξη των τιμών και του πληθωρισμού	70
7.3 Η εξέλιξη των μισθών	71
7.4 Η διανομή του εισοδήματος	72
7.5 Η φτώχεια στην Ελλάδα	75
7.6 Εργασιακές σχέσεις και το συνδικαλιστικό κίνημα	76
7.6.1 Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις στην Ελλάδα	76
7.6.2 Συλλογικές συμβάσεις	77
7.6.3 Συλλογικές διαφορές εργασίας και υποχρεωτική διαιτησία	79
7.7 Ερωτήσεις και ασκήσεις	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΩ

Περιφερειακές ανισότητες και το περιφερειακό πρόβλημα

8.1	Εισαγωγή	80
8.2	Χαρακτηριστικά του περιφερειακού προβλήματος της χώρας	80
8.2.1	Η περιφερειακή κατανομή του πληθυσμού	80
8.2.2	Η περιφερειακή κατανομή της οικονομικής δραστηριότητας	82
8.3	Η έκταση των περιφερειακών ανισότητων της χώρας μας	83
8.4	Τα αίτια του περιφερειακού προβλήματος της χώρας μας	85
8.4.1	Η κατανομή του πάγιου κεφαλαίου και η περιφερειακή ανάπτυξη	85
8.4.2	Το εργατικό δυναμικό και η παραγωγικότητά του	86
8.4.3	Η διάρθρωση της οικονομικής δραστηριότητας	87
8.4.4	Η συγκέντρωση των δημοσίων υπηρεσιών στην πρωτεύουσα	88
8.5	Η πολιτική περιφερειακής αναπτύξεως που ακολουθήθηκε στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο και η αποτελεσματικότητά της	88
8.6	Προοπτικές περιφερειακής αναπτύξεως της Ελλάδας	90
8.7	Ερωτήσεις και ασκήσεις	91

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΣ ΕΝΑΤΟ

Έννοια, σημασία και μέγεθος του δημόσιου τομέα

9.1	Οι δημόσιοι φροείς και ο ρόλος τους στην οικονομία μας	92
9.2	Το μέγεθος του δημόσιου τομέα στην Ελλάδα	93
9.3	Τα αίτια αυξήσεως του μεγέθους του δημόσιου τομέα κατά τη διαδικασία οικονομικής αναπτύξεως	96
9.4	Οι συνέπειες της υπερβολικής αυξήσεως του μεγέθους του δημόσιου τομέα	99
9.5	Η κατανομή της δραστηριότητας στις κύριες κατηγορίες δημοσίων φροέων στην Ελλάδα	100
9.6	Ερωτήσεις και ασκήσεις	101

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Η διάρθρωση των δημοσίων δαπανών και εισδόων

10.1	Γενικά	102
10.2	Κατηγορίες δημοσίων δαπανών	102
10.3	Οι τρέχουσες δαπάνες για κατανάλωση	104
10.4	Οι δημόσιες επενδύσεις	106
10.5	Οι μεταβιβασικές πληρωμές	107
10.6	Κατηγορίες δημοσίων εισύδων	108
10.7	Τα τρέχοντα έσοδα	109
10.8	Τα έσοδα από δημόσιο δανεισμό και το δημόσιο χρέος	112
10.9	Ερωτήσεις και ασκήσεις	114

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Οι δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμοί

11.1	Η εξέλιξη του θεσμού των δημοσίων επιχειρήσεων	115
11.2	Η φύση της κρατικής επιχειρηματικής δραστηριότητας	118
11.3	Η σχετική σημασία των δημοσίων επιχειρήσεων στη χώρα μας	119
11.4	Η σχετική σημασία των δημοσίων επιχειρήσεων στις κοινωνικές χώρες	120
11.5	Εξελίξεις στα οικονομικά μεγέθη των παραδοσιακών δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών	121
11.6	Τα ελλείμματα και οι επενδύσεις των επί μέρους δημοσίων επιχειρήσεων	122
11.7	Τα βασικά αίτια της ελλειμματικότητας των δημοσίων επιχειρήσεων	122
11.8	Η χρηματοδότηση του ελλείμματος των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών	123
11.9	Η ιδιωτικοποίηση των δημοσίων επιχειρήσεων	124
11.9.1	Το περιεχόμενο και οι μορφές ιδιωτικοποιήσεως	124
11.9.2	Προβλήματα εφαρμογής προγραμάτων ιδιωτικοποιήσεως στη χώρα μας	126
11.10	Ερωτήσεις και ασκήσεις	127
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	129

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Εξωτερικό εμπόριο και ισοζύγιο πληγιών

12.1	Το εξωτερικό εμπόριο της χώρας μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο	132
12.1.1	Η εξέλιξη των εισαγωγών	132
12.1.2	Η εξέλιξη των εισαγωγών	136
12.1.3	Το εμπορικό ισοζύγιο	139
12.2	Άδηλοι πόροι και πληρωμές	139
12.3	Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και η διεθνής κίνηση κεφαλαίων	142
12.4	Ερωτήσεις και ασκήσεις	145

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

II Ευρωπαϊκή Κοινότητα

13.1	Τι είναι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ποιοι οι σκοποί της	146
13.2	Το θεσμικό πλαίσιο της ΕΚ	147
13.3	Το μέγεθος και η οικονομική σημασία της ΕΚ	149
13.4	Τα δόγματα της ΕΚ	149

13.5 Χρηματοδότηση των κοινών πολιτικών και παρεμβάσεων:	151
ο κοινοτικός προϋπολογισμός	
13.6 Προοπτικές περαιτέρω ενοποίησης στην ΕΚ και η δημιουργία	153
της ενιαίας αγοράς	
13.7 Ερωτήσεις και αποκήσεις	154

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα

14.1 Γενικά	155
14.2 Οι βασικές διατάξεις και οι επιπτώσεις της Συμφωνίας των Αθηνών	155
14.3 Η οριστική ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ	158
14.4 Οι επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία από την ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ	159
14.4.1 Μεταβιβάσεις εισοδήματος μέσω του κοινοτικού προϋπολογισμού	159
14.4.2 Άμεσες μεταβιβάσεις εισοδήματος μέσω του εμπορίου	161
14.4.3 Επιδράσεις στο εμπορικό ισοζύγιο	163
14.4.4 Επιδράσεις στην ευημερία των καταναλωτών	164
14.4.5 Επιδράσεις στο γεωργικό τομέα	165
14.4.6 Επιδράσεις στη βιομηχανία μας	166
14.4.7 Επιδράσεις στο δημοσιονομικό τομέα	167
14.4.8 Λοιπές επιδράσεις στην οικονομία	168
14.5 Ερωτήσεις και αποκήσεις	168

COPYRIGHT ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

